

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ІНІ історії і філософії

Кафедра всесвітньої історії

А. П. Іржавська, Т. В. Терещенко

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА
ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НОВОГО ЧАСУ

Навчально-методичний посібник

Черкаси – 2015

УДК 94(100) «16/20»(075.8)
ББК 63.3(0)я73-1
І 79

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор кафедри суспільних дисциплін і права
Черкаського державного технологічного університету

В. М. Лазуренко

кандидат історичних наук, доцент кафедри Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького

О. І. Овчаренко

Науковий редактор:

кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої
історії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

О. Г. Перехрест

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол №7 від 17 червня 2014 року)*

Іржавська А. П., Терещенко Т. В.

І 79 Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу :
навчально-методичний посібник / А. П. Іржавська, Т. В. Терещенко. –
Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 416 с.
ISBN 978-966-353-376-6

На основі директивних, нормативних та методичних документів
укладено навчально-методичний посібник з дисципліни «Історія країн
Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» для студентів ННІ
історії і філософії Черкаського національного університету імені
Б. Хмельницького.

УДК 94(100) «16/20»(075.8)
ББК 63.3(0)я73-1

ISBN 978-966-353-376-6

© ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015

© А. П. Іржавська, Т. В. Терещенко, 2015

ЗМІСТ

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
1.1. Мета викладання дисципліни.....	5
1.2. Завдання вивчення дисципліни.....	5
1.3. Знання та вміння.....	6
1.4. Міждисциплінарні зв'язки.....	6
2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	27
3.1. Трудомісткість курсу	27
3.2. Структура та обсяг годин за темами курсу.....	27
4. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ	32
5. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	44
6. САМОСТІЙНА РОБОТА	149
7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ.....	177
7.1. Тематика рефератів та методичні рекомендації до них	177
7.2. Додаткова тематика рефератів з курсу	183
7.3. Тематика курсових робіт та методичні рекомендації до їх виконання	187
8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	198
9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	198
10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ	199
11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	200
11.1. Питання для самоконтролю	200
11.2. Завдання для самостійної роботи, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання (Завдання до контурних карт).	205
11.3. Дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів	211
11.4. Основні поняття і терміни	217
11.5. Наочні навчальні матеріали	243
11.6. Комплексні контрольні завдання (ККЗ)	243
11.7. Текстові варіанти тестів для підсумкового контролю й самоконтролю.	244
11.8. Модульні контрольні роботи	249
11.9. Методичні рекомендації до виконання модульної контрольної роботи	263
11.10. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт для заочної форми навчання	265
11.11. Контрольні роботи з навчальної дисципліни (ККР) для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу.	265
11.12. Питання до підсумкового контролю	278
12. КРИТЕРІЇ ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ.	283
13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	286
13.1. Джерела	286

13.2. Література	354
14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	412

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ.

Курс «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» має велике науково-теоретичне та практичне значення в плані підготовки бакалавра історії.

Тематика курсу дає можливість ознайомитися з предметом та завданнями курсу, характеристикою розвитку сходознавства як науки в Європі, Російській імперії та в Україні, його джерелами і літературою, усвідомити своєрідність розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки. У процесі вивчення курсу майбутній фахівець ознайомлюється з історією соціально-економічного та політичного розвитку Китаю, Японії, Індії, Туреччини, Іраку, Афганістану, Південно-Східної Азії, арабських країн, народів Африки та Латинської Америки, їх боротьбою за свою незалежність, змінами в соціальній структурі населення, діяльністю головних політичних партій, особливостями духовної культури, місцем і роллю країн Азії, Африки та Латинської Америки в міжнародних відносинах.

Згідно до навчального плану курс вивчається в обсязі 252 год. Для стаціонарної форми навчання на аудиторні заняття відведено 110 год. З них: лекції – 56 годин, семінарські заняття – 52 години. Самостійна та індивідуальна робота – 142 годин. Порядок вивчення курсу визначено робочою програмою.

Необхідні знання та навички опановуються студентами шляхом проведення з ними навчальних занять у формі лекцій, семінарських занять, а також індивідуальних занять, консультацій і самостійної роботи.

Вивчення курсу розраховано на 3 семестри.

Робоча програма розрахована на студентів третього та четвертого курсу денної форми навчання і четвертого та п'ятого курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу у вищих закладах освіти.

Починаючи вивчення курсу, необхідно, перш за все, ознайомитися зі змістом програми, що дозволить зрозуміти структуру і внутрішню логіку навчального курсу, визначитися з обсягом роботи і вимогами до знань. Під час роботи над кожною темою рекомендується керуватися вказаним розділом у програмі, відповідними питаннями для самоконтролю і в розрізі викладених в них вимог вивчати матеріал, використовуючи методичні рекомендації та рекомендовані джерела і літературу.

1.1. Мета викладання дисципліни – сформувати у студентів уявлення про цивілізаційний фундамент традиційних східних та латиноамериканських суспільств, їх орієнтацію, систему цінностей, пріоритети, структури, розібратись в питаннях релігії, культури, менталітету.

1.2. Завдання вивчення дисципліни полягає у наданні студентам необхідних знань про особливості суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку цих країн, історичні події, пов'язані з завоюванням і відстоюванням національної незалежності, ідеї та особистий вклад в історію

національно-визвольних рухів видатних діячів Сунь Ятсена, М. Ганді, М. К. Ататюрка, Г. А. Насера, Н. Мандели та ін., основні економічні і культурні досягнення народів Азії, Африки та Латинської Америки.

Бакалавр повинен вміти: характеризувати загальні тенденції історичного розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки в новий та новітній час і визначати національно особливі риси, характерні для окремої країни або групи країн, робити диференційований порівняльно-історичний аналіз рівня соціально-економічного, суспільно-політичного і культурного розвитку цих країн, визначати місце і роль кожної з країн у системі міжнародних відносин на відповідному історичному відрізку часу, викладати історію країн Азії, Африки та Латинської Америки як складову частину курсу загальної історії в середній школі та професійно-технічному училищі. Бакалавр повинен удосконалювати навички роботи з текстовими джерелами інформації, термінами і поняттями.

1.3. Знання та вміння. Опановуючи курс «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу», студенти мають засвоїти передбачені програмою знання і на цій основі набути необхідних вмінь та навичок щодо визначення причин, рушійних сил та наслідків подій і явищ історії вказаних регіонів, їх взаємозв'язок із загальноісторичними процесами.

Знання з «Історії країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» сприятимуть удосконаленню науково-дослідницьких навиків студентів, уміння працювати з науковою літературою, картографічними, статистичними та іншими специфічними джерелами та матеріалами.

1.4. Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» органічно пов'язується з іншими дисциплінами – політологією, релігієзнавством, культурологією, історичною географією, історичною демографією, історіографією, джерелознавством, топонімікою.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Вступ до курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу». Країни Азії і Африки у XVII–XIX ст.

Предмет і основні завдання курсу. Історіографія курсу. Хронологія афро-азійського постсередньовіччя. Традиційний Схід на початку нового часу: соціально-економічний розвиток, рівень продуктивних сил і стан культури. Африка на початку XVIII ст. Політична карта двох континентів на початок нового часу, нерівномірність у розвитку окремих країн. Причини початку відставання Сходу від Заходу. Колоніальна експансія як наслідок розвитку капіталізму в передових країнах Європи.

Перші колоніальні захоплення європейських держав у Азії та Африці на початку нового часу. Соціально-економічні, політичні і культурні наслідки колоніального підкорення країн Сходу. Посилення експлуатації селян, розорення ремесла і мануфактури. Дискусія в історичній науці з питань місця і ролі колоніалізму в історії країн Азії та Африки.

Тема 2. Китай у XVII–XIX ст.

Загальна характеристика розвитку Китаю у постсередньовічний період. Продуктивні сили і культура Китаю. Селянська війна середини XVII ст. Союз правлячої верхівки і маньчжурських завойовників. Встановлення Цинської династії та завершення формування територіальних меж Цинської держави.

Економіка Китаю, форми власності на землю. Міста, цехове ремесло, мануфактура, торгівля. Державний лад Китаю, система станів. Релігійно-ідеологічна система Цинської держави: конфуціанство, даосизм, буддизм. Зовнішня політика Китаю у XVII–XVIII ст., російсько-китайські відносини. Концепція «Серединної імперії». Великоханський шовінізм. «Закриття» Китаю і політика капіталістичних держав.

Активізація діяльності таємних товариств. Народні повстання, заворушення та виступи кінця XVIII – початку XIX ст.

Промислова революція на Заході і прагнення капіталістичних держав до нових колоніальних загарбань на Сході. Англія і Китай на початку XIX ст., спроби відкрити країну і китайський ринок. Імперія Цин за умов боротьби проти «відкриття» країни. Роль торгівлі опіумом і загострення внутрішньополітичного становища в Китаї. Діяльність спеціального уповноваженого цинського двору по боротьбі з контрабандою Лінь Цзесюя. Англо-китайський конфлікт і Перша опіумна війна 1840–1842 рр. Хід війни і поразка Китаю. Нанкінський договір, договори з США, Францією 1843–1844 рр. Народний рух на півдні Китаю проти іноземців. Наслідки насильницького «відкриття» Китаю. Наслідки війни для китайського народу.

Селянська війна тайпінів 1850–1864 рр. Народні рухи напередодні селянської війни. Релігійне забарвлення руху. Вождь тайпінів – Хун Сюцюань. Початок селянської війни, її рушійні сили та основні етапи. Похід на Нанкін. Взяття Нанкіна і проголошення Тайпін Тяньго. Земельна система Небесної

династії – основний документ тайпінів, їх заходи в галузі освіти та культури. Народні повстання в різних провінціях Китаю. Паніка в таборі імператорського уряду. Втручання іноземних держав – Англії, Франції, США у внутрішні справи Китаю. Друга опіумна війна 1856–1860 рр. Тяньцзинські і Пекінські договори. Російсько-китайські відносини. Державний переворот 1861 р. і початок перетворення країни в напівколонію.

Криза в таборі тайпінів і події 1856 р. в Нанкіні. Другий етап селянської війни та англо-французька інтервенція проти тайпінів. Позиція США. Опір тайпінської армії і похід Лі Сю Чена. Причини поразки і значення селянської війни тайпінів. Китайська культура у XVIII–XIX ст.

Політична розстановка сил у країні після придушення тайпінського повстання. Політика «самопосилення», її суть і причини провалу. Формування нових верств – буржуазії і пролетаріату. Групи китайської буржуазії, роль китайської еміграції хуацяо у суспільно-політичному розвитку країни. Народні рухи у 70–80 рр. XIX ст.

Зовнішня політика Цинської держави в останній третині XIX ст. Агресія Франції і втрата Китаєм впливу у В'єтнамі. Франко-китайська війна 1884–1885 рр. Японо-китайська війна 1894–1895 рр. Кабальні умови мирного договору. Поділ Китаю на сфери впливу. Політика США в Китаї і доктрина Хейя.

Процес формування китайської нації та його особливості. Виникнення буржуазно-національного руху. Кан Ювей і реформаторський рух. «Сто днів реформ». Початок діяльності Сунь Ятсена. «Товариство відродження Китаю». Історичне значення реформаторського руху. Культура Китаю в XVII–XIX століттях.

Активізація діяльності таємних товариств. Причини, характер, рушійні сили та особливості повстання іхетуанів. Його етапи і розвиток. Вступ повстанців у Пекін та політика цинського уряду. Інтервенція восьми держав проти повсталих. Заключний протокол 1901 р. Внутрішні та зовнішні причини поразки повстання.

Тема 3. Японія у XVII–XIX ст.

Японія після завершення епохи середньовіччя. Встановлення сьогунату Токугава. Економіка Японії у XVII–XVIII ст., аграрні відносини, становище селян. Японські міста, ремесло і торгівля.

Адміністративний устрій та політична система сьогунату Токугава. Реформи сьогуну Токугава Йошімуне. Розклад класичної соціально-економічної системи східного типу. Реформи Мацудайра Саданобу. Боротьба за збереження режиму самоізоляції. Зовнішня політика Токугава і «закриття» країни. Перші контакти між Японією і Росією. Японська культура періоду Токугава.

Японія в кінці XVIII – на початку XIX ст. Криза токугавського режиму. Селянські і міські повстання. Опозиція буржуазії і частини дворян. Насильницьке «відкриття» Японії Сполученими Штатами Америки. Нерівноправні договори, російсько-японські відносини. Рух проти іноземців і сьогуну, подальше загострення політичної кризи. Іноземна інтервенція. Революційна ситуація в Японії в 60-х р. XIX ст. Характер і рушійні сили

революції 1867–1869 рр. Імператорська влада і сьогунат. Ліквідація сьогунату. «Реставрація Мейджі». Японія за епохи системних буржуазних реформ.

Політична обстановка в Японії після 1869 р. Характер і особливості капіталістичної індустріалізації Японії. Роль держави у розвитку промисловості. Посилення економічних позицій японської буржуазії, «рух за свободу і народні права». Виникнення політичних партій та вимоги політичних реформ у країні. Конституція 1889 р. Селянський рух у 80-х рр. ХІХ ст. Зовнішня політика Японії. Агресивні плани щодо Кореї та Китаю. Японо-китайська війна 1894–1895 рр. і її наслідки.

Тема 4. Індія у ХVІІ–ХVІІІ ст.

Індія на початку нового часу. Імперія Великих Моголів, її соціально-політичний устрій, рівень розвитку продуктивних сил. Аграрні відносини в Індії. Військово-ленна система держави Великих Моголів. Індійське місто, торгівля і ремесло. Національні та релігійні відносини, кастовий лад. Індійська культура на межі епохи середньовіччя та нового часу.

Економічний розвиток Індії в ХVІІ–ХVІІІ ст., посилення експлуатації селянства. Повстання сикхів і джатів. Визвольна боротьба маратхів і утворення Маратхської держави. Внутрішні і зовнішні причини розпаду імперії Великих Моголів. Індія напередодні британського завоювання. Англо-французькі суперечності. Завоювання Бенгалії англійцями і подальше розширення їх володінь. Боротьба бенгальців і народів Південної Індії за незалежність. Основні форми колоніальної експлуатації Індії в період початкового нагромадження капіталу.

Промислова революція в Англії і посилення колоніальної агресії англійської буржуазії. Нові захоплення в Індії. Загарбницькі війни проти маратхів: підкорення Раджастхану, Ассаму і Сінду. Пенджаб у першій половині ХІХ ст. Англо-сикхські війни і остаточне підкорення Індії.

Організація управління Індією та еволюція Ост-Індської компанії. Британська адміністрація і місцеві князівства. Аграрна політика британських колонізаторів в Індії, її наслідки для економіки та становища селянства.

Перетворення Індії в ринок збуту та аграрно-сировинний придаток капіталістичної Англії. Національне та соціальне пригнічення народів Індії. Індійська національна культура в ХVІІІ–ХІХ ст. Рам Мохан Рай і його діяльність.

Економіка Індії в середині ХІХ ст. Розвиток капіталістичних відносин і посилення експлуатації народних мас. Національне повстання 1857–1859 рр. в Індії. Причини, характер і рушійні сили повстання, його початок і хід. Вожді повстання: Нана Сахіб (Сагіб), Лакшмі-Баї, Тантия Топі. Роль народних мас. Причини поразки і значення повстання 1857–1859 рр.

Британська політика в Індії після придушення повстання. Блок англійських колонізаторів, індійських поміщиків, князів і компрадорів.

Індія в останній третині ХІХ ст. Посилення експлуатації селян та збільшення кількості виступів та заворушень у 70 – 80-х роках ХХ ст.

Двоїстість англійської політики в Індії. Поява капіталістичної промисловості та формування національної буржуазії, її нерівноправне

становище. Причини виникнення буржуазно-національного руху і утворення партії Індійський національний конгрес. Політика партійного керівництва і розкол Конгресу. Виділення радикально-демократичного крила буржуазно-національного руху. Тілак і його політична програма.

Стратегія і тактика англійської колоніальної адміністрації в Індії. Розпалювання індо-мусульманської ворожнечі.

Тема 5. Османська імперія у XVII–XIX ст.

Османська імперія після завершення епохи середньовіччя, її територія і населення. Місто і ремесло. Криза воєнно-експансіоністського режиму. Криза територіальної цілісності імперії. Зовнішня політика імперії у XVII ст.

Економічний розвиток Османської імперії в XVIII ст. Загострення національно-визвольної боротьби. Зовнішня політика у XVIII ст., російсько-турецькі війни. Посилення залежності Османської імперії від західних держав. Капітуляції. Виникнення «східного питання» та агресивні плани Англії, Франції і Росії щодо Османської імперії. Україна в планах турецьких султанів. Росія і боротьба балканських народів за незалежність.

Внутрішньополітична криза в Османській імперії в кінці XVIII ст. і зовнішньополітичні ускладнення. Реформи Селіма III і боротьба всередині правлячої верхівки. Діяльність Мустафи Байрактара. Російсько-турецька війна 1806–1812 рр. і Бухарестський мир. Посилення боротьби європейських держав за вплив у Туреччині.

Політичне та соціально-економічне становище країни на початку XIX ст. Оттоманська Порта за умов загострення «балканського питання». Національно-визвольна боротьба сербського і грецького народів та політика Махмуда II, реформи з метою зберегти цілісність імперії. Ліквідація яничарського корпусу та військово-ленної системи. Російсько-турецька війна 1828–1829 рр. та воєнний конфлікт між султаном Махмудом II і пашею Єгипту Мухаммедом-Алі. Російсько-турецький договір 1833 р. Втручання західноєвропейських держав, подальша колоніальна експансія в Єгипет і Туреччину.

Кризовий стан імперії в 30-х рр. XIX ст. Соціально-економічні і політичні передумови танзимату. Колективна нота держав 1839 р. і початок перетворення Туреччини в напівколонію. Маніфест 1839 р. і перший період танзимату. Конвенція 1841 р. про чорноморські протоки.

Царська дипломатія і загострення «східного питання» в середині XIX ст. Кримська війна 1853–1856 рр. і роль Туреччини у воєнній коаліції західних держав. Паризький трактат і другий період танзимату. Перші кабальні позики як засіб подальшого посилення економічної і політичної залежності Туреччини від західних держав.

Економічні зрушення в країні: складання внутрішнього ринку і розвиток мануфактур. Турецьке просвітництво і виникнення нової турецької літератури. Товариство «нових османів» і початок ліберально-конституційного руху.

Економіка та суспільно-політична обстановка в Туреччині в 70-х рр. XIX ст. Загострення соціальних і національних протиріч. Визвольна боротьба народів Балканського півострова проти османського іґа. Східна криза 1875–

1876 рр. Конституційний рух та діяльність «нових османів», «Двірцевий переворот» і конституція Мідхата. Поразка «нових османів» та її причини. Значення руху.

Міжнародні ускладнення для султанського уряду. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. і визволення Болгарії. Незалежність Сербії, Чорногорії і Румунії. Територіальні захоплення європейських держав. Подальше економічне і політичне закабалення Туреччини. Деспотичний режим Абдул Хаміда II і перетворення Туреччини в напівколонію. Зародження національного руху. Молодотурки і їхня програма.

Тема 6. Іран у XIX ст.

Соціально-економічний та політичний устрій Ірану на початку XIX ст.

Аграрні відносини, становище селян. Кочові племена. Місто, ремесло і торгівля. Державний лад Ірану, роль релігії і духовенства. Утвердження династії Каджарів та її перші кроки у зовнішній політиці.

Іран за умов посилення англо-франко-російського колоніального суперництва. Гюлістанський (1813) і Туркманчанський (1828) мирні договори. Вбивство російського посла в Тегерані Грибоєдова. Англо-іранський торговельний договір 1841 р. Посилення режиму капітуляцій та англо-російські суперечності в Ірані. Наслідки проникнення іноземного капіталу в Іран. Причини, характер, рушійні сили бабідських повстань. Причини поразки повстань і їх значення. Зародження бехаїзму.

Поглиблення соціально-економічної та політичної кризи в Ірані на середину XIX ст. Реформи Еміра Низама та їх вплив на розвиток Ірану. Англо-іранська війна 1856–1857 рр. і Паризький мир. Посилення залежності Ірану від Англії, Франції та царської Росії. Культура Ірану в XVIII–XIX ст.

Підкорення економіки Ірану іноземним капіталом в останній третині XIX ст. Політична залежність. Англо-російські протиріччя. Соціальні наслідки перетворення Ірану в напівколонію. Формування Іранської нації. Зародження національного руху. Невдалі спроби здійснення реформ.

Тема 7. Арабські країни Азії і народи Африки у XVII–XIX ст.

Аравія у XVIII – на початку XIX ст. Соціально-економічний устрій в арабських країнах Азії. Об'єднавчий рух арабських племен. Релігійне вчення ваххабітів. Боротьба династії Саудідів за підкорення інших князівств.

Ірак, Сирія, Ліван, Палестина в кінці XVIII – на початку XIX ст. і їхня боротьба за визволення від османського панування. Сирія, Ліван, Палестина в 50–60-х рр. XIX ст. Відновлення турецького панування. Експансія англійських та французьких колонізаторів в Аравії. Спроба відновити турецький контроль.

Північна Африка на початок XIX ст. Захоплення Францією Алжиру і активізація визвольної боротьби. Абд-аль-Кадір. Франко-марокканська війна 1844 р. Народні повстання в 50-х рр. XIX ст. Мамлюкський період Єгипту і боротьба беїв проти турецького панування. Зародження капіталістичних відносин в Єгипті в кінці XVIII – на початку XIX ст. та реформи Мухаммеда-Алі. Військовий конфлікт з турецьким султаном Махмудом II, втручання європейських

держав і його наслідки. Будівництво Суецького каналу. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в останній третині XIX ст., реформаторський рух. Національно-визвольна боротьба 1879–1882 рр. і окупація Єгипту Англією.

Соціально-економічний та політичний розвиток Аравійського півострова в останній третині XIX ст. і політика турецьких султанів. Колоніальна агресія Англії та її результати. Соціально-економічний та політичний розвиток Іраку, Сирії, Лівану та Палестини в кінці XIX ст. Проникнення європейських держав і США в країни Магрибу.

Державні утворення і суспільний лад народів Тропічно-Екваторіальної і Південної Африки у XVIII–XIX ст. Збереження інститутів родоплемінного ладу. Колоніальні захоплення європейців епохи домонополістичного капіталізму та опір африканських народів. Вплив колоніальної політики європейських держав на розвиток Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки. Работоргівля та її наслідки. Утворення Республіки Ліберії та її розвиток. Боротьба за централізацію в Ефіопії. Реформи ефіопського імператора Теодроса II. Англо-ефіопська війна 1867–1868 рр. та її наслідки. Ефіопія в боротьбі проти колоніальної експансії Італійського королівства.

Поділ Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки в кінці XIX ст. Визвольна війна племені зулусів на чолі з Кетчвайо. Війна племен матабеле і машона на чолі з Лобенгулою проти англійських колонізаторів. Підкорення Нігерії та Гани. Опір народів Гвінеї та інших країн Західної Африки французьким колонізаторам. Лідер антиколоніального руху Саморі Туре.

«Чорна Африка» після завершення епохи середньовіччя. Мусульманські держави Центрального, Західного і Східного Судану в XVIII–XIX ст. Колоніальне поневолення «Чорної Африки» європейцями.

Внесок європейських вчених та мандрівників у дослідження флори, фауни, етнічного розвитку Африканського континенту: Л. Лівінгстон, А. Сідва Порту, Л. Капор, Й. Ребман, Р. Бертон, Д. Спійк, Д. Грант, Рошер та ін. Внесок російських мандрівників у дослідження Азії і Африки.

Тема 8. Афганістан у XVIII–XIX ст.

Афганістан після завершення епохи середньовіччя. Дурранійська держава. Період правління еміра Дост-Мухаммеда. Афганістан у 20-х рр. XIX ст., загальна характеристика. Роздробленість країни, важливість стратегічного становища. Англійські плани щодо Афганістану. Загострення відносин з Англією. Перша англо-афганська війна 1836–1839 рр., її наслідки. Реформи Шер Алі-хана. Народний рух проти англійців. Англо-російські протиріччя і афганське питання. Друга англо-афганська війна 1878–1879 рр. і її результати. Гандамакський мирний договір 1879 р. Втрата Афганістаном політичного суверенітету. Зімміська угода 1880 р.: перетворення Афганістану на англійського політичного сателіта в регіоні. «Лінія Дюранда» і розкол країни в 1893 р.

Тема 9. Корея в кінці XVIII ст. – XIX ст.

Держава Чосон після завершення епохи середньовіччя. Корея напередодні вторгнення іноземних колонізаторів та за умов боротьби придворних клік.

Негативний вплив політичної нестабільності на соціально-економічний розвиток країни. Селянські повстання в кінці XVIII ст. Зовнішня політика та «акриття» країни. Інтерес європейців, американців та японців до Кореї. Насильницьке «відкриття» країни і перші наслідки цього акту. Реформи корейського вана Йонджо, їх наслідки. Корейська культура XVIII ст.: живописці Чон Сон і Кім Дурян, поети Кім Чхонтхек і Кім Судан. Створення у 1770 р. 100-томної «Корейської енциклопедії».

Держава Чосон під владою андонських Кімів (1802–1863 рр.): загострення постсередньовічної кризи традиційного корейського суспільства. Роздержавлення економіки, збільшення податків, розвал аграрного сектора, зменшення обсягів торгівлі і ремесел, натуралізація господарства. Активізація діяльності християнських місіонерів з метою «відкриття» Кореї.

Правління тевонгуна Лі Хаина. Боротьба за збереження режиму самоізоляції. Політика «внутрішніх реформ і зовнішнього захисту». Економічна та політична криза в державі. Ліквідація інституту тевонгуна – встановлення влади роду Мін. Кінець епохи самоізоляції Кореї. Канхваський договір 1876 р. та його наслідки.

Причини і характер селянської війни 1893–1894 рр. та її результати. Загострення японо-китайських протиріч у Кореї та переростання їх у воєнні дії. Японо-китайська війна 1894–1895 рр., її характер та наслідки. Зміцнення позиції Японії в Кореї та її остаточна колонізація в 1910 р.

Тема 10. Країни Південно-Східної Азії в XVIII–XIX ст.

Загальна характеристика держав Індокитайського півострова в XVIII ст., економічна система, політичний лад та адміністративний устрій. В'єтнам після завершення епохи середньовіччя, завершення формування територіальних меж. Поділ країни на Південний і Північний В'єтнам. Князівства Дангнгоай і Дангчонг: релігійно-ідеологічне життя, реформування внутрішньої ситуації, зміцнення армії, двірцеві уособиці. Повстання тайшонів 1771–1802 рр., причини поразки. Політичне возз'єднання країни під управлінням Нгуен Фук Аня. Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією. Франко-в'єтнамська війна 1858–1862 рр., її наслідки. Сайгонський мирний договір. Франко-в'єтнамський договір 1874 р.: позбавлення В'єтнаму статусу суверенної держави. Хюеська угода 1884 р.: перетворення В'єтнаму на французьку колонію.

Бірма (М'янма) після завершення епохи середньовіччя. Політична криза і крах Мавської держави Таунгу. Відновлення суверенної бірманської державності. Вигнання європейців. Бірма у війнах з англійською Ост-Індською компанією. Перша англо-бірманська війна 1824–1826 рр., її наслідки. Друга англо-бірманська війна 1852 р., її наслідки. Реформи правителя Бірми (мінджи) Міндона: поступова європеїзація бірманських воєнно-політичних, адміністративних, соціально-економічних та судових інститутів з метою пристосування їх до потреб часу. Третя англо-бірманська війна 1885–1886 рр. Колоніальне поневолення Бірми Великобританією.

Тема 11. Індонезія у XVII–XVIII ст.

Суспільний лад, економіка і культура Індонезії до приходу європейців. Держави Ява, Матарам і Бантам. Державні утворення за межами о. Яви. Португальська і голландська агресія проти Індонезії і початок територіальних захоплень. Політика голландських колонізаторів. Народні повстання на островах у XVII і XVIII ст.

Початок занепаду голландської Ост-Індської компанії та її ліквідація. Особливості голландської колоніальної політики в Індонезії в період промислового капіталізму. Повстання Дипо Негоро. «Система культур».

Завершення завоювання Індонезії голландськими колонізаторами. Зміна методів колоніальної експлуатації Індонезії та народні повстання у другій половині XIX ст.

Тема 12. Латинська Америка в XVIII–XIX ст.

Розвиток країн Латинської Америки в колоніальний період (XVI–XVIII ст.). Зміни в адміністративно-політичному устрої американських колоній Іспанії. Системи управління американськими колоніями. Католицька церква як важливий елемент колоніального апарату в Латинській Америці. Становище індіанського населення регіону. Повстання індіанців Перу 1742 р. на чолі з Хуаном Сантосом, причини поразки. Піднесення визвольного руху народів Латинської Америки в кінці XVIII ст.

Революція негрів-рабів французької колонії о. Сан-Домінго 1791–1803 рр. Декрет про звільнення рабів в Сан-Домінго 1793 р. Утворення першої латиноамериканської держави Гаїті, проголошення її незалежності. Англійська інтервенція на Ріо-де-ла-Плате 1806–1807 рр. Війна за незалежність іспанських колоній 1810–1826 рр., її основні етапи та наслідки. Політична діяльність Сімона Болівара. Республіканське повстання в Бразилії 1823–1824 рр. Відміна рабства в Новій Гранаді 1851 р. Громадянська війна в Мексиці 1857–1860 рр., її наслідки.

Визвольна боротьба кубинського народу в XIX ст. Повстання рабів на Кубі 1838–1844 рр. Антиіспанська війна на Кубі 1868–1878 рр., її наслідки. Відміна рабства на Кубі 1886 р. Національно-визвольна війна на Кубі 1895–1898 рр.

Тема 13. Індія в 1900–1918 рр.

Індія на початку XX ст.: соціально-економічне та політичне становище. Ріст капіталізму і посилення протиріч з метрополією. Ріст соціальної напруги в країні. Російська революція 1905–1907 рр. та Індія. Поділ Бенгалії. Гасла «сварадж» і «свадеші». Роль Індійського Національного Конгресу, «помірковані» і прихильники Тілака. Розкол ІНК. Революційний рух у першій половині 1908 р. Процес над Тілаком і загальний страйк у Бомбеї. Англійська політика в Індії 1909–1913 рр. Індія в роки Першої світової війни.

Тема 14. Китай в 1900–1918 рр.

Соціально-економічне та політичне становище Китаю на початку XX ст. Російська революція 1905–1907 рр. і Китай. Діяльність «Союзної ліги», Сунь Ятсен і «три народних принципи». Ліберальна буржуазія і конституційний рух, маневри

правлячої верхівки. Центр революційної боротьби в Центральному і Південному Китаї. Проголошення республіки і формування тимчасового республіканського уряду. Скликання парламенту і обрання Сунь Ятсена тимчасовим президентом республіки. Зречення Цинської династії і передача влади Юань Шікаю. Сінхайська революція 1911–1913 рр. Поразка революції, її підсумки і значення. Диктатура Юань Шікаю і боротьба за ліквідацію республіканської конституції. Утворення партії Гоміньдан. Китай в роки Першої світової війни.

Тема 15. Туреччина в 1900–1918 рр.

Туреччина на початку ХХ ст. Діяльність молодотурок. Комітет «Єднання і прогрес» і ставка на армію. Вимоги молодотурок. Початок революції. Відновлення конституції і поживлення суспільно-політичного життя в країні. Скликання парламенту і його діяльність. Контрреволюційна змова 1909 р. і її провал. Скиннення Абдул Хаміда II і прихід до влади молодотурок. Підсумки та історичне значення революції 1908–1909 рр. в Туреччині. Партія «Єднання і прогрес» при владі, її внутрішня та зовнішня політика. Тріполітанська і Балканські війни та їх результати. Перша світова війна і Туреччина. Участь уряду молодотурок у війні на боці Німецького блоку. Геноцид по відношенню до народів Кавказу. Головні фронти воєнних дій турецької армії. Особливості внутрішньої і зовнішньої політики молодотурок. Ріст незадоволення в країні, партизанська боротьба. Загальна характеристика становища Туреччини на кінець Першої світової війни.

Тема 16. Іран в 1900–1918 рр.

Іран на початку ХХ ст. Об'єктивні передумови іранської революції 1905–1911 рр., її характер і рушійні сили. Початок революції, її періодизація. Народні маси і ліберально-буржуазний рух. Роль шіїтського духовенства. Виникнення енджументів. Прийняття Конституції та доповнень до неї. Центри революційної боротьби: Азербайджан, Гілян і Тегеран. Угода 1907 р. між російським царизмом і Англією. Вища точка революції – Тебризьке повстання. Похід на Тегеран феддайських загонів з півночі і бахтіарських ханів з півдня, зречення шаха і відновлення конституції. Ліберали при владі.

Піднесення демократичного і національно-визвольного руху в Ірані і вимога відміни англо-іранської угоди. Основні центри руху. Іранський Азербайджан, Гілян і Хорасан. Хіабані і Кучек – хан. Характер руху і рушійні сили. Іран в роки Першої світової війни.

Тема 17. Японія в 1900–1918 рр.

Японія на початку ХХ ст. Внутрішньополітична ситуація після «Реставації Мейджі». Агресивна зовнішня політика в Кореї та Маньчжурії. Англо-японський союзний договір 1902 р. і позиція США. Російсько-японська війна 1904–1905 рр., її наслідки. Антивоєнний рух в Японії. Портсмутський мирний договір 1905 р. Анексія Кореї. Загострення протиріч на Далекому Сході. Японія в роки Першої світової війни. Експансія в Китаї 1915 р.: японо-американські суперечності. «21 вимога» до Китаю. Японо-російський договір 1916 р.

Тема 18. Арабські країни і народи Африки в 1900–1918 рр.

Остаточний поділ Африканського континенту між Англією, Францією та Німеччиною. Італійська агресія проти Лівії напередодні Першої світової війни. Колоніальна політика на Африканському континенті, форми і методи експлуатації підкорених народів. Захоплення земель і створення плантаційного господарства. Створення резервацій і расизм у Південній Африці. Примусова праця. Політична ситуація на Півдні Африки в перше десятиріччя ХХ ст. Національно-визвольний рух народів Африки. Араби та народи Африки в роки Першої світової війни: соціально-економічний та політичний розвиток, національно-визвольний рух. Політика західних держав в арабському світі та на Африканському континенті.

Тема 19. Країни Латинської Америки в 1900–1918 рр.

Особливості історичного розвитку Латинської Америки на початку ХХ ст. Політика США в Латинській Америці на початку ХХ століття. Масові рухи та ліберальні реформи. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку регіону в 1900–1918 рр. Договір 1903 р. між США і Панамою про будівництво каналу. Відкриття Панамського каналу в 1914 р. Повстання на чолі з Е. Чаморро в Нікарагуа 1909 р., його наслідки. Повстання воєнних моряків в Бразилії 1910 р. Країни Латинської Америки в роки Першої світової війни. Участь країн Латинської Америки у війні і розвиток міжамериканського співробітництва 1914–1948 рр. Мексиканська революція 1910–1917 рр.: характер, головні рушійні сили, наслідки. Падіння диктатури П. Діаса в Мексиці. Окупація Гаїті Сполученими Штатами Америки 1915–1934 рр.

Тема 20. Китай в 1918–1945 рр.

Внутрішньополітичне та міжнародне становище Китаю після Першої світової війни.

Радянсько-китайська угода 1924 р. Революція 1925–1927 рр., її характер і рушійні сили. Рух «30 травня» 1925 р. і початок революції. Неоднорідність єдиного фронту і боротьба всередині нього. Західні держави і китайська революція. Північний похід і новий етап революції, успіхи і невдачі. Тактика комуністичної партії в революції. Переверот Чан Кайші у квітні 1927 р. Спад революційної боротьби та поразка революції, її наслідки та історичне значення. Китай під владою Гоміньдану, внутрішня і зовнішня політика Чан Кайші. Революційна хвиля у другій половині 1927 р., Кантонська комуна. Створення перших радянських кантонів і перших частин Червоної армії. VI з'їзд КПК.

Вплив світової економічної кризи на Китай. Внутрішня боротьба в Гоміньдані. Роль мілітаризму у суспільно-політичному житті Китаю. Сільські райони – центри нового революційного піднесення, перший з'їзд Китайських рад і утворення Центрального робітничо-селянського уряду. Боротьба Червоної армії Китаю проти армій Чан Кайші. Внутрішня боротьба в КПК. Загарбницькі плани Японії щодо Китаю і окупація Маньчжурії. Реакція західних держав і СРСР на цей акт агресії. Походи Чан Кайші і поразка військових частин комуністів. Активізація агресивних акцій Японії і боротьба демократичних сил

за єдиний антияпонський національний фронт. «Рух 9 грудня» 1935 р. Напад Японії на Китай в 1937 р. і організаційне оформлення єдиного антияпонського фронту. Визволені райони. Підписання акту про ненапад між СРСР і Китаєм, допомога Радянського Союзу китайському народові. Радянські військові радники та пілоти-добровольці. Хід військових дій у 1937–1938 рр., зміцнення визволених районів. Китай в роки Другої світової війни.

Тема 21. Індія в 1918–1945 рр.

Індія після Першої світової війни. Система британського управління Індією. Активізація національно-визвольного руху. Радикалізація опозиційної боротьби. Закон Роулетта.

Закон про управління Індією 1919 р. «Реформи Монтегю-Челмсфорда». Силкові акції колонізаторів, амрітсарський розстріл. Загальне піднесення національно-визвольного руху і позиція ІНК. М. Ганді і компанія «сатьяграхи». Перебудова структури ІНК і перша загально індійська кампанія громадської непокори. Виникнення течій в ІНК. Зародження радикального і комуністичного руху в Індії. Революційне піднесення 1919–1922 рр., його поразка та історичне значення. Соціально-економічний і політичний розвиток Індії у 20-х рр. ХХ ст. Світова економічна криза та її вплив на соціально-політичну обстановку в Індії. Нове піднесення боротьби і дії М. Ганді. Делійський пакт. Конференції «круглого столу» та їх рішення. Економічний розвиток Індії у другій половині 30-х рр. ХХ ст. «Рабська конституція» 1935 р. Розкол ІНК. Загострення кризи колоніального режиму в Індії напередодні та під час Другої світової війни. Політична постать Махатми Ганді.

Тема 22. Соціально-економічний та політичний розвиток Туреччини в 1918–1945 рр.

Загальна характеристика Османської імперії на кінець Першої світової війни. Створення товариств захисту прав. Скликання парламенту в Анкарі і утворення уряду Великих Національних зборів Туреччини. Мустафа Кемаль Ататюрк. Війна Антанти проти турецького народу і окупація Стамбула. Севрський договір.

Революційна боротьба турецького народу, її рушійні сили і характер. Кемаль Ататюрк. Підтримка Радянською Росією визвольної боротьби турецького народу. Радянсько-турецький договір 1921 р. Перемога турецького народу над інтервентами. Лозанський договір. Ліквідація султанату і халіфату; проголошення Туреччини республікою. Реформи і внутрішня політика Кемаля Ататюрка. Етатизм і його суть. Конституція Турецької республіки. Аграрні перетворення і розвиток сільського господарства. Наука і культура, охорона здоров'я. Зовнішня політика Туреччини напередодні та в роки Другої світової війни.

Тема 23. Іран в 1918–1945 рр.

Іран після Першої світової війни. Піднесення демократичного і національно-визвольного руху в Ірані та вимога відміни англо-іранської угоди.

Основні центри руху. Іранський Азербайджан, Гілян і Хорасан. Хіабані і Кучекхан. Характер руху і рушійні сили.

Державний переворот 1921 р., дискусія серед вчених про його суть. Поступове обмеження влади та остаточна ліквідація династії Каджарів. Реза-хан і економічна політика його уряду. Адміністративні реформи, перетворення в промисловості та сільському господарстві. Відносини Ірану з капіталістичними країнами і відміна режиму капітуляцій. Іран в 30-х рр., внутрішня і зовнішня політика. Реформи в галузі науки і культури. Орієнтація на Німеччину напередодні Другої світової війни. Іран в роки Другої світової війни.

Тема 24. Японія в 1918–1945 рр.

Японія після Першої світової війни. «Рисові бунти». Спад в економіці 1920–1921 рр. і внутрішня політика японських урядів. Зовнішня політика Японії. Провал інтервенції на радянському Далекому Сході. Вашингтонська конференція і загострення протиріч на Далекому Сході та в тихоокеанському регіоні. Радянсько – японський договір 1925 р. Соціально-економічний та політичний розвиток Японії в другій половині 20-х рр. ХХ ст. Позапартійні уряди і демократичний рух у країні. Посилення монополій, зв'язаних з воєнними колами. Кабінет Танаки, його внутрішня і зовнішня політика.

Економічна криза 1929–1933 рр. і її вплив на Японію. Пошуки виходу з кризи. Японська воячина та її зв'язок з монополістичним капіталом. Мілітаризація економіки. Фашизація Японії, її особливості. Захоплення Маньчжурії і проголошення Маньчжурії державою Маньчжоу Го. Розширення війни проти китайського народу. Путч молодих офіцерів і його провал. Плани Японії щодо Монголії і СРСР та їх провал. «Антикомінтернівський пакт», союз трьох агресорів. Військова кон'юнктура і проблеми японської економіки. Подальше загострення японо-американських та японо-англійських відносин напередодні Другої світової війни. Японія під час Другої світової війни.

Тема 25. Країни Тропічної та Південної Африки в 1918–1945 рр.

Політична карта Африки після Першої світової війни. Розподіл німецьких колоній. Мандатна система в Африці. Британські, французькі, бельгійські, португальські, італійські та іспанські володіння на Африканському континенті. Економічний розвиток та внутрішньополітична ситуація в країнах Південної Африки в 20-х рр. ХХ ст. Зростання ролі Тропічної та Південної Африки в системі світового господарства. Піднесення національно-визвольного руху в 20–30-х рр. ХХ ст., утворення політичних партій та організацій на півдні Африки. Панафриканський рух і його значення. Країни регіону напередодні та під час Другої світової війни.

Тема 26. Країни Південно-Східної Азії між двома світовими війнами.

Колоніальний режим та активізація національно-визвольного руху в регіоні після Першої світової війни. Загальна характеристика Індонезії в 20-х рр. ХХ ст. Масові революційні виступи в 30-х рр. ХХ ст. в Індонезії і Сукарно. Війна на Тихому океані і японська окупація Індонезії. Рух опору і

роль масових акцій трудящих. Стан економіки та суспільно-політичний розвиток народів Індокитаю на кінець Першої світової війни. Національно-визвольний рух у 20–30-х рр. ХХ ст. на території французького Індокитаю. Бірма, Таїланд, Лаос та Камбоджа між двома світовими війнами.

Тема 27. Арабські країни в 1918–1945 рр.

Версальська мирна конференція і післявоєнний переділ арабських територій Османської імперії та німецьких колоній у Африці. Політика британських колонізаторів в Іраку і визвольна боротьба іракського народу. Формальна незалежність країни. Соціально-політичний розвиток у 30-х рр. ХХ ст. Утворення Трансйорданії, опіка Англії над Палестиною. Сіонізм і діяльність Всесвітньої сіоністської організації. Еміграція євреїв у Палестину і її вплив на суспільно-політичний розвиток регіону. Визвольна боротьба народів Сирії та Лівану. Утворення Саудівської Аравії, політика її правителів. Соціально-економічна та політична обстановка в Єгипті після капітуляції Туреччини. Національні повстання 1919–1921 рр. Відміна британського протекторату і відновлення формальної незалежності Єгипту. Конституція 1922 р. Англо-єгипетський договір 1936 р. Єгипет напередодні Другої світової війни. Соціально-економічний та політичний розвиток, визвольна боротьба 20–30-х рр. ХХ ст. у Лівії, Алжирі і Тунісі. Політика італійських і французьких колонізаторів. Арабські країни під час Другої світової війни.

Тема 28. Латинська Америка між двома світовими війнами.

Вплив Першої світової війни на Латинську Америку. Масові рухи та ліберальні реформи кінця 10-х – початку 20-х рр. ХХ ст. Економічний та політичний розвиток Латиноамериканських республік в середині та другій половині 20-х рр. ХХ ст. Збройні антиімперіалістичні та антиолігархічні виступи в Бразилії та Нікарагуа. Вплив світової економічної кризи 1929–1933 рр. на внутрішньополітичну обстановку в регіоні. Військовий переворот в Аргентині та буржуазна революція в Бразилії. Революційна криза 1931–1932 рр. в Чилі. Посилення ролі держави в економіці. Економічні реформи в країнах регіону 1933–1939 рр. Участь країн Латинської Америки у Другій світовій війні та розвиток міжамериканського співробітництва в 1939–1945 рр.

Тема 29. Китай після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Китай після закінчення Другої світової війни. Причини, хід і наслідки громадянської війни 1946–1949 рр. Перемога народної революції і утворення Китайської Народної Республіки (КНР). Будівництво соціалізму «китайського зразка», його результати, вплив на економіку і політичну систему. Перша конституція КНР. Підсумки періоду розвитку і VIII з'їзд КПК. Зовнішня політика Китаю в 50-х роках ХХ ст. Перехід до політики «великого стрибка» і роль Мао Цзедуна. Наслідки «великого стрибка» і загострення внутрішньополітичної обстановки в країні. «Культурна революція» та її наслідки для соціально-економічного і політичного розвитку КНР. Зовнішня політика. Радянсько-китайські відносини 60–70-х рр. ХХ ст. Економічна та

політична криза в КНР 80-х рр. ХХ ст. та соціально-економічні реформи. Ден Сяопін. Лібералізація. Демократизація. Події в червні 1989 р. в Пекіні. Поступова нормалізація обстановки. Зовнішня політика в КНР у 80-х рр. ХХ ст.: розширення зв'язків із західними країнами, залучення іноземного капіталу в економіку. Вільні економічні зони. Перспективи українсько-китайських зв'язків. Становище Китаю на сучасному етапі.

Тема 30. Соціально-економічний та політичний розвиток Ірану після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Суспільно-політичний розвиток та стан економіки у післявоєнному Ірані. Піднесення демократичного руху в 1945–1947 рр., його характер і причини невдачі. Діяльність уряду Мосаддика. Іран на межі 60–70-х рр. ХХ ст., «біла революція», її суть. Зовнішня політика Ірану. Наростання суспільно-політичної кризи в Ірані на середину 70-х рр. ХХ ст., її причини та характер дій різних суспільних сил. Іранська революція 1978–1979 рр., її характерні риси та особливості. Зовнішній фактор у революції. Становлення Ісламської Республіки Іран, її внутрішня політика кінця 70-х рр. ХХ ст. Аятола Хомейні. Іран 80-х рр.: внутрішньополітична ситуація та стан економіки. Зовнішня політика, ірано-іракська війна 1980–1988 рр. Іран і війна у Перській затоці. Зв'язки Ірану з Україною. Іран на початку 90-х рр. ХХ ст. Роль ісламського фактору в країні та в регіоні Близького та Середнього Сходу. Становище Ірану на сучасному етапі.

Тема 31. Соціально-економічний та політичний розвиток Туреччини після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Післявоєнний розвиток Туреччини, загострення внутрішніх протиріч. Зовнішня політика. План Маршалла, доктрина Трумена і Туреччина. Демократична партія при владі і внутрішньополітична криза в турецькому суспільстві. Військовий переворот 1960 р. та суспільно-політичний розвиток країни в 60–70-ті рр. ХХ ст. Ріст суспільної напруженості і переворот 1980 р. Нові суспільно-політичні орієнтири турецької влади, економічна стратегія Т. Озала. Туреччина і міжнародні економічні організації, зовнішня політика. Радянсько-турецькі відносини 70–80-х рр. ХХ ст. Українсько-турецькі зв'язки. Економічна стратегія і зовнішньополітичні орієнтири Туреччини у 90-ті рр. ХХ ст.

Тема 32. Соціально-економічний та політичний розвиток Японії після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Капітуляція Японії та заходи американських окупаційних властей. Демократичний рух. Конституція 1946 р. Аграрна реформа та соціальне законодавство. Воєнно-стратегічні акції США і Японії на Далекому Сході. Мирний договір у Сан-Франциско і пакт безпеки. Економічне піднесення «країни, де сходить сонце». Перетворення Японії в один з ведучих світових економічних центрів. Ліберальні демократи при владі. Відновлення дипломатичних відносин між СРСР і Японією. Відносини із США, Західною Європою. Особливості еволюції японського суспільства. Зовнішня політика Японії після Другої світової війни, радянсько-японські відносини. Відносини з

США, «країнами спільного ринку», Близького і Середнього Сходу, Південно-Східної Азії і Тихого океану. Зміни в країнах Східної Європи і колишньому Радянському Союзі в 90-ті рр. ХХ ст. і позиція Японії. Місце Японії у світовій економіці і політиці сьогодні.

Тема 33. Соціально-економічний та політичний розвиток Індії та малих країн Південної Азії після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Індія після Другої світової війни. Місія Кріпса. Компанія громадського неспівробітництва і гасло «Геть з Індії!». Піднесення національно-визвольного руху після Другої світової війни. Позиція ІНК. Повстання моряків. Маневри колоніальних властей і створення Тимчасового уряду Індії. Провокація кривавих зіткнень між індусами і мусульманами. Новий етап визвольної боротьби. План Маунтбеттена і утворення Індійського Союзу і держави Пакистан. Утворення республіки Шрі-Ланка. Незалежний Непал. Економіка Індії після проголошення незалежності та новий вибух індо-мусульманських протиріч. Вбивство М. Ганді. Кашмірське питання та загострення відносин між Індією та Пакистаном. Розстановка класових сил у країні і діяльність уряду Д. Неру. Конституція 1950 р. і проголошення Індії республікою. Перший уряд Д. Неру і проведення адміністративної реформи. Ліквідація князівств. Економічний і політичний розвиток у 50–70-х рр. ХХ ст. Погіршення економічного становища та загострення соціальних протиріч у країні в 70-і рр. ХХ ст. Розкол ІНК. Надзвичайний стан і його наслідки в соціально-економічному та політичному розвитку країни. Вибори 1977 р. і прихід до влади уряду Джаната Парті. Його внутрішня і зовнішня політика. Вибори 1980 р. і прихід до влади ІНК(А). Індія на межі 80–90-х рр. ХХ ст. Проблеми соціальної стабільності, національної єдності. П'ять принципів мирного співіснування Д. Неру – основа зовнішньополітичного курсу республіки. Індопакістанський конфлікт 1965 р. і Ташкентська декларація. Друга індо-пакістанська війна і утворення республіки Бангладеш. Індокитайські відносини. Індія і афганський конфлікт. Радянсько-індійські відносини в галузі політики, економіки, науки і культури. Відносини Індії з незалежною Україною. Роль ООН в урегулюванні національних конфліктів в Індії. Сьогоднішня ситуація в країні.

Тема 34. Країни Південно-Східної Азії після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Країни Азії і Африки після Другої світової війни: різниця в рівнях розвитку і політичній ситуації (Південно-Східна і Південна Азія; Західна, Південно-Західна Азія і Північна Африка; Центральна Африка; Південна Африка). Роль суспільних рухів, лідерів, партій у визвольній боротьбі, соціально-політичному розвитку народів Азії і Африки і основні етапи розпаду колоніальної системи. Поява десятків молодих незалежних держав. Багатоваріативність суспільного розвитку.

Історична, етнічна, культурна близькість народів Азії і Африки. Бандунгська конференція 1955 р. Рух неприєднання, його роль і еволюція.

Афро-азійська солідарність: становлення, розвиток і проблеми сьогодні. «Холодна війна» і країни Азії та Африки. Військово-політичне, ідеологічне протистояння і його вплив на молоді країни. Теорія і практика соціалістичної орієнтації країн Азії і Африки і її провал. Військові блоки і країни Азії та Африки. Глобальна і регіональна конфронтація. Політичні системи і роль армії на Сході. Конфлікти у зоні «третього світу», їх причини та наслідки. Роль ООН у розблокуванні конфліктних ситуацій на Сході. Зміни в соціально-економічному і політичному розвитку ряду регіонів «третього світу» у 70–90-х рр. ХХ ст. Ісламський фактор. Індустріальні країни Азії: причини прориву і перспективи розвитку ОПЕК, ОАПЕК і їх роль у світовій економіці і світовій політиці. Інші міжрегіональні організації на Сході, їх політична, економічна активність і наслідки. СРСР і США в країнах «третього світу»: від конфронтації до співробітництва. Політика нового мислення. Розрядка міжнародної напруженості, програми роззброєння і їх значення для країн Азії і Африки. Деідеологізація міжнародних відносин і проблеми країн «третього світу».

Проблеми співробітництва сьогодні і необхідність реорганізації його на рівноправній і взаємовигідній основі. Поставки зброї і негативні наслідки цього акту в ряді країн Азії і Африки.

Війна на Тихому океані і японська окупація Індонезії. Вигнання окупантів і новий етап визвольної боротьби індонезійського народу. Проголошення Республіки і Конституція 1945 р. Англо-голландська інтервенція і боротьба народних мас за незалежний розвиток країни. Стратегія і тактика КПІ, уряд Шарифуддіна і його відставка. Новий напад голландських військ на республіку в кінці 1948 р. і опір уряду Сукарно. Маневри агресорів, конференція «круглого столу» в Гаазі і визнання Голландією незалежності Індонезії. Соціально-економічний і політичний розвиток в 50-х рр. Парламентські вибори 1955 р. і прихід до влади Національної партії. Курс внутрішньої і зовнішньої політики. Загострення внутрішніх протиріч, розгром реакційних закатів і відновлення дії Конституції 1945 р. Внутрішня політика Сукарно і суть «керованої демократії». Погіршення економічного стану країни. Роль комуністів у подіях 30-го вересня 1965 р. і розгром партії. Перші кроки нового режиму. Стабілізація Індонезії в 70-х рр. ХХ ст., економічна стратегія. Принцип відкритої економіки, партійна реформа, місце ГОЛКАР у політичній системі країни. Економічний розвиток Індонезії на межі 80 – 90-х рр. ХХ ст. Зовнішня політика уряду Сухарто, роль індонезійської дипломатії в розблокуванні конфліктних ситуацій у Південно-Східній Азії. Регіональна організація АСЕАН і роль в ній Індонезії.

Серпнева революція 1945 р. і утворення Демократичної Республіки В'єтнам. Конституція Республіки. Франко-в'єтнамські переговори і угоди. Початок широкомасштабної агресії Франції проти ДРВ і опір в'єтнамського народу. Хо Ші Мін і Партія трудящих В'єтнаму. Підписання Женевських угод як фактор міжнародного визнання перемоги народів В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі. Розкол В'єтнаму і втручання США. Плани США щодо Індокитаю. «Тонкінський інцидент» і бомбардування ДРВ авіацією США. «В'єтнамізація війни». Паризькі угоди 1973 р. про припинення воєнних дій. Утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ). Розвиток В'єтнаму у 80-х рр. ХХ ст.

і криза командно-адміністративної системи. Поворот до ринку і перші результати на шляху ринкової економіки. Політична система. Зовнішня політика СРВ. Акція в Камбоджі в кінці 1979 р. і напруженість у в'єтнам-китайських відносинах. Виведення в'єтнамських військ з Камбоджі і нормалізація в'єтнам-китайських відносин.

Деколонізація Камбоджі і її перші кроки по шляху незалежності. Внутрішня і зовнішня політика в 60–70-х рр. ХХ ст. Переворот Лон Нола і позиція США. Партизанська боротьба і встановлення режиму «червоних кхмерів». Їх політичні доктрини; геноцид і «опора на власні сили». Пол Пот. Роль ООН, країн Південно-Східної Азії у розв'язанні кампучійського вузла. Паризькі угоди 1991 р. і їх суть. Лаос.

Боротьба і перемога лаоського народу над французькими колонізаторами. Громадянська війна і втручання США. Проголошення Лаоської Народно-Демократичної Республіки. Політична система, командно-адміністративна економіка. Криза 80-х рр. ХХ ст. у народному господарстві та пошуки виходу з неї. Перехід до ринкової економіки, успіхи і проблеми. Зовнішня політика. Становище країн Південно-Східної Азії на сучасному етапі розвитку.

Тема 35. Країни Близького Сходу після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Виникнення Ліги арабських держав. Утворення держави Ізраїль. Арабо-ізраїльські протиріччя. Сіонізм. Початок арабо-ізраїльських конфліктів. Криза і розпад колоніальної системи на Близькому Сході і в Північній Африці, в зоні Перської затоки. Піднесення національно-визвольної боротьби в Єгипті після закінчення Другої світової війни. Липнева революція 1952 р. і Г.А. Насер. Аграрна реформа та її результати. «Соціалізм» А.П. Насера та його суть. Націоналізм і роль релігії. Англо-франко-ізраїльська агресія 1956 р. та її провал. Поглиблення економічних і політичних перетворень в Єгипті. «Шестиденна війна» 1967 р. з Ізраїлем та поразка Єгипту. Зміна внутрішнього і зовнішньополітичного курсу країни в 70–80-х рр. ХХ ст. А. Садат, Х. Мубарак. Радянсько-єгипетські відносини 50–80-ті рр. ХХ ст. Єгипет на межі 80–90-х рр. ХХ ст.: внутрішньополітичний розвиток і зовнішня політика. Єгипет та ідея арабської єдності: становлення і трансформація.

Сирія: загальна характеристика на кінець Другої світової війни. Об'єднання з Єгиптом та його провал. Політична система країни і конституція 1979 р. Економічний розвиток. Прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Внутрішньополітичні і зовнішньополітичні акції Хафеза Асада. Сирія та арабо-ізраїльські конфлікти. Участь країни у війні в Перській затоці. Радянсько-сирійські відносини.

Політичний лад та економіка Іраку після Другої світової війни. Зовнішня політика. Багдадський пакт і роль у ньому Іраку. Революція 1958 р. Нестабільність у країні в 60-х рр. ХХ ст. і прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ – «Баас»). Економічні та політичні перетворення в країні та їх характер. Суніти і шиїти. Ірак в системі арабської єдності. Зближення Єгипту з Ізраїлем та позиція Іраку. Суспільно-політична

криза в країні в другій половині 70-х рр. XX ст. і прихід до влади С. Хусейна. Встановлення терористичної диктатури, політичні репресії. Загострення курдської проблеми. Ісламський фактор у внутрішній політиці С. Хусейна. Зовнішня політика Іракської республіки. Радянсько-іракські відносини: позитивні і негативні моменти, поставки зброї і вплив на ситуацію в регіоні. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр., її причини і наслідки. Агресія Іраку проти Кувейту, війна в Перській затоці та поразка С. Хусейна. Загострення внутрішньополітичної ситуації в країні після закінчення війни, курдське питання, проблема шиїтів. Внутрішньополітичне становище Іраку сьогодні, місце країни в арабському світі.

Близькосхідна криза: джерела, ескалація, реальності 80–90-х рр. XX ст., активізація антиімперіалістичної боротьби в регіоні після Другої світової війни. Рішення Асамблеї ООН 1947 р. Арабо-ізраїльська війна 1948 р. Утворення держави Ізраїль і Йорданії. Англо-франко-ізраїльська агресія проти Єгипту 1956 р. Г.А. Насер. Провал інтервенції США і Англії проти Лівану та Йорданії («доктрина Ейзенхауера»). Червнева арабо-ізраїльська війна (1967 р.), її результати для арабського світу. Організація Визволення Палестини. Я. Арафат, А. Садат. Четверта арабо-ізраїльська війна (1973 р.). «Човникова дипломатія» Г. Кіссенджера, Кемп-Девід.

Тема 36. Тропічна і Південна Африка після Другої світової війни – на початку XXI ст.

Початок розпаду колоніальної системи в Африці, перші незалежні держави – Гана і Гвінея. 1960 р. – рік Африки. Народи і лідери у визвольній боротьбі, вибір шляху. Солідарність народів Африки в боротьбі за незалежність проти залишків колоніалізму. Боротьба за незалежність у 70–80-ті рр. XX ст. (Ангола, Мозамбік, Зімбабве, Намібія). Роль ООН у визвольній боротьбі народів Тропічної і Південної Африки. Політичні і економічні організації африканських держав. Соціально-економічні та політичні наслідки розвитку незалежних африканських країн після визволення. Роль армії, національні та регіональні конфлікти на континенті, їх причини та наслідки. Можливі шляхи вирішення конфліктних ситуацій. Політика опори на власні сили та її невдача. Соціалістична орієнтація ряду держав Африки та її провал – результат партійної догматики, запозичення чужого досвіду, ігнорування реальностей та національних особливостей. «Холодна війна» та її вплив на держави континенту. Заборгованість, її корені та можливі шляхи ліквідації. Нове політичне мислення і Африка. Континент на межі 80–90-х рр. XX ст.: соціально-економічна та політична ситуація. Деїдеологізація міжнародних відносин і Африка. Радянсько-африканські зв'язки 60–80-х рр. XX ст., плюси і мінуси.

Тема 37. Корея і Монголія після Другої світової війни – на початку XXI ст.

Розкол Кореї та виникнення проблеми об'єднання країни. Корейська війна 1950–1953 рр. як результат протистояння Схід – Захід, гегемоністичні прагнення керівництва СРСР та його союзника Кім Ір Сена. Тактика США у

війні та місце Південної Кореї в їх геополітиці. Економічний розвиток КНДР та Республіки Корея після війни. Зміна соціально-економічної ситуації у Південній Кореї у 80-х рр. ХХ ст. результати і механізми технологічного стрибка. Шляхи розв'язання корейської проблеми на сучасному етапі.

Монголія в роки та після Другої світової війни. Копіювання радянських методів господарювання та політичної системи, їх недоліки та наслідки для економіки та політики МНР. Монголія на межі 80–90-х рр. ХХ ст.: перехід від тоталітарного режиму до плюралізму та багатопартійності. Українсько-монгольські зв'язки і необхідність встановлення їх на взаємовигідній основі.

Тема 38. Афганістан після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Суспільно-політичний розвиток країни після Другої світової війни. Загострення ситуації в 60-х рр. ХХ ст., фінансова та економічна криза. Уряд М. Дауда та його діяльність. Квітневий переворот 1978 р., його характер і наслідки. Н.М. Таракі. Концепція соціалістичної орієнтації країни як імпортна модель, нав'язана і прийнята керівництвом НДПА. Громадянська війна в Афганістані. Введення радянських військ. Б. Кармаль, М. Наджибула. Нове політичне мислення та виведення військ СРСР з країни. Женевські угоди 1988 р. щодо Афганістану та їх суть. Ескалація громадянської війни в Афганістані в 90-х рр. ХХ ст. Б. Раббані, А.Ш. Масуд, Г. Хекмат'яр. Рух талібів, їх перемога та прихід до влади. Внутрішньополітична ситуація Афганістану сьогодні, його зовнішня політика.

Тема 39. Пакистан після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Ідея утворення держави Пакистан. Економічне і політичне становище країни після завоювання незалежності. Аграрні реформи. Адміністративний устрій і політична система в країні. Роль ісламу. Національне питання в Пакистані. Зовнішня політика і перший індо-китайський конфлікт. Переворот 1958 р. та економічний і політичний розвиток Пакистану в 60-х рр. ХХ ст. Індо-пакистанський конфлікт і загострення політичної боротьби в країні. Нерівномірність політичного розвитку Західного і Східного Пакистану. Вибори 1970 р. у Східному Пакистані і перемога «Народної ліги». Муджибур Рахман. Індо-пакистанська війна і утворення Республіки Бангладеш.

Пакистан після війни 1971 р. Політична нестабільність, певний ріст економіки. Парламентські вибори 1977 р. і перемога Пакистанської Народної партії. Заходи уряду З.А. Бхутто, його падіння. Адміністрація Зія-уль Хака, її внутрішня і зовнішня політика. Соціально-економічний і політичний розвиток Пакистану на межі 80–90-х рр. ХХ ст. Смерть Зія-уль Хака і парламентські вибори 1988 р. Перемога Пакистанської народної партії. Заходи уряду Б. Бхутто у внутрішній і зовнішній політиці. Опір опозиційних сил і відставка уряду. Пакистан сьогодні.

Тема 40. Особливості економічного і політичного розвитку «нових індустріальних країн»

Загальна характеристика економічного розвитку країн Азії після Другої світової війни. Роль Японії як локомотива в бурхливому розвитку економіки

«нових індустріальних країн» в 60–70-х рр. ХХ ст. Перша хвиля НІК: Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур. Основні етапи розвитку нових індустріальних країн. Друга хвиля НІК: Малайзія, Індонезія, Таїланд, Філіппіни. Фінансово-економічна криза 1997–1998 рр. в Азії, її вплив на НІК. Проблеми та труднощі нових індустріальних країн на сучасному етапі.

Тема 41. Країни Латинської Америки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку держав регіону в 40–50-х рр. ХХ ст. Революція в Гватемалі та Болівії. Націонал-реформізм. Особливості націонал-реформістської політики в Мексиці, Аргентині та Бразилії. Чилі та Куба в післявоєнні роки. Кубинська революція. Активізація лівих та демократичних сил в країнах Латинської Америки в 50–60-х рр. ХХ ст. Реформістська альтернатива. «Союз задля прогресу». Боротьба за соціальні та демократичні перетворення в 60–70-х рр. ХХ ст. Неоконсервативний варіант економічного розвитку. Військові режими 70–80-х рр. ХХ ст. Криза та ліквідація воєнних диктатур в Південній Америці. Нікарагуанська революція та Центральноамериканський конфлікт. Панамська криза та інтервенція США в Панамі. Куба: загострення проблем. Розвиток Аргентини, Бразилії та Мексики в умовах представницької демократії. Чилі після диктатури. Латинська Америка на сучасному етапі.

Тема 42. Основні підсумки розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки в новітній час.

Основний зміст і суперечності епохи. Уроки історії ХХ ст. для наших днів. Світ на порозі ХХІ ст. Зміни на політичній карті світу у другій половині ХХ ст. Головні напрямки боротьби народів планети за національне визволення і соціальний прогрес у другій половині ХХ ст. Основні риси і динаміка соціально-економічного і політичного життя країн, які вибрали різні суспільні системи і моделі розвитку; джерела і обставини історичного вибору в окремих країнах (цивілізаційний і стадіально-регіональний підходи). Різновидність політичних систем, які існують у країнах світу на сучасному етапі. Місце категорій «людина», «звичайна людина», «лідер», «соціальна група» (в тому числі «клас»), «соціальні рухи» в історії другої половини ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Основні періоди і тенденції розвитку міжнародних відносин у другій половині ХХ ст. Особливості прояву проблеми війни і миру. Глобальні проблеми людства (виникнення і динаміка). Поняття «світове співтовариство» в кінці ХХ ст. Досвід регіонального та міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем сучасності.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Трудомісткість курсу

Семестр	Кількість навчальних тижнів	Кількість годин на тиждень	Розподіл годин							
			Усього	Кількість кредитів	К-ть кредитів за ECTS	Аудиторні		Усього	Самостійна робота	Індивідуальна робота
						Лекції	Семінари			
6	18	3	54	1,5	2	16	14	30	14	10
7	19	5	108	3	2	22	22	44	32	32
8	10	5	90	2,5	2	20	16	36	27	27
			252	6	6	56	52	110	73	69

3.2. Структура та обсяг годин за темами курсу

Тема	Кількість годин						Форма контролю знань
	Усього	Аудиторні			Самостійна робота	Індивідуальна робота	
		Лекції	Семінари	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8
Модуль 1. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки в новий час							
Змістовий модуль 1-1. Історія країн Азії та Африки в XVII–XIX ст.							
Тема 1. Вступ до курсу. Предмет і завдання курсу.	4	2				2	Співбесіда на консультації
Тема 2. Китай у XVII–XIX ст.	8	2	4		2		Тестування. Опитування на сем. занятті
Тема 3. Японія в XVII–середині XIX ст.	4	2	2				Співбесіда на консультації. Опитування на сем. занятті
Тема 4. Розпад Імперії Великих Моголів. Перетворення Індії на англійську колонію.	8	2	4			2	Тестування. Опитування на сем. занятті

1	2	3	4	5	6	7	8
Тема 5. Османська імперія в XVII–XIX ст.	6	2	2			2	Співбесіда на консультації. Опитування на сем. занятті
Тема 6. Іран в XVII–XIXст.	6	2	2			2	Опитування на сем. занятті, співбесід
Тема 7 Південно-Східна Азія в XVII–XIX ст.	8	2			4	2	Колоквіум, тестування. Перевірка рефератів
Тема 8. Арабські країни в XVII–XIX ст.	4	2	2				Опитування на сем. у занятті
Тема 9. Країни Тропічної та Південної Африки в XVII–XIX ст.	6	2			2	2	Співбесіда на конс., опитування на сем. занятті
Змістовий модуль 1-2. Країни Сходу в кінці XIX – на початку XX ст.							
Тема 10. Східна Азія в 1870–1918 рр.	6	2			2	2	Перевірка рефератів
Тема 11. Південна та Південно-Західна Азія в 1870–1918 рр.	6	2			2	2	Тестування
Змістовий модуль 1-3. Країни Латинської Америки в XVII – на початку XX ст.							
Тема 12. Національно-визвольна боротьба народів Латинської Америки у XVII–на початку XX ст.	6	2	2		2		Опитування на сем. у занятті
Модульна контрольна робота № 1							
залік							
Модуль 2. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки в 1918–1945 рр.							
Змістовий модуль 2-1. Історія країн Східної, Південної та Південно-Східної Азії в 1918–1945 рр.							
Тема 1. Вступ до курсу Новітня історія Азії, Африки та Латинської Америки.	10	2	2	4	3	3	Співбесіда

1	2	3	4	5	6	7	8
Тема 2. Китай: панування мілітаристів і Гоміньдана.	10	2	2	4	3	3	Опитування на сем. у занятті Співбесіда
Тема 3. Японія у боротьбі за лідерство в Азії.	10	2	2	4	3	3	Опитування на сем. у занятті Співбесіда
Тема 4. Індія: національно-визвольний рух та загострення конфесійних суперечностей.	10	2	2	4	3	3	Тестування. Опитування на сем. занятті.
Тема 5. Південна та Південно-Східна Азія.	10	2	2	4	3	3	Опитування на сем. занятті. Перевірка рефератів
Змістовий модуль 2-2. Країни Середнього Сходу та арабський світ в 1918–1945 рр.							
Тема 6. Туреччина: від мусульманської імперії до світської республіки	10	2	2	4	3	3	Тестування. Опитування на сем. занятті.
Тема 7. Іран: від напівколоніальної залежності до шахського авторитаризму	10	2	2	4	3	3	Співбесіда на конс. Опитування на сем. занятті.
Тема 8. Арабські країни в 1918–1945 рр.	10	4	2	6	3	3	Колоквіум. Опитування на сем. занятті.
Змістовий модуль 2-3. Країни Африки та Латинської Америки в 1918–1945 рр.							
Тема 9. Країни Тропічної та Південної Африки	12	4	4	8	2	2	Опитування на сем. занятті. Перевірка рефератів
Тема 10. Країни Латинської Америки на 10-х – початку 20-х рр. ХХ.	16	4	4	8	4	4	Колоквіум. Опитування на сем. занятті

1	2	3	4	5	6	7	8
Модульна контрольна робота № 2.							
Залік.							
Модуль 3. Історія країн Азії в другій половині XX – на початку XXI ст.							
Змістовий модуль 3-1. Країни Східної Азії в другій половині XX – на початку XXI ст.							
Тема 11. Китай у другій половині XX – на початку XXI ст.	10	2	2	4	3	3	Опитування на сем. занятті. Перевірка рефератів.
Тема 12. Японія у другій половині XX – на початку XXI ст.	10	2	2	4	3	3	Співбесіда на конс. Опитування на сем. занятті.
Змістовий модуль 3-2. Країни Південної та Південно-Східної Азії в другій половині XX – на початку XXI ст.							
Тема 13. Індія у другій половині XX – на початку XXI ст.	10	2	2	4	3	3	Співбесіда на конс. Опитування на сем. занятті
Тема 14. Країни Південно-Східної Азії після Другої світової війни – на початку XXI ст. Особливості економічного і політичного розвитку «нових індустріальних країн».	10	2	2	4	3	3	Тестування. Опитування на сем. занятті.
Змістовий модуль 3-3. Близький і Середній Схід в другій половині XX – на початку XXI ст.							
Тема 15. Туреччина у другій половині XX – на початку XXI ст.	8	2	2	4			Співбесіда на конс. Опитування на сем. занятті.
Тема 16. Іран в другій половині XX – на початку XXI ст.	10	2	2	4	3	3	Співбесіда на конс. Опитування на сем. занятті.

1	2	3	4	5	6	7	8
Тема 17. Арабські країни та Близький Схід у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	8	2	2	4	3	3	Опитування на сем. занятті.
Модульна контрольна робота № 3							
Модуль 4. Історія країн Африки та Латинської Америки в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.							
Змістовий модуль 4-1. Країни Латинської Америки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.							
Тема 18. Країни Латинської Америки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.	10	2	2	4	3	3	Опитування на сем. занятті. Перевірка рефератів.
Змістовий модуль 4-2. Країни Африки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.							
Тема 19. Тропічна та Південна Африка в 1945–2009 рр.	10	2	2	4	3	3	Співбесіда на конс.
Змістовий модуль 4-3. Основні тенденції розвитку країн афро-азійського та латиноамериканського регіонів в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.							
Тема 20. Заклучення. Основні підсумки розвитку країн Азії, Африки і Латинської Америки в новітній час.	8	2		2	3	3	Співбесіда на конс.
Модульна контрольна робота № 4							
Екзамен							
Всього	252	56	52	126	73	69	

4. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

МОДУЛЬ 1.

Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки в новий час

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1-1.

Історія країн, Азії та Африки в XVII–XIX ст.

Лекція 1.

Тема 1. Вступ до курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу»

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Предмет і основні завдання курсу.
2. Історіографія курсу.
3. Хронологія афро-азійського постсередньовіччя.
4. Традиційний Схід на початку нового часу: основні тенденції розвитку.

Рекомендована література:

132, 153, 155, 275, 299, 302, 344, 378, 382, 585, 680, 798, 912, 1000.

Лекція 2.

Тема 2. Китай у XVII–XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Соціально-економічне та політичне становище Китаю в XVII ст.
2. Державний лад та зовнішня політика Цинської імперії.
3. Опіумна торгівля та загострення англо-китайських відносин.
4. Перша Опіумна війна 1840–1842 рр.
5. Насильницьке «відкриття» Китаю країнами Заходу.
6. Селянська війна тайпінів 1850–1864 рр. у Китаї та утворення Тайпінської держави.
7. Друга Опіумна війна Англії і Франції проти Китаю. Тяньцзінські і Пекінські угоди.

Рекомендована література:

302, 361, 369, 382, 437, 438, 789, 798, 835, 836, 881, 882, 927, 928, 999, 1000, 1049.

Лекція 3.

Тема 3. Японія в XVII – середині XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Японія після завершення епохи середньовіччя. Встановлення сьогунату Токугава.

2. Зовнішня політика сьогунату Токугава і «закриття» країни.
3. Проникнення капіталістичних держав Заходу у Японію. «Ансейські угоди» 1854–1860 рр.
4. Революція 1867–1868 рр., буржуазні перетворення. «Реставрація Мейджі».

Рекомендована література:

153, 382, 591, 789, 798, 845, 999, 1000.

Лекція 4.

Тема 4. Розпад Імперії Великих Моголів. Перетворення Індії на англійську колонію.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Соціально-економічне та політичне становище Індії в другій половині XVII – до середини XVIII ст.
2. Селянські повстання у Пенджабі та Північній Індії, їх наслідки.
3. Англо-французьке суперництво і початок колоніального поневолення Індії.
4. Завоювання Індії англійською Ост-Індською компанією.
5. Народно-визвольне повстання сипаїв 1857–1859 рр.: причини, характер, наслідки.
6. Завершення процесу колоніального поневолення Індії британською короною.

Рекомендована література:

45, 104, 153, 299, 336, 337, 338, 710, 798, 912.

Лекція 5.

Тема 5. Османська імперія в XVII – XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Становище Османської імперії на початок нового часу.
2. Криза воєнно-експансіоністського режиму та територіальної цілісності імперії.
3. Зовнішня політика. Капітуляції. Виникнення «східного питання».
4. Реформи Селіма III та Махмуда II.
5. Танзимат.
6. Конституційний рух. Конституція 1876 р.
7. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр., та її наслідки.

Рекомендована література:

150, 382, 494, 798, 999, 1000.

Лекція 6.

Тема 6. Іран в XVII – XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Особливості розвитку Ірану в XVII–XVIII ст.
2. Боротьба Англії, Франції та Російської імперії за вплив в Ірані.

3. Бабідські повстання 1848–1852 рр., їх наслідки.
4. Бехаїзм, його суть. Політика Мірзи Тагі-хана.

Рекомендована література:

159, 327, 365, 366, 382, 798, 999, 1000.

Лекція 7.

Тема 7. Південно-Східна Азія в XVII – XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. В'єтнам.
2. Камбоджа.
3. Лаос.
4. Сіам (Таїланд).
5. Філіппіни.
6. Малайзія, Сінгапур, Бруней.

Рекомендована література:

8, 101, 102, 350, 355, 362, 366, 381, 798, 999, 1000.

Лекція 8.

Тема 8. Арабські країни в XVII–XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Арабські країни в складі Османської імперії.
2. Аравія в XVII – на початку XIX ст. Ваххабітський рух.
3. Реформи Мухаммеда Алі в Єгипті.
4. Ірак, Сирія, Ліван, Палестина: особливості соціально-економічного та політичного становища.
5. Проникнення європейських держав у країни Магрибу.

Рекомендована література:

68, 239, 350, 361, 381, 584, 798, 999, 1000.

Лекція 9.

Тема 9. Країни Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки в XVII–XIX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Работоргівля і колоніальні війни в Африці.
2. Утворення республіки Ліберії.
3. Боротьба за возз'єднання Ефіопії.
4. Завершення колоніального поділу Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки в кінці XIX ст.
5. Національно-визвольна боротьба народів Африки проти європейських колонізаторів.

Рекомендована література:

239, 347, 348, 351, 356, 375, 376, 377, 381, 574, 679, 697, 911, 798, 999, 1000.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1-2.
Країни Сходу в кінці XIX – на початку XX ст.

Лекція 10.

Тема 10. Східна Азія в 1870–1918 рр.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Внутрішньополітичний розвиток країни в 70-х рр. XIX ст.
2. Японо-китайська війна 1894–1895 рр., її наслідки. Поділ Китаю на сфери впливу між західними державами.
3. Народне повстання іхетуанів 1898–1901 рр.
4. Сінхайська революція 1911–1913 рр. Китай в роки Першої світової війни.
5. Внутрішньополітична ситуація в Японії після «Реставрації Мейджі».
6. Зовнішня політика Японії в кінці XIX ст.
7. Соціально-економічне та політичне становище Японії в 1905–1914 рр.
8. Японія в період Першої світової війни.

Рекомендована література:

23, 153, 177, 301, 302, 303, 367, 368, 436, 437, 491, 590, 666, 788, 798, 834, 835, 880, 881, 926, 927.

Лекція 11.

Тема 11. Південна та Південно-Західна Азія в 1870–1918 рр.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Індія в кінці XIX – на початку XX ст. Виникнення Індійського національного конгресу.
2. Соціально-економічне та політичне становище Ірану на початку XX ст. Революція 1905 – 1911 рр. Іран в роки Першої світової війни.
3. Молодотурецька революція 1908 р., її наслідки. Османська імперія в роки Першої світової війни.
4. Афганістан на початку XX ст. Виникнення «молодоафганського» руху.

Рекомендована література:

44, 153, 238, 351, 798

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1-3.

Країни Латинської Америки в XVII – на початку XX ст.

Лекція 12.

Тема 12. Національно-визвольна боротьба народів Латинської Америки в XVII – на початку XX ст.

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Становище країн Латинської Америки в колоніальний період (XVI–XVIII ст.).

2. Революція негрів-рабів французької колонії Сан-Домінго 1791–1803 рр.
3. Війна за незалежність іспанських колоній 1810–1826 рр.
4. Мексиканська революція 1910–1917 рр.
5. Політика США в Латинській Америці. Країни регіону в Першій світовій війні.

Рекомендована література:

26, 27, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 115, 116, 117, 118, 119, 229, 230, 231, 512, 513, 514, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 530, 568, 599, 711, 712, 713, 714, 715

МОДУЛЬ 2.

Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки в 1918–1945 рр.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2-1.

Історія країн Східної, Південної та Південно-Східної Азії в 1918–1945 рр.

Лекція 1.

Тема 1. Вступ до курсу «Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки»

(2 год.)

Мета: виявити особливості вивчення курсу новітньої історії країн Азії, Африки та Латинської Америки.

Логіка викладу:

1. Предмет і завдання курсу.
2. Періодизація.
3. Історіографія курсу.

Рекомендована література:

116, 153, 175, 335, 353, 367, 379, 452, 453, 684, 788, 831.

Лекція 2.

Тема 2. Китай: панування милітаристів і Гоміньдана

(2 год.)

Мета: з'ясувати особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Китаю у міжвоєнний період.

Логіка викладу:

1. Політична криза першої половини 20-х рр. ХХ ст.
2. Національний рух за об'єднання країни.
3. «Нанкінське десятиліття».
4. Японська експансія.
5. Друга світова війна.

Рекомендована література:

116, 153, 154, 175, 353, 367, 368, 379, 436, 437, 452, 453, 681, 684, 685, 686, 687, 788, 831, 880, 927.

Лекція 3.

Тема 3. Японія у боротьбі за лідерство в Азії.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Японії у міжвоєнний період.

Логіка викладу:

1. Внутрішня та зовнішня політика 20-х рр.
2. Військові перевороти та внутрішньополітична боротьба 30-х рр.
3. Японія у Другій світовій війні

Рекомендована література:

116, 153, 353, 367, 368, 379, 452, 453, 507, 590, 684, 759, 788, 831, 844, 1072.

Лекція 4.

Тема 4. Індія: національно-визвольний рух та загострення конфесійних суперечностей

(2 год.)

Мета: прослідкувати специфіку національно-визвольного руху у Британській Індії у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Антиколоніальні рухи. Махатма Ганді.
2. Піднесення національно-визвольної боротьби 1919–1922 рр. Період стабілізації 1923–1927 рр.
3. Піднесення національно-визвольної боротьби 1927–1933 рр. Конституція 1935 р.
4. Індія в період Другої світової війни.

Рекомендована література:

116, 153, 335, 336, 337, 353, 367, 379, 452, 453, 684, 725, 788, 831, 850

Лекція 5.

Тема 5. Південна та Південно-Східна Азія

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Південної та Південно-Східної Азії у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Особливості політичного та економічного розвитку.
2. Бірма на шляху формування потужних антиколоніальних сил.
3. Сіам (Таїланд): модернізація традиційного суспільства.
4. Індонезія від виникнення організованого національного руху до проголошення незалежності.
5. Філіппіни: специфіка руху до незалежності.
6. Індокитай під владою Франції.

Рекомендована література:

116, 153, 353, 355, 363, 367, 369, 379, 452, 453, 684, 788, 831, 1050.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2-2.

Країни Середнього Сходу та арабський світ в 1918–1945 рр.

Лекція 6.

Тема 6. Туреччина: від мусульманської імперії до світської республіки
(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Туреччини у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Розпад Османської імперії та національно-патріотичний рух (1918–1923 рр.)
2. Модернізація та вестернізація суспільного устрою, економічний та політичний розвиток 30-х рр.
3. Туреччина у 1938–1945 рр.

Рекомендована література:

116, 149, 153, 157, 353, 367, 379, 431, 452, 453, 528, 684, 688, 744, 788, 831, 1019, 1020.

Лекція 7.

Тема 7. Іран: від напівколоніальної залежності до шахського авторитаризму
(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Ірану у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Політична криза Каджарської династії та проголошення династії Пехлеві
2. Соціально-економічні реформи Рези-шаха
3. Іран напередодні та в роки Другої світової війни

Рекомендована література:

116, 153, 195, 196, 330, 353, 367, 379, 452, 453, 684, 704, 705, 788, 831.

Лекція 8 – 9.

Тема 8. Арабські країни

(4 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Арабських країн у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Арабські країни Північної Африки у міжвоєнний період
  - Сирія та Ліван під французьким мандатом.
  - Трансйорданія і Палестина: складність політичної долі.
  - Ірак: вихід на світову арену.
  - Країни Аравії між двома війнами.
2. Арабські країни Західної Азії у міжвоєнний період
  - Єгипет: від протекторату до конституційної монархії.
  - Лівія на шляху позбавлення від колоніального фашизму.
  - Туніс в боротьбі за звільнення від влади Франції.
  - Алжир: від асиміляції до революційного націоналізму.
  - Марокко: опір режиму протекторату.

Рекомендована література:

116, 153, 353, 361, 367, 379, 452, 453, 676, 684, 788, 820, 831, 906, 973, 1022, 1075.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2-3.

Країни Африки та Латинської Америки в 1918–1945 рр.

Лекція 9.

Тема 9. Країни Тропічної та Південної Африки

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Тропічної та Південної Африки у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Особливості політичного та економічного розвитку.
2. Ефіопія (Правління Хайле Селассіє I; Італійська агресія).
3. Південно-Африканський союз (Внутрішня політика 20-х рр. XX ст., африканерський націоналізм).

Рекомендована література:

78, 116, 143, 146, 153, 353, 367, 379, 381, 382, 452, 453, 684, 788, 831, 949, 979,

Лекція 11.

Тема 10. Країни Латинської Америки в другій половині XX ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Латинської Америки у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Країни Латинської Америки в 20-х рр. XX ст.
2. «Велика депресія» 1929–1933 рр. та загострення обстановки в регіоні.
3. Латинська Америка в 1933–1939 рр.
4. Латинська Америка під час Другої світової війни.

Рекомендована література:

210, 385, 432, 433, 443, 444, 445, 446, 480, 568, 762, 785, 892, 893, 894, 898, 899, 900, 901.

МОДУЛЬ 3.

Історія країн Азії в другій половині XX – на початку XXI ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3-1.

Країни Східної Азії в другій половині XX–на початку XXI ст.

Лекція 1.

Тема 11. Китай після Другої світової війни

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Китаю у 1918–1945 рр.

Логіка викладу:

1. Громадянська війна.
2. Політичний та економічний розвиток 50-х рр.
3. «Великий стрибок». «Велика культурна революція».
4. «Чотири модернізації» Ден Сяопіна. Опозиційний рух та економічні реформи.

Рекомендована література:

116, 153, 154, 224, 263, 303, 354, 360, 367, 368, 380, 452, 453, 683, 788, 831.

Лекція 2.

Тема 12. Японія у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: Японія – єдина з неєвропейських країн, яка не просто зрівнялася з провідними європейськими державами, але і стала однією з найбільш впливових і успішних капіталістичних країн світу. Зробимо спробу з'ясувати суть феномену Японії.

Логіка викладу:

1. Американський окупаційний режим та ліберальні реформи.
2. Політичний та економічний розвиток Японії 60–80-х рр. ХХ ст.
3. Політична боротьба та економічний розвиток 90-х рр. ХХ ст.

Рекомендована література:

17, 199, 116, 153, 219, 227, 354, 367, 368, 380, 452, 453, 469, 507, 683, 788, 831, 844, 896, 1072.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3-2.

Країни Південної та Південно-Східної Азії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Лекція 3.

Тема 13. Індія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Індії у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Здобуття Індією незалежності. Конституція 1950 р.
2. Внутрішня та зовнішня політика Джавахарлала Неру.
3. Політика ІНК в 60–80-і роки ХХ ст. Проблема сепаратизму.
4. Політичний та економічний розвиток в другій половині 80–90-х рр. ХХ ст.

Рекомендована література:

116, 153, 223, 335, 336, 354, 367, 368, 380, 397, 452, 453, 683, 788, 831.

Лекція 4.

Тема 14. Країни Південно-Східної Азії після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Південно-Східної Азії у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Перемога національно-визвольних сил наприкінці 40-х рр. ХХ ст. Проголошення незалежності Бангладеш, М'янми (Бірма), Індонезії, Лаосу, Філіппін.
2. Соціально-економічний та політичний розвиток Індонезії.
3. Національно-визвольна боротьба народів Індокитаю в 50–70-х рр. ХХ ст.
4. Особливості економічного розвитку країн регіону на сучасному етапі. АСЕАН.

Рекомендована література:

116, 153, 354, 355, 363, 367, 368, 380, 452, 453, 568, 589, 652, 683, 788, 831, 1006.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3-3.

Середній Схід в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Лекція 5.

Тема 15. Туреччина у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Туреччини у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Лібералізація політичної системи та економічного життя
2. Друга республіка. Внутрішньополітична боротьба 60 – 70-х рр.
3. Третя республіка. Економічні реформи 80 – 90-х рр.

Рекомендована література:

52, 116, 153, 250, 284, 354, 367, 368, 380, 452, 453, 683, 688, 703, 788, 831, 886, 943, 1019, 997, 1020.

Лекція 6.

Тема 16. Іран в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Ірану у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Уряд Моссадик і військовий переворот
2. Реформи 1960–1970 рр.
3. Розвиток кризи шахської системи. Революція 1979 р. і встановлення Ісламської республіки.
4. Нова економічна політика і спроби демократизації

Рекомендована література:

6, 25, 116, 153, 157, 158, 240, 272, 280, 305, 354, 364, 367, 368, 380, 452, 453, 594, 595, 676, 683, 788, 831, 906, 939, 963, 964, 965, 1031.

МОДУЛЬ 4.
Історія країн Африки та Латинської Америки
в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4-1.
Країни Латинської Америки
після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Лекція 7.

Тема 17. Країни Латинської Америки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

(2 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Латинської Америки у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Соціально-економічний та політичний розвиток в 40–50-х рр. ХХ ст.
2. Латинська Америка в другій половині 50-х – першій половині 70-х рр. ХХ ст. Кубинська революція.
3. Країни регіону з середини 70-х – до початку 90-х рр. ХХ ст.
4. Латинська Америка на сучасному етапі.

Рекомендована література:

9, 27, 32, 212, 216, 217, 225, 372, 433, 483, 556, 760, 894, 899, 900, 901, 902, 1012, 1037, 1071.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4-2.
Країни Африки після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

Лекція 8–9.

Тема 18. Тропічна та Південна Африка в 1945–2009 рр.

(4 год.)

Мета: дослідити особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Чорної Африки у післявоєнний період.

Логіка викладу:

1. Розвиток визвольної боротьби у колоніальній Чорній Африці.
2. Проголошення незалежності. Утворення незалежних держав.
  - Ліквідація англійських володінь в Чорній Африці
  - Ліквідація французьких володінь в Тропічній Африці
  - Ліквідація бельгійських володінь в Африці
  - Ліквідація португальських володінь в Африці
  - Боротьба проти расистських режимів в Південній Родезії і Південно-західній Африці. Утворення незалежних держав Зімбабве і Намібії.
3. Проблеми постколоніального розвитку незалежних держав. Неоколоніалізм.
4. Чорна Африка в 70-і – 90-ті рр. Країни Африки в системі міжафриканських і міжнародних відносин.

Рекомендована література:

77, 78, 143, 116, 153, 342, 354, 367, 368, 380, 382, 452, 453, 459, 680, 683, 788, 831, 949, 950.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4-3.

Основні тенденції розвитку країн афро-азійського та латиноамериканського регіонів в другій половині XX – на початку XXI ст.

Лекція 10.

Тема 19. Заключення. Основні підсумки розвитку країн Азії, Африки і Латинської Америки в новітній час.

(2 год.)

Мета: підбити підсумки розвитку соціально-економічного і суспільно-політичного розвитк країн Азії, Африки і Латинської Америки в новітній час.

Логіка викладу:

1. Деколонізація її зміст та причини. Неоколоніалізм
2. Країни «третього світу»: моделі розвитку, боротьба проти відсталості.
3. Досвід регіонального і міжнародного співробітництва.

Рекомендована література:

116, 153, 354, 367, 368, 380, 452, 453, 683, 788, 831.

5. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття №1

Тема: Початок колоніальної експансії в Китаї

(2 години)

Мета: з'ясувати особливості становища Китаю після завершення епохи середньовіччя; простежити процес поступового перетворення Китаю на напівколоніальну державу; розкрити передумови, причини та наслідки Першої опіумної війни.

Зміст семінарського заняття

1. Економічне та політичне становище Китаю в першій половині XVII ст.
2. Антиманьчжурська боротьба в Китаї.
3. Державний лад Цинської імперії. Державна ідеологія. Внутрішня та зовнішня політика маньчжурів.
4. Припинення зовнішніх зв'язків та ізоляція Китаю (XVII – початок XIX ст.).
5. Перша Опіумна війна (1840–1842 рр.), її наслідки.

Понятійний апарат:

Династія Мін, феномен «селянських повстань», повстання Лі Цзи-чена; Таємні товариства, У Сань-гуй; династія Цин, богдыхан Кансі (1662–1723), шеньши, автаркія, самоізоляція, компрадори, перша місія Маккартнея 1793 р.; Нанкінський договір 1842 р., Опіумна війна, лян, «любу», право екстериторіальності, сеттельменти.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Цинська імперія за умов боротьби проти «відкриття» країни.

2. Аудиторні завдання:

1. Охарактеризувати соціально-економічну, етнополітичну та культурно-релігійну ситуацію в імперії Цин в період постсередньовіччя.
2. Як відбулося маньчжурське завоювання Китаю?
3. Як і коли завершилося формування територіальних меж Цинської імперії?
4. Вказати на особливості державного устрою Китаю в середині XVII ст.
5. Які напрямки мала зовнішня політика Цинів в середині XVII – в кінці XVIII ст.?
6. Які наслідки мала селянська війна 20–40-х рр. XVII ст. під керівництвом таємного товариства «Білий лотос»?
7. Чому активізація таємних товариств у Китаї відбулася у XVIII ст.?
8. Які причини і наслідки народного повстання 1796–1804 рр.
9. Якими були причини і наслідки Першої Опіумної війни для Цинської імперії?
10. Доведіть, що нерівноправний Нанкінський договір 1842 р. розпочав процес перетворення Китаю на напівколонію західних держав.

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, студенти повинні усвідомити, що Імперія Цин була утворена в 1644 р. в результаті грандіозних маньчжурських

завоювань і являла собою одне із найпотужніших державних утворень тогочасного світу. Необхідно розглянути загальну характеристику адміністративного поділу, державного устрою та системи станів імперії. Далі слід вказати на особливості соціально-економічного розвитку Китаю на початок нового часу. Визначити форми власності на землю, роль міст та цехового реместа у розвитку країни. Варто зазначити, що важливим напрямом внутрішньої політики був курс на ліквідацію міжнаціональної маньчжуро-китайської напруженості в суспільстві, яка загрожувала цинській державі соціальними катаклізмами. Охарактеризувати зовнішню політику як агресивну і завоювницьку по відношенню до сусідніх держав. Зазначити, що здійснювалася послідовна політика на ізоляцію країни від небажаних зовнішніх впливів. Розкрити суть поняття «Серединна імперія», великоханський шовінізм, «закриття» Китаю. Пояснити, чому імперія Цин остаточно перейшла до політики самоізоляції (хайцзінь). Вказати на причини активізації селянських рухів та народних повстань (селянська війна середини XVII ст., її наслідки). Варто зауважити, що в цей період активізується діяльність таємних товариств, програми яких спонукали до народних повстань, заворушень та виступів кінця XVIII – початку XIX ст. Проаналізувати причини та наслідки селянського повстання товаїства «Білого Лотоса» у Китаї 1796–1804 р.

Розглянути та дослідити спроби Англії встановити контакти з Китаєм шляхом посольських місій лорда Маккартнея та лорда Амхерста, проаналізувати їх та вказати на наслідки, використовуючи джерела.

Підсумовуючи, слід зазначити, що внаслідок безперервних воєн Цинська імперія протягом XVIII ст. суттєво розширила свої кордони, однак політика самоізоляції посилювала її технологічну та військово-технічну відсталість. Виникла криза і в постсередньовічній економіці Цинської імперії. Проте, слід зауважити, що авторитет Цинської імперії в очах сусідів залишався надзвичайно високим.

Рекомендована література:

1. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.
6. История и культура Китая : сб. ст. / под ред. Л. С. Васильева. – М. : Наука, 1974.
7. История Китая (с древнейших времён до наших дней). – М. : Наука, 1974. – 534 с.
8. Китай : история в лицах и событиях / под общ. ред. С. Л. Тихвинского. – М., 1991. –
9. Китай : история, культура и историография: сб. ст. – М.: Наука, 1977.

10. Национально-освободительное движение в Азии / под ред.: Б. Г. Гафуров, Г. Ф. Ким. – Т. 1. Века неравной борьбы – М. : Гл. ред. вост. лит-ры, 1967.
11. Национальные и социальные движения на Востоке : История и современность / под ред. Р. А. Ульяновского. – М. : Наука, 1986.
12. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. : Издат-во ЛГУ, 1971.
13. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987. .
14. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.
15. Социальная и социально-экономическая история Китая: сб.ст. / отв. ред. В. П. Илюшечкин. – М. : Наука, 1972.
16. Тайные общества в старом Китае. – М., 1970.
17. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX в.) / Е. В. Тарле. – М. : Наука, 1965.
18. Хрестоматия по новой истории : в 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. М. Ефимова. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963.

Джерела:

1. Из статьи Н. Шелгунова «Цивилизация Китая» // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 239–240.
2. Феодалный Китай и начало его закабаления // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 268–270.
3. Ци Лю-ци. Как У Сань-гуй пригласил маньчжурские войска // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 597–603.
4. Из доклада Ян Си-фу (1748 г.) о причине повышения цен на рис // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 627–629.
5. О сборах арендной платы. Из доклада Сунь Цзя-ганя о знаменной земле // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 625–627.
6. О сдаче обрабатываемой земли в аренду. Из «Нуншу» Чжан Люй-Сяня // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 624–625.
7. Посольство лорда Маккартнея 1792–1793 гг. Письмо короля Георга III императору Китая (Послано с Маккартнеем) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 629–631.
8. Инструкция английского правительства лорду Маккартнею. 8.IX/1792 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 631–634.
9. Ответ императора Китая Цяньлуна королю Англии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 634–638.

10. Из официальной летописи о крестьянском восстании // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 638–650.
11. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 652–653.
12. Эдикт наместника Гуандуна и Гуанси от 17.VIII/1809 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 653–654.
13. Посольство лорда Амхерста 1816 г. Инструкции английского правительства Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 655–656.
14. Ответ китайского императора Цзяцина, переданный Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 656–657.
15. Выступление К. Гюцлаффа в Лондонском статистическом обществе // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 238–239.
16. Нанкинский договор (август 1842 года) // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 270–271.
17. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 652–653.
18. Эдикт наместника Гуандуна и Гуанси от 17.VIII/1809 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 653–654.
19. Посольство лорда Амхерста 1816 г. Инструкции английского правительства Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 655–656.
20. Ответ китайского императора Цзяцина, переданный Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 656–657.
21. Посольство лорда Маккартнея 1792–1793 гг. Письмо короля Георга III императору Китая (Послано с Маккартнеем) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 629–631.
22. Инструкция английского правительства лорду Маккартнею. 8.IX/1792 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 631–634.

23. Ответ императора Китая Цяньлуна королю Англии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 634–638.
24. Народное сопротивление английской агрессии в 1840–1842 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 596–608.

Семінарське заняття № 2

Тема: Селянська війна тайпінів 1850–1864 рр. в Китаї

(2 години)

Мета: розглянути одне із найбільших селянських повстань періоду нового часу на Сході; вказати на причини, наслідки та історичне значення селянської війни тайпінів у Китаї.

Зміст семінарського заняття

1. Передумови, початок селянської війни та її рушійні сили.
2. Суспільний і державний лад Тайпін Тяньго. Внутрішня політика тайпінів.
3. Війна Англії та Франції проти Китаю, її наслідки.
4. Поразка тайпінів. Політико-ідеологічна спрямованість повстання.

Понятійний апарат:

Лян, тайпін, Хун Сюцюань (1814–1864 рр.), «Товариство поклоніння Богу», Тяньцзінський договір 1858 р, бей-ван, ван, дун-ван, колоніалізм, Конфуціанство, кулі, Опіумна війна, право екстериторіальності, сеттельменти, Тайпін Тяньго, тянь-ван, Тяньцзін, місії Маккартнея.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Опіумні війни Англії та Франції в Китаї.

2. Аудиторні завдання:

1. Коли відбулася селянська війна тайпінів?
2. Проаналізувати релігійно-ідеологічну доктрину тайпінів.
3. Коли було утворено державу Тайпін Тяньго?
4. Що таке «Земельна система Небесної династії»?
5. Коли розпочалася Друга Опіумна війна?
6. У чому полягала суть Пекінських угод?
7. Коли і чому почала руйнуватися політична цілісність централізованої Цинської імперії?
8. Чому тайпінське повстання та інші антиурядові народні повстання середини ХІХ ст. зазнали поразки?
9. Поясніть, що таке «політика самопосилення».
10. Коли відбулися і які мали наслідки франко-китайська та японо-китайська війни?

Методичні рекомендації:

Вивчаючи цю тему слід врахувати те, що серія нерівноправних договорів, нав'язаних Цинам після Першої опіумної війни, змінила імперію і призвела до внутрішньополітичної та соціально-економічної кризи. Необхідно вказати на

ряд причин, які спонукали селян до масових виступів, котрі переросли у найпотужніше селянське повстання XIX ст. Зупинитися на характеристиці особистості лідера повстання сільського вчителя Хун Сюцюаня, діяльність якого розпочалася із організації товариства «Вшанування Небесного Владика» (Байшандіхуей) та написання для своїх послідовників відповідних гімнів і повчань релігійно-еклектичного характеру (формально вони вважали себе християнами). Для глибшого вивчення теми, варто детально дослідити політичну програму повстанців, проаналізувати соціальні реформи. Вказати на дату та умови проголошення Тайпін Тяньго («Небесної держави великого благоденства») та проголошення м. Тяньцзін («Небесна столиця») – столицею Китаю. Обов'язковим є доведення того, що Тайпін Тяньго являло собою воєнно-теократичну деспотичну монархію з тоталітарним відтінком. Дати характеристику суспільного та державного ладу Тайпін Тяньго.

Далі слід розглянути причини, події та наслідки Другої Опіумної війни, її вплив на подальший хід Тайпінського повстання. Вказати на причини занепаду і поразки тайпінського руху та розгром Тайпін Тяньго: релігійне забарвлення повстання, політична обмеженість селянської маси, внутрішні протиріччя у таборі тайпінів.

Рекомендована література:

1. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
2. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
3. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.
5. История и культура Китая : сб. ст. / под ред. Л. С. Васильева. – М. : Наука, 1974.
6. История Китая (с древнейших времён до наших дней). – М. : Наука, 1974.
7. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
8. Национально-освободительное движение в Азии / под ред.: Б. Г. Гафурова, Г. Ф. Кима. – Т. 1 Века неравной борьбы. – М. : Гл ред. Вост. лит-ры, 1967.
9. Национальные и социальные движения на Востоке : История и современность / под ред. Р. А. Ульяновского. – М. : Наука, 1986.
10. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. : Издат-во ЛГУ, 1971.
11. Практикум по новой истории стран Азии / под ред. В. И. Овсянникова. – М., 1990.
12. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
13. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.
14. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX в.) / Е. В. Тарле. – М. : Наука, 1965.

15. Хрестоматія по новій історії : в 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963.

Джерела:

1. Хун Сюцюань. Поучення об істинному шляху к пробудженню світа (Извлечение) 1845 г. // Хрестоматія по новій історії, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 240.
2. Ян Сюцин, Сяо Чаогуй. Манифест о необходимости уничтожения северных варваров по воле неба. Написан между 17 декабря 1851 г. и началом октября 1852 г. // Хрестоматія по новій історії, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 241.
3. Земельная система Небесной династии // Хрестоматія по новій історії, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 242–243.
4. Манифест Небесного князя к младшим западным братьям 27 декабря 1858 г. // Хрестоматія по новій історії, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 243–244.
5. Ответ Ли Сючэна и Тань Шаогуана Грдону 5 сентября 1863 г. // Хрестоматія по новій історії, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 244.
6. Великая крестьянская война в Китае в середине XIX века (1851–1854 гг.) // Хрестоматія по новій історії. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 271–277.
7. Тайпинское восстание 1850–1864 гг. // Хрестоматія по новій історії. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 608–630.

Семінарське заняття №3

Тема: Соціально-економічний та політичний розвиток Японії в XVII–XIX ст.

(2 години)

Мета: простежити становище Японії у постсередньовічний період; з'ясувати причини ізоляції країни від зовнішнього світу; вказати на причини, наслідки та історичне значення «Реставрації Мейджі».

Зміст семінарського заняття

1. Економічне становище Японії за часів Токугавської держави.
2. Ізоляція країни та експансія капіталістичних країн в Японію.
3. Передумови та рушійні сили революції 1867–1869 рр.
4. Новий уряд і буржуазні перетворення у Японії.

Понятійний апарат:

Мікадо, сьогун, «Спадкові дайме» («фудай дайме»), «Сторонні дайме» («тодзама дайме»), автаркія, система заручництва, Едо, Кіото, Осака, Десіма, система «п'ятидвірок», договір «про мир і дружбу», закон «Про 4 стани», принц Арісугава, Міцухіто.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Соціально-економічні реформи в Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.

2. Аудиторні завдання:

1. Якою була політична та економічна ситуація в Японії після завершення епохи середньовіччя?
2. Який характер мала боротьба за об'єднання Японії?
3. Проаналізувати низку стабілізаційних реформ у постсередньовічній Японії. Чому всі вони зазнали невдачі?
4. Що таке «політика самоізоляції» (сакоку)?
5. Охарактеризувати внутрішню політику дому Токугава в XVII – на початку XVIII ст.
6. Які були причини і наслідки серії селянських повстань 80-х рр. XVIII ст.?
7. Як прослідковувалися ріст антитокугавської опозиції і криза влади?
8. Коли і як відбулося насильницьке «відкриття» Японії?
9. Що таке «Ансейські договори»?
10. Розкрийте причини, сутність і наслідки «Реставрації Мейджі».

Методичні рекомендації:

Варто звернути увагу на те, що остання третина XIX ст. в історії Японії була періодом становлення капіталізму і буржуазної державності. Тому принципове значення для розуміння характеру процесів і змін, які відбувалися в 70 – 90-х рр. XIX ст. має визначення суті «Реставрації Мейджі» і розуміння специфіки буржуазної революції в Японії. Дослідник повинен вказати на те, що вищезазначені процеси – це унікальний досвід зміни формацій, генезису національного капіталізму поза рамками європейського. Розглядаючи проблему розвитку Японії в останній третині XIX ст., потрібно прослідкувати прояв наступних особливостей розвитку капіталізму в країнах східної моделі:

- 1) специфічна роль зовнішнього фактора (політика західних країн);
- 2) роль політичної надбудови як головного фактора прискореного розвитку;
- 3) сприятлива дія соціокультурних факторів, пов'язаних з традиціями.

Зверніть увагу на серію реформ 1872–1873 рр., мета яких полягала у проведенні політики внутрішньої модернізації і позбавленні країни від зовнішньополітичної залежності.

Рекомендована література:

1. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Историография стран Востока: Проблемы нового времени: сб. ст. – М. : Наука, 1978.

6. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
7. Курнякина Е. А. Новая история стран Азии / Е. А. Курнякина, В. И. Росяникова. – М., 1983.
8. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. : Издат-во ЛГУ, 1971.
9. Проблемы истории и историографии международных отношений в XIX–XX вв. / ред. В. К. Фураев. – Л. : ЛГПИ, 1979.
10. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
11. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.
12. Сила-Новицкая Т. Г. Культ императора в Японии : мифы, история, доктрины, политика / Т. Г. Сила-Новицкая. – М., 1990.
13. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX в.) / Е. В. Тарле. – М. : Наука, 1965.
14. Хрестоматия по новой истории : в 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963.

Джерела:

1. Указ о запрещении крестьянам купли-продажи земли навечно // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 689.
2. Указы о регламентации крестьянской жизни (1643 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 690–691.
3. Описание современником инспекционной поездки дайкана в деревню с целью проведения земельного обследования // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 698–699.
4. Указ, запрещающий куплю-продажу земли (1744 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 699.
5. Указ властям княжеских владений // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 699–700.
6. Из записок Мацудайра Саданобу «Беседа под кровлей родного дома» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 700–702.
7. Помощь правительства самураям. Из указа об аннулировании самурайских долгов от 1789 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 702–703.
8. О необходимости для Японии связей с другими странами. Из произведения Хонда Тосиаки «Секреты управления страной» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 703.

9. Реформи феодального правительства // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 672–677.
10. Антифеодальное восстание (1837 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 670–672.
11. Прекращение политики изоляции и заключение неравноправных договоров // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 677–682.
12. Социально-экономическое положение накануне революции Мейдзи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 682–685.
13. Буржуазные реформы японского правительства после свержения феодального режима Токугавского сёгуната // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 685–686.

Семінарське заняття № 4, 5

Тема: Перетворення Індії на англійську колонію

(4 години)

Мета: вивчити особливості соціально-економічного та політичного розвитку Індії в ранній новий час; вказати на специфіку колоніальної політики Англії в Індії; простежити зародження та формування індійського національно-визвольного руху.

Зміст семінарського заняття

1. Соціально-економічне становище Індії в другій половині XVII–першій половині XIX ст.
2. Індія – об'єкт колоніальної політики Франції і Англії. Перетворення Індії на колонію Англії.
3. Селянські повстання проти англійських колонізаторів.
4. Соціально-економічне становище Індії в середині XIX ст. Наслідки британського панування.
5. Повстання 1856–1859 рр. в Індії, рушійні сили, основні райони повстання. Причини поразки повстання.
6. Формування ідеології національного оновлення Індії. Створення Індійського національного конгресу.

Понятійний апарат:

Ост-Індська кампанія, сипаї, джагіндар, маратхи, англо-майсурські війни, англо-маратхські війни, аграрний закон, панчяяти, індійська «Жанна д'Арк», сикхи, райати, заміндари, заміндарі, ІНК, Б.Г. Тілак.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Роль англійської Ост-Індської компанії в завоюванні Індії.

2. Аудиторні завдання:

1. Назвіть основні причини антимогольських рухів і розпаду Імперії Великих Моголів.
2. Охарактеризуйте становище Індії напередодні активного європейського проникнення в країну.
3. Коли було створено англійську Ост-Індську компанію?
4. Чому в англо-французькому суперництві за домінування в Індії перемогла Велика Британія?
5. Чому Індія не могла встояти перед колоніальною експансією європейців?
6. Коли відбулися англо-майсурські війни? Які вони мали наслідки?
7. Якими були методи колоніального управління?
8. Розкрийте основні причини та наслідки англо-маратхських війн початку ХІХ ст.
9. Якими були наслідки англо-сикхських війн середини ХІХ ст.?
10. Як утворилася держава Непал?
11. Проаналізуйте характер англо-непальських воєн. Як вони вплинули на подальший розвиток Непалу?
12. Що ви знаєте про Хартію Ост-Індської компанії?
13. У чому полягала суть податкової системи Британської Індії в ХІХ ст.?
14. Як відбувалося становлення капіталістичних відносин в Індії в ХІХ ст.?
15. Який характер мали народні рухи в Індії в першій половині ХІХ ст.?
16. Які причини і наслідки повстання сипаїв 1857–1859 рр.?
17. Розкрийте сутність нових методів колоніальної політики англійців в Індії в другій половині ХІХ ст.
18. Що призвело до ліквідації англійської Ост-Індської компанії?
19. Охарактеризуйте процес формування ідеології національного визволення Індії.
20. Коли було створено Індійський національний конгрес?

Методичні рекомендації:

Розгляд теми слід розпочати з характеристики політичного та економічного становища Індії в постсередньовічну епоху. Аграрний лад Могольської імперії: зауважити, що основою економіки було сільське господарство, яке мало доволі високий рівень продуктивності, а урожайність багатьох культур перевищувала аналогічні показники в інших країнах, зокрема і європейські. Прослідкувати роль сільської общини як головної ланки аграрного суспільства з її складною структурою, яка включала в себе декілька соціальних рівнів і цілу систему відносин. Далі слід зосередити увагу на процесі виникнення і розвитку міст, які відігравали роль економічних, адміністративно-політичних і культурних центрів (Делі, Махор, Агра, Ахмадабад). В містах активно розвивалося ремесло, для якого був характерний більш високий рівень техніки і розподілу праці. Зазначити, що для індійської торгівлі був характерний високий рівень розвитку, а міста були центрами торгівельного обміну від місцевого до міжнародного. Вказати на передумови та причини розпаду імперії Великих Моголів: оскільки Великі Моголи утверджували та зміцнювали свою владу «вогнем і мечем», то ця експансія зустрічала опір місцевого населення, тому на завойованих ними

територіях час від часу спалахували сепаратистські виступи (антимогольські рухи маратхів, сикхів). Зазначити, що не в меншій мірі розпаду імперії сприяв нищівний набіг іранського шаха Надір-хана (1739 р.), який мав негативні наслідки для розвитку імперії в цілому. Втративши воєнно-політичну єдність, Індія залишалася багатою економічно на природні ресурси, а тому відразу стала об'єктом посиленої експансії з боку європейських колонізаторів: розпочалося англо-французьке суперництво (семилітня англо-французька війна 1756–1763 рр.) за вплив в Індії і початку перетворення її на колонію. Створення англійської Ост-Індської компанії, надання їй повноважень і монопольного права на ведення торгівлі в азійському регіоні. Охарактеризувати процес розбудови та вдосконалення системи колоніального управління. Зауважити, що після втрати англійцями північноамериканських колоній Індія стала для них головним об'єктом колоніальної активності. Зокрема, перша половина XIX ст. було досить важливим етапом становлення британського колоніального панування. Прослідкувати причини та наслідки англо-маратхських та англо-сикхських війн. Охарактеризувати особливості колоніальної політики Англії в Індії: прийняття нових хартій, податкові системи, становлення капіталістичних відносин, наслідки культурної політики. Вказати на те, що, завершивши воєнно-політичне завоювання Індії, англійці вирішили з метою збільшення колоніальних прибутків здійснити певні заходи щодо модернізації країни, однак традиційна індійська цивілізаційна система східного типу вперто не бажала здавати свої позиції. Зазначити, що в середині XIX ст. виникли передумови для зародження індійського національного відродження та активізації національно-визвольного руху. Погіршення становища народних мас напередодні повстання призвело до низки народних рухів середини XIX ст. в Індії: погіршення рівня життя, гноблення з боку британської колоніальної адміністрації, підвищення розмірів податків. Зробити акцент на тому, що народно-визвольне повстання сипаїв в Індії 1857–1859 рр. стало демонстрацією цілковитої безперспективності цієї боротьби, оскільки воно стало останньою спробою Індії повернутися до постсередньовічних реалій традиційної східнодеспотичної системи. Вказати на причини повстання: породження завдяки релігійній пропаганді британських місіонерів в сипайських частинах індійської англійської армії чуток про насильницьке обернення в християнство, приниження та утиски сипаїв в порівнянні з білими офіцерами (нижча платня, відсутність доступу до офіцерських посад і т.д.). Далі слід розглянути хід повстання, зазначивши, що ядром повстання стала бенгальська армія, а безпосереднім поштовхом до початку повстання стали патрони до нової зброї, які були змащені яловим жиром, що призвело до грубого зневаження релігійних почуттів індусів. Розглянути особистості вождів повстання: Нана Сагиб, Тантія Топі, Лакшмі Баї, Ахмад Шах. Проаналізувати причини поразки національно-визвольного повстання сипаїв. Зазначити, що прямим наслідком повстання стало спрощення Ост-Індської компанії в 1858 р., а в 1877 р. англійська Ост-Індська компанія була ліквідована в зв'язку з тим, що британська королева Вікторія перейняла на себе титул імператриці Індії, чим завершила формальну інкорпорацію країни в систему Британської колоніальної імперії.

Рекомендована література:

1. Бродський, Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
2. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
3. Гамаюнов Л. С. Индия. Исторические социально-экономические проблемы / Л. С. Гамаюнов. – М. : Наука, 1972.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.
6. Дешпанде С. Д. Западная Индия / С. Д. Дешпанде. – М. : Наука, 1956.
7. Ерофеев Н. А. Империя создавалась так... Английский колониализм в XVIII в. / Н. А. Ерофеев. – М. : Наука, 1964.
8. Индия : проблемы истории национально-освободительного движения и современного политического развития : сб. ст. – М. : Наука, 1980.
9. Индия : современность и история : сб. ст. по национально-освободительному движению. – М. : Наука, 1974.
10. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
11. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. Издат-во ЛГУ, 1971.
12. Осипов А. М. Великое восстание в Индии 1857–1859 гг. / А. М. Осипов. – М. Учпедгиз, 1957.
13. Паниккарт К. М. Очерк истории Индии / К. М. Паниккарт. – М. : Наука, 1961.
14. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. Либідь, 2007.
15. Синха Н.К. История Индии / Н. К. Синха, А. Ч. Банерджи. – М. Наука, 1954.

Джерела:

1. Из книги английского купца В. Болта «Размышления об индийских делах» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 7–8.
2. Упадок хлопчатобумажной промышленности Индии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 8–9.
3. Описание современником, французским учёным Франсуа Бернье, крупнейшего центра Индии – Дели – в 1663 году // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 28–29.
4. Свидетельства иностранца о высоком уровне развития Индии и её богатствах в XVII – XVIII веках // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 29.

5. Из письма Франсуа Бернье Кольберу // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 523–525.
6. Из «Аттхаванавьявахаратантрам» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 525–528.
7. Из «Материалов о мираси» Ф. В. Эллиса // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 528–532.
8. Положение неприкасаемых в Южной Индии. Отрывок из обзора земельных отношений, составленного налоговым бюро Мадраса (5.1.1818) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 532–534.
9. О закладе земли на Малабаре (1693 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 535.
10. Продажа земли на Малабаре (1707 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 535.
11. Высочайший фирман о порядке взимания хараджа // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 536–540.
12. Об установлении джизии 1679 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 541.
13. Война Биджапура и Панджура в 1659 г. Из письма Проенца из Тричинополи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 546–547.
14. Восстание Сатнами (1675 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 548–549.
15. Движение сикхов 1708 – 1709 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 550–551.
16. Ограбление Индии английскими колонизаторами // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 29–30.
17. Из речи в палате общин представителя радикального крыла либеральной партии В. Мольсуорса о колониальной политике Англии 6 марта 1838 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 231–232.
18. Из речи Кобдена в английском парламенте 27 июня 1853 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 232–233.

19. В. Рассел об отношении англичан к Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 233.
20. Жалобы индийских крестьян на жестокости англичан при взимании налогов // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 233.
21. Т. Маколей о механизме ограбления Индии англичанами // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 234–235.
22. Из резолюции палаты общин, принятой 1784 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 8.
23. Ограбление Бенгалии Ост-Индской компанией // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 9–10.
24. Из акта Ост-Индской компании. 1773 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 581–584.
25. Акт Ост-Индской компании (1784 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 584 – 585.
26. Колониальная политика Англии в Индии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 516–532.
27. Завершение завоевания Индии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 532–535.
28. Индия под владычеством Англии // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 241–244.
29. Прокламация индийских солдат, находящихся в Дели // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 10–11.
30. Призыв к гражданам // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 11–12.
31. О Маулеви Ахмеде // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13.
32. Национальный характер войны в Ауде // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13.
33. Дели перед падением (Из донесения одного из агентов Ходсона, английского офицера, руководившего осадой Дели) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13–14.

34. Подавление восстания и зверства англичан // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 14–16.
35. Дели после падения (Рассказ лорда Робертса) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 16–17.
36. Из статьи Э. Джонса «Народное восстание в Индии» в журнале «Чартист» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 17–18.
37. Прокламация королевы Виктории, 1 ноября 1858 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 18–19.
38. Обращение делейских повстанцев к жителям Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 235.
39. Обвинение англичан в стремлении насадить христианство в Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
40. Основные требования повстанцев Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
41. Призыв к заминдарам (землевладельцам) подняться на борьбу // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
42. Песни индийского народа, посвященные героям восстания // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
43. Обращение делейских повстанцев к пенджабцам // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
44. Письмо генерал-губернатора Индии лорда Киннинга // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
45. Песня индийского народа об отходе феодалов от восстания // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
46. Жестокости англичан при подавлении восстания в Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
47. Колонии Англии. Национальное восстание в Индии 1857–1859 годах // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 238–241.
48. Индия под владычеством Англии // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 241–244.

49. Национальное восстание в Индии в 1857–1859 годах // Хрестоматия по новой истории. 1642 – 1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 244–245.
50. Борьба индийского народа против английских колонизаторов // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 535–567.

Семінарське заняття № 6

Тема: Бабідські повстання в Ірані в 1848–1852 рр.

(2 години)

Мета: проаналізувати особливості розвитку Ірану в період постсередньовіччя; розкрити суть ідеології бабідів, з'ясувати причини, характер та наслідки бабідського руху; розкрити суть бехаїзму; розглянути реформи Мірзи Тагі-хана (Еміра Низама), вказати на їх результативність.

Зміст семінарського заняття

1. Соціально-економічний розвиток Ірану на початку XIX ст.
2. Секта бабідів та її ідеологія.
3. Початок повстання. Характер бабідського руху, причини поразки.
4. Бехаїзм, його суть. Внутрішня і зовнішня політика Мірзи Тагі-Хана.

Понятійний апарат:

Емір Низам, аятолла, баб, Барфоруш, Беян, емір, каджари, клерикальна держава, Куррат-ель-Айн, меджліс, медресе, Молла Хусейн Бошруйє, Мохаммед алі Барфорушський, мулла, панісламізм, улем, халіф, халіфат, хіджаб, шах.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Розпад держави Сефевідів та утворення держави Надір-шаха.

2. Аудиторні завдання:

1. Як до влади в Ірані прийшла династія Каджарів?
2. Коли імперія Каджарва потрапила у напівколоніальну залежність від європейців?
3. Розкрийте передумови і причини виникнення бабідського руху.
4. Охарактеризуйте зміст релігійно-ідеологічної доктрини бабізму.
5. Розкрийте суть бехаїзму.
6. Якими були наслідки бабідських повстань в Ірані?
7. Розкрийте основні передумови реформ Еміра Низама.
8. Якими були наслідки реформ?
9. У чому полягала специфіка напівколоніального поневолення Ірану на схилі постсередньовіччя?
10. Між якими країнами велося суперництво за вплив в Ірані?

Методичні рекомендації:

В епоху постсередньовіччя іранська держава, об'єднана під владою династії Сефевідів, переживала період економічного і культурного підйому, який з кінця XVII ст. змінюється періодом занепаду з декількох причин:

- до послаблення держави Сефевідів призвели безкінечні народні повстання (підвищення розмірів податків, протиріччя між правлячою верхівкою і народними масами; внутрішня боротьба всередині правлячих угруповань суспільства і шиїтським духовенством з одного боку і військово-кочівною племінною знаттю – з іншого).
- деградації держави в певній мірі сприяло освоєння західноєвропейськими державами морського шляху в Індію навколо Африки, що призвело до скорочення зовнішньої і посередницької торгівлі Ірану та істотного падіння прибутковості.

Довести, що усі ці чинники призводили до повстань і посилення антисефевідських настроїв. Нерідко антиурядові виступи мали релігійне забарвлення і відбувалися під гаслами відстоювання забороненого шиїтами сунізму або позбавлення християн утисків з боку мусульман. В 1722 р. Іран пережив афганське нашестя, в результаті якого афганський правитель Мір Махмуд був проголошений шахом Ірану. Боротьбу за вигнання загарбників очолив талановитий полководець Надір-хан, якого згодом було проголошено шахом Ірану. Прийшовши до влади, він відразу розпочав організацію завойовницьких походів і війн з метою поновити спустошену державну казну. В 1796 р. в Ірані утверджується династія Каджарів, за часів правління якої Іран вступив у ХІХ ст. у стані глибокої внутрішньої кризи. Подібно до повстання тайпінів у Китаї, народні рухи в Ірані розгорталися, як правило, під релігійними знаменами, головними принципами бабідів було проголошено рівність всіх людей і відмова від старих норм і порядків. Проаналізувати детально хід і наслідки кожного із бабідських повстань (1848 р. – Мазандеранське збройне повстання; 1849 р. – Зенджанське повстання; 1850 р. – Нейрізьке повстання). Вказати на причини поразок повстань та занепаду бабідського руху: стихійність; розрізненість і локальність виступів; неузгодженість дій, відсутність чіткої програми; релігійне забарвлення. Далі потрібно підкреслити те, що уряд вбачав у бабідських повстаннях процес загострення в країні соціальних протиріч, тому вважали за необхідність здійснити реформування усіх галузей суспільства. Ініціатором реформ виступив великий візир (голова уряду) Мірза Тагі-хан, який одночасно обіймав посаду воєначальника і носив титул Емір Низам («князь армії»). Провести аналіз реформ і зазначити, що усі реформаторські проекти Еміра Низама постійно наражалися на супротив представників панівного класу, а тому закінчилися поразкою.

Рекомендована література:

1. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.

6. Иванов М. С. Иранская революция 1905–1911 гг. / М. С. Иванов. – М. : ИМО, 1957.
7. Ислам в истории народов Востока : сб. ст. – М.: Наука, 1981.
8. История Ирана / под ред. М. С. Иванова. – М.: Московский университет, 1977.
9. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
10. Национально-освободительное движение в Азии / под ред.: Б. Г. Гафуров, Г. Ф. Ким. – Т. 1. Века неравной борьбы. – М. : Гл. ред. Вост. лит-ры, 1967.
11. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1971.
12. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.
13. Степанянц М. Т. Мусульманские концепции в философии и политике (XIX–XX вв.) / М. Г. Степанянц. – М. : Наука, 1982.
14. Степанянц М. Т. Философские аспекты суфизма / М. Т. Степанянц. – М. : Наука, 1987.

Джерела:

1. Кримський, А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 117–162.
2. Политический и экономический упадок, недовольство властью Сефевидов. Из «Журнала посланника Волынского. 1715–1718 год» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А.Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 493–494.
3. Из письма А. П. Волынского канцлеру (1717 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А.Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 495–496.
4. Афганское завоевание // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А.Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 496–497.
5. Борьба народа с афганцами // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А.Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 497–498.
6. Турецкое завоевание. Взятие турками Еревана // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640 – 1815. – М., 1963. – С. 498.
7. Взятие г. Хоя // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 499.
8. Расправа с жителями после взятия г. Хамадана // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А.Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 499.
9. Свержение династии Сефевидов. Из «Шагогакан» Акопа Шемахеци, 1743 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 503–504.

10. Муганский курултай, 1736 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 505.
11. Мухаммед Казим Намейэ аламараи надири // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 506–509.
12. Восстания против Надир-шаха // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 509–510.
13. Всеподданейший рапорт генераланшефа гр. Гудовича, 7.V.1795 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 511–512.
14. Из Нахичеванской надписи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 513–514.
15. Из сочинения Абраама Кретаца «Моя история и история Надира, шаха персидского // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 514–515.
16. Концессия Рейтера // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 26–27.
17. Хозяиничание английского капитала в Персии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 28.
18. Английская табачная концессия (Из книги личного врача шаха Феврие «Три года при персидском дворе») // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 28–30.
19. Финансовое положение Персии в конце XIX в. и англо-русское соперничество // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 30–31.
20. Реформаторская деятельность Амир Низама. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого министру иностранных дел Нессельреде от 10 октября 1849 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 506–507.
21. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого в министерство иностранных дел Сенявину от 11 августа 1852 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 510
22. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого в министерство иностранных дел Сенявину от 17 сентября 1852 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 510

Семінарське заняття №7
Тема: Спроби реформ в Османській імперії
(2 години)

Мета: вивчити особливості становища Османської імперії в ранній новий час; детально розглянути зовнішню політику Туреччини у XVIII–XIX ст.; розкрити зміст і наслідки реформ в Османській імперії в зазначений період.

Зміст семінарського заняття

1. Соціально-економічний та суспільний лад Османської імперії в XVII–XVIII ст.
2. Міжнародне становище Туреччини. Поразки Туреччини у війнах з Росією. Виникнення «східного питання».
3. Спроби реформ в Османській імперії. Активізація колоніальної політики буржуазних держав в XIX ст.
4. Перетворення Туреччини на напівколонію капіталістичних держав. Танзимат. Загострення кризи імперії.

Понятійний апарат:

«Східне питання», мамлюки, візир, Оттоманська Порта, «балканське питання», халіф, діван, танзимат, воєнно-експансіоністський режим, Кючук-Кайнарджийський мир.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Османська імперія на початку XVIII ст.

2. Аудиторні завдання:

1. Коли й чому розпочалася криза територіальної цілісності Османської імперії?
2. Розкрийте особливості реформ «нізам-і-джедід» султана Селіма III.
3. Якими були наслідки нововведень Селіма III?
4. Чому європейська дипломатія називала Османську імперію «хворою людиною Європи»?
5. Вкажіть на причини ліквідації яничарського корпусу.
6. Якими були наслідки реформ султана Махмуда II?
7. Розкрийте зміст, значення і наслідки реформ Танзимату.
8. У чому полягали наслідки Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр. для Туреччини?
9. Які території внаслідок кризи територіальної цілісності здобули фактичну незалежність від Порти?
10. Розкрийте основні особливості напівколоніального поневолення Османської імперії.

Методичні рекомендації:

Необхідно зосередити увагу на тому, що на початку XVIII ст. Османська імперія переживала глибоку кризу воєнно-експансіоністського режиму та територіальної цілісності імперії. Це було дещо пов'язано з тим, що в цей хронологічний період передові країни Європи вступили на новий шлях розвитку, а в імперії зберігалися традиційні середньовічні форми виробництва, примітивні форми сільського господарства та ремесла. Вказати на той факт, що після гучних поразок кінця XVII ст. османи вперше почали втрачати території,

захоплені протягом минулих століть в Європі, що стало наочним проявом принципової зміни в балансі сил між Сходом і Заходом у бік домінування останнього. Слід зазначити, що насправді руйнівними для імперії виявилися наслідки Великих географічних відкриттів, які зруйнували транзитну монополію османів і в такий спосіб позбавили султанську скарбницю значної частини звичних доходів.

Важливо також прослідкувати, як нерівноправний мирний договір («генеральні капітуляції» 1739 рр.) став своєрідною моделлю, за якою європейські країни дістали можливість перейти спочатку до фінансово-економічного, а в перспективі – і до політичного поневолення Оттоманської Порти. Процес реформування розпочав султан Селім III, спробувавши реанімувати державну міць Оттоманської Порти через певну вестернізацію її військово-політичних та культурно-господарських інститутів. Цей курс дістав назву нізам-і-джедід («нова система»). Далі слід зазначити, що Реформи Махмуда II суттєво відрізнялися від попередніх і були спрямовані на модернізацію османського суспільства, однак їхня результативність у плані реального зміцнення воєнно-політичного потенціалу Порти залишалася мізерною, тому зовнішня політика Османської держави дедалі більше залежала від зовнішніх чинників. Необхідно вказати на те, що наслідки реформ Махмуда II не влаштували політичну верхівку Порти: проблема державної, воєнно-економічної та культурно-технологічної модернізації оттоманського імперського організму лишалася актуальною. Потрібно чітко зазначити, що спробою розв'язання цієї ситуації стала нова хвиля масштабних нововведень, епоха яких дістала назву Танзимат: проаналізувати і дати оцінку реформам першого і другого періоду Танзимату. Зазначити, що результативність першої хвилі танзиматських реформ була досить скромною, друга ж хвиля реформ виявилася успішнішою і результативнішою.

Рекомендована література:

1. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губе А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Национально-освободительное движение в Азии / под ред.: Б. Г. Гафуров, Г. Ф. Ким. – Т. 1. Века неравной борьбы. – М. : Гл. ред. Вост. лит-ры, 1967.
6. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. : Издат-во ЛГУ, 1971.
7. Новичев О. Д. Турция. Эпоха феодализма (XI–XVIII века) / О. Д. Новичев. – Л., 1963.
8. Кримський А. Історія Туреччини: Звідки почалася Османська держава, як вона зростала й розвивалася і як досягла своєї слави й могутності / А. Кримський. – К., 1996.

9. Хрестоматия по новой истории : в 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М.: Соцэкгиз, 1963. – 767 с.
10. Хрестоматия по новой истории : в 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М. : Соцэкгиз, 1965.
11. Юго-Западная Азия в мировой истории / под ред. Д. В. Деопик. – М. : Наука, 1977.
12. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.

Джерела:

1. Кримський, А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 335–584.
2. Джикия С. С. Турецкий судебный документ XVIII в. / С. С. Джикия // Письменные памятники Востока [Текст] : историко-филол. исслед. : ежегодник, 1969 / АН СССР, Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1972. – С. 142–144.
3. Восстание Патрона Халила (1730 г.) . Из «Абди-тарихи» (хроника Абди) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 472–474.
4. Из капитуляции, выданной Турцией Франции (Подписано 10.VI. 1740 г. султаном Махмудом I // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 474–475.
5. Изъяснение о коммерции Турецкой империи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 475–477.
6. Подготовка турецкой армии к русско-турецкой войне 1768–1774 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 477–478.
7. Положение крестьянства в Османской империи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 481–482.
8. Из журнала константинопольских происшествий и новостей русского чрезвычайного уполномоченного министра Я. Булгакова // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 482–483.
9. Из торгового акта 1783 г., заключенного русским посланником при Порте Оттоманской статским советником Булгаковым с Великим визирем Сеид-Мегемед Гайри Эфенди // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 484.
10. Из хатт-и-шерифа султана Абдул-Хамида I // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 484–486.
11. Уничтожение корпуса янычар (1826 г.) в описании турецкого хрониста Эсад эфенди // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 419–420.

12. Гюльханейский хатт-и-шериф (3.IX.1839 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С.424–426.
13. Турция в первый период Танзимата. Выдержки из статьи русского учёного П. А. Чихачева // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 426–427.
14. Хатт-и-хумаюн от 18/11 1856 г. Рескрипт турецкого султана Абдул-Меджида о новых реформах // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 428–430.
15. Договор между Англией, Францией и Австрией о гарантиях целостности Османской империи (15.IV/1856 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 430.
16. М.И. Кутузов о внутривосточном положении Османской империи и реформах «низам-и-джедид» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 486–488.
17. Хатт-и-хумаюн султана Селима III о необходимости реформы в армии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 488–489.
18. Сопrotивление янычар и реакции реформам «низам-и-джедид» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 490.
19. Янычарский мятеж 1808 г. в Стамбуле // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 491–492.

Семінарське заняття №8

Тема: Арабські країни і народи Африки у XVII–XIX ст.

(2 години)

Мета: вказати на соціально-економічне та політичне становище арабських країн Азії та Африки після завершення епохи середньовіччя; розглянути форми колоніального управління арабськими колоніями; простежити становлення ідеології національного звільнення в арабських країнах.

Зміст семінарського заняття

1. Арабські країни в складі Османської імперії.
2. Реформи Мухаммеда Алі.
3. Колоніальна експансія європейських країн в Африці.
4. Національно-визвольна боротьба народів арабських країн та Африки проти колонізації.

Понятійний апарат:

Мірі, вакуф, мюльк, суннізм, шіїзм, зейдизм, ваххабізм, улеми, сеїди, шейхи, країни Магрибу, Мароканський шерифський султанат, Оманський

ібадитський імамат, Єменський зейдитський імамат, мамлюки, Суецький канал, «країна чорних».

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Особливості та ідеологічні концепції колоніальної політики в Африці.

2. Аудиторні завдання:

1. В якому політичному та соціально-економічному становищі перебували арабські країни Азії (Ірак, Саудівська Аравія, Кувейт, Бахрейн, Катар, Оман, Ємен) на початку нового часу?
2. Охарактеризуйте рівень розвитку арабських країн Африки (Єгипет, Судан, Лівія, Алжир, Туніс, Марокко, Мавританія) на початку нового часу.
3. У чому полягала суть вчення ваххабітів?
4. Розкрийте основні напрямки реформ Мухаммеда Алі в Єгипті, їх наслідки.
5. В яких арабських країнах було встановлено британське панування?
6. Які ви знаєте форми англійської колоніальної присутності в районі Перської затоки в ХІХ ст.?
7. Які форми колоніального управління колоніями на Африканському континенті?
8. Як відбувалося становлення ідеології національного звільнення в другій половині ХІХ ст.?
9. Охарактеризуйте реформи Теодроса ІІ в Ефіопії.
10. Між якими найбільшими країнами-метрополіями було поділено Африканський континент на сфери впливу?

Методичні рекомендації:

Вивчення цієї теми слід розпочати із характеристики етнополітичної, соціально-економічної та культурно-релігійної ситуації в Тропічно-Екваторіальній та Південній Африці. Слід вказати, що «Чорна Африка» складалася з історичної області Судан, яка включала в себе африканські савани на південь від Сахари, які простяглися від узбережжя Атлантики до Ефіопського нагір'я. Зазначити, що Судан на початку нового часу перебував у стані ранньодержавного синтезу з елементами іноземної окупації з боку північноафриканських сусідів, за умов активізації колоніальної експансії європейців. Окремо слід розглянути розвиток мусульманських держав Західного (держава Малі, держава Сегу, халіфат Сокото), Центрального (держава Борну, держава Канем, держава Вагірмі, держава Вадаї) і Східного (мусульманський султанат Дарфур, султанат Сеннар) Судану: розкрити основні особливості їхнього внутрішнього устрою. Спершу Африка викликала інтерес у європейців тільки як джерело постачання невольників, золота, а також різноманітних специфічних товарів – слонової і носорогової бивнів, страусового пір'я, екзотичних тварин та їхніх шкур. Проте основним напрямом європейської колоніальної експансії в Африці на етапі промислово-капіталістичного розвитку стала боротьба за встановлення прямого воєнно-політичного контролю над «Чорним континентом» з метою його інтенсивнішого економічного використання як сировинного придатка та ринку збуту. Варто зазначити, що якщо в Судані та суміжних з ним територіях європейським колонізаторам протистояли політичні державні утворення, то в районі Екваторіальної та

Південної Африки жертвами західної експансії стали типові протодержавні вождівства (чіфдоми), створені народами, які не мали розвинених цивілізаційних інституцій, а тому істотно поступалися своїм поневолювачам рівнем соціально-економічного та воєнно-технологічного розвитку. Назвати західноєвропейські держави, які колонізували території Африканського континенту, вказати на особливості їхнього управління захопленими територіями. Підсумовуючи, потрібно зазначити, що у найвідсталіших регіонах Африки насадження колоніальних порядків супроводжувалося спробами ліквідувати весь комплекс традиційних соціально-економічних відносин з метою обвальної модернізації їх в інтересах світового капіталу.

Рекомендована література:

1. Аяш Ж. Очерки марокканской истории : [пер. с фр.] / Жермен Аяш. – М. : Прогресс, 1982.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982.
5. Ерофеев Н. А. Империя создавалась так... Английский колониализм в XVIII в. / Н. А. Ерофеев. – М. : Наука, 1964.
6. История Африки в XIX–XX столетиях: сб. ст. / ред. Ю. В. Луконин. – М. : Наука, 1972.
7. История Африки в XIX – начале XX веков / В. А. Субботин, Н. А. Иванов, Р. Г. Ланда. – М. : Наука, 1984.
8. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989. – Ч. 1.
9. Конан Дойл А. Англо-Бурская война (1899–1902) / А. Конан Дойл. – М.: Эксмо, 2004.
10. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 5. Кн. 2. Листи з Сирії та Лівану (1896–1898). – К., 1973.
11. Крымский А. Е. Письма из Ливана. (1896–1898) / А. Е. Крымский. – М.: Наука, 1975.
12. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1971. – 544 с.
13. Оганисьян Ю. С. Абд аль-Кадир (1808–1883 гг.) / Ю. С. Оганисьян. – М.: Молодая гвардия, 1968.
14. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М.: Высшая школа, 1987.
15. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007.

Джерела:

1. Кримський, А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 5–116.
2. Кримський, А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 5. – Кн. 2. Листи з Сирії та Лівану (1896–1898). – К., 1974.
3. Абд-эль-Кадир // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 252.

4. О покупке акций Суэцкого канала (Из статей в газете «Таймс», 26 ноября 1875 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков и [др.]. – М., 1993. – С. 182–183.
5. Из газеты «Аль-Ахрам» о причинах египетского восстания 1881–1882 гг. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
6. О восстании в Тунисе в 1881 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
7. Из донесения И. Пашкова в Министерство иностранных дел России. Май-июнь 1882 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 184.
8. Египет. Из земельного закона 1854 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 443–444.
9. Египет. Из англо-турецкой конвенции 1838 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 459–460.
10. Записки русского консула Базили о внешней торговле Сирии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 461–470.
11. Прокламация, распространявшаяся среди ливанского населения в июне 1840 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 471–472.
12. Французская колонизация Алжира. Из письма жены французского генерала Бро своему брату (1834 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 473.
13. Свидетельства участников и очевидцев завоевания Алжира // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 474–476.
14. Первая Тунисская конституция. Декрет от 15 шаввля 1277 г. (26 апреля 1861 г.) об учреждении регентства // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 476–480.
15. Из англо-марокканского соглашения от 9 декабря 1856 г. Общий договор Великобритании с Марокко // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 485–489.

Семінарське заняття № 9.

Тема: Національно-визвольна боротьба народів Латинської Америки

(2 години)

Мета: вивчити передумови та причини національно-визвольної боротьби народів латиноамериканського регіону; охарактеризувати основні етапи визвольної боротьби; простежити еволюцію політики США в Латинській Америці.

Зміст семінарського заняття

1. Революція негрів-рабів о. Сан-Домінго.
2. Війна за незалежність іспанських колоній. С. Болівар. Х. Сан-Мартін.
3. Визвольна боротьба в Бразилії, на Кубі, в Мексиці.
4. Політика США в Латинській Америці.

Понятійний апарат:

Іberoамерика, рух «комунерос», Сімон Болівар, Агустін Ітурбіде, Ріо-де-Ла-Плата.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Мексиканська конституція 1917 р. як завершальний етап мексиканської революції.

2. Аудиторні завдання:

1. Коли відбулася революція негрів-рабів о. Сан-Домінго, її наслідки?
2. Вкажіть на передумови та причини війни за незалежність іспанських колоній 1820–1826 рр.
3. Назвіть основні етапи війни за незалежність іспанських колоній, охарактеризуйте їх.
4. Які характерні особливості мав визвольний рух в Бразилії в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.?
5. Охарактеризувати основні етапи визвольної боротьби кубинського народу в ХІХ ст. і перші роки республіки.
6. Коли відбулася мексиканська революція?
7. Проаналізуйте наслідки та історичне значення мексиканської революції.
8. Охарактеризуйте політику США в Латинській Америці в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Методичні рекомендації:

Розгляд теми слід розпочати із короткої характеристики антиколоніальних рухів в латиноамериканському регіоні напередодні війни за незалежність. Тому варто звернути увагу на загострення соціальних протиріч та активізацію народних рухів в кінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. Зазначити, що безпосереднім поштовхом до революційного руху в іспанських колоніях стали події 1808 р. у метрополії, коли французькі війська окупували Іспанію, що й призвело до початку збройної боротьби. Вказати на основні етапи війни за незалежність 1810–1826 рр., дати характеристику кожному. Слід акцентувати увагу на революційних подіях у Венесуелі і Новій Гранаді; Ріо-де-ла-Платі і Чилі; Новій Іспанії і Центральній Америці. Далі слід розглянути похід одного із лідерів визвольної війни Хосе де Сан-Мартіна в Перу і створення Перуанської республіки, уряд якої він очолював в 1821–1822 рр. Варто розглянути особистості лідерів війни за незалежність іспанських колоній, дати коротку характеристику їхній політичній діяльності (Сімон Хосе Антоніо Болівар, Фрінсіско де Міранда, Хосе Марія Морелос-і-Павон, Мігель Ідальго-і-Костілья, Агустін де Ітурбіде, Хосе Хервасіо Артїгас). Вказати на наслідки і значення війни за незалежність іспанських колоній 1810–1826 рр; проаналізувати реакцію європейських держав, США та Росії на результати і наслідки війни.

Варто звернути увагу на особливості диктаторського режиму генерала Порфіріо Діаса, який став президентом Мексики в результаті військового перевороту 1876 р. і зауважити, що в особі Діаса перемогу отримали найбільш реакційні елементи мексиканського суспільства: латифундисти, духовенство, воєнщина. Далі слід довести, що політика правлячих кіл призвела до різкого загострення класових протиріч і активізації революційного руху. Дати коротку характеристику лідеру опозиції Франсіско Мадері, який очолив революційний рух. Зазначити, що Мадеро і його прибічники відіграли видатну роль у поваленні режиму Діаса 7 червня 1911 р., однак не виконали обіцянок, які вони дали народу: уряд Мадеро відмовився повернути селянам захоплені у них землі, наполягаючи разом з тим на роззброєнні і розпускові партизанських загонів. Розглянути особливості лютневого перевороту 1913 р.: режим Уерти. Вказати на причини продовження революційної боротьби, відзначити роль її лідерів Сапати, Вілья, Карранси. Зазначити, що проголошення конституції 1917 г. стало завершальним актом мексиканської революції 1910–1917 рр.

Рекомендована література:

1. Альперович М. С. Испанская Америка в борьбе за независимость / М. С. Альперович. – М. : Наука, 1971.
2. Альперович М. С. История Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX века: учебное пособие / М. С. Альперович. – М. : Высшая школа, 1991.
3. Альперович М. С. История Латинской Америки: С древнейших времен до XX в. : уч. пособие / М. С. Альперович, Л. Ю. Слѣзкин. – М. : Высшая школа, 1991.
4. Альперович М. С. Новая история стран Латинской Америки: учебное пособие / М. С. Альперович, Л. Ю. Слѣзкин. – М. : Высшая школа, 1970.
5. Гусев В. М. Горизонты свободы: Повесть о С. Боливаре (1810–1826 гг.) / В. М. Гусев. – М. : Политиздат, 1980.
6. История Латинской Америки. Доколумбова эпоха – 70-е годы XIX века. – М. : Наука, 1991.
7. Кутейщикова В. Н. Боливар: художник действия и слова К 200-летию со дня рождения С. Боливара / В. Н. Кутейщикова // Латинская Америка. – 1983. – № 11.
8. Лаврецкий И. Р. Боливар (1783–1830) / И. Р. Лаврецкий. – М. : Молодая гвардия, 1981.
9. Лаврецкий И. Р. Миранда (1750–1816) / И. Р. Лаврецкий. – М. : Молодая гвардия, 1965.
10. Латинская Америка: Энциклопедический справочник : в 2-х т. – Т. 1. А – К. – М., 1980.
11. Латинская Америка: Энциклопедический справочник : в 2-х т. – Т. 2. К – Я. – М., 1981.
12. Леонов Н. С. Очерки новой и новейшей истории стран Центральной Америки / Н. С. Леонов. – М. : Мысль, 1975.
13. Линч Дж. Революции в Испанской Америке (1808–1826) / Дж. Линч. – М. : Прогресс, 1979.

14. Марчук Н. Н. Борьба за независимость в Латинской Америке в конце XVIII – начале XIX в. – М. : Наука, 1988.
15. Очерки истории Аргентины / В. И. Ермолаев. – М. : Соцэкгиз, 1961.
16. Очерки истории Кубы / Н. М. Лавров. – М. : Наука, 1978.
17. Очерки новой и новейшей истории Мексики (1819–1945). – М. : Соцэкгиз, 1960.
18. Ревуненков В. Г. История стран Латинской Америки в новейшее время / В. Г. Ревуненков. – М. : Высшая школа, 1963.
19. Сеа Л. Философия американской истории. Судьбы Латинской Америки: [пер. с исп.] / Л. Сеа. – М. : Прогресс, 1984.
20. Сімон Болівар // Франко І. Я. Зібрання творів. У 50-ти т. – Т. 47. – К. : Наукова думка, 1986.
21. Скрипникова Л. В. От колонии к суверенитету : Из истории освободительной борьбы Карибских колоний Англии / Л. В. Скрипникова. – М. : Мысль, 1985.
22. Боливар в истории и политике : / К 200-летию со дня рождения борца за свободу латиноамериканского народа: ст., документы, материалы // Латинская Америка. – 1983. – № 7.
23. Боливар Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983.
24. Русские дипломаты о войне за независимость в Латинской Америке: Публикация документов из Архива внешней политики России 1810–1826 гг. // Нова и новейшая история. – 1966. – № 1, 5.

Джерела:

1. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – М. : Мысль, 1963. – Т.1. Остров Teneriffe и Венесуэла. – 502 с.
2. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – Т. 2. Плавание на Ориноко. – М. : Мысль, 1964. – 655 с.
3. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – Т. 3. Страны Центральной и Южной Америки. Остров Куба. – М. : Мысль, 1969. – 488 с.
4. Крузенштерн И.Ф. Путешествие вокруг света в 1803–1806 гг. / И. Ф. Крузенштерн. – М. : Географгиз, 1950. – 319 с.
5. Боливар в истории и политике : / К 200-летию со дня рождения борца за свободу латиноамериканского народа. – Ст., документы, материалы // Латинская Америка. – 1983. – № 7. – С. 6–144.
6. Боливар, Симон Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – 279 с.
7. Русские дипломаты о войне за независимость в Латинской Америке : Публикация документов из Архива внешней политики России 1810–1826 гг. // Нова и новейшая история. – 1966. – № 1, 5.
8. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963. – 767 с.

9. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / Под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М. : Соцэкгиз, 1965. – 783 с.
10. Из манифеста принца-регента Бразилии Педро от 1 августа 1822 г. // Хрестоматия по новой истории / Под ред. А.А. Губера, А.В. Ефимова: В 3 т. М., 1963. – Т. 1. – С. 456–457.
11. Из договора между Португалией и Бразилией 29 августа 1825 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / Сост. В.Г. Сироткин и др. ; Под ред. В.Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 96.
12. Из письма каракасца гражданам Новой Гранады («Картахенский манифест») 15 декабря 1812 г. // Боливар, Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 21–27.
13. Из выступления С. Боливара в Ассамблее Венесуэльской республики в Каракасе 2 января 1814 г. // Боливар, Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 37–41.
14. Из донесения американского консула в Буэнос-Айресе К. Роднея 1818 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / Сост. В.Г. Сироткин и др.; Под ред. В.Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 99–102.
15. Из декрета С. Боливара об уплате индейцам Колумбии налога, именуемого личным налогом для индейцев 15 октября 1828 г. // Боливар, Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 189–193.
16. Рекабаррен Л. Э. Моя присяга. Из брошюры, опубликованной в 1910 году // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 29–49.
17. Рекабаррен Л. Э. Богачи и бедняки. Из лекции прочитанной в городе Ренго 3 сентября 1910 года в связи с празднованием 100-летия со дня независимости Чили // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 50–77.
18. Рекабаррен Л. Э. Программа и устав социалистической партии. Опубликованный в октябре – ноябре 1912 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 78–91.
19. Рекабаррен Л. Э. Родина и патриотизм. Из лекции, прочитанной в городе Икинет 10 мая 1914 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 92–102.
20. Рид Дж. Восставшая Мексика. Рассказы и очерки. Пер с исп. – М. : Госполитиздат, 1959. – 503 с.

Семінарське заняття № 10.

Тема: Соціально-економічний та політичний розвиток Китаю в 1918–1945 рр.

(2 години)

Мета: охарактеризувати становище Китаю у першій половині ХХ ст.; розкрити причини та наслідки революції 1925–1927 рр.; простежити напрямки зовнішньої політики Китаю у міжвоєнний період.

Зміст семінарського заняття

1. Національно-визвольний рух в Китаї після Першої світової війни.
2. Революція 1925–1927 рр. Гоміндан при владі.
3. Внутрішньополітичний розвиток Китаю в 1927–1937 рр.
4. Національно-визвольна війна в Китаї проти японських мілітаристів (1937–1945 рр.)

Понятійний апарат:

Дуцзюні, аньхойська кліка, «війна всіх проти всіх», «21 вимога», «Нова молодь», веньян, байхуа, «Рух 4-го травня», три принципи Сунь Ятсена, «боротьба з «тлустими котами», три етапи народовладдя, Вампу, «клан Вампу», «північний похід», «радянські райони», «Північна столиця», «Північний спокій», Нанкінське десятиліття, програма державного будівництва, Мукденський інцидент, Маньчжоу-го, Маньчжоу-Цзіго, Літаючі тигри, «походи по горнятку рису».

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання: Діяльність Сунь Ятсена, направлена на встановлення національної єдності Китаю.

2. Аудиторні завдання:

1. Охарактеризуйте політичне становище в Китаї в роки Першої світової війни.
2. Що таке «дуцзюнат»?
3. Вкажіть на особливості руху «за нову культуру».
4. Проаналізуйте події 4 травня 1919 р.
5. Коли було утворено єдиний фронт КПК і Гоміндану?
6. Вкажіть на причини та наслідки революції 1925–1927 рр.
7. Дайте характеристику режиму Чан Кайші в кінці 20-х – на початку 30-х рр.
8. Коли відбулося захоплення Маньчжурії Японією?
9. Охарактеризуйте відносини Китаю з Радянським Союзом у роки Другої світової війни.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття слід враховувати те, що Перша світова війна і наступні післявоєнні події ще більше загострили протиріччя всередині китайського суспільства. В якості першочергових для Китаю проблем висувуються проблеми ліквідації політичної роздробленості, досягнення суверенітету і впровадження в практику «народних принципів» Сунь Ятсена. Далі варто зазначити, що після революції 1925–1927 рр. ідея необхідності остаточного об'єднання країни під владою одного уряду так і залишилася нереалізованою. Однак партія Гоміндан на чолі з Чан Кайші повела розвиток Китаю по шляху буржуазних реформ. Розкриваючи питання про експансію Японії проти Китаю, варто вказати на те, що зміцнення Китаю стурбувало Японію, яка, не володіючи власними сировинними ресурсами, мала намір встановити контроль над китайськими природними багатствами. Тому Токіо розпочав повільну експансію, яка в 1937 р. перейшла у фазу повномасштабної війни.

Рекомендована література:

1. Горбачёв Б. Китайский фронт: Страницы второй мировой / Б. Горбачёв // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 7.

2. Ефимов Г. В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г. В. Ефимов. – М., 1951.
3. Ефимов Г. В. Сунь Ятсен : Поиск пути, 1914–1922 / Г. В. Ефимов. – М., 1981.
4. Захарова Г. Ф. Политика Японии в Маньчжурии, 1932–1945 / Г. Ф. Захарова. – М.: Наука, 1990.
5. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Ю. В. Борисов. – М., 1967.
6. История и культура Китая / отв. ред. Л. С. Васильев. – М. : Наука, 1974.
7. История Китая / под ред. Васильева А. В., Меликсетова А. В. – М. : Изд-во МГУ, 1998.
8. История Китая с древнейших времён до наших дней / отв. ред. Л. В. Симоновская, М. Ф. Юрьев. – М. : Наука, 1974.
9. История стран Азии и Африки в новейшее время. В 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 1. – М., 1976.
10. Китай : история в лицах и событиях / под общ. ред. С. Л. Тихвинского. – М., 1991.
11. Китай : история, культура и историография: сб. ст. – М. : Наука, 1977.
12. Козицький А. М. Новітня історія країн Азії та Африки А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
13. Лузанин С. Г. Новая книга о советской политике в Китае в 1941–1945 гг. / С. Г. Лузанин // Новая и новейшая история. – 2001. – № 6.
14. Мамаева Н. История Китайской республики (1912–1949) / Н. Мамаева // Восток. – 2003. – № 2.
15. Новейшая история Китая (1917–1970 гг.) / под ред. М. И. Сладковского. – М., 1972.
16. По дорогам Китая, 1937–1945 : Воспоминания советских военных советников и специалистов. – М. : Наука, 1989.
17. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
18. Сидихменов В.Я. Китай : общество и традиции / В. Я. Сидихменов. – М., 1990.
19. Сидихменов В. Я. Китай : страницы прошлого / В. Я. Сидихменов. – М., 1987.
20. Социальная и социально-экономическая история Китая : сб. ст. / отв. ред. В. П. Илюшечкин. – М. : Наука, 1972.
21. Тихвинский С. Л. Китай и всемирная история / С. Л. Тихвинский. – М., 1988.
22. Фицджеральд С. П. Китай. Краткая история культуры / С. П. Фицджеральд. – СПб. : Евразия, 1998.
23. Энциклопедия нового Китая / редкол. А. Н. Кузнецов и др. – М., 1989.

Джерела:

1. Из записок вождя китайского революционного руху Сун Ятсена // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 394–395.

2. Сун Ятсен про відмовлення багатьох членів «Союзної ліги» від революційної програми // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 395–396.
3. Програма партії Гоміньдан (Прийнята на з'їзді в 1912 р.) // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 396–397.
4. Версальський мирний договір. 1919 год (по вопросу о Китае) // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 592.
5. Листовка, распространявшаяся студентами во время демонстрации 4 мая 1919 года в Пекине // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 593.
6. Мао Цзэ-Дун о «движении 4 мая» (из статьи «о новой демократии») // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 594.
7. Воспоминания Чэнь Тань-Цю о первом съезде коммунистической партии Китая // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 596–601.
8. Вашингтонский договор в отношении Китая. 6 февраля 1922 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 601–603.
9. Сообщение российского телеграфного агентства о коммюнике полномочного представителя РСФСР в Китае и Сунь Ят-Сена по поводу советско-китайских отношений. 27 января 1923 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 606–607.
10. Манифест I конгресса Гоминдана. Январь 1924 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 609–612.
11. Соглашение об общих принципах для урегулирования вопросов между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Республикой. 31 мая 1924 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 612–615.
12. Обращение Сунь Ят-Сена к ЦИК СССР. Март 1925 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 615.
13. Обращение центрального комитета коммунистической партии Китая к народу в связи с массовыми зверствами империалистов в Шанхае. 5 июня 1925 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 616–619.
14. Обращение центрального комитета коммунистической партии Китая к китайскому рабочему классу в связи с уличными боями в Шанхае. 28 марта 1927 года // Хрестоматія по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 619–621.

15. Обращение шанхайского генерального совета профсоюзов к ЦИК Гоминдана и Уханьскому национальному правительству. 15 апреля 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 621–624.
16. Распределение земельной собственности в Китае в период первой революционной гражданской войны 1924–1927 гг. Доклад земельной комиссии крестьянского отдела ЦИК Гоминдана. июнь 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 624–626.
17. Политическая резолюция VI съезда коммунистической партии Китая. Июль 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 629–632.
18. Телеграмма Чан Кай-Ши командованию дунбэйских войск. 18 сентября 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 633.
19. Обращение правительств революционных баз к народу по поводу насильственного захвата северо-востока Китая японскими империалистами. 25 сентября 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 633.
20. Земельный закон, принятый I съездом рабоче-крестьянских представителей революционных баз (I съездом советов). Ноябрь 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 634–638.
21. Закон о труде, принятый I съездом рабоче-крестьянских представителей революционных баз (I съездом советов). Ноябрь 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 638–640.
22. Декларация рабоче-крестьянского правительства революционных баз. 10 января 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 641.
23. Соглашение между гоминдановскими и японскими военными властями, подписанное в Тангу. 31 мая 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 642.
24. Соглашение между китайским рабоче-крестьянским правительством и Фуцзяньским правительством. 21 ноября 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 643.
25. Программа борьбы дунбэйской народно-революционной армии. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 644–645.
26. Соглашение Хэ Ин-Цинь – Умедзу. 6 июня 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 646.

27. Декларация коммунистической партии Китая. 1 августа 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 647–648.
28. Программа пропаганды, выдвинутая пекинским городским студенческим союзом. 10 декабря 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 649.
29. Решение о современной политической обстановке и задачах партии, принятое политбюро центрального комитета коммунистической партии Китая. 25 декабря 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 650–653.
30. Телеграмма командования китайской красной армии гоминдановскому правительству. 5 мая 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 653–655.
31. Обращение Чжан Сюэ-Ляна и Ян Ху-Чэна. 13 декабря 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 655.
32. Телеграмма центрального комитета коммунистической партии Китая третьему пленуму ЦИК Гоминдана. 10 февраля 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 656.
33. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая. 8 июля 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 660.
34. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая об установлении сотрудничества между коммунистической партией и гоминданом. 1937 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 661–662.
35. Договор о ненападении между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Республикой. 21 августа 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 663–664.
36. Мероприятия гоминдановского правительства, направленные против деятельности коммунистической партии Китая в районах, оккупированных японскими войсками (секретная инструкция, принятая ЦИК Гоминдана). февраль 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 674.
37. Договор между правительствами Союза Советских Социалистических Республик и Китайской Республики о реализации кредита на 150 миллионов американских долларов. 13 июня 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 675–676.
38. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая об особенностях политической обстановки к двухлетней годовщине антияпонской войны. 7 июля 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 677–679.

39. Численность крестьянских союзов в Китае в 1926–1927 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 680.
40. Безработица в Китае в 1935 году // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 680.
41. Приказ и заявление в связи с событиями на юге провинции Аньхуэй январь 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 574.
42. Из заявления представителя революционного военного совета при центральном комитете коммунистической партии Китая корреспонденту агентства «Синьхуа» 22 января 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 575–578.
43. Разоблачать интриги организаторов «дальневосточного Мюнхена» 25 мая 1941 года (извлечение из избранных произведений Мао Цзэ-дуна) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 578.
44. «Подземная война» // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 579.
45. Решение центрального комитета КПК об аграрной политике в опорных базах сопротивления японским захватчикам 28 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 582–583.
46. Общие принципы организации административной системы пограничного района Шэньси – Ганьсу – Нинся (введены в действие 25 апреля 1943 г.) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 584–585.
47. План шаньдунского провинциального комитета Гоминдана по борьбе с коммунистами июль 1943 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 586–587.
48. Правила об аренде земли в пограничном районе Шэньси – Ганьсу – Нинся, принятые на II сессии народно-политического совета второго созыва в декабре 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 588–589.
49. Славные жертвы и великие успехи (из доклада Чжу Дэ «о фронте освобожденных районов» на VII съезде коммунистической партии Китая) 25 апреля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 597–598.
50. Приказ главнокомандующего Чжу Дэ о приеме капитуляции японских и марионеточных войск 10 августа 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 600.
51. Соглашение об отношениях между советским главнокомандующим и китайской администрацией после вступления советских войск на

территорию трех восточных провинций Китая в связи с настоящей совместной войной против Японии 14 августа 1945 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 601.

Семінарське заняття № 11.

Тема: Особливості розвитку Японії у міжвоєнний період (2 години)

Мета: з'ясувати причини активізації демократичного руху в країні після Першої світової війни; дати характеристику розвитку Японії між двома світовими війнами; детально розкрити питання про участь Японії у Другій світовій війні, вказати на наслідки.

Зміст семінарського заняття

1. Демократичний рух в країні в 1918–1923 рр.
2. Японія в період відносної стабілізації капіталізму (1923–1929 рр.)
3. Створення вогнища війни на Далекому Сході. Агресія проти Китаю.
4. Японія у війні на Тихому океані, її поразка в Другій світовій війні.

Понятійний апарат:

Рисові бунти, Сейюкай, дзайбацу, Денсейкай, «партійні уряди», Договір дев'яти держав, меморандум Танака, Мінсейто, Сакура, кокутай, ніппонізм, живим втіленням божества, кодоха, тосейху, Антикомінтернівський пакт, озеро Хасан, р. Халхін-Гол, «великої Східно-Азійської сфери процвітання», «квантунський клан», о. Гуадалканал, Комітет будівництва Великої Східної Азії, камікадзе.

Завдання для обов'язкового виконання

1. **Домашні завдання:** Агресивна колоніальна політика Японії в Південно-Східній Азії напередодні та в роки Другої світової війни.

2. Аудиторні завдання:

1. Які наслідки мала Вашингтонська конференція 1921–1922 рр. для Японії?
2. Коли відбулися «рисові бунти» і в чому полягала їх суть?
3. Назвіть роки відносної стабілізації в Японії.
4. Охарактеризуйте особливості внутрішньопартійної боротьби і діяльність урядових кабінетів.
5. У чому полягала агресивність політики кабінету Танаки?
6. Якою була ситуація в Японії в період світової економічної кризи 1929–1933 рр.?
7. Охарактеризуйте демократичний рух в країні.
8. У чому полягає суть фашизації Японії?
9. Коли відбулося створення Маньчжоу-го?
10. Які наслідки для Японії мала Друга світова війна?

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, студенти повинні звернути увагу на післявоєнне становище Японії, зазначивши, що переваги, отримані Японією під час Першої світової війни, були в значній мірі зведені нанівець

Вашингтонською конференцією 1921–1922 рр. Далі слід розглянути причини та наслідки «рисових бунтів», вказати на рушійну силу цього демократичного руху. Період відносної стабілізації (1923–1929 рр.) слід охарактеризувати з позицій економічного та внутрішньополітичного становища Японії. Простежити діяльність урядових військових кабінетів, акцентуючи на агресивній політиці кабінету генерала Танаки. Детально розглянути так званий «меморандум Танаки». Питання про становище Японії в період світової економічної кризи 1929–1933 рр. і війни на Далекому Сході повинно містити в собі наступні елементи: економіка Японії в роки кризи; зростання демократичного руху в країні; фашизація Японії; створення Маньчжоу-го; політика уряду Коноє; агресія в Південно-Східній Азії; «Троїстий пакт». Щодо участі Японії у війні на Тихому океані, то слід зазначити, що на першому етапі війни перевага була на боці Японії, однак згодом почали проявлятися стратегічні прорахунки японського командування, що призвело до поразки Японії у Другій світовій війні.

Рекомендована література:

1. Захарова Г. Ф. Политика Японии в Маньчжурии, 1932–1945 / Г. Ф. Захарова. – М. : Наука, 1990.
2. Кедров Ю. Как были сорваны планы нападения Японии на Советский Союз / Ю. Кедров // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 12.
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
4. Кошкин А. Вступление СССР в войну с Японией в 1945 г.: От Перл-Харбора до Ялты / А. Кошкин // Новая и новейшая история. – 1995. – № 4.
5. Кошкин А. Первая мировая война и Восток: Новые материалы / А. Кошкин // Новая и новейшая история. – 1998. – № 5.
6. Кошкин А. Ялта и Япония / А. Кошкин // Советская Россия. – 1995. – 4 февраля.
7. Кошкин А. А. Крах стратегии «спелой хурмы»: Военная политика Японии в отношении СССР, 1931–1945 гг. / А. А. Кошкин. – М. : Мысль, 1989.
8. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов. – М., 1988.
9. Мак-Клейн Джеймс Л. Япония. От Сёгуната Токугавы – в XXI век / Джеймс Л. Мак-Клейн. – М. : АСТ : Астрель, 2006.
10. Позиция Японии в отношении СССР в 1941 г. по материалам архива спецслужб внешней разведки РФ // Новая и новейшая история. – 1996. – № 1.
11. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
12. Севастьянов Г. Япония 1945 года : В оценке советских дипломатов. Новые архивные материалы / Г. Севастьянов // Новая и новейшая история. – 1995. – № 6.
13. Сергеев Е. Самурайский меч над Китаем : Япония во второй мировой войне / Е. Сергеев // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 8.
14. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.

15. СССР и Япония / Л. Н. Кутаков и др.; отв. ред. И. А. Латышев. – М., 1987.
16. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.
17. Шевченко О. О. Японія : документи / О. О. Шевченко // Шевченко, О. О. Історія держави і права зарубіжних країн : Хрестоматія. – К., 1995.
18. Шишкин Г. Как родился атомный джин : (К 50-летию атомной бомбардировки Хиросимы и Нагасаки) / Г. Шишкин // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 7.
19. Япония : экономика, политика и история : сб. ст. / отв. ред. Я. А. Певзнер, Д. В. Петров. – М., 1989.

Джерела:

1. Рисовые бунты в Японии. (Статья Катаяма Сэн «К 15-летию рисовых бунтов 1918 года в Японии») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 715–717.
2. Богатства императорского двора Японии (из статьи Катаяма Сэн «к 15-летию рисовых бунтов 1918 года в Японии»). 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 715–117.
3. Основные требования японских союзов крестьян-арендаторов. 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 718.
4. Поддержка Колчака Японией. Письмо контр-адмирала Танака адмиралу Колчаку. Июнь 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 719.
5. Проект договора, предложенный японской делегацией делегации Дальневосточной республики на Дайренской конференции. Апрель 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 719–721.
6. Конвенция об основных принципах взаимоотношений между СССР и Японией. 20 января 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 724.
7. Закон о выборах депутатов в нижнюю палату парламента. 29 марта 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 725.
8. Закон об охране общественного порядка «Тиан Идзихо». 1925 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 726.
9. Декларация японского крестьянского союза и его программные требования. 1925 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 727.
10. Из меморандума генерала Танака Гиити. 25 июля 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 732–738.
11. Платформа социал-демократической партии Японии (Сякай Минсюто). 1927 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 739.

12. Программа объединенной социал-демократии Японии. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 741.
13. Резолюция III конгресса национального совета профессиональных союзов Японии об антифашистской борьбе. Ноябрь 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 742.
14. Японские антивоенные листовки. 1938 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 744.
15. Подготовка Японии к развязыванию войны. (Решение имперской конференции). 6 сентября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 629.
16. Решение совещания с участием императора Японии об отношении к Советскому Союзу. 2 июля 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 628.
17. Основные принципы управления оккупированными территориями в странах Южных морей. 10 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 631–632.
18. Приказ главнокомандующего объединённым флотом о подготовке нападения на Пёрл-Харбор. 25 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 632.
19. Императорский эдикт об объявлении войны США и Британской империи. 8 декабря 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 632.
20. Агрессивные планы Японии по отношению к СССР. 1943 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 634.
21. Из директивы императорской ставки о совместных действиях с Германией. 21 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 635.
22. Из доклада премьер-министра Коноэ императору о внутреннем положении в Японии. 14 февраля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 635.
23. Из заявления командующего военным округом Тюбу (Осака) об уничтожении японского населения. Июнь 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 636–637.
24. Рекомендации возглавляемого президентом Трумэном временного комитета американского правительства по атомной бомбе. 1 июня 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 637.

25. Императорский эдикт об окончании войны. 14 августа 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 638.
26. Из приговора международного военного трибунала для Дальнего Востока по делу главных военных преступников // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 641–647.

Семінарське заняття № 12.

Тема: Індія між двома світовими війнами

(2 години)

Мета: вивчити специфічні особливості національно-визвольного руху в Індії у міжвоєнний період; розглянути та проаналізувати діяльність ІНК; охарактеризувати становище Індії в період Другої світової війни.

Зміст семінарського заняття

1. Особливості національно-визвольного руху після Першої світової війни.
2. Діяльність Індійського Національного Конгресу в 20–30 рр. ХХ ст.
3. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище Індії в 30–40 рр. ХХ ст.
4. Індія під час Другої світової війни.

Понятійний апарат:

Індійський національний конгресом (ІНК), Мусульманська ліга, ахімса, сатьяграха, сарвадайя, Махатма, халіфатиський рух, мопла, сикхи, Бабар-Акалі, Акалі Дал, антибрахманський рух, «Ека», недоторкані, закон Монтегю-Челмсфорда, Амрітсар, хартал, акція громадянської непокори, Чаурі-Чаура, «противники змін», «прихильник змін», сварадж, свараджисти, Конструктивна програма, пурна-сварадж, «соляний похід», хариджани, домініон, Пакистан.

Завдання для обов'язкового виконання

1. **Домашні завдання:** Гандизм – соціально-політичне і релігійно-філософське вчення.
2. **Аудиторні завдання:**
  1. Охарактеризуйте Закон про управління Індією від 1919 . і вкажіть на його наслідки.
  2. Як відбувалося зародження радикального і комуністичного руху в Індії?
  3. Проаналізуйте політичну діяльність Махатми Ганді.
  4. Які зміни відбулися в діяльності ІНК в першій половині ХХ ст.?
  5. Коли відбулася перша акція громадської непокори в Індії?
  6. Коли відбулася друга акція громадської непокори?
  7. Які ви знаєте політичні течії в ІНК?
  8. Охарактеризуйте діяльність Мусульманської Ліги в кінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.
  9. Дайте оцінку Закону про управління Індією 1935 р.
  10. Якою була участь Індії у Другій світовій війні?

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, студенти повинні усвідомити, що ідеологією всього національного руху Індії в зазначений період стала філософія пасивного опору. Слід детально розглянути та проаналізувати акції громадської непокори в Індії. 8 квітня 1919 р. М. Ганді оголосив про початок першої акції громадської непокори. Зауважимо, що вперше в історії Індії антиколоніальні виступи відбувалися на тлі покращення стосунків між мусульманами та індуїстами. Однак, поступово, початково ненасильницький рух почав виходити з-під контролю (зіткнення з поліцією в Калькутті, Бомбеї, Ахмадабаді, Амрітсар). Зважаючи на такий розвиток подій, М. Ганді припинив акцію. Вказати, що відродження індійського незалежницького руху відбулося в кінці 20-х – на початку 30-х рр. 1 січня 1930 р. розпочалася друга акція громадської непокори. Вперше публічно було піднято прапор індійського національно-визвольного руху – червоно-біло-зелене полотнище. На особливу увагу заслуговує розкриття питання про діяльність Індійського національного конгресу: програма, ідеологія, політичні течії. Дати оцінку Закону про управління Індією 1935 р., проаналізувати основні положення. Простежити діяльність національних сил Індії в роки Другої світової війни і на завершальному етапі боротьби за незалежність.

Рекомендована література:

1. Акимкина Н. О. Практикум по истории зарубежного Востока (Индия, Турция, Иран) / Н. О. Акимкина М. А. Люксембург. – М., 1963.
2. Антонова К. А. История Индии: краткий очерк / К. А. Антонова. – М. : Мысль, 1973.
3. Володин А. Г. «Пусть не обманет надежда!» : Жизнь и борьба Джавахарлала Неру / А. Г. Володин, П. М. Шаститко. – М., 1990.
4. Гамаюнов Л. С. Индия. Исторические социально-экономические проблемы / Л. С. Гамаюнов. – М., 1998.
5. Дешпанде С. Д. Западная Индия / С. Д. Дешпанде. – М. : Наука, 1956.
6. Индия и Афганистан. Очерки истории и экономики. – М. : Наука, 1958.
7. Индия : проблемы истории национально-освободительного движения и современного политического развития: сб. ст. – М. : Наука, 1980.
8. Индия : современность и история : сб. ст. по национально-освободительному движению. – М. : Наука, 1974.
9. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Ю. В. Борисов. – М., 1967.
10. История зарубежных стран. 1917–1970 гг. / ред. М. И. Сладковский. – М., 1972.
11. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 1. – М., 1976.
12. Козицький А. М. Новітня історія країн Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
13. Национальные и социальные движения на Востоке : История и современность / под ред. Р. А. Ульяновского. – М. : Наука, 1986.
14. Новітня історія країн зарубіжного Сходу. Випуск 1 : (1918–1945). – К. : Рад. школа, 1956.

15. Ольденбург С. Ф. Культура Индии / С. Ф. Ольденбург. – М., 1991.
16. Паниккарт К. М. Очерк истории Индии / К. М. Паниккарт. – М. : Наука, 1961.
17. Панин С. Б. «Советская угроза» Британской Индии: афганский плацдарм (20-е годы XX в.) / С. Б. Панин // Восток. – 2001. – № 6.
18. Райков А. Индия в планах Токио и Берлина : Страницы Второй мировой войны / А. Райков // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 4.
19. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
20. Синха Н. К. История Индии / Н. К. Синха, А. Ч. Банерджи. – М. : Наука, 1954.
21. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.
22. Ульяновский Р. А. Три лидера индийского народа : Мохандас Карамчанд Ганди, Джавахарлал Неру, Индира Ганди / Р. А. Ульяновский. – М., 1986.

Джерела:

1. Армитсарская бойня. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917 – 1939. – М., 1960. – С. 747–748.
2. Из письма Якуб-хана на имя Ганди о зверствах английских колонизаторов по отношению к крестьянам. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917 – 1939. – М., 1960. – С. 749.
3. Наставления Ганди крестьянству. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
4. Бардолийская резолюция Индийского Национального конгресса. 1922 год. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
5. Мирутский процесс. (Из заявления английского чиновника особого назначения при начальнике охранного отделения правительства Индии.) 1929 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 751–753.
6. Клятва в день независимости. 26 января 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917 – 1939. – М., 1960. – С. 753–754.
7. Крестьянское движение в Индии в 1930 году (Из статьи М. Али «Индия в 1930 году») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 755–756.
8. Резолюция в честь участников борьбы. 26 января 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 756–757.
9. Декларация Индийского Национального конгресса об основных правах граждан. 1931 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 758–760.

10. Из выступлений обвиняемых на мирутском процессе. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 762–763.
11. Из ответов Ганди помещикам из Соединённых провинций. 25 июля 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 764.
12. Позиция Индийского Национального конгресса по отношению к конституции Индии 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 767–768.
13. Предвыборный манифест Индийского Национального конгресса. 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 772–773.
14. Декларация Монтегю в Палате Общин в августе 1917 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 95–96.
15. «Акт об управлении Индией», 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 96–98.
16. Индийские законопроекты // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 98–99.
17. Президентское обращение Мотилала Неру к Амритсарской сессии индийского Национального конгресса в декабре 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 99–100.
18. Обращение Ганди к народу в мае 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 100 – 101
19. Амритсарский расстрел // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 101–103.
20. Стачки железнодорожников в Пенджабе весной 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 104–105.
21. Манифест Ганди о несотрудничестве, принятый 19 марта 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 106–107.
22. Резолюция о несотрудничестве, принятая Национальным конгрессом в Калькутте, 4 сентября 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 107–109.
23. Революционная борьба в Индии и репрессии английских властей в конце 1921–1922 гг. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 110–114.

24. Амритсарская бойня. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 747.
25. Из письма Якуб-Хана на имя Ганди о зверствах английских колонизаторов по отношению к крестьянам. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 749.
26. Наставления Ганди крестьянству. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
27. Бардолийская резолюция индийского национального конгресса. 1922 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
28. Мирутский судебный процесс. 1929 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 751–752.
29. Клятва в день независимости. 26 января 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 753–754.
30. Крестьянское движение в Индии в 1930 году (из статьи М. Али «Индия в 1930 году») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 755.
31. Резолюция в честь участников борьбы. 26 января 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 756–757.
32. Декларация индийского национального конгресса об основных правах граждан. 1931 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 758–760.
33. Из выступлений обвиняемых на Мирутском процессе. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 762.
34. Заявление Ачария Нарендра Дев на первой сессии конгресс-социалистической партии. Май 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 763.
35. Из ответов Ганди помещикам из соединенных провинций. 25 июля 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 764.
36. Позиция индийского национального конгресса по отношению к конституции Индии. 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 767.
37. Соглашение об объединении всеиндийского конгресса профсоюзов и конгресса профсоюзов. Апрель 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 768.

38. Предвыборный манифест Индийского Национального Конгресса. 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 772.
39. Манифест всеиндийского крестьянского союза (Кисан Сабха). 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 773–774.
40. Из решения конференции представителей законодательных ассамблей провинций. 1937 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 775.
41. Позиция Ганди по рабочему вопросу. 1917–1939 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 775.
42. Из резолюции исполкома Мусульманской Лиги об отношениях с Англией 18 сентября 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 648.
43. Из резолюции политбюро центрального комитета коммунистической партии Великобритании по индийскому вопросу ноябрь 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 649.
44. Борьба рабочего класса и крестьянства Индии против втягивания ее в империалистическую войну 1939–1940 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 650–651.
45. Позиция индийского национального конгресса по отношению ко второй мировой войне (из проекта резолюции рабочего бюро индийского национального конгресса) март 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 654.
46. Джавахарлал Неру о конфликте Индийского Национального Конгресса с правительством Англии в связи с вовлечением Индии в войну 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 654.
47. Из заявления, опубликованного вице-королем о предоставлении Индии в будущем статута доминиона 8 августа 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 655–656.
48. Из речи Джавахарлала Неру на суде 3 ноября 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 657.
49. «Разъяснение» У. Черчиллем Атлантической Хартии как не имеющей отношения к английским колониям 9 сентября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 658.
50. Из резолюции Индийского Национального Конгресса об образовании национального правительства в Индии декабрь 1941 года // Хрестоматия

- по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 658.
51. Из письма Раджагопалачария к Ганди июль 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 659.
52. Резолюция индийского национального конгресса о кампании гражданского неповиновения английским властям август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 660–661.
53. Отношение коммунистической партии Индии к кампании гражданского неповиновения английским властям август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 662.
54. Репрессии английских колонизаторов в Индии в 1942 году // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 664.
55. Джавахарлал Неру о голоде в Индии в 1943–1944 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 664.

Семінарське заняття № 13.

Тема: Країни Південно-Східної Азії в 1918–1945 рр.

(2 години)

Мета: розкрити основні проблеми політичного розвитку країн Південно-Східної Азії в першій половині ХХ ст.; простежити еволюцію національно-визвольного руху в регіоні; визначити участь країн Південно-Східної Азії у Другій світовій війні.

Зміст семінарського заняття

1. Бірма між двома світовими війнами.
2. Сіам (Таїланд): особливості соціально-економічного та політичного розвитку.
3. Зародження і формування індонезійського визвольного руху в першій половині ХХ ст.
4. Економічне піднесення та посилення національного руху у Філіппінах у міжвоєнний період.
5. Індокитай: особливості соціально-економічного та політичного розвитку.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

1. Індонезія в другій половині ХХ ст.: становлення основ державності.

2. Аудиторні завдання:

1. Якими були основні проблеми політичного розвитку країн Південно-Східної Азії в першій половині ХХ ст.?
2. Як відбувався процес реорганізації влади у країнах цього регіону?
3. Які політичні партії були утворені? Дайте характеристику діяльності основних партій.

4. Вкажіть на особливості соціально-економічного розвитку Південно-Східної Азії у міжвоєнний період.
5. В чому полягала специфіка японської політики в окремих районах Південно-Східної Азії?
6. Які мала наслідки буржуазно-демократична революція 1932 р. в Таїланді?
7. Розкрийте суть ідеологічної концепції розвитку Індонезії в 20-х–30-х рр. ХХ ст.

Методичні рекомендації:

Розпочинаючи вивчення даної теми, студенти повинні, перш за все, зробити загальну характеристику розвитку регіону після Першої світової війни. Далі слід вказати на основні проблеми політичного розвитку та особливості державного устрою країн Південно-Східної Азії (однією із найважливіших проблем регіону і до сьогодні залишається складний і строкатий національний і релігійний склад населення). Варто простежити діяльність основних політичних партій і рухів в регіоні. Аналізуючи особливості соціально-економічного розвитку Південно-Східної Азії у міжвоєнний період, студенти повинні зауважити, що в економічному відношенні держави регіону знаходилися на різному рівні розвитку. Далі слід підкреслити, що період Другої світової війни є одним із важливих періодів в історії держав Південно-Східної Азії. Майже всі вони, за винятком Таїланду, були окуповані Японією, що викликало піднесення національно-визвольного руху в країнах регіону. Студенти повинні детальніше простежити специфіку японської політики в окремих країнах Південно-Східної Азії.

Понятійний апарат:

Колонія, плантаційне господарство, секта галонів, «Тигрова армія», «Добама асіайон», Сіам, «Сінъета», Блок свободи Бірми, Міочіт, Рама VI Вачіравудх, Рама VII Прачатіпок, екстериторіальність, Фольксраад, «Сарекат ракъята», «Пендідікан насіонал Індонесіа», Партіндо, МАРХЕНІЗМ, Геріндо, закон Джонса, Кесонівська асоціація, аннамська династія Нгуєнів, династія луангпрабангських королів, династія кхмерських королів, Революційне товариство в'єтнамської молоді, Хо Ші Мін, Народом Сіанук.

Рекомендована література:

1. Беклешов Д. В. Індонезія / Д. В. Беклешов. – М., 1956.
2. Вальков В. А. Індонезія отстаивает свою независимость / В. А. Вальков. – М., 1959.
3. Васильев Л. С. История Востока : в 2 т. – Т.2. / Л. С. Васильев. – М. : Высш. шк., 2003.
4. Войтенко О. Борьба индонезийского народа за свою независимость / О. Войтенко. – К., 1950.
5. Воробьева Т. А. Страны Азии между двумя мировыми войнами 1918–1939 / Т. А. Воробьева. – Киров : Изд-во ВГПУ, 2001.
6. Індонезія : Справочник / отв. ред. Н. А. Симонія. – М., 1983.
7. Исаев М. П. Индокитайская хроника : Вьетнам, Лаос, Кампучия : Трудные дороги борьбы и созидания / М. П. Исаев. – М. : Политиздат, 1987.
8. История Востока : в 6 т. – Т.V : Восток в новейшее время (1914–1945 гг.). – М. : Восточная литература, 2006.

9. История Вьетнама в новейшее время (1917–1965). – М., 1970.
10. История Индонезии : в 2-х ч. / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушева [и др.]. – М. : Московский ун-т, 1992.
11. История Кампучии / отв. ред. Ю. Я. Михеев. – М., 1981.
12. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч.2. – М., 1976.
13. Кадымов Г. Г. Обновлённый Лаос / Г. Г. Кадымов. – К., 1987.
14. Козицкий А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицкий. – Л. : Афіша, 2005.
15. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М. : Иниздат, 1958.

Джерела:

1. Из декларации независимости Кореи. Март 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 682.
2. О причинах поражения народного восстания в Кореи против японских колонизаторов (из статьи Ким Сен Хона «Борьба корейского народа за независимость»). Март 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 682.
3. Ответ штаба корейского революционного отряда, находившегося в составе советских дальневосточных партизан на Сучане, белогвардейскому генералу Ястребову. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 683.
4. Военно-полицейский террор японских колонизаторов в Кореи. 1931–1933 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 685.
5. Размах партизанского антияпонского движения в Кореи в 1931–1936 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 685.
6. Платформа действия коммунистической партии Кореи. Февраль 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 686–687.
7. Программа «Общества возрождения отечества». 1935 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 688–689.
8. Листовка корейских партизан, распространявшаяся среди населения Кореи. 1 июня 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 690.
9. Положение национального капитала в промышленности Кореи. 1928 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 690.
10. Безработица в Кореи в годы мирового экономического кризиса 1932 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 691.
11. Усиление сопротивления корейского народа японским колонизаторам август 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 619–620.

12. Програма корейського союзу по мобілізації всіх сил нації 1940 год // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 621.
13. Корейская деревня под гнетом японских колонизаторов (свидетельство председателя народного комитета уезда Кансо Пак Кван Су) 1940 год // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 622.
14. Указ о поддержании общественного спокойствия в Корее в условиях чрезвычайного времени 26 декабря 1941 года // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 622.
15. Из истории национально-освободительной борьбы корейского народа против милитаристской Японии (по материалам музея освободительной борьбы в Пхеньяне) // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 623–624.

Семінарське заняття № 14.

Тема: Туреччина між двома світовими війнами

(2 години)

Мета: розглянути особливості політики західноєвропейських держав по відношенню до Османської імперії після Першої світової війни; охарактеризувати політичну діяльність Кемалю Ататюрка, його роль у національно-патріотичному русі міжвоєнного періоду; розкрити суть реформ та напрямки зовнішньої політики кемаліського уряду.

Зміст семінарського заняття

1. Політика західноєвропейських держав щодо Османської імперії та вплив подій 1917 р. в Росії на її внутрішнє та зовнішнє становище.
2. Національна революція 1918–1923 рр.: причини, характер, рушійні сили.
3. Реформи та особливості внутрішньої політики Кемалю Ататюрка.
4. Зовнішня політика Туреччини. Радянсько-турецькі відносини.

Понятійний апарат:

«Агамемнон», Мехмед VI Вахидеддін, Національна обітниця, «Кува і мілліє», Мустафа Кемаль Ататюрк, вілайєт, Великі національні збори Туреччини (ВНЗТ), куртулуш, Чорна Фатіма, «Джумхюрієт Хальк Фіркасі», халіфат, «Закон про капелюхи», чадра, пантурські настрої, етатизм, секуляризм (лаїцизм), принципи «алти окти», Балканська Антанта, Саадабадський пакт, пантюркський націоналізм.

Завдання для обов'язкового виконання

1. **Домашні завдання:** Етатизм і його суть.

2. **Аудиторні завдання:**

1. Коли відбулася активізація антиколоніальної боротьби в Туреччині?
2. Охарактеризуйте політичну діяльність Мустафи Кемалю Ататюрка.
3. Коли відбулася кемаліська революція в Туреччині?
4. У чому полягала суть модернізації та вестернізації суспільного устрою Туреччини?

5. Охарактеризуйте економічну політику кемалістів в 20-х – 30-х рр. ХХ ст.
6. Розкрийте суть реформ державного устрою, законодавства, культури і побуту.
7. Назвіть лідерів національно-патріотичного руху в Туреччині?
8. Дайте оцінку політичній діяльності соратника К. Ататюрка Ісмета Іненю.
9. Якою була участь Туреччини у Другій світовій війні?

Методичні рекомендації:

Розглядаючи питання семінару, студентам необхідно вказати на наслідки Першої світової війни для Османської імперії, проаналізувати їх. Студенти повинні усвідомити, що після Першої світової війни в Туреччині відбулося піднесення антиколоніальної боротьби, яке мало форму народно-визвольної революції 1918–1923 рр. на чолі з генералом Мустафою Кемалем Ататюрком. Зазначити, що першочерговим завданням була консолідація національних сил; кемалісти розгорнули законодавчу діяльність, яка проходила на фоні визвольної війни турецького народу. Далі слід вказати на причини перемоги кемалійської революції та проаналізувати наслідки Лозаннської конференції. Варто охарактеризувати реформаторську діяльність кемалістів (реформа державного устрою, законодавства, культури і побуту, економічна реформа). Далі слід з'ясувати, чому на початку Другої світової війни Туреччина оголосила про свій нейтралітет, а в кінці 1945 р. вирішила оголосити війну Німеччині та Японії.

Рекомендована література:

1. Акимкина Н. О. Практикум по истории зарубежного Востока (Индия, Турция, Иран) / Н. О. Акимкина М. А. Люксембург. – М., 1963.
2. Васильев Л. С. Османская империя и республиканская Турция (Танзимат. Зулум и младотурки. Кемалистская революция и радикальные преобразования. Турция после Кемаля. Середина XIX – середина XX вв.) / Л. С. Васильев // Васильев Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998.
3. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век) / Л. С. Васильев // Васильев, Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998.
4. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Ю. В. Борисов. – М., 1967.
5. История стран Азии и Африки в новейшее время (1917–1945) : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 1. – М., 1976.
6. Киреев Н. Г. История этатизма в Турции / Н. Г. Киреев. – М.: Наука, 1991.
7. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
8. Кучменко Е. М. Пантюркистський національний рух в Туреччині в роки Другої світової війни / Е. М. Кучменко // Міжнародні зв'язки України: науковий пошук і знахідки : зб. наук. праць. – К., 1991. – Вип. 9. – 2000.
9. Лялькіна Г. Турецький марш: Виповнюється 120 років від дня народження Мустафи Кемаля Ататюрка / Г. Лялькіна // Дзеркало тижня. – 2001. – № 26. – 14 липня.
10. Міщенко О. Мустафа Кемаль і перша Конституція Туреччини / О. Міщенко // Право України. – 1998. – № 12.

11. Миллер А. Ф. Буржуазно-национальная революция в Турции / А. Ф. Миллер. – М., 1957.
12. Неру Д. Новая Турция восстаёт из пепла. Мустафа Кемаль порывает с прошлым (20-е гг. XX в.) / Д. Неру // Неру Д. Взгляд на всемирную историю. – Т. 3. – М., 1975.
13. Новейшая история Турции / под ред. А. М. Шамсутдинова. – М., 1968.
14. Петросян И. Е. Османская империя : Реформы и реформаторы (конец XVIII – начало XX века) / И. Е. Петросян, Ю. П. Петросян. – М. : Наука, 1993.
15. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
16. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
17. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.
18. Черніков І. За заповітом батька турків : Мустафа Кемаль Ататюрк і турецько-українські відносини / І. Черніков // Політика і час. – 2002. – № 2.
19. Черніков І. Ф. Мустафа Кемаль і радянсько-турецьке співробітництво в галузі культури і науки (20-і–30-і рр.) / І. Ф. Черніков // Український історичний журнал. – 1982. – № 4.
20. Шамсутдинов А. Ф. Национально-освободительная борьба в Турции 1918–1923 гг. / А. Ф. Шамсутдинов. – М., 1966.

Джерела:

1. Соглашение между Великобританией, Францией и Италией о сферах влияния в Анатолии, заключённое в Севре. 10 августа 1920 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С.830–832.
2. Договор о дружбе и братстве между РСФСР и Турцией. 16 марта 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 833–834.
3. Закон об отмене ашара и введении взамен его нового поземельного налога. 17 февраля 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 835.
4. Закон об охране порядка. 4 марта 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 836.
5. Договор о дружбе и нейтралитете между Союзом ССР и Турцией, заключённый в Париже. 17 декабря 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 837.
6. Циркулярное письмо М. Кемалья, разосланное обществам «защиты национальных прав» в июне 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 118–119.
7. Резолюция, принятая конгрессом «Общества защиты прав Восточной Анатолии» в Эрзеруме 10–23 августа 1919 г. // Акимкина Н. А.,

- Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 119–121.
8. Письмо М. Кемалья полковнику Шевкет-бею, командующему укрепленным районом Чанак Кале. Константинополь – Сивас, 1 ноября 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 121–124.
  9. «Национальный обет» (принят Оттоманским парламентом 28 января 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 124–126.
  10. Решение Великого Национального собрания о фактической ликвидации власти султана (7 июня 1920 г.) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 126.
  11. Организация национальной турецкой армии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 126–127.
  12. Договор между Россией и Турцией от 16 марта 1921 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 129–131.
  13. Из книги американского журналиста Мура «Ближний Восток и м-р Ллойд-Джордж» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 133–134.
  14. Севрский мирный договор, 10 августа 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 134–140.
  15. Мосульский вопрос на Лозаннской конференции (Из статьи американского журналиста Кларенса К. Стрейта) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 140–141.
  16. Упразднение султаната // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 141–143.
  17. Договор между Турцией, Францией и Англией 19 октября 1939 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 708.
  18. Закон о национальной обороне 18 января 1940 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 709.
  19. Обмен заявлениями между советским и турецким правительствами март 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 710.
  20. Договор о ненападении и дружбе между Германией и Турцией 18 июня 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 711.

21. Заявление турецкого посольства в СССР о провозглашении правительством Турции нейтралитета 25 июня 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 711.
22. Советско-турецкие отношения сообщение Наркоминдела 10 августа 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 712.
23. О денонсации советско-турецкого договора 19 марта 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 712.
24. Ответ турецкого правительства на заявление советского правительства о денонсации турецко-советского договора 4 апреля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 713.

Семінарське заняття № 15.

**Тема: Соціально-економічний та політичний розвиток Ірану
в 20 – 40-х рр. ХХ ст.
(2 години)**

Мета: вказати на причини політичної кризи Каджарської династії після Першої світової війни; охарактеризувати особливості політичного режиму Рези-хана; простежити становище Ірану протягом Другої світової війни.

Зміст семінарського заняття

1. Піднесення національно-визвольного руху в країні після Першої світової війни.
2. Державний переворот на чолі з Реза-ханом, його наслідки.
3. Проведення адміністративних та соціальних реформ.
4. Реформи в галузі освіти та культури.
5. Перетворення в промисловості та сільському господарстві в 20 – 30-х рр. ХХ ст.
6. Іран напередодні та в роки Другої світової війни.

Понятійний апарат:

Персія, Каджарська династія, уряд Восуг-ед-Доула, повстання дженгелійців, Гілянська радянська республіка, Азадистан, Реза-хан, «чорний кабінет», Урмійське озеро, Кучек-хан, Таджеддад, династія Пехлеві, Трансіранська залізниця, Ватан, Гуде, місії Мільспо, рефеделізація.

Завдання для обов'язкового виконання

1. **Домашні завдання:** Тегеранська конференція та її наслідки.
2. **Аудиторні завдання:**
  1. Які причини політичної кризи Каджарської династії?
  2. Вкажіть на наслідки державного перевороту 21 лютого 1921 р. в Ірані?
  3. Хто очолив «Чорний кабінет»?
  4. Якою була програма нового уряду?
  5. Які напрямки зовнішньої політики Ірану в 20-х рр. ХХ ст.?

6. Охарактеризуйте особливості політичного режиму Рези-хана.
7. В чому полягала суть соціально-економічних реформ уряду Рези-хана?
8. Охарактеризуйте становище Ірану в роки Другої світової війни.

Методичні рекомендації:

Вивчення теми студентам слід розпочати із характеристики національно-визвольного руху 1920–1922 рр., зосередивши свою увагу на революційних подіях в провінції Гілян (проголошення Гілянської республіки 5 червня 1920 р.). Вказати на причини поразки національно-визвольного руху початку 20-х рр. ХХ ст. Далі слід охарактеризувати причини та наслідки державного перевороту 21 лютого 1921 р., вказавши на те, що цей переворот не отримав однозначної оцінки істориків (його розглядають і як антианглійський виступ національно-патріотичних сил, і як підготовлений англійцями для збереження свого впливу в країні в нових умовах). Далі слід дати детальну характеристику режимові Рези-шаха, простеживши напрямки реформаторської діяльності нового уряду.

Рекомендована література:

1. Акимкина Н. О. Практикум по истории зарубежного Востока (Индия, Турция, Иран) / Н. О. Акимкина М. А. Люксембург. – М., 1963.
2. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век) / Л. С. Васильев // Васильев, Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998.
3. Васильев Л. С. Шиитский Иран в XIX–XX вв. / Л. С. Васильев // Васильев, Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998.
4. Генис В. Советская Россия и Гилянская революция. (Страницы истории. 1920. Россия – Иран) / В. Генис // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 3.
5. Иванова Ш. Н. Национально-освободительное движение в Иране в 1918–1922 гг. / Ш. Н. Иванова. – М., 1961.
6. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Ю. В. Борисов. – М., 1967.
7. История и экономика стран Арабского Востока: сб. ст. / отв. ред. Н. А. Аршаруни. – М., 1973.
8. История Ирана / под ред. М. С. Иванова. – М., 1977.
9. История Иранского государства и культуры: к 250-летию Иранского государства. – М., 1971.
10. Козицький А. М. Новітня історія країн Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
11. Мирошников Л. И. Кто организовал государственный переворот 21 февраля 1921 г. в Иране? / Л. И. Мирошников // Новая и новейшая история. – 1980. – № 3.
12. Новітня історія країн зарубіжного Сходу : Вип. 1. 1918–1929. – К. : Радянська школа, 1956.
13. Оришев А. Иран, август 1941-го / А. Оришев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7.
14. Оришев А. Б. Гитлер вербовал союзников на Среднем Востоке (Тайное военное сотрудничество нацистской Германии, Ирана и Афганистана) / А. Б. Оришев // Военно-исторический журнал. – 2002. – № 8.

15. Оришев А. Б. Политика Германии в Иране накануне Второй мировой войны / А. Б. Оришев // Новая и новейшая история. – 2002. – № 6.
16. Панин С. Б. Советская эмиграционная и реэмиграционная политика в Средней Азии: (20–30-е гг. XX ст.) / С. Б. Панин // Восток. – 2003. – № 6.
17. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
18. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
19. Скляр Л. Почему провалилась советская попытка «экспорта» революции в Гилян (Иран, 1920 г.) / Л. Скляр // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 12.
20. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.

Джерела:

1. Заявление Совета Народных Комиссаров РСФСР об аннулировании всех соглашений, направленных против независимости Персии. 29(16) января 1918 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 814.
2. Тезисы о социально-экономическом положении Персии и тактике иранской коммунистической партии «Адалет». Январь 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 816–817.
3. Договор между российской социалистической федеративной республикой и Ираном (Персией). 26 февраля 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 819–823.
4. Договор о гарантии и нейтралитете между СССР и Ираном (Персией). 1 октября 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 824–825.
5. Англо-иранское соглашение о нефтяной концессии. 29 апреля 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 826–827.
6. Из защитной речи доктора Таги Эрани на суде 1939 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 828.
7. Заявление иранского посольства в СССР о решении правительства Ирана соблюдать полный нейтралитет 27 июня 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 697.
8. Нота советского правительства иранскому правительству 25 августа 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 697–699.
9. Договор о союзе между союзом СССР, Великобританией и Ираном 29 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 700.

10. Закон о найме и полномочиях доктора Мильспо – генерального администратора финансов 12 ноября 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 701.
11. Закон об отмене экономических полномочий генерального администратора финансов доктора Мильспо 8 января 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 702.
12. Материалы первого съезда народной партии Ирана август 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 703.

Семінарське заняття № 16–17.

Тема: Особливості розвитку арабських країн у міжвоєнний період
(4 години)

Мета: з'ясувати особливості політичного становища арабських країн після Першої світової війни; охарактеризувати національно-визвольний рух в арабських країнах у міжвоєнний період; розкрити суть національних реформ.

Зміст семінарського заняття

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в 20–40-х роках ХХ ст.
2. Національно-визвольний рух в країнах Близького Сходу після Першої світової війни (Ліван, Сирія, Кувейт, Палестина).
3. Арабські країни в 20–40-х рр. ХХ ст., особливості їх розвитку: Алжир, Туніс, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Ємен, Оман.

Понятійний апарат:

Магриб, Машрік, «Велика Сирія», Фейсал, мандатна система, мандат, підмандатна територія, «Великий Ліван», Джебель-ед-Друз, друзи, «Іш-Шабাদу», «Кутла Ватанія», «Вільна Франція», Заїорданія, Трансїорданія, Абдаллах, Хашиміти, Хашимітське королівство Йорданія, араби, декларація Бальфура, ішува, Мапай, Мізрахі, Спільні сіоністи, товариства взаємодопомоги, «Хагана», Гістадрут, «завоювання землі», «завоювання праці», кібуци, мошави, фермерські господарства, Кнесет-Ізраель, Асефат ханівхарім, Ваад ле-уммі, Сохнут хайєгудім (Єврейське агентство), Головна мусульманська рада, Біла Книга, «непримиримі», Стіна Плачу, Харам аль-Шаріф, мечеть Аль-Акса, квотоване представництво, доповідь комісії У. Піла, курди, Газі, Фейсал II, переворот «заради порятунку честі нації», шериф Мекки, саудіди, Абд ар-Рахман Ібн Сауд, емір Мухаммед Алі аль-Ідрісі, Рашидіди, секта зейдітів, секта ваххабітів, Азіз Ібн Сауд, теократична держава, Саудівська Аравія, АРАМКО, Вафд Мисрі, Асоціація братів мусульман, Ель-Аламейн, сенуситів, Дестур, «Туніс-мученик», Ікдам, туземний кодекс, Мусульманський конгрес, джібала, рифи, Анвальська битва, Берберський дахір (Берберський указ).

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання: Особливості єврейської імміграції до Палестини.

2. Аудиторні завдання:

1. Як відбувалася сіоністська колонізація Палестини в 20-х–30-х рр. ХХ ст.?
2. Які особливості національно-визвольного руху Палестини?
3. Які наслідки англійської окупації Іраку?
4. Коли відбулося визвольне повстання в Іраці?
5. Охарактеризувати становище Іраку в період мандату і після його відміни.
6. В чому полягала суть національних реформ в Іраці?
7. Коли було встановлено англо-французький окупаційний режим в Сирії та Лівані?
8. Які особливості та наслідки національно-визвольної боротьби 1919–1927 рр. в Сирії та Лівані?
9. Яким був політичний устрій в Саудівській Аравії в період 1918–1926 рр.?
10. Що таке «нафтові концесії»?
11. Які форми мала боротьба західних держав за кувейтську нафту?
12. Охарактеризуйте становище Бахрейну і Катару у міжвоєнний період.
13. Коли відбулося утворення Трансйорданського емірату?
14. У чому полягала суть англо-трансйорданського договору 1929 р.?
15. Охарактеризуйте національно-визвольний рух в арабських країнах Північної Африки у міжвоєнний період.

Методичні рекомендації:

Тема є об'ємною і надзвичайно насиченою фактичним матеріалом, тому студенти повинні відразу з'ясувати характерні особливості розвитку кожної арабської країни, порівнюючи їх, вказуючи на відмінні та спільні риси. Характерною рисою розвитку країн Північної Африки (Єгипет, Алжир, Туніс, Марокко) у міжвоєнний період було посилення національно-визвольного руху. Особливістю розвитку Палестини в зазначений період була сіоністська колонізація та національно-визвольна боротьба. Далі потрібно вказати на особливості розвитку Іраку, Сирії та Лівану, зазначивши, що в цих країнах було встановлено англійський та відповідно англійсько-французький окупаційний режим, який призвів до активізації національно-визвольної боротьби. Щодо країн Аравійського півострова, то слід зазначити, що централізація еміратів Аравії в 20–30-х рр. ХХ ст. проходила на фоні загострення відносин між центральною владою та прибічниками племінного сепаратизму.

Рекомендована література:

1. Дическул В. «Мосульське питання» в англо-американській історіографії («Мосульська криза» – одна з перших серйозних міжнародних криз на Близькому Сході після Першої світової війни) / В. Дическул // Історія України. – 2004. – № 8.
2. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Н. В. Борисов. – М., 1967.
3. История и экономика стран Арабского Востока : сб. ст. / отв. ред. Н. А. Аршаруни. – М., 1973.
4. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 1. – М., 1976.

5. Козицький А. М. Новітня історія країн Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів: Афіша, 2005.
6. Ниязатов Ш. А. Ирано-иракский конфликт : исторический очерк / Ш. А. Ниязатов. – М. : Наука, 1989.
7. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
8. Сергійчук І. М. Новітня історія Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
9. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.

Джерела:

1. Французский мандат на Сирию и Ливан, утверждённый Советом Лиги наций. 24 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 853.
2. Манифест главнокомандующего войсками сирийской национальной революции Султана Атраша. 23 августа 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 855
3. Конституция Сирии. 14 мая 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 856.
4. Британский мандат на Палестину, утверждённый Советом Лиги наций. 24 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 859–861.
5. Договор между Великобританией и Трансиорданией, заключённый в Иерусалиме. 20 февраля 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 862–865.
6. Установление дипломатических отношений между СССР и королевством Хиджаз, султаном Неджда и присоединённых территорий (современной Саудовской Аравии) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 849–851.
7. Договор о дружбе и торговле между Союзом ССР и Йеменом. 1 ноября 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 851.
8. Декларация британского правительства о прекращении британского протектората над Египтом. 28 февраля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 869.
9. Конституция Египта 19 апреля 1923 года и конституция Египта 22 октября 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 870–875.
10. Англо-египетский договор, подписанный в Лондоне 26 августа 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 875.

11. Меморандум алжиро-тунисского комитета Парижской мирной конференции. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 876–880.
12. Национальный обет, принятый Национальным собранием Рифской республики. Сентябрь 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 880.
13. Документы об испано-рифских отношениях // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 881–883
14. Позиция тунисской партии «Новый Дестур» во время второй мировой войны (из письма лидера партии «Новый Дестур» Х. Бургибы руководителю подпольного политбюро партии «Новый Дестур» д-ру Тамеру) август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 724–725.
15. Соглашение между представителем главного командования союзных войск в Северной Африке адмиралом Кларком и верховным комиссаром французской Африки адмиралом Дарланом 22 ноября 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 726–727.
16. Послание мусульманских представителей Алжира союзникам 20 декабря 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 728–729.
17. Манифест алжирского народа 10 марта 1943 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 729.
18. Партия Вафд об англо-египетских отношениях 1 апреля 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 723.
19. Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Египтом 26 августа 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 724.
20. Колониалистские планы французских империалистов в Сирии и Ливане // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 714.
21. Докладная записка секретаря совета обороны империи Рене Кассена генералу Катру, в Каир; вице-адмиралу Мюзелье, в Лондон. 3 марта 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 714.
22. Ответ вице-адмирала Мюзелье (извлечение) 26 марта 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 715.
23. Соглашение о сотрудничестве властей Великобритании и свободной Франции на Среднем Востоке 25 июля 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 716.

24. Декларация генерала Катру о независимости Сирии 28 сентября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 717–718.
25. Телеграмма министра иностранных дел сирийской республики народному комиссару иностранных дел СССР 21 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 719.
26. Телеграмма министра иностранных дел ливанской республики народному комиссару иностранных дел СССР 31 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 720.

Семінарське заняття № 18–19.

Тема: Народи Африки між Першою та Другою Світовими війнами
(4 години)

Мета: сформувати уявлення про політичну ситуацію на Африканському континенті після закінчення Першої світової війни; вивчити специфіку колоніальної системи на континенті; простежити процес зародження національно-визвольного руху в країнах Африки.

Зміст семінарського заняття

1. Політична карта Африканського континенту після Першої світової війни. Суть мандатної системи.
2. Колоніальне управління та експлуатація в країнах Тропічної Африки.
3. Специфіка колоніальної системи на півдні Африки.
4. Італо-ефіопська війна. Африка під час Другої світової війни.

Понятійний апарат:

Мандатна система Ліги націй, держави-мандатори, підмандатні території, категорія «А», «В», «С», протекторати, колонія-домініон, система опосередкованого управління, систему прямого правління, «патерналіська» політика, монокультурне виробництво, афрохристиянські рухи, кімбангізм, династія Соломонідів, негус, негусе негуста, Зоудіта Гугса-Уоле, Хайле Селассіє I, Південно-Африканський союз, апартеїд, бури-африканери, юніоністи, теорія холізму, кольоровий бар'єр, расова дискримінація, Вестмінстерський статут, Об'єднана південноафриканська національна партія.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання: Антиколоніальний рух в Африці на початку ХХ ст. Зародження ідеології африканського націоналізму.

2. Аудиторні завдання:

1. Охарактеризуйте особливості соціально-економічного розвитку африканських країн в умовах колоніальної залежності.
2. Яким було політичне становище в Судані та Лівії між двома світовими війнами?
3. Розкрийте специфіку антиколоніального руху в Алжирі та Тунісі в 30-ті рр. ХХ ст.

4. Які наслідки мала боротьба рифських племен проти франко-іспанської інтервенції у 20–30-х рр. ХХ ст.?
5. Вказати на особливості антиколоніальної боротьби в 20–30-х рр. ХХ ст. в Мавританії.
6. Які ви знаєте системи колоніального управління африканськими колоніями?
7. Що таке мандат? Які ви знаєте типи мандатів?
8. Як відбувалося зародження ідеології африканського націоналізму?
9. Охарактеризуйте правління та реформи тріумвірату в Ефіопії в 20–30-х рр. ХХ ст.
10. Коли відбулася і які мала наслідки італо-ефіопська війна?

Методичні рекомендації:

Вивчення теми потрібно розпочати із з'ясування суті мандатної системи, вказати на її категорії і визначити, до якої з категорій відносилися африканські країни. Далі слід простежити процес становлення колоніальних режимів і вказати на системи колоніального управління, зокрема зробити акцент на впровадженні нових форм колоніальної експлуатації. Обов'язковим є з'ясування та розкриття особливостей антиколоніальних рухів на Африканському континенті. Вказати на зародження ідеології африканського націоналізму – заклики до об'єднання африканців у відстоюванні своїх прав за самоврядування, за збереження культурної спадщини, за створення афро-християнської церкви.

Рекомендована література:

1. Балезин А. С. История Намибии в новое и новейшее время / А. С. Балезин. – М., 1993.
2. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времён / Т. Бюттнер. – М. : Наука, 1981.
3. Ваккури Юха. Цивилизации долины Нигера : легенды и золото / Юха Ваккури. – М., 1988.
4. Давидсон А. Тропическая и Южная Африка в 20 веке / А. Давидсон // Новая и новейшая история. – 2000. – № 5.
5. История Африки в XIX и XX ст.: сборник ст. / отв. ред. Ю. В. Луконин [и др.]. – М., 1972.
6. История германского колониализма в Африке / отв. ред. А. Б. Давидсон. – М., 1983.
7. История Нигерии в новое и новейшее время / ред. Ю. Н. Зотова, И. В. Следзевский. – М., 1981.
8. История стран Азии и Африки в новейшее время (1917–1945) / под ред. М. Ф. Юрьева : в 2-х ч. – Ч. 1. – М., 1976.
9. История Тропической и Южной Африки, 1918–1988 / отв. ред. А. Б. Давидсон. – М. : Наука, 1989.
10. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005.
11. Колониальное общество Тропической Африки: взаимодействие цивилизаций? – М., 1993.

12. Кривушин И. В. Император Бокасса I и власть в постколониальной Африке / И. В. Кривушин // Новая и новейшая история. – 2006. – № 1.
13. Луконин Ю. В. История Мавритании в новое и новейшее время / Ю. В. Луконин, Н. П. Подгорнова. – М. : Наука, 1991.
14. Материалы по новой и новейшей истории Африки в архиве заморских территорий Франции г. Экс-Ан-Прованс // Новая и новейшая история. – 2002. – № 6.
15. Новейшая история Африки / под ред. А. А. Авдюнина, Ю. Я. Бардина. – М. : Наука, 1968.
16. Поляков А. Африка – объект соперничества / А. Поляков // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 6.
17. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М. : Высшая школа, 1987.
18. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002.
19. Сидоренко Н. Культурно-освітня діяльність українців у Африці (1920–1921 рр.) / Н. Сидоренко // Київська старовина. – 2000. – № 4.
20. Трубайчук А. Країни Азії (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія в школі. – 1997. – № 9.
21. Урсу Д. П. Историография истории Африки / Д. П. Урсу. – М., 1990.
22. Френкель М. Ю. К вопросу о периодизации колониализма в Африке / М. Ю. Френкель // Восток. – 2001. – № 2.

Джерела:

1. Договор о мире и дружбе между Италией и Эфиопией, заключенный в Аддис-Абебе. 2 августа 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 886.
2. Конституция Эфиопии. 16 июля 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 887–890.
3. Декларация в защиту Абиссинии. 1935 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 891–892.
4. Выступление представителя СССР В. Потемкина на заседании совета Лиги Наций по вопросу об итальянской агрессии в Эфиопии. 10 октября 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 893.
5. Борьба эфиопского народа за свою независимость // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 895.
6. Британский и французский мандаты на Камерун, британский и французский мандаты на Того, бельгийский и британский мандаты на германскую восточную Африку, утвержденные советом Лиги Наций. 20 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 8.

7. Послание императора Хайле Селассие I к населению // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 730.
8. Соглашение между Англией и Эфиопией 31 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 730–732.
9. Военная конвенция между Англией и Эфиопией 31 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 732.
10. Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Эфиопией (Абиссинией) 1 июля 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 734

Семінарське заняття № 20.

Тема: Країни Латинської Америки після Першої світової війни (перша половина ХХ ст.)

(2 години)

Мета: визначити вплив Першої світової війни на подальший історичний розвиток латиноамериканського регіону; вивчити особливості ліберальних реформ перших повоєнних десятиліть; простежити процес міжамериканського співробітництва в роки Другої світової війни.

Зміст семінарського заняття

1. Вплив Першої світової війни на розвиток країн Латинської Америки.
2. Масовий рух та ліберальні реформи перших десятиліть ХХ ст.
3. «Велика депресія» 1929–1933 рр. та загострення обстановки в регіоні.
4. Соціально-економічний та політичний розвиток регіону в 1933–1939 рр.
5. Участь країн Латинської Америки у Другій світовій війні та розвиток міжамериканського співробітництва в 1939–1945 рр.

Понятійний апарат:

«Трагічний тиждень», революційні дикалісти, «аргентинський Ганді», Сапата, Вілья, «революційний каудильїзм», каудильйо, «антільський Муссоліні», кристерос, тенентисти, «непереможна колона» Престеса, американський революційний народний альянс (АПРА), апризм, імпортозаміщуюча індустрія, Гран-Чако, політика «доброго сусіда», аутентики, ехідо, бразильські інтегралісти, Лімська декларація, Чапультепекська конференція американських держав.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Диктаторські режими в латиноамериканському регіоні міжвоєнного періоду.

2. Аудиторні завдання:

1. Охарактеризувати вплив Першої світової війни на соціально-економічний та політичний розвиток країн Латинської Америки.

2. У чому полягала мета масового народного руху в латиноамериканському регіоні?
3. Розкрийте суть ліберальних реформ перших десятиліть ХХ ст.
4. Чому «велика депресія» 1929–1933 рр. призвела до загострення обстановки в регіоні?
5. Які особливості соціально-економічного та політичного розвитку латиноамериканського регіону в 1933–1939 рр.?
6. Якою була участь країн Латинської Америки у Другій світовій війні?
7. Охарактеризуйте розвиток міжамериканського співробітництва в 1939–1945 рр.

Методичні рекомендації:

Вивчення теми семінарського заняття слід розпочати із характеристики економічного становища в латиноамериканському регіоні після Першої світової війни. Акцентувати увагу на тому, що як наслідок, війна погіршила традиційні зв'язки Латинської Америки із Західною Європою (різко скоротився приток європейського капіталу і товарів, що викликало труднощі для нормального функціонування економіки в регіоні). Однак у 20-х рр. ХХ ст. економічна ситуація в регіоні характеризувалась відносно стабільними темпами економічного розвитку, оскільки сприятлива кон'юнктура світового ринку забезпечувала стійкі прибутки від експорту. Далі слід зазначити, що в ході «великої депресії» 1929–1933 р. країни Латинської Америки виявилися втягнутими в орбіту економічної кризи, в результаті чого різко знизився попит на традиційну експортну продукцію. Варто сконцентрувати свою увагу і на особливостях політичного становища регіону у міжвоєнний період (збройні виступи в Бразилії, Нікарагуа; військовий переворот в Аргентині; революційна криза в Чилі. Проаналізувати причини і наслідки посилення ролі держави в економіці країн регіону, вказати на пошуки суттєвих змін в управлінні в латиноамериканському регіоні в 1933–1939 рр.

Рекомендована література:

1. Бутенко Р. К. Країни Латинської Америки (1918–1939) / Р. К. Бутенко, О. І. Овчаренко, Л. Д. Статі // Бутенко Р. К. Всесвітня історія ХХ ст. – Черкаси, 1998.
2. Вольський В. Основные направления изучения Латинской Америки / В. Вольский // Новая и новейшая история. – 1986. – № 2.
3. Гонионский С. А. Очерки по новейшей истории стран Латинской Америки / С. А. Гонионский. – М., 1964.
4. Горнов М. Ф. Никарагуа: возрождённая земля Сандино / М. Ф. Горнов, Н. Ю. Смирнова. – М., 1986.
5. Ермакович Л. Борьба патриотических сил Венесуэлы против империалистической экспансии в начале 20 века / Л. Ермакович // Новая и новейшая история. – 1979. – № 5.
6. Калмыков Н. П. Основные вехи бразильской истории / Н. Калмыков // Латинская Америка. – 2000. – № 8.
7. Кириченко В. П. С имперских позиций : (Неоколониализм США в Латинской Америке) / В. П. Кириченко, К. С. Тарасов. – К. : Политиздат Украины, 1984.

8. Ковалёв С. В. Латинская Америка: Аграрные реформы и экономическое развитие / С. В. Ковалёв. – М., 1982.
9. Коваль Б. И. Свет Октября над Латинской Америкой / Б. И. Коваль / отв. ред. М. Ф. Кудачкин. – М., 1987.
10. Коріненко П. С. Економічне і соціально-політичне становище Аргентини у міжвоєнний період / П. С. Коріненко // Коріненко, П. С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945 рр.) – Тернопіль, 2002.
11. Коріненко П. С. Економічне і соціально-політичне становище Бразилії у міжвоєнний період / П. С. Коріненко // Коріненко, П. С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945 рр.). – Тернопіль, 2002.
12. Коріненко П. С. Країни Латинської Америки (у міжвоєнний період) / П. С. Коріненко // Коріненко П. С. Новітня історія країн Європи та Америки. – Тернопіль, 2002. – С. 224–226.
13. Королёв Ю. Н. Латинская Америка: революции XX века / Ю. Н. Королёв, М. Ф. Кудачкин. – М., 1986. – 349 с.
14. Країни Латинської Америки в період 1900–1945 рр. // Історія в школі. – 1997. – № 9. – С. 18–22.
15. Лавров Н. Антифашистское движение в странах Латинской Америки в годы Второй мировой войны / Н. Лавров // Новая и новейшая история. – 1985. – № 2.
16. Латинская Америка : Энциклопедический справочник : в 2-х т. – Т. 1. А – К. – М., 1980. – 575 с.
17. Латинская Америка: Энциклопедический справочник : в 2-х т. – Т.2. К – Я. – М., 1981. – 656 с.
18. Іваницька О. П. Країни Латинської Америки (1918–1939) [Мексика, Бразилія, Куба] / О. П. Іваницька // Іваницька, О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945). – К., 2001. – С. 259–294.
19. Очерки истории Кубы / Н. Р. Григулевич, О. Т. Дорусенко. – М. : Наука, 1978. – 425 с.
20. Леонов Н. С. Очерки новой и новейшей истории стран Центральной Америки / Н. С. Леонов. – М. : Мысль, 1975. – 325 с.
21. Ермолаев В. И. Очерки истории Аргентины / В. И. Ермолаев. – М. : Соцэкгиз, 1961. – 573 с.
22. Лавров Н. М. Очерки истории Кубы / Н. М. Лавров. – М. : Наука, 1978. – 603 с.
23. Полянський П. Країни Латинської Америки (1900–1945) / П. Полянський // Історія в школі. – 1997. – № 6. – С. 10–14.
24. Ревуненков В. Г. История стран Латинской Америки в новейшее время / В. Г. Ревуненков. – М., 1963. – 458 с.
25. Стародубцев В. Ф. Змея, раскуривающая трубку. . (Латинская Америка в антигитлеровской коалиции. 1939–1945) / В. Ф. Стародубцев // Латинская Америка. – 2000. – № 5. – С. 82–87.
26. Стрілко А. Франціско де Міранда в Україні : лідер визвольного руху Латинської Америки / А. Стрілко // Український історичний журнал. – 2000. – № 2. – С. 102–112.

27. Строганов О. И. Новейшая история стран Латинской Америки / О. И. Строганов. – М., 1995. – 415 с.
28. Сукре Фигарелья Х. Миранда – историзм и универсализм: независимость Латинской Америки / Фигарелья Х. Сукре // Новая и новейшая история. – 1998. – № 3. – С. 64–77.
29. Трубайчук А. Країни Латинської Америки (1900–1945) / А. Трубайчук // Історія України. – 1997. – № 9. – С. 18–22.
30. Янчук И. И. Политика США в Латинской Америке 1918–1928 гг. / И. И. Янчук. – М., 1982.

Джерела:

1. Антивоенный договор о ненападении и мирном урегулировании. 10 октября 1933 года между Аргентиной, Бразилией, Чили, Мексикой, Парагваем и Уругваем (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 562.
2. Антиклерикальный закон правительства Кальеса. 14 июля 1926 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 550–552.
3. Арбитражное решение о разделе Чако. 10 октября 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 577–578.
4. Гаити под американской оккупацией 1922 год (Из доклада о положении на Гаити, составленного группой видных американских юристов.) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 547–548.
5. Герой мексиканского народа Эмилиано Сапата об октябрьской революции в России. 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 547.
6. Договор о мире, дружбе и границах между Боливией и Парагваем. 21 июля 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 576–577.
7. Закон об экспроприации в Мексике Ноябрь 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 574–575.
8. Из декрета мексиканского правительства Карденаса о национализации нефти. 18 марта 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 575–576.
9. Из Устава Национальной крестьянской лиги. Ноябрь 1926 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 554–556.

10. Иностранные капиталовложения в Аргентине 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 584.
11. Капиталовложения США и Англии в Латинской Америке в период между первой и второй мировыми войнами. Таблицы // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 583.
12. Манифест Национально-освободительного Альянса Бразилии. 5 июля 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 569–574.
13. Народный фронт в Чили // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 578–583.
14. Нефтяной закон. Декабрь 1925 года. Принятый Мексиканским конгрессом (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 549.
15. Обращение Луиса Карлоса Престеса к бразильскому народу. Май 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 554–556.
16. Пастырское послание мексиканского епископата. 25 июля 1926 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 552–554.
17. Программа действий кубинских коммунистов. 3 августа 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 559–561.
18. Рекабаррен Л. Э. Заря социальной революции в Чили. Из речей в палате депутатов 15 и 16 июня 1921 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 103–142.
19. Рекабаррен Л. Э. Из речи в палате депутатов 6 мая 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 248–251.
20. Рекабаррен Л. Э. Намечаемые политические реформы не дают никаких гарантий рабочему классу. Из речи в Палате депутатов, февраль 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 230–242.
21. Рекабаррен Л. Э. О закрытии школы на руднике Тольдо. Из речи в палате депутатов 8 мая 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 252–262.
22. Среднесуточная добыча нефти в странах Латинской Америки в 1926–1939 годах. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 584.

23. «Шестилетний план» в Мексике. Декабрь 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 563 – 567.
24. Вступление Бразилии во вторую мировую войну. Официальное коммюнике, распространённое департаментом печати и пропаганды. 22 августа 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 558.
25. Восстановление дипломатических отношений между Советским Союзом и Мексикой. Ноябрь 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 559.
26. Послание президента Мексики М. Авила Камачо И. В. Сталину 7 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 560.
27. Нота министра иностранных дел Уругвая послу СССР в США 27 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 560
28. Ответная нота советского посла в США министру иностранных дел Уругвая 27 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 561
29. Из решений I конгресса КТЛА Мехико, 21 - 26 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 562–563.
30. Из решений пленума центрального комитета КТЛА Гавана, Куба, сентябрь 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 564–568.
31. Из решений II конгресса КТЛА Кали (Колумбия), 10–16 декабря 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 568.
32. Из конституции республики Гватемалы // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 568.
33. Внешняя торговля латиноамериканских республик в 1938–1943 годах. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 570.
34. Доля Латинской Америки в импорте стратегических материалов США в 1943 году. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 571.

Семінарське заняття № 21.

Тема: Китай після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.
(2 години)

Мета: розглянути основні тенденції розвитку Китаю після Другої світової війни; розкрити причини та наслідки громадянської війни 1946–1949 рр.; проаналізувати недоліки внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу Китаю в другій половині ХХ ст.; охарактеризувати становище країни на сучасному етапі.

Зміст семінарського заняття

1. Громадянська війна 1946–1949 рр. Проголошення КНР.
2. Соціально-економічний та внутрішньополітичний розвиток Китаю в 1949–1957 рр.
3. «Великий стрибок» 1958–1960 рр: форсування темпів економічного зростання.
4. «Культурна революція» 1966–1976 рр.
5. Особливості розвитку Китаю на сучасному етапі.

Понятійний апарат:

Гоміньдан, площа Тяньаньмень, Китайська Народна Республіка (КНР), НВА, «п'яти зловживань промисловців», «три зловживання чиновників», групи трудової взаємодопомоги, «Нехай розквітнуть всі квіти, нехай сперечається сто шкіл», політика «трьох червоних прапорів», «великий стрибок», «народна комуна», «нова генеральна лінія партії», «Три роки напруженої праці – десять тисяч років благоденства», «правий опортунізм», Аксай Чін, «Весь народ вчиться у армії, весь народ – солдати», «Культурна революція», чотири пережитки минулого, хунвейбіни, «Червона книжечка», «Вогонь по штабах», «цзаофані», р. Уссурі, о-в Даманський, площа Тяньаньмень, Чотири модернізації, банда чотирьох, «молоді», «Не має значення, якого кольору кішка, головне, аби вона ловила мишей», Рух 5 квітня, «Іскри Батьківщини», «Лобнорські тигри», «Фань Лунгун», Гонконг (Сянган), Макао (Аоминь), «одна країна – дві системи», «три народні представництва», вільні економічні зони.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Ден Сяопін – китайський політичний діяч.

2. Аудиторні завдання:

1. Вказати на основні тенденції розвитку країн Азії у другій половині ХХ ст.
2. Які мала наслідки громадянська війна у Китаї в 1946–1949 рр.?
3. Коли було утворено КНР?
4. Розкрийте суть першої п'ятирічки 1953–1957 рр.
5. Що таке «великий стрибок»? Розкрийте суть і наслідки.
6. Які напрямки зовнішньої політики КНР в кінці 50-х–середині 60-х рр. ХХ ст.?
7. Розкрийте суть «культурної революції» (1966–1976 рр.)
8. Що сприяло погіршенню радянсько-китайських відносин в 60-х рр. ХХ ст.?
9. Чому відбулося американо-китайське зближення у 70-х рр. ХХ ст.?
10. Охарактеризуйте суть реформ, проведених після смерті Мао Цзедуна.
11. Коли відбулася нормалізація китайсько-радянських відносин?
12. У чому полягає суть Тайванської проблеми?

Методичні рекомендації:

Вивчення питання слід розпочати із загальної характеристики соціально-економічного та суспільно-політичного становища Китаю у післявоєнний період, вказуючи на те, що в цей час знову постало питання про політичне об'єднання країни. Громадянська війна 1946–1949 рр. призвела до створення Китайської Народної Республіки і проголошення політики «нової демократії».

Проаналізувати зміни у внутрішній та зовнішній політиці КНР в 60-х–70-х рр. ХХ ст.: «великий стрибок», «культурна революція» (основні етапи); вказати на наслідки та спроби подолання кризи. Розглядаючи питання про зовнішню політику Китаю у перші післявоєнні десятиліття, слід проаналізувати китайсько-радянську угоду про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу 1950 р., яку було підписано у Москві. В розрізі вищевказаних змін вказати на причини та наслідки погіршення китайсько-радянських стосунків, яке супроводжувалося розпалюванням китайським керівництвом конфлікту з СРСР (в 60-х рр. ХХ ст. відбувся розрив у радянсько-китайських відносинах і розпочався процес зближення КНР з країнами Заходу). Повернувшись до своєї давньої політики протистояння із СРСР, у 1980 р. КНР відмовилася продовжити термін радянсько-китайської угоди 1950 р. і приєдналася до бойкоту Московської Олімпіади. Окремого вивчення потребує питання розвитку КНР в роки реформ (70-ті–80-ті рр. ХХ ст.). Щодо сучасного періоду розвитку, то варто зазначити, що КНР виходить на передові позиції у світовому економічному розвитку, а у зовнішньополітичному плані намагається відігравати самостійну роль в якості найбільшої регіональної держави.

Рекомендована література:

1. Астафьев Г. В. Интервенция США в Китае, 1945–1949 / Г. В. Астафьев. – М. : Мысль, 1985. – 399 с.
2. Белов Е. 20 лет экономических реформ / Е. Белов // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 12.
3. Белокреницкий В. Я. Восток на рубеже веков – некоторые итоги и перспективы развития // Восток. – 2001. – № 5. – С. 66–88.
4. Бокщанин А. А. Общество и государство в Китае : XXXIV конференция, Москва, 2–4 февраля 2004 г. // Восток. – 2004. – № 4. – С. 151–156.
5. Бурлацкий Ф. М. Мао Цзедун и его наследники / Ф. М. Бурлацкий. – М.: Международные отношения, 1979. – 399 с.
6. Бурлацкий Ф. М. Мао Цзедун: «Наш коронный номер – это война, диктатура...» / Ф. М. Бурлацкий. – М. : Международные отношения, 1976. – 392 с.
7. Василец В. Из Китая – с любовью и грустью : (Китай: история и современность. Традиции. Экономика) / В. Василец // Эхо планеты. – 2001. – № 49. – С. 24–31.
8. Васильев Л. С. История Китая / Л. С. Васильев, А. В. Меликсетова. – М., 1998. – 732 с.
9. Величко В. Чи обумовлений історично перехід Китаю до ринкового господарства? (До проблеми традиційних засад формування відносин власності) / В. Величко // Східний світ. – 1993. – № 2. – С. 17–27.
10. Гренвилл Дж. Китай : конец гражданской войны и победа коммунистов / Дж. Гренвилл // Гренвилл Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 405–411.
11. Делюсин Л. П. «Культурная революция» в Китае / Л. П. Делюсин. – М., 1976.
12. Делюсин Л. П. Впечатления «китайца со стороны» / Л. П. Делюсин // Азия и Африка сегодня. – 1994. – №4.

13. Делюсин Л. П. Ден Сяопин – революционер, меоист, реформатор / Л. П. Делюсин // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 8–9.
14. Делюсин Л. П. С идеями социализма и практикой капитализма / Л. П. Делюсин // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 10.
15. Ефимов Г. В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г. В. Ефимов. – М., 1951.
16. Историография и источниковедение истории стран Азии и Африки : Вып. XII / ред. А. Д. Желтяков. – Л.: Изд. ЛГУ, 1990. – 220 с.
17. История и культура Китая / отв. ред. Л. С. Васильев. – М., 1974. – 480 с.
18. История Китая с древнейших времён до наших дней / отв. ред. Л. В. Симоновская, М. Ф. Юрьев. – М., 1974. – 534 с.
19. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч.2. – М., 1976.
20. Калинина Н. С. Межцивилизационные взаимоотношения России и Китая: особенности и история развития / Н. С. Калинина // Восток. – 2004. – № 5. – С. 106–121.
21. Калкаев Е. Китайская традиционная цивилизация и современный мир / Е. Калкаев // Восток. – 2003. – № 1. – С. 156–159.
22. Китай : история в лицах и событиях / под общ. ред. С. Л. Тихвинского. – М., 1991. – 254 с.
23. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005. – 430 с.
24. Литвин В. Україна і Китай в історичних зв'язках В. Литвин // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 березня. – С. 4–5.
25. Максимов А. А. Тайвань / А. А. Максимов. – М. : Знание, 1988. – 63 с.
26. Мамаева Н. История Китайской Республики (1912–1949) / Н. Мамаева // Восток. – 2003. – № 2. – С. 168–172.
27. Меликсетов А. В. Победа китайской революции, 1945–1949 / А. В. Меликсетов. – М. : Наука, 1989. – 179с.
28. Новейшая история Китая. 1917–1970 гг. / ред. М. И. Сладковский. – М., 1972.
29. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.
30. Сидихменов В. Я. Китай : страницы прошлого / В. Я. Сидихменов. – М. : Наука, 1987. – 446 с.
31. Тихвинский С. Л. Китай и всемирная история / С. Л. Тихвинский. – М. : Наука, 1988. – 591 с.
32. Фицджеральд С. П. Китай. Краткая история культуры / С. П. Фицджеральд. – СПб. : Евразия, 1998. – 456 с.
33. Чжисуй Ли. Мао Цзедун : Записки личного врача : в 2-х кн. / Ли Чжисуй. – Минск : Интер Дайджест, 1996. – Кн. 1. – 384 с.; Кн. 2. – 368 с.
34. Чирко І. Україна-Китай. Від найдавніших часів і донині / І. Чирко // Україна і Схід : панорама культурно-спільнотних взаємин. Монографія / С. Наливайко, В. Резаненко, Б. Сергійчук. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 138–159.

Джерела:

1. Коммюнике о переговорах между Коммунистической партией Китая и гоминданом. 10 октября 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 266–271.
2. Сообщение агентства Синьхуа от 7 ноября 1945 г. о наступлении гоминдановских войск на освобожденные районы (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945 – 1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 272.
3. Соглашение о прекращении военных действий между Гоминданом и Коммунистической партией Китая. 10 января 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 273.
4. Проект программы мирного строительства государства. Январь 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 274–275.
5. Указания центрального комитета коммунистической партии Китая о «сведении счетов», о снижении арендной платы и по земельному вопросу от 4 мая 1946 г. (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 275–280.
6. Основные положения земельного закона Китая. 23 сентября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 280–283.
7. Декларация Народно-освободительной армии Китая. 10 октября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 284–288.
8. Декларация Центрального народного правительства Китая. 1 октября 1949 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 291.
9. Закон о земельной реформе китайской народной республики. 28 июня 1950 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 292.
10. Телеграмма министра иностранных дел Китайской Народной Республики Чжоу Энь-Лая председателю совета безопасности и генеральному секретарю ООН по поводу вооруженной агрессии на Тайване Пекин. 24 августа 1950 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 294–96.
11. Мао Цзэдун. Маленькая красная книжица. – Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1967. – 36 с.

Семінарське заняття № 22.

Тема: Японія після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

(2 години)

Мета: з'ясувати специфіку американського окупаційного режиму у повоєнній Японії; вказати на причини стрімкого економічного розвитку Японії в другій половині ХХ ст.; простежити особливості внутрішньої та зовнішньої політики Японії на сучасному етапі.

Зміст семінарського заняття

1. Окупаційний режим США в Японії. Реформи другої половини 40-х років ХХ ст. Конституція 1946 р.
2. Економічний розвиток Японії в повоєнний період, подальше перетворення її в один з провідних світових економічних центрів.
3. Зовнішня політика ліберальних демократів. Радянсько-японські відносини.
4. Місце та роль Японії у світовій економіці та політиці сьогодні.

Понятійний апарат:

Окупаційна адміністрація США, Потсдамська конференція, дзайбацу, кокутай, культ імператора, синтоїзм, бусидо, символ держави, 9 стаття Конституції, Міжнародний воєнний трибунал, Сан-Франциський мирний договір, «економічне диво», ліцензії, патенти, система довічного найму, Партія демократичного соціалізму, Комейто, Соку гаккай, Ліберально-демократична партія, Кунашир, Хабомаї, Шикотан, Ітуруп, 3 принципів без'ядерної політики, «економічна дипломатія», система 1955, «2-й нафтовий шок», «нові індустріальні країни» (НК), «четвірка східноазіатських тигрів», третинний сектор, нетарифні бар'єри, Локхид, справа К. Танаки, Асоціація країн Південно-східної Азії (АСЕАН), «3 принципи Такесіта», рецесія, крах «мильної бульбашки», «кейрецу», «3 відкриття», «нова реставрація Мейдзі», Фукусіма, глобалізація, партія Нова Японія, «політичний карлик з великим гаманцем», «економічна тварина», «надто мало, надто пізно», питання «північних територій».

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Територіальна проблема у радянсько-японських та російсько-японських відносинах.

2. Аудиторні завдання:

1. Охарактеризуйте особливості післявоєнного окупаційного режиму в Японії (1945–1952 рр.)
2. Коли було прийнято нову конституцію Японії? Її основні положення.
3. Які наслідки для Японії мала Сан-Франциська мирна конференція 1951 р.?
4. Які особливості соціально-економічного та політичного розвитку постокупаційного періоду (1952–1960-х рр.)?
5. В чому полягає суть «японського економічного дива»?
6. Вкажіть, які заходи передбачала американська окупаційна політика в Японії у післявоєнний період.
7. Які азійські країни разом з Японією вийшли на передові економічні позиції у світі?
8. Проаналізуйте особливості внутрішньополітичної боротьби та економічного розвитку Японії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Методичні рекомендації:

Опрацьовуючи питання цієї теми, потрібно вказати на те, що політика союзних держав по відношенню до післявоєнного устрою Японії була сформульована в Потсдамській декларації від 26 липня 1945 р. Слід вказати на основні положення декларації: викорінення в Японії милітаризму, усунення усіх перешкод по відродженню та зміцненню демократичних тенденцій, встановлення свободи слова, віросповідання і мислення, а також дотримання громадянських прав. Далі потрібно дати характеристику американському окупаційному режимові, підкреслюючи, що США привласнили собі усі найважливіші державні функції як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні. Простежити особливості розвитку Японії у постокупаційний період (1952 – середина 60-х рр.), який позначився відродженням та зміцненням найбільших фінансово-промислових груп Японії. Розглядаючи питання про економічне зростання Японії, потрібно зазначити, що, вже протягом 60-х рр. ХХ ст. Японія випереджає інші розвинені країни за темпами економічного росту і студентам слід визначити основні причини цього.

Потрібно вказати на те, що шлях розвитку, названий «японською моделлю», став взірцем для цілої низки східних країн. Суть такого шляху розвитку полягає в прагненні розвиватися по капіталістичному шляху розвитку, не відмовлятися від власних історичних особливостей і фундаментальних традицій.

Рекомендована література:

1. Белокреницкий В. Я. Восток на рубеже веков – некоторые итоги и перспективы развития / В. Я. Белокреницкий // Восток. – 2001. – № 5. – С. 66–88.
2. Боровик В. Япония після свого «дива» (економіка) / В. Боровик // Політика і час. – 2004. – С. 71–79.
3. Бутенко Р. К. Япония в 40–90 рр. / Р. К. Бутенко, О. І. Овчаренко, Л. В. Статі // Бутенко, Р. К. Всесвітня історія ХХ ст. – Черкаси, 1998. – С. 149–152.
4. Власов В. А. Научно-техническая революция в Японии / В. А. Власов. – М. : Мысль, 1975. – 192 с.
5. Главева Д. Г. История и культура Японии : (Конференция в Ин-те востоковедения РАН, г. Москва, 17–18 февраля 2003 г.) / Д. Г. Главева // Восток. – 2003. – № 5. – С. 167–171.
6. Гончарук А. З. СРСР і США в Тихоокеанській Азії за умов первинної нестійкості політичної структури (1945–1951 рр.) / А. З. Гончарук // Східний світ. – 2002. – № 1. – С. 129–143.
7. Гренвилл Дж. Процветающие страны тихоокеанского побережья (Япония) 50–80-е гг. ХХ ст. Тайвань. Гонконг. Южная Корея. Сингапур / Дж. Гренвилл // Гренвилл Дж. История ХХ века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 631–644.
8. Давлетов О. Р. Япония (1945–1997 рр.) / О. Р. Давлетов // Давлетов, О. Р. Всесвітня історія. 1945–1997. – Запоріжжя, 1997. – С. 289–303.

9. Динкевич А. И. Промышленность Японии в послевоенный период (1945–1956 гг.) / А. И. Динкевич, О. Г. Барышникова. – М. : Аттика, 1958. – 321 с.
10. Динкевич А. И. К осмыслению опыта экономического развития Японии / А. И. Динкевич // Российский экономический журнал. – 1992. – № 10. – С. 92–98.
11. Економічний розвиток : японський досвід // Ділова Україна. – 1995. – 11 січня. – С. 4.
12. Енэмура М. Опыт послевоенной Японии / М. Енэмура, Х. Цукамото // Российский экономический журнал. – 1992. – № 11. – С. 82–86.
13. Игнатущенко С. К. Япония и США : партнёры и конкуренты / С. К. Игнатущенко. – М. : Наука, 1970. – 307с.
14. Исторический опыт Японии: в чём специфика? // Азия и Африка сегодня. – 1990. – № 10. – С. 33.
15. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М., 1976.
16. История Японии, 1945–1975 / отв. ред. В. А. Попов. – М. : Наука, 1978. – 541 с.
17. Кальворесси П. Япония (1945 – 1990-е гг.) / П. Кальворесси // Кальворесси, П. Мировая политика после 1945 года. – Т. 1. – М., 2000. – С. 124–144.
18. Карпов В. Репарация японських військовополонених із СРСР до Японії (1946–1956 рр.) / В. Карпов // Військово-історичний альманах. – 2004. – № 2. – С. 82–93.
19. Кистанов В. На пороге азиатской эры / В. Кистанов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 11; 1997. – № 1.
20. Козик В. В. Японія у світовій економіці / В. В. Козик // Козик, В. В. Міжнародні економічні відносини. – К., 2000. – С. 227–234.
21. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005. – 430 с.
22. Конаровский М. А. Превентивная дипломатия в Азиатско-тихоокеанском регионе: проблемы и перспективы / М. А. Конаровский // Восток. – 2001. – № 5. – С. 44–54.
23. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов [и др.]. – М., 1988. – 342 с.
24. Латышев И. Япония, японцы и японоведы: Записки востоковеда / И. Латышев // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 10 – С. 60–66; 1999. – № 4. – С. 61–63.
25. Леонтьев Е. Япония Е. Леонтьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 49–61.
26. Леонтьев Е. Япония : преодоление кризиса / Е. Леонтьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 107–113.
27. Лукашенко О. Японская экономическая реформа : Опыт и уроки / О. Лукашенко, С. Побываев // Российский экономический журнал. – 1994. – № 4. – С. 93–98.
28. Макарчук В. С. Німеччина, Італія та Японія після Другої світової війни / В. С. Макарчук // Макарчук В. С. Загальна історія держави та права зарубіжних країн. – К. : Атіка, 2004. – С. 559–580.

29. Мак-Клейн Джеймс Л. Япония. От сёгуната Токугавы – в XXI век / Джеймс Л. Мак-Клейн. – М. : АСТ : Астрель, 2006. – 895 с.
30. Мельянцев В. А. Экономический рост в развивающихся странах : достижения, контрасты и парадоксы. Ч.1 (50-е–90-е гг. XX века) / В. А. Мельянцев // Восток. – 2001. – № 1. – С. 69–83.
31. Млечин Л. Японское чудо / Л. Млечин // Новое время. – 1992. – № 3. – С. 11–13.
32. Мокрушина Л. Опыт Японии в переходе к устойчивому развитию (Японский железнодорожный транспорт. История и современность) / Л. Мокрушина // Краеведство. География, Туризм. – 2000. – № 13. – С. 18–19.
33. Молодяков В. Э. Консервативная революция в Японии: идеология и политика: Монография / отв. ред. Т. П. Григорьев. – М. : ИФ «Восточная литература» РАН, 1999. – 320 с.
34. Никитин С. М. Японский опыт возрождения и современная Россия / С. М. Никитин, М. П. Степанова // Деньги и кредит. – 1992. – № 8. – С. 11–13.
35. Парнов Е. И. Жестокий эксперимент: (Из истории и культуры Японии) / Е. И. Парнов // Парнов Е. И. Восемь сторон света. – М., 1981. – С. 41–53.
36. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.
37. Хлинов В. Государство и экономика : Япония / В. Хлинов // Азия и Африка сегодня. – № 10. – С. 64–68.
38. Шевченко О. О. Японія : документи / О. О. Шевченко // Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія. – К., 1995. – С. 119–121.
39. Япония : экономика, политика и история : сб. ст. / отв. ред.: Я. А. Певзнер, Д. В. Петров. – М., 1989. – С. 123–129.
40. Японский милитаризм : (военно-историческое исследование) / АН СССР, Ин-т воен. Истории МО СССР; под ред. Е. М. Жукова. – М. : Наука, 1972. – 376 с.

Джерела:

1. Об ущербе, нанесенном японской агрессией народам Азии (из доклада Го Мо-Жо на конференции сторонников мира стран Азии и Тихого океана) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 689.
2. Конституция Японии. 1947 год (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 689.
3. Из программы действий, принятой шестым съездом коммунистической партии Японии. декабрь 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 690–691.
4. Советско-японские отношения (из совместной декларации союза советских социалистических республик и Японии). 19 октября 1956 года //

- Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документи и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 692.
5. Ответ н. с. Хрущева председателю генерального совета профсоюзов Японии г-ну Харагути Юкитака. 21 мая 1958 года // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документи и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 693–694.
  6. Военный договор между Японией и США. Январь 1960 года (извлечение) // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документи и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 696.
  7. Памятная записка советского правительства по вопросу об американо-японском военном договоре (извлечение) // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документи и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 697–698.
  8. Массовые антиамериканские демонстрации в Токио против американо-японского военного союза. 11 июня 1960 года // Хрестоматія по новейшій історії : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документи и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 699.

Семінарське заняття № 23.

Тема: Індія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 години)

Мета: сформувати уявлення про основні напрямки політичного розвитку Індії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; проаналізувати процес розвитку партійно-політичної і державно-правової структур Індії в 80–90-х рр. ХХ ст.

Зміст семінарського заняття:

1. Особливості національно-визвольного руху індійського народу у післявоєнний період.
2. Проголошення незалежності Індії: зміни в суспільно-політичному становищі.
3. Соціально-економічний та політичний розвиток Індії в 60–70-х рр. ХХ ст.
4. Внутрішня та зовнішня політика Індії в 80–90-х рр. ХХ ст.

Понятійний апарат:

Домініон, Мусульманська ліга, Індійський національний конгрес (ІНК), Пакистан, Акт про незалежність Індії, Хінду Махасабха, Днем незалежності країни, хариджани, економічний курс Дж. Неру, «соціалістично орієнтована» економіка, «суспільство соціалістичного зразка», хінді, панча шила, Рух країн неприєднання, Аксай Чін, лінію Мак-Магона, Сватантра, «синдикат», «зелена революція», «Джаната» (Народна партія), Індійський національний конгрес Індіри (ІНК (І)), Дхамму і Кашмір, штат Ассам, «Акалі Дал», Золотий храм, Амрітсар, Халістан, «Ассам Гана Парішад», таміли, сингалезці, «Джаната Дал», «Бхаратія Джаната», індо-пакистанський конфлікт.

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Домашні завдання:

Перехід Індії від планової до ринкової економіки в 1991 році.

2. Аудиторні завдання:

1. Коли було проголошено незалежність Індії?
2. Назвіть і охарактеризуйте основні положення Конституції Індії 1950 р.
3. Які особливості партійної системи Індії?
4. Які відбулися зміни в діяльності ІНК після проголошення незалежності Індії?
5. Як відбувався процес становлення індійської державності в період з 1950 р. по 1970 р.?
6. В чому полягає суть концепції „індійського соціалізму“?
7. Чому відбулося падіння популярності ІНК?
8. Проаналізуйте процес розвитку партійно-політичної і державно-правової структур Індії в 80–90-х рр. ХХ ст.

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, студенти повинні спочатку вказати на першочергові завдання, які постали перед новим державним урядом незалежної Індії: індіанізація адміністративного апарату і збройних сил; робота по підготовці нової конституції; розробка системи відносин із суб'єктами федерації; проблема визначення державних кордонів Індії. Аналізуючи основні положення Конституції 1950 р., слід вказати на те, що, згідно, до цієї конституції, Індійський Союз проголошувався суверенною парламентською республікою, яка базувалася на принципах демократизму та секуляризму. Розкрити суть і принципи концепції «індійського соціалізму». Особливу увагу варто звернути на діяльність ІНК та на розвиток партійно-політичної і державно-правової структур Індії на сучасному етапі (80–90-ті рр. ХХ ст.). Підсумовуючи, слід вказати на те, що на сучасному етапі домінуючою тенденцією розвитку Індії є рух в напрямку демократичного режиму, базованого на принципах федеративності і політичного поліцентризму.

Рекомендована література:

1. Акимкина Н. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция) / Н. А. Акимкина, М. А. Люксембург. – М., 1963. – 170 с.
2. Ашрафян К. З. Дели : история и культура / К. З. Ашрафян. – М., 1987. – 262 с.
3. Горев, А. В. Роса на лотосе. Индира Ганди: мечты и свершения / А. В. Горев. – М., 1987. – 317 с.
4. Гренвилл Дж. Индия, Пакистан и Бангладеш: свобода и конфликты (50–60-е гг.) / Дж. Гренвилл // Гренвилл Дж. История ХХ века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 619–630.
5. Индия : проблемы национально-освободительного движения и современного политического развития: сб. ст. / отв. ред. Э. Н. Комаров. – М. : Наука, 1980. – 262 с.
6. Индия : современность и история: сб. ст. по национально-освободительному движению / отв. ред. Э. Н. Комаров. – М. : Наука, 1971. – 239 с.

7. Кальворесси П. Индийский субконтинент (Ограниченные войны. Бангладеш. Новый Пакистан и Индия) / П. Кальворесси // Кальворесси, П. Мировая политика после 1945 года. – М., 2000. – Т.2. – С. 11–49.
8. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Л. : Афіша, 2005. – 430 с.
9. Кольцов Н. Н. 40 лет борьбы и свершений / Н. Н. Кольцов. – М., 1987. – 63 с.
10. Кольцов Н. Н. СССР – Индия: плодотворное сотрудничество : К 40-летию установления дипломатических отношений / Н. Н. Кольцов. – М., 1987. – 125 с.
11. Лунев С. И. Индия и США: межгосударственные отношения / С. И. Лунев. – М., 1987. – 181 с.
12. Национальные и социальные движения на Востоке : История и современность / отв. ред. Р. А. Ульяновский. – М., 1986. – 377 с.
13. Новейшая история стран зарубежного Востока : Вып. 4. Период после второй мировой войны. – М., 1957–1960. – 336 с.
14. Ольденбург С. Ф. Культура Индии / С. Ф. Ольденбург. – М., 1991. – 279 с.
15. Пышнограева Л. Великая дочь великого народа (Индира Ганди) / Л. Пышнограева // Секретные материалы. – 2001. – № 2. – С. 36–42.
16. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.). / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга. – 284 с.
17. Синха Н. К. История Индии / Н. К. Синха, А. Ч. Банерджи. – М. : Наука, 1954. – 440 с.
18. Ульяновский Р. А. Три лидера великого индийского народа: Мохандас Карамчанд Ганди, Джавахарлал Неру, Индира Ганди / Р. А. Ульяновский. – М., 1986. – 229 с.
19. Чичеров А. И. Джавахарлал Неру и независимая Индия (очерки общественного развития страны в 50–70-е годы / А. И. Чичеров. – М., 1990. – 263 с.
20. Шаумян Т. Кашмирский тупик: Индия – Пакистан / Т. Шаумян // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 9. – С. 15–19.
21. Юрлова Е. Махатма Ганди – борец за социальную справедливость: политический портрет / Е. Юрлова // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 12. – С. 45–51.

Джерела:

1. Акт о независимости Индии. 18 июля 1947 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 623.
2. Из резолюции всеиндийского комитета «Кисан Сабха» о необходимости аграрной реформы в Индии. Январь 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 624.
3. Советско-индийские экономические отношения (из советско-индийского коммюнике). Нью-Дели, 13 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 625.

4. Генеральный секретарь центрального комитета коммунистической партии Индии а. Гхош об индийском пути развития. 1956 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 626.
5. Аграрная проблема (из резолюции пленума центрального исполнительного комитета коммунистической партии Индии). Февраль 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 626–627.
6. Из заявления центрального исполнительного комитета национального совета коммунистической партии Индии по поводу роспуска законодательного собрания штата Керала. 14 августа 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 628.
7. Из речи главы советского правительства Н. С. Хрущева на совместном заседании обеих палат индийского парламента. 11 февраля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 629.
8. Последняя стадия (2). Национализм против империализма // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 383–451
9. Последняя стадия (3). Вторая мировая война // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 452–524
10. Снова Ахмаднагарская крепость // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 525–624
11. Интервью иракской газете «Аль-Ирак» // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 39–51.
12. Интервью британской радио- и телекорпорации Би-би-си // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 52–59.
13. Речь на приеме в честь Председателя Организации освобождения Палестины Я. Арафата // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 60–63.
14. Интервью швейцарским газетам // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 63–65.
15. Послание специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН по разоружению // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 66–68.

16. Заявление в Народной палате парламента // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 69–70.
17. Речь на банкете в Мапуту (Мозамбик) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 71–74.
18. Послание участникам конференции Международной ассоциации юристов-демократов «Индийский океан – зона мира» // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 78–79.
19. Выступление в Киевском государственном университете // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 101–105.
20. Интервью редакторам бангладешских газет // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 110–117.
21. Интервью газете «Амман» (Пакистан) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 118–000.
22. Послание Специальному комитету ООН против апартеида // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 1222–123.
23. Интервью газете «Йомиури снмбун» (Япония) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 131–142.
24. Интервью газете «Аль-Мадина» (Саудовская Аравия) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 161–169.
25. Речь на приеме в честь премьер-министра Государства Маврикий А. Джагнота // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 171–174.
26. Выступление на открытии VII Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран // Ганди И. Мир, сотрудничество,

- неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 190–201.
27. Выступление на закрытии VII Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – 205 с.
28. Обращение в связи с ирано-иракским конфликтом // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 210–211.
29. Интервью газете «Аль-Ахрам» (Египет) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 260–268.
30. Заявление для печати и выступления в Парламенте о событиях в Шри-Ланке // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 282–288.
31. Речь на открытии встречи министров иностранных дел стран – участниц Организации регионального сотрудничества Южной Азии // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 288–292.
32. Заявление на пленарном заседании представителей неприсоединившихся стран, состоявшемся в штаб-квартире ООН // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 320–321.
33. Выступление на церемонии вручения Индии премии ООН за успехи в осуществлении программ по ограничению рождаемости // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 332–337.

Семінарське заняття № 24.

**Тема: Країни Південно-Східної Азії
після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.
(2 години)**

Мета: охарактеризувати соціально-економічне та політичне становище країн регіону після Другої світової війни; вказати на специфіку розвитку країн Південно-Східної Азії у постколоніальний період і на сучасному етапі.

Зміст семінарського заняття

1. Внутрішньо- та зовнішньополітичне становище В'єтнаму у післявоєнний період:
  - серпнева революція 1945 р. та утворення Демократичної Республіки В'єтнам;
  - агресія Франції проти В'єтнаму. Женевські угоди по Індокитаю;
  - в'єтнам-американська війна. Паризькі угоди 1973 р.
2. Економічний та внутрішньополітичний розвиток Індонезії в другій половині ХХ ст. та на сучасному етапі.
3. Становище Камбоджі та Лаосу в другій половині ХХ ст. Поворот до ринку і перші результати на шляху до ринкової економіки.
4. Нові індустріальні країни регіону:
  - суть феномену «нових індустріальних країн»;
  - основні етапи розвитку НІК;
  - проблеми та труднощі НІК на сучасному етапі.

Понятійний апарат:

Східний Пакистан, Бангладеш, шість пунктів, Авами Ліг (Народна Ліга), мукті бахані (сили визволення), Чіттагонг, Кхулна, «друга революція», Антифашистська ліга народної свободи (АЛНС), Бірманський Союз, карени, качини, шани, ва, «Бірманський шлях до соціалізму», М'янма, Національна демократична ліга, Нобелівська премія миру, Каренський національний союз (КНС), «засновника держави», «керована демократія», квазідержава, крейсер «Ренвілл», ось «Пекін-Джакарта», рух «Голкар», «новий порядок» М. Сухарто, «панча сіла», Східний Тимор, СЕАТО, «хукбалахапів», Фронт визволення Моро, «Абу Саяф», В'єт Мінь, «брудна війна», Меконг, Д'єн Б'єнфу, В'єтконг, Тонкінська затока, «Тонкінська резолюція», «стежка Хо Ши Міна», «Оранжевий препарат», с. Сонг Мі, свято Тет, «наступ Тет», Соціалістична Республіка В'єтнам, «політика оновлення», Народом Ш Сурамаріта, «Південно-Східна Швейцарія», червоні кхмери, Ангка (Організація), соансроки, «Буде рис – буде все!», Лао Іссара (Визволення Лаосу), Лаоська Народно-Демократична Республіка (ЛНДР), «Патет Лао»

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Панідеології в сучасних країнах Сходу.

2. Аудиторні завдання:

1. Проаналізуйте особливості політичного та економічного розвитку регіону у післявоєнний період.
2. В яких умовах відбувалося проголошення незалежності країн регіону? Дайте порівняльну характеристику.
3. Вкажіть на специфіку шляхів розвитку країн регіону у постколоніальний період.
4. З'ясуйте, яким був вплив США на політичне становище країни даного регіону.

Методичні рекомендації:

Даючи загальну характеристику розвитку Південно-Східного регіону Азії, варто зазначити, що постколоніальний період в історії цих держав розпочався у

різний час. Зрозуміло, що така нерівномірна лінія політичного розвитку держав регіону відобразилась як на внутрішній політиці кожної країни, так і на загальнорегіональному рівні. Слід вказати на те, що досить чітко можна провести поділ регіону на дві частини – держави Індокитаю та інші країни, більшість яких ввійшли до створеної в 1967 р. Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Потрібно детально розглянути діяльність АСЕАН, вказати на її функції та повноваження. Не слід забувати про те, що історію індокитайського регіону після Другої світової війни можна розділити на два етапи, межею якої був 1975 рік. В 90-х рр. ХХ ст. країни цього регіону також інтегрувалися в АСЕАН, проводячи в економіці курс на розвиток ринкових відносин. Тому вже з кінця ХХ ст. можна говорити про спільність історичного розвитку усіх десяти держав Південно-Східної Азії.

Рекомендована література:

1. Агаджанян А. С. Бирма : крестьянский мир и государство / А. С. Агаджанян. – М., 1989.
2. Антипов В. И. Индонезия. Экономико-географические районы / В. И. Антипов – М., 1967.
3. Беклешов Д. В. Индонезия / Д. В. Беклешов. – М., 1956.
4. Бектимирова Н. Н. Кризис и падение монархического режима в Кампучии (1953–1970) / Н. Н. Бектимирова. – М., 1987. – 237 с.
5. Вальков В. А. Индонезия отстаивает свою независимость / В. А. Вальков. – М., 1959.
6. Давлетов О. Р. Країни Південно-Східної Азії. Країни Середнього Сходу. Країни Близького Сходу. Нові індустриальні країни Сходу / О. Р. Давлетов // Давлетов О. Р. Всесвітня історія, 1945–1997. – Запоріжжя, 1997. – С. 332–399.
7. Дорофеева Т. Малайзия : программа действий / Т. Дорофеева // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 6.
8. Иванов П. М. Гонконг: История и современность. – М. : Наука, 1990. – 278 с.
9. Индонезия : Справочник / отв. ред. Н. А. Симония. – М., 1983. – 398 с.
10. Исаев М. П. Индокитайская хроника: Вьетнам, Лаос, Кампучия: Трудные дороги борьбы и созидания / М. П. Исаев. – М. : Политиздат, 1987. – 286 с.
11. История Вьетнама в новейшее время (1917–1965). – М., 1970. – 475 с.
12. История Индонезии. В 2-х ч. / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушева [и др.]. – М. : Московский ун-т, 1992.
13. История Кампучии / отв. ред. Ю. Я. Михеев. – М., 1981. – 254 с.
14. Кадымов Г. Г. Обновлённый Лаос / Г. Г. Кадымов. – К., 1987. – 119 с.
15. Кальворесси П. Полуостров Индокитай. Юго-Восточная Азия и АСЕАН. Малайзия, Корея / П. Кальворесси // Кальворесси П. Мировая политика после 1945 года : в 2-х т. – Т.2. – М., 2000. – С. 50–122.
16. Кистанов В. На пороге азиатского века / В. Кистанов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 11.
17. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005. – 430 с.

18. Конаровский М. А. Превентивная дипломатия в Азиатско-тихоокеанском регионе : проблемы и перспективы / М. А. Конаровский // Восток. – 2001. – № 5. – С. 44–54.
19. Мазырин М. Переход к политике «открытых дверей» / М. Мазырин // Азия и Африка сегодня. – 1992. – № 18.
20. Мак Хонг. Сингапур: история успеха / Хонг Мак // Новая и новейшая история. – 1997. – № 4.
21. Мельянцев В. А. Экономический рост в развивающихся странах : достижения, контрасты и парадоксы. – Ч.1 (50-е–90-е гг. XX ст.) / В. А. Мельянцев // Восток. – 2001. – №.1.– С. 69–83.
22. Мосяков Д. Подтекст кровавых столкновений (Камбоджа) / Д. Мосяков // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 11.
23. Нгуен Тхи Нгок Лам. Вьетнам : история, конфуцианство, социализм и частное право / Тхи Нгок Лам Нгуен // Государство и право. – № 10. – С. 110–116.
24. Погадаев В. Бруней : маленький да удаленький: История государства / В. Погадаев // Азия и Африка сегодня. – 2001. – № 9. – С. 56–59.
25. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.
26. Социально-демографическое развитие стран Азии и Тихого океана // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 8. – С. 54–57.
27. Тханг Н. С. Вьетнам в АТР / Н. С. Тханг // Мировая экономика и международные отношения. – 1993. – № 2.
28. Шергін С. О. Зоря над Меконгом : Питання соціально-політичного розвитку Кампучії / С. О. Шергін. – К. : Політвидав України, 1986. – 167 с.

Джерела:

1. Из решений Московского совещания министров иностранных дел по вопросу о Корее. 27 декабря 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.] / – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 319.
2. Образование временного народного комитета Северной Кореи (Из решения Временного народного комитета Северной Кореи). 9 февраля 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.] / – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 320.
3. Конституция Корейской Народно-Демократической Республики. 8 сентября 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 321.
4. Указ Президиума Верховного Народного собрания Корейской Народно-Демократической Республики об образовании Военного комитета. 26 июня 1950 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 324.

Семінарське заняття № 25.

Тема: Туреччина в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 години)

Мета: простежити особливості розвитку Туреччини в другій половині ХХ ст. і на сучасному етапі; проаналізувати економічні реформи 80–90-х рр. ХХ ст.; вказати на основні вектори зовнішньої політики на сучасному етапі.

Зміст семінарського заняття:

1. Соціально-економічний розвиток та внутрішньополітичне становище в країні в кінці 40-х–на початку 60-х років ХХ ст.
2. Державний переворот 1960 р.: наростання соціальної напруги в країні в 60–70-х рр. ХХ ст.
3. Особливості зовнішньої політики Туреччини у повоєнний час.
4. Економічні перетворення в країні в 80–90-х роках ХХ ст. Тургут Озал.
5. Розвиток Туреччини на сучасному етапі.

Понятійний апарат:

Партія національного піднесення, Демократична партія, Спілка націоналістів, Багдадський пакт, лимонадники, Комітет національного порятунку, Друга республіка, Партія справедливості, «Сірі вовки», «Революційна молодь», енозис, Турецька Республіка Північного Кіпру, геджеконд, «акції відплати», Третя республіка, Вітчизна, Партія правильного шляху, Партія добробуту, «Сатанинські вірші», Партія справедливості та розвитку.

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Домашні завдання:

Курдське питання – одне з невирішених питань сучасності.

2. Аудиторні завдання:

1. У чому проявлялася лібералізація політичної системи та економічного життя Туреччини у повоєнний період?
2. Охарактеризуйте процес внутрішньополітичної боротьби в 60–70-х рр. ХХ ст.
3. Що призвело до безкровного державного перевороту 28 квітня 1960 р.?
4. В яких роках відбулися ще дві спроби військового перевороту? Які вони мали наслідки?
5. Чому в середині 60-х рр. ХХ ст. відбулося погіршення американо-турецьких стосунків?
6. У чому полягає суть кіпрського конфлікту 1974 р.?
7. Які наслідки державного перевороту 12 вересня 1980 р.?
8. Охарактеризувати політичну діяльність Тургута Озала.
9. Проаналізувати економічні реформи 80–90-х рр. ХХ ст.
10. У чому полягає суть курдської проблеми? Вказати на пошуки шляхів її вирішення.

Методичні рекомендації:

Насамперед варто вказати на те, що післявоєнний устрій Туреччини характеризувався лібералізацією політичної системи та економічного життя. Однак 60–70-ті рр. позначилися внутрішньополітичною боротьбою. Далі слід

проаналізувати положення Конституції 1961 р., яка проголосила Туреччину національною, демократичною, світською та соціально-правовою державою. Вивчаючи питання про економічні перетворення 80–90-х рр. ХХ ст., студенти повинні звернути увагу на той факт, що процеси лібералізації суспільних звичаїв та вестернізації культури, які супроводжували поглиблення економічних контактів із Заходом, викликали стійке неприйняття з боку фундаменталістських кіл. Варто зазначити, що на сучасному етапі в Туреччині існує низка неврегульованих соціальних, економічних та національних проблем. Одним із найгостріших питань є курдська проблема, коли у відповідь на жорстокі репресії з боку уряду, курди вдалися до тактики індивідуального терору. На сучасному етапі турецький уряд енергійно намагається розв'язати курдську проблему, зокрема було скасовано одіозні заборони на вживання курдської мови та розвитку культури.

Рекомендована література:

1. Акимкина Н. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция) / Н. А. Акимкина М. А. Люксембург. – М., 1963. – 170 с.
2. Бровченков О. «Пакет» демократических реформ / О. Бровченков // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 10.
3. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век) / Л. С. Васильев // Васильев Л. С. История Востока. – М. 1998. – Т. 2. – С. 355–366.
4. Вдовиченко Д. И. Тургут Озал / Д. И. Вдовиченко // Вопросы истории. – 1994. – № 4.
5. Данилов В. Турция и постсоветская Азия / В. Данилов // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 2.
6. Данилов В. И. Турция после второй мировой войны : демографический эксперимент продолжается / В. И. Данилов // Восток. – 1998. – № 4. – С. 52–68.
7. Киреев М. Атаки на секуляризм / М. Киреев // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 4.
8. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005. – 430 с.
9. Мойсеев П. Чему учит турецкий опыт / П. Мойсеев // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 2.
10. Новейшая история Турции / под ред. А. М. Шамсутдинова. – М., 1968.
11. Омельченко О. А. Развитие государственно-политического строя Турции / О. А. Омельченко // Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права : в 2 т. – М., 2001. – Т. 2. – С. 408–417.
12. Россия и Турция : 500 лет соседства: тематическая подборка // Родина. – 1998. – № 5–6. – С. 12–170.
13. Сергійчук Б. Україна – Туреччина : історичні зв'язки і сучасність / Б. Сергійчук // Україна і Схід : панорама культурно-спільнотних взаємин : Монографія / С. Наливайко, В. Резаненко, Б. Сергійчук. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 117–137.

14. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.
15. Старченко В. Політик унікальної судьби (С. Демирель) / В. Старченко, В. Турадженов // Азія і Африка сьогодні. – 1994. – № 2.
16. Турція между Європой и Азией. Итоги европеизации на исходе ХХ века / отв. ред. Н. Г. Киреев. – М. : Институт востоковедения, 2001. – 536 с.
17. Уоркинг Р. Не хочет Турция войны : (Турция сегодня) / Р. Уоркинг // Эхо планеты. – 2002. – № 19–20. – С. 22–23.
18. Шамсутдинов А. М. Турецкая Республика : краткий очерк истории / А. М. Шамсутдинов. – М., 1962.

Джерела:

1. Закон о наделении крестьян землей. 11 июня 1945 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 677–678.
2. О внешней политике клики Баяра–Мендереса (из выступления Н. С. Хрущева на III сессии верховного совета СССР). 31 декабря 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 679.
3. Из послания Н. С. Хрущева Джемалю Гюрселю. 28 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 680.

Семінарське заняття № 26.

Тема: Іран після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

(2 години)

Мета: з'ясувати причини зміцнення позицій західних держав щодо Ірану в другій половині ХХ ст.; вказати на наслідки ісламської революції; проаналізувати реформи 90-х рр. ХХ ст. в Ірані, дати їм оцінку.

Зміст семінарського заняття:

1. Соціально-економічна та внутрішньополітична ситуація в країні в 1945–1955 рр.
2. Зміцнення позицій західних держав щодо Ірану в 50-70-х рр. ХХ ст. «Біла революція».
3. Передумови, причини та рушійні сили революції 1978–1979 рр. Проголошення ісламської республіки.
4. Іран в 80-х – 90-х рр. ХХ ст.: основні аспекти економічного та політичного розвитку. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр.
5. Розвиток Ірану на сучасному етапі.

Понятійний апарат:

«Туде», Азербайджанська республіка, Мехабадська республіка, Англо-Іранська нафтова компанія, Національний фронт (НФ), операція «Аякс»,

Багдадський пакт, Біла революція, корпус просвітництва, САВАК, європеїзація, вестернізація, «базар», Товариство захисту свободи і прав людини, Національний фронт, аятола, «касетна війна», «Ісламський уряд», Кум, Етте-лаат, «Смерть шаху!», «чорна п'ятниця, яка розлила море крові між шахом і народом», імам, «безсмертні», Ісламська Республіка, факіх, «світовий сатана», «Дельта», «Корпус стражів ісламської революції», Хузистан, «танкерна війна», «війна міст», Іран-контрас, Хезболлах,

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Домашні завдання:

Аятола Хомейні – лідер ісламської революції 1978–1979 рр.

2. Аудиторні завдання:

1. В чому полягала криза монархічного режиму в Ірані?
2. Коли відбулася «біла революція»?
3. Розкрити суть реформ внутрішнього життя Ірану.
4. Чому в 70-х рр. ХХ ст. в країні посилювався опір іранського суспільства політиці соціальних реформ шаха?
5. Які причини і наслідки ісламської революції?
6. Охарактеризуйте діяльність аятоли Хомейні.
7. Коли відбувалася ірано-іракська війна?
8. Які наслідки ірано-іракської війни?
9. Проаналізувати реформи 90-х рр. ХХ ст. в Ірані.
10. Якими були стосунки між реформаторами і традиціоналістами в кінці 90-х рр. ХХ ст.?

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, перш за все, потрібно усвідомити, що у другій половині 40-х рр. ХХ ст. Іран став ареною гострої політичної боротьби, постійних змін урядів, заворушень та навіть спроб державних переворотів. Така ситуація склалася внаслідок суперництва за владу в країні кількох політичних сил. Далі слід з'ясувати поняття «біла революція», вказавши на те, що спираючись на фінансування від США, шахський уряд здійснив широку програму реформ внутрішнього життя країни та швидкої модернізації суспільного устрою. Потрібно простежити причини ісламської революції 70-х рр. ХХ ст., зауваживши, що саме європеїзація іранського суспільства викликала незадоволення серед населення. Щодо зовнішньої політики 80-х рр. ХХ ст., то варто зазначити, що найбільшим зовнішньополітичним конфліктом в історії Ісламської Республіки стала війна 1980–1988 рр. з Іраком, яка став затьмяною і довготривалою. Вказати на наслідки цієї війни і подальше проведення реформ в іранському суспільстві, спрямовані на лібералізацію суспільного життя країни.

Рекомендована література:

1. Алибейли Г. Джангир-оглы. Иран и сопредельные страны Востока, 1946–1978 / Г. Джангир-оглы Алибейли. – М., 1989. – 253 с.
2. Бади Ш. Трудный путь «сбалансирования» экономики / Ш. Бади // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 5.

3. Беляев И. Хомейни : политический портрет / И. Беляев // Литературная газета. – 1988. – 13 января.
4. Боровой Я. Оттепель в Тегеране / Я. Боровой // Новое время. – 1998. – № 7.
5. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век) / Л. С. Васильев // Васильев Л. С. История Востока. – М., 1998. – С. 355–366.
6. Гуламхусейнзаде Г. Ирановедение / Г. Гуламхусейнзаде. – Ашгабат : Культурный центр Посольства, 2003. – 288 с.
7. Згерский Д. Между Кораном и прагматизмом / Д. Згерский // Новое время. – 1989. – № 22.
8. Иран сегодня: Фотоальбом. – Алматы : Герде, 2003. – 159 с.
9. История Ирана / отв. ред. М. С. Иванов. – М., 1977. – 488 с.
10. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М., 1976.
11. Кляшторина В. Б. Иран 60–80-х годов. От культурного плюрализма к исламизации духовных ценностей: (Идеология. Политика. Литература) / В. Б. Кляшторина. – М., 1990. – 205 с.
12. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2005. – 430 с.
13. Кузьмин О. Мохаммад Хотами / О. Кузьмин // Эхо планеты. – 1997. – № 27.
14. Миронов Л. Под знаменем ислама / Л. Миронов, В. Тураджев // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 8–9.
15. Ниязатов Ш. А. Ирано-иракский конфликт : исторический очерк / Ш. А. Ниязатов. – М., 1989. – 174с.
16. Новейшая история стран зарубежного Востока / под ред. И. М. Рейснера. – М., 1960.
17. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.

Джерела:

1. Из ирано-американского соглашения об американской военной миссии в Иране. 6 октября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 651.
2. Из резолюций второго съезда народной партии Ирана (Тудэ). Апрель 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 652.
3. Народная партия Ирана (Тудэ) о засилье американцев в иранской армии (из передовой статьи газеты «Бесуйэ Аянде»). 17 марта 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 653.
4. К советско-иранским отношениям (из заявления советского правительства). 10 февраля 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 654.

Семінарські заняття № 27.

Тема: Арабські країни та Близький Схід у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

(2 години)

Мета: вивчити особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн арабського та Близького Сходу у післявоєнний період; розкрити суть арабо-ізраїльського конфлікту; вказати на невирішені проблеми сучасності в арабських країнах та країнах Близького Сходу.

Зміст семінарського заняття

1. Утворення держави Ізраїль. Виникнення та поглиблення близькосхідної проблеми.
2. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в 50–80 рр. ХХ ст.
3. Сирія, Ірак, Алжир в 50–70 рр. ХХ ст.
4. Арабо-ізраїльські війни. Суть сіонізму.
5. Економічна та політична характеристика країн Близького Сходу в 70–90-х рр. ХХ ст.
6. Курдська проблема на сучасному етапі.

Понятійний апарат:

Ліги арабських держав (ЛАД), всеарабський політичний пакт, Партія арабського соціалістичного відродження (БААС), арабський націоналізм, панарабська солідарність, Союз арабського Магрибу, Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК), «нафтова війна», «Хагана», декларація Бальфура, Єврейське агенство, Семіраміс, резолюція № 181, «Джихад аль-Мукаддас» (Священна боротьба) та «Абталь аль-Ауда» (Герої повернення), Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), операція «Хірам», план «Йоав», Фалудзький котел, «Єврейський національний фонд», феддаїни, Організація визволення Палестини (ОВП), «шестиденна війна», «електронна війна», резолюція № 242, ФАТХ, «поле Доусона», «Чорний вересень», «вільні офіцери», «лінія Бар-Лева», Кемп-Девідська мирна угода, Інтифада, «Венеційська декларація», Лікуд, «плану Рейгана», «Ахіле Лауро», «війна каміння», ХАМАС («Ісламський рух опору», «Мужність»), Аль-Джихад, друга інтіфада.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Внутрішня та зовнішня політика Саддама Хусейна.

2. Аудиторні завдання:

1. Вкажіть на особливості політичного та економічного розвитку арабських країн у повоєнний період.
2. Розкрийте суть арабо-ізраїльського конфлікту.
3. Коли було утворено державу Ізраїль?
4. Що таке «інтіфада»?
5. Охарактеризуйте близькосхідний мирний процес у 90-х рр. ХХ ст.
6. Вкажіть на причини та наслідки громадянської війни в Лівані.

Методичні рекомендації:

Вивчення теми потрібно розпочати з проблеми об'єднання арабських країн в єдине політичне утворення. Ще в ході Другої світової війни арабські країни зробили перші кроки до створення загальноарабського політичного об'єднання,

ініціатором якого виступив Єгипет (в 1945 р. було створено Лігу арабських держав). Варто зазначити, що завершення Другої світової війни призвело до зростання в арабських країнах національної свідомості та політичної активності прихильників незалежності, а також посилення арабського національно-визвольного руху. Щодо економічного розвитку, то для значної частини арабських країн у перші повоєнні десятиліття були характерні соціалістичні експерименти в економіці. Сучасна ж економічна модель багатьох арабських країн є багатоукладним поєднанням елементів державного капіталізму, вільного ринку, а подекуди і навіть патріархальних господарських відносин. Далі слід детальніше розглянути еволюцію арабо-ізраїльського конфлікту, вказавши на те, що арабо-палестинське протистояння стало найбільш масштабним конфліктом другої половини ХХ ст. Безперечно, що справедливе врегулювання арабо-ізраїльських суперечок повинно позитивно вплинути на нормалізацію міждержавних відносин у регіоні та світі.

Рекомендована література:

1. Айзенберг Д. Моссад: секретная развед. служба Израиля / Д. Айзенберг. – М., 1993.
2. Адаменко Д. Бліцкриг на Синаї: Перемога Ізраїлю над Єгиптом у 1950 р. / Д. Адаменко // Військо України. – 1997. – № 1–2. – С. 30–33.
3. Агарышев А. П. Ближний Восток : терроризм и его покровители / А. П. Агарышев. – М.: Молодая гвардия, 1986. – 222 с.
4. Злобин Н. Белый дом и создание государства Израиль / Н. Злобин // Континент. – 2002. – № 111 (1). – С. 275–287.
5. Белокреницкий В. Я. Восток на рубеже веков – некоторые итоги и перспективы развития / В. Я. Белокреницкий // Восток. – 2001. – № 5. – С. 66–88.
6. Бикбаев Р. «Дорожная карта»: лиха беда начало (Палестино-израильский конфликт – самый застарелый конфликт современности) / Р. Бикбаев // Эхо планеты. – 2003. – № 20. – С. 14–15.
7. Бикбаев Р. Всё равно придется договариваться : Арабо-израильский конфликт / Р. Бикбаев // Эхо планеты. – 2001. – № 38. – С. 8–11.
8. Боровой Я. Что после Хусейна? (Иордания) / Я. Боровой // Новое время. – 1998. – № 37.
9. Волков А. Б. Государство Израиль и Всемирный еврейский конгресс А. Б. Волков, П. Г. Тарасов / АН СССР. Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1991. – 170 с.
10. Герасимов О. Г. Йеменская Арабская Республика : 25 лет независимого развития / О. Г. Герасимов. – М. : Знание, 1987. – 63 с.
11. Герасимов О. Г. Пятое время года : [По Египту, Ливии и Тунису] / О. Г. Герасимов. – М., 1991. – 303 с.
12. Гинор И. «Шестидневная война» 1967 г. и позиция СССР (Арабо-израильский конфликт 1967 г. и СССР) / И. Гинор // США. Канада. Экономика. Политика. Культура. – 2002. – № 12. – С. 76–92.
13. Государство Израиль в 80-е годы : очерки / редкол. Т. А. Карасова [и др.]. – М. : Наука, 1992. – 286 с.

14. Гриневский О. А. Сценарий для третьей мировой войны : Как Израиль чуть не стал её причиной / О. А. Гриневский. – М. : ОЛМА – Пресс, 2002. – 383 с.
15. Горелик М. Роковая ошибка Сталина: Государству Израиль 50 лет : (О дипломатических отношениях между СССР – Израилем) / М. Горелик // Новое время. – 1998. – № 18–19. – С. 38–40.
16. Егорин А. Между Востоком и Западом / А. Егорин, В. Тураджев // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 4.
17. Елон А. Виходу немає : Арабо-ізраїльський конфлікт початку ХІХ ст. / А. Елон // Критика. – 2002. – № 5. – С. 12–15.
18. Зеленин Д. Багдад. Если завтра война: (Ирак накануне войны) / Д. Зеленин // Эхо планеты. – 2003. – № 10. – С. 6–10.
19. Зеленин Д. Ближний Восток : слов много, с делами похуже: ближневосточный конфликт / Д. Зеленин // Эхо планеты. – 2001. – № 29. – С. 16–18.
20. Иванов И. Арабы смыкают ряды : (Ближний Восток сегодня. Палестино-израильский конфликт) / И. Иванов // Эхо планеты. – 2002. – № 24–25. – С. 18.
21. История и экономика стран Арабского Востока: сб. статей / отв. ред. Н. А. Аршаруни. – М., 1973. – 304 с.
22. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М., 1976.
23. Кальворесси П. Аравийский полуостров : (Королевство Саудовская Аравия. Йемен. Маскат и Оман. Персидский залив. Ирак. Справки: Курды. Шииты. Насильственные действия сектантов) / П. Кальворесси // Кальворесси П. Мировая политика после 1945 года. – Т.1. – М., 2000. – С. 565–587.
24. Капитонов К. Б. Нетаньяху / К. Капитонов // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 5.
25. Карасова Т. А. Израиль : некоторые аспекты внутренней и внешней политики / Т. А. Карасова, Б. В. Ленский. – М. : Знание, 1988. – 64 с.
26. Каспрук В. Майбутнє Близького Сходу : проблеми і перспективи / В. Каспрук // Сучасність. – 2004. – № 11. – С. 76–94.
27. Кикило В. Война Буша : чем она ближе, тем больше у неё противников. В совбезе ООН: всплески эмоций в зале / В. Кикило // Эхо планеты. – 2003. – № 8. – С. 6–7.
28. Киселёв В. Арабо-израильский конфликт и палестинский вопрос / В. Киселёв // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 8–9.
29. Киселёв В. И. Палестинская проблема в международных отношениях : региональный аспект / В. И. Киселёв. – М. Наука, 1988. – 239 с.
30. Дмитриев Е. Палестинская трагедия / Е. Дмитриев. – М.: Международные отношения, 1986. – 156 с.
31. Клименко Т. Г. Сионизм – геноцид в действии / Т. Г. Клименко. – Днепропетровск : Проминь, 1986. – 189 с.
32. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки А. М. Козицький. – Л. : Афіша, 2005. – 430 с.

33. Крылов Г. США в Ираке : вместо Саддама ас-Садр и снова война / Г. Крылов // Эхо планеты. – 2004. – № 16. – С. 5–9.
34. Кудрявцев А. В. Исламский мир и палестинская проблема / А. В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1990. – 131 с.
35. Лазарев М. Курды : дорога длиной в 2500 лет (Иракский Курдистан) / М. Лазарев // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 5. – С. 16–23.
36. Магда Е. Близькосхідна криза : ретроспектива та прогноз / Е. Магда // Нова політика. – 2001. – № 4. – С. 30–34.
37. Мальгин А. Новая ситуация на Ближнем Востоке / А. Мальгин // Международная жизнь. – 2000. – № 10. – С. 80–87.
38. Мгои Ш. Тернистый путь к свободе: Южный Курдистан / Ш. Мгои // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 8. – С. 28–31.
39. Медведко П. В поисках утраченного времени : Палестина, полвека страданий и борьбы / П. Медведко // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 10. – С. 2–10.
40. Медведко П. Счастливая звезда Хафед асада / П. Медведко // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 4.
41. Международные отношения на Ближнем и Среднем Востоке (Кувейтский кризис и война в Заливе. Палестинская проблема и ближневосточное мирное урегулирование. Развитие исламского движения на Ближнем и Среднем Востоке) // Современные международные отношения / под ред. А. В. Торкунова. – М., 2000. – С. 398–420.
42. Мелкумян Е. А может Кувейта и не было? [Из истории ирако-кувейтских отношений] / Е. Мелкумян // Новое время. – 1990. – № 37. – С. 10–11.
43. Мелкумян Е. Факторы развития : (Об экономическом и социальном развитии Кувейта) / Е. Мелкумян // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 2. – С. 15–21.
44. Ниязатов Ш. А. Ирано-иракский конфликт : исторический очерк / Ш. А. Ниязатов. – М.: Наука, 1989. – 174 с.
45. Новикова Г. Посредничество США в урегулировании арабо-израильского конфликта / Г. Новикова // США. Канада. Политика. Экономика. Культура. – 2000. – № 9. – С. 14–30.
46. Носенко Е. Репатриация и абсорбция : (О создании государства Израиль) / Е. Носенко // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 5. – С. 26–30.
47. Пасховер О. Своїй незалежності Ізраїль зобов'язаний киянці з вулиці Басейної / О. Пасховер // Політика і культура. – 2000. – № 23. – С. 32–33.
48. Перлин Е. Д. Эссеистика (Ближневосточный узел: как всё завязывалось) / Е. Д. Перлин // Восток. – 2000. – № 5. – С. 128–140.
49. Посувалюк В. Мир и безопасность на Ближнем Востоке – возможно ли это? / В. Посувалюк // Международная жизнь. – 1998. – № 10.
50. Репатриация и абсорбация : (О создании государства Израиль) // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 5. – С. 26–30.
51. Развитие капитализма в арабском мире / Р. Н. Андреасян, В. А. Исаев [и др.]; отв. ред. Г. К. Широков. – М., 1988. – 402 с.
52. Саад аш-Шазли. Октябрьская война // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 8–11.

53. Сайранян Б. Звезда и жизнь диктатора / Б. Сайранян // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 3–4.
54. Сатановский Е. Мифы и реалии на весах истории / Е. Сатановский // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 4.
55. Сафрончук В. Дипломатическая история «Бури в пустыне». Ст. 2 / В. Сафрончук // Международная жизнь. – 1996. – № 11–12. – С. 123–135.
56. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2002. – 284 с.
57. Скосырев В. Ни мира, ни войны : (Ирак сегодня) / В. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 1. – С. 15–19.
58. Стахов Д. Шестнадцатая республика : Исполнилось 50 лет государству Израиль / Д. Стахов, Л. Бахнун // Огонёк. – 1998. – № 18. – С. 26–31.
59. Стрижов Ю. Советский Союз внёс весомый вклад в создание государства Израиль / Ю. Стрижов // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 5. – С. 45–53.

Джерела:

1. Документы конференции марокканской партии Истикляль, алжирского фронта национального освобождения и тунисской партии новый Дестур в Танжере. 30 апреля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 702–703.
2. Резолюция о войне за независимость Алжира // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 702.
3. Резолюция о ликвидации остатков империалистического господства в арабском Магрибе // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 703.
4. Резолюция о единстве арабского Магриба // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 703.
5. Воззвание фронта национального освобождения Алжир. 31 октября 1954 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 704–705.
6. Решения национального конгресса алжирской революции. 14–20 августа 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 706–709.
7. Заявление национального совета алжирской революции о развитии национально-освободительной революции и политике французского правительства. 19 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 710–711.
8. Из выступления секретаря алжирской коммунистической партии Ахмеда Аккаша перед французским колониаторским судом. 1960 год //

- Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 712.
9. Провозглашение независимости Марокко. 2 марта 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 713.
  10. Из резолюции центрального комитета марокканской коммунистической партии. 18 января 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 713–715.
  11. Провозглашение независимости Туниса. 20 марта 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 716.
  12. Резолюция национального учредительного собрания Туниса о провозглашении республики. 25 июля 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 716–717.
  13. Тунисская коммунистическая партия о положении в Тунисе (из выступления товарища Мохамеда Эннафаа на XXI съезде КПСС) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 717.
  14. Аннулирование англо-египетского договора 1936 г. и англо-египетского соглашения о кондоминиуме 1899 г. 15 октября 1951 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 717.
  15. Декрет президента республики о национализации всеобщей компании морского Суэцкого канала. 26 июля 1956 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 718–719.
  16. Заявление советского правительства о вооруженной агрессии против Египта. 31 октября 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 720.
  17. Советско-сирийское совместное коммюнике. 5 ноября 1956 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 722.
  18. Коммюнике о пребывании в советском союзе правительственной делегации сирийской республики. 6 августа 1957 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 723.
  19. Временная конституция объединенной арабской республики. 5 марта 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 724–725.

20. Закон о роспуске партии. 12 марта 1958 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 726.
21. Совместное заявление о результатах переговоров между правительством СССР и правительством ОАР. 15 мая 1958 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 727–728.
22. Участие СССР в строительстве второй очереди Ассуанской плотины (из телеграммы Н. С. Хрущева Гамаль Абдель Насеру). 15 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 729.
23. Провозглашение независимости Судана. 19 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
24. Эфиопия акт о федерации Эритреи с Эфиопией. 11 сентября 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
25. Соглашение между правительством Соединенных Штатов Америки и императорским эфиопским правительством об использовании оборонительных сооружений. 22 мая 1953 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730–732.
26. Совместное советско-эфиопское коммюнике. Июль 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 733.
27. Англо-иорданский договор о союзе. 15 марта 1948 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 640–641.
28. Телеграмма председателя иорданского парламента председателю совета министров СССР. 6 ноября 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 642.
29. Освободительное движение в Ираке (из доклада ЦК Коммунистической партии Ирака, зачитанного Идрисом Коксом на конференции коммунистических и рабочих партий стран, находящихся в сфере действия британского империализма). Лондон, апрель 1954 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 642–644.
30. Специальное соглашение между Ираком и Англией. 4 апреля 1955 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 645.
31. Признание Советским Союзом Иракской республики (послание председателя совета министров СССР н. С. Хрущева премьер-министру иракской республики Абдель Керим Касему). 16 июля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 646.

32. Иракско-советское коммюнике. 16 марта 1959 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 647.
33. Выход Ирака из Багдадского пакта (пресс-конференция премьер-министра Абдель Керим Касема). 24 марта 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 648.
34. Коммунистическая партия Ирака в борьбе за развитие антиимпериалистического национального восстания. 30 марта 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 649–000.
35. О конфликте Франции с Сирией и Ливаном. 2 июня 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 659.
36. Обращение Сирии и Ливана в Совет Безопасности ООН. 4 февраля 1946 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 660.
37. Ливанский народ против доктрины Эйзенхауэра (из заявления советского правительства). 11 июня 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 661.
38. О внутреннем положении Ливана (из заявления ТАСС). 19 мая 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 662.

Семінарське заняття № 28.

Тема: Тропічна та Південна Африка в 1945–2009 рр.

(4 години)

Мета: розглянути основні тенденції розвитку африканських країн в другій половині ХХ ст.; встановити послідовність та специфіку деколонізації країн Африканського континенту; вказати на основні проблеми становлення державності та розвитку країн Африки у постколоніальний період.

Зміст семінарського заняття

1. Основні тенденції розвитку африканських країн у другій половині ХХ ст.
  - Роль колоніальної Чорної Африки у післявоєнній світовій економіці. Зміни в характері колоніальної експлуатації.
  - Розвиток визвольної боротьби та політика метрополій.
  - Проголошення незалежності. Утворення незалежних держав. Ліквідація англійських, французьких, бельгійських, португальських володінь в Африці.
  - Суспільно-політичні та соціально-економічні проблеми розвитку. Неокolonіалізм.
  - Чорна Африка в 70–90 рр. ХХ ст.
  - Країни Африки в системі міжафриканських і міжнародних відносин.

2. Ефіопія:
  - Розвиток країни у післявоєнний період.
  - Революція 1974 р. і повалення монархії.
  - Розпад ефіопської держави.
3. Південно-Африканська республіка:
  - Режим апартеїду.
  - Політика уряду ПАР в 70-ті р. ХХ ст.
  - На шляху створення нерасової демократичної держави.
4. Ліберія:
  - Післявоєнний розвиток.
  - Громадянська війна (1989–1991 рр.)

Понятійний апарат:

«Чорна Африка», колективний колоніалізм, «Еврофрика», Умконто ве сизве, «Йдемо відкривати Анголу», АБАКО, «самокеровані території», стаття 76 Статуту ООН, Французький Союз, «постійна присутність», «робота, а не виборче право», статус провінцій, «рік Африки», бахуту, батутси, Пармехуту, Юпрона, «зона мовчання», Народний рух за звільнення Анголи (МПЛА), Фронт звільнення Мозамбіку (ФРЕЛІМО), Національний фронт звільнення Анголи (ФНЛА), Національного союзу за повну незалежність Анголи (УНІТА), апартхейд, Ланкастерська мирна угода, Народна організація Південно-Західної Африки (СВАПО), «африканський соціалізм», негритюд, панафриканізм, афро-азіатська солідарність, «камерунський соціалізм», «ліричний соціалізм», «гуманний соціалізм», «африканський Піночет», неокolonіалізм, «брудні» виробництва, агро-сировинний придаток, «структурне врегулювання», неоліберальні реформи, «афropесимізм», Організація африканської єдності, Браззавільське угруповання, Конференція по координації розвитку країн Півдня Африки (САДКК), руху неприєднання.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Рік Африки.

2. Аудиторні завдання:

1. Вкажіть на особливості політичного та економічного розвитку регіону у післявоєнний період.
2. В чому полягала суть проблеми державного будівництва?
3. Охарактеризуйте процес деколонізації Африканського континенту.
4. Проаналізуйте характер національно-визвольних рухів африканського населення.
5. В чому полягає суть апартеїду?
6. Дайте оцінку та зробіть порівняльну характеристику військових режимів в африканських країнах.

Методичні рекомендації:

Тема даного семінарського заняття є складною і багатоплановою. Щоб знайти відповіді на всі поставлені проблемні питання, студенти повинні з'ясувати загальноісторичні процеси на Африканському континенті в зазначений період: активізація національно-визвольних рухів; поступова деколонізація; становлення державності і розвиток африканських країн у

постколоніальний період. Слід зазначити, що першою від своїх африканських колоній відмовилася Франція, дещо складніше деколонізаційні процеси проходили в британських колоніях Центральної Африки, а останньою з європейських держав, що зберігала африканські колонії була Португалія, оскільки колоніалізм становив одну з основ ідеологічної доктрини. Потрібно вказати на низку проблем, які постали перед молодими незалежними африканськими державами: відсталість, недосконалість соціальної структури, переважна роль у суспільстві родоплемінних зв'язків, поширеність клановості та традиційних патріархально-патронажних стосунків, національна строкатість, локальні війни та етнічні конфлікти, проблеми державного будівництва. Роблячи висновки, студенти повинні зауважити, що сучасна Африка залишається одним із найбільш проблемних регіонів світу: у багатьох країнах спроби запровадження європейської моделі демократичного розвитку призводять до протилежних від очікуваних результатів – внутрішньополітичне напруження, розквіт корупції та економічний занепад.

Рекомендована література:

1. Агабабян В. С. Проблемы истории Западной Сахары / В. С. Агабабян // Вопросы истории. – 2005. – № 3. – С. 111–123.
2. Андреев А. Свобода – да, только сперва революция (Конго) / А. Андреев // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 7.
3. Балезин А. С. История Намибии в новое и новейшее время / А. С. Балезин. – М., 1993. – 255 с.
4. Балезин А. С. У великих африканских озёр: монархи и президенты Уганды / А. С. Балезин. – М., 1989.
5. Беляев О. Куда идёт Южная Африка? / О. Беляев // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 6.
6. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времён / Т. Бюттнер. – М. : Наука, 1981. – 253 с.
7. Ваккури Юха. Цивилизации долины Нигера : легенды и золото / Юха Ваккури. – М., 1988. – 166 с.
8. Виноградов Ю. Судороги диктаторского режима (Заир) / Ю. Виноградов // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 11.
9. Винокуров Ю. От диктаторов к демократам / Ю. Винокуров // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 3.
10. Давидсон А. Тропическая Африка в 20 веке / А. Давидсон // Новая и новейшая история. – 2000. – №5. – С. 10–29.
11. Давлетов О. Р. Країни Азії та Африки (1945–1997) / О. Р. Давлетов // Давлетов, О. Р. Всесвітня історія, 1945 – 1997. – Запоріжжя, 1997. – С. 332–399.
12. Житомирский В. Зима их тревоги или мудрость Мандели / В. Житомирский // Новое время. – 1994. – № 25.
13. Исмаилова Р. Н. Этнические проблемы Тропической Африки / Р. Н. Исмаилова. – М., 1973.
14. Историография и источниковедение истории стран Азии и Африки: Вып. XII / ред. А. Д. Желтяков. – Ленинград : Изд. ЛГУ, 1990. – 220 с.
15. История Африки в XIX и XX столетиях : сборник статей / отв. ред. Ю. В. Луконин [и др.]. – М., 1972.

16. История Африки: сборник статей. – М., 1971. – 280 с.
17. История германского колониализма в Африке / отв. ред. А. Б. Давидсон. – М., 1983. – 412 с.
18. История Нигерии в новое и новейшее время / ред. Ю. Н. Зотова, И. В. Следзевский. – М., 1981. – 357 с.
19. История стран Азии и Африки в новейшее время : в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М., 1976.
20. История Тропической и Южной Африки, 1918–1988 / отв. ред.: А. Б. Давидсон, А. С. Балезин [и др.]. – М., 1989. – 410 с.
21. Катагощина И. Т. Интеллектуальная элита в странах Тропической Африки: университеты, власть, общество / И. Т. Катагощина. – М., 1991. – 242 с.
22. Клян М. Жемчужина в британской короне (Зимбабве) / М. Клян // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 9.
23. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів: Афіша, 2005. – 430 с.
24. Корняков А. Чад : вмешательство неокolonизаторов / А. Корняков // Агитатор. – 1987. – № 11. – С. 46–47.
25. Корочанцев В. Джулиус Ньерере : Портрет бывшего президента Танзании / В. Корочанцев // Эхо планеты. – 1995. – № 45. – С. 12.
26. Корочанцев В. Путь к свободе бесконечный / В. Корочанцев // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 11.
27. Краснопевцева Т. И. Зимбабве. Прошлое и настоящее / Т. И. Краснопевцева. – М., 1988. – 236 с.
28. Кривушин И. В. Император Бокасса I и власть в постколониальной Африке // Новая и новейшая история. – 2006. – № 1. – С. 152–167.
29. Ланда Р. Г. Страны Магриба: общество и традиции / Р. Г. Ланда. – М.: Знание, 1988. – 63 с.
30. Новейшая история Африки / под. ред. А. А. Авдюнина, Ю. Я. Бардина [и др.]. – М., 1968. – 659 с.
31. Поляков А. Бывший марксист берёт власть в Конго / А. Поляков // Эхо планеты – 1997. – № 23.
32. Поляков А. Нельсон Мандела, особенный случай в политике / А. Поляков // Эхо планеты. – 1997. – № 18.
33. Поляков А. Реформы идут, трудностей не убывает / А. Поляков // Азия и Африка сегодня. – 1995. – № 8.
34. Пономаренко Л. В. Патрис Лумумба: Жизнь во имя свободы Африки / Л. В. Пономаренко. – М., 1989. – 126 с.
35. Притворов А. В. Намибия: Справочник / А. Притворов. – М., 1991. – 143 с.
36. Просветов А. На юге и на севере – один народ : [Социально-экономические проблемы Того] / А. Просветов // Новое время. – 1988. – № 6. – С. 46–47.
37. Романов А. И. Нигерия в борьбе за единство, 1967–1970 / А. И. Романов. – М.: Наука, 1987. – 149 с.
38. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.

39. Ткаченко А. Нужна ли Африка Западу? / А. Ткаченко // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 3.
40. Урсу Д. П. Историография истории Африки / Д. П. Урсу. – М., 1990.
41. Шубин Г. Реформа может быть успешной / Г. Шубин // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 3.

Джерела:

1. Провозглашение независимости Судана. 19 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
2. Провозглашение независимости Ганы. 6 марта 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 734.
3. Провозглашение независимости Гвинеи. 2 октября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 736.
4. Конституция Гвинейской Республики. 10 ноября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 736–739.
5. Требования Союза африканцев Кении. 15 марта 1953 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 741–742.
6. Провозглашение независимости Конго. 30 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 742.
7. Из речи премьер-министра Республики Конго П. Лумумбы на торжественном собрании по поводу провозглашения независимости Конго. 30 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 742.
8. Мадагаскар требует независимости. (Проект закона, внесённый депутатами от Мадагаскара в Учредительное собрание Франции). 21 марта 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 749.
9. Письмо французского колониста о зверствах французских колонизаторов на Мадагаскаре. Апрель 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 749–750.
10. Провозглашение независимости Мадагаскара. 26 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 750.
11. Воззвание партии «Национальный Союз африканцев Танганьики» по поводу созыва конференции в Аккре. 16 ноября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 750–752.

12. Программа национального конгресса Уганды. Март 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
13. Провозглашение независимости Ливии. 24 декабря 1951 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
14. Провозглашение независимости Камеруна. 1 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
15. Провозглашение независимости Того (Из речи премьер-министра Сальвануса Олимпио). 27 апреля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
16. Провозглашение независимости Республики Сомали. 1 июля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 753.
17. Провозглашение Дагомейской Республики. 1 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
18. Провозглашение независимости Республики Нигер. 3 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
19. Провозглашение независимости Верхней Вольты. 5 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
20. Провозглашение независимости Берега Слоновой Кости. 7 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
21. Провозглашение независимости Республики Чад. 11 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 755.
22. Провозглашение независимости Центрально-Африканской Республики. 12 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945 – 1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 755.
23. Солодовников В. Г. Дом Африки в Москве : Староконюшенный, 16. Взгляд на историю Института Африки из директорского кабинета : 1959–1976 годы : документы, воспоминания, отечественная и зарубежная литература, материалы из личного архива / В. Г. Солодовников. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2011. – 381 с.
24. Підлісний М. Н. Слідами 15-літнього остарбайтера : [спогади] / М. Н. Підлісний. – Чернігів : Лозовий В. М., 2012. – 120 с.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема: Країни Азії і Африки у XVII–XIX ст.

1. Традиційний Схід на початку нового часу

План

1. Політична карта світу на межі середньовіччя і раннього нового часу.
2. Особливості розвитку країн Азії та Африки в період постсередньовіччя.
3. Перші колоніальні захоплення європейських держав в Азії та Африці.

Понятійний апарат:

Соціально-економічний розвиток, політичний устрій, колонізація, Неєвропейський світ, традиційний Схід, Країни Південних морів, традиційна внутрішня структура Сходу, конформізм, ставлення до праці, китайсько-конфуціанська, індо-буддистська, мусульманська, західнохристиянська, японська і ламаїстська цивілізації, етатизм, егалітаризм, синтоїзм, міменсис, бусідо, метампсихоз, варна, теократія, дар аль-іслам, дар аль-харб, прозелітизм, джихад, торгівельні форпости.

Методичні поради:

Вивчення цієї теми варто розпочати з аналізу політичної карти Азії та Африки на межі нового часу. Обов'язково вміти показати на політичній карті країни, які вивчаються. Далі безпосередньо перейти до розгляду питання про особливості розвитку країн Азії та Африки на початку нового часу. Більш детально студенти повинні охарактеризувати методи експлуатації на традиційному Сході.

Далі студенти повинні висвітлити питання про перші колоніальні загарбання європейських держав в Азії та Африці. Окремого висвітлення потребує проблема класифікації етапів колоніальної експансії західних держав, їх специфіка та ідеологічні концепції.

У висновках слід акцентувати увагу на тому, на якому економічному, соціальному, політичному та культурному рівні розвитку знаходились племена і народності, які мешкали на території Азії та Африки на початку нового часу.

Питання для самоконтролю:

1. На якій стадії соціально-економічного та політичного розвитку перебували країни Азії та Африки на початку нового часу?
2. Які європейські країни вели активну колонізаторську політику на традиційному Сході?

Рекомендована література:

1. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979.
2. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. И. Хейфец. – М., 1975.
3. История стран Азии и Африки в новое время / под ред. Ф. М. Ацамба. – М., 1989.
4. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ефимова. – ЛДУ, 1971.

5. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М., 1997.
6. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

2. Колоніальна експансія на Сході у XVII–XIX ст.

План

1. Особливості процесу формування колоніальної системи.
2. Вплив колоніальної політики європейських держав на міжнародний стан і внутрішній розвиток країн Сходу у XVII–XIX ст.
3. Політика самоізоляції окремих країн Сходу.

Понятійний апарат:

Самоізоляція, національно-визвольний рух, колонізація, Острови Прянощів, факторія, монопольні торгівельні компанії, Нідерландська Ост-Індська Кампанія, Англійська Ост-Індська Кампанія, Французька Ост-Індська Кампанія, автаркія.

Методичні поради:

Вивчаючи цю тему слід звернути увагу на те, що процес формування колоніальної системи відбувався нерівномірно і по-різному відображався на становищі окремих країн Сходу. Але на початок XIX ст. всі або майже всі країни Сходу в тій чи іншій мірі відчули наслідки колоніальної політики європейських держав. Студенти повинні вказати, якими державами були колонізовані кожна з країн Сходу. Слід зазначити, що деякі райони Азії та Африки ще зберігали свою незалежність, але колоніальна політика європейських держав уже серйозно впливала на їхнє міжнародне становище та внутрішній розвиток.

Далі студенти повинні наголосити на тому, що політика самоізоляції деяких країн (Китай, Японія, Корея) сприяла їхньому економічному, політичному та культурному відставанню порівняно із західноєвропейськими державами.

Питання для самоконтролю:

1. Чому процес формування колоніальної системи відбувався нерівномірно?
2. Які негативні та позитивні наслідки мала колонізація країн Сходу європейськими державами?
3. Які азійські та африканські країни тривалий час дотримувалися політики самоізоляції?

Рекомендована література:

1. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. / Л. С. Васильев. – Ч. 1. – М., 1994.
2. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г. Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.
3. История стран Азии и Африки в новое время / под ред. Ф. М. Ацамба. – М., 1989.
4. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ефимова. – Л., 1971.
5. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

Тема: Історія країн Східної Азії в XVII–XIX ст.

1. Опіумні війни Англії та Франції в Китаї

План

1. Тиск англійських колонізаторів на Китаї. Місія Маккартнея.
2. Перша Опіумна війна 1840–1842 рр. Нанкінський договір.
3. Друга опіумна війна 1856–1860 рр. Початок перетворення Китаю у напівколонію.

Понятійний апарат:

Опіумна війна, Ост-Індська компанія, маньчжурська династія, «пінінтуань» (загони для приборкання англійців), богдихан, східне місто, Нанкінський мирний договір 1842 р., Хуминський договір 1843 р., сеттельменти, право екстериторіальності, тайпінське повстання, Тяньцзинський мирний договір 1858 р., Пекінський мирний договір 1860 р., відкриті порти.

Методичні поради:

Вивчаючи тему студенти повинні наголосити на тому, що англійські капіталісти намагалися знищити самоізоляцію Китаю, щоб перетворити його на колонію Англії. Необхідно зупинитися на висвітленні мети місії англійського дипломата Маккартнея до Китаю у 1793 р. Далі студентам слід зазначити, що після захоплення англійцями Бенгалії, в якій вироблявся опіум, Ост-Індська кампанія отримала від англійського уряду монопольне право на опіумну торгівлю і почала ввозити опіум до Китаю. Особливу увагу слід зосередити на питанні про виникнення руху за заборону ввозу опіуму в Китаї. Розкрити суть патріотичної діяльності Лінь Цзе-сюя.

Далі студенти повинні визначити причини першої англо-китайської опіумної війни. Розглянути хід бойових дій і причини поразки та капітуляції Китаю. Визначити, яким був характер Першої Опіумної війни та її наслідки.

Подати аналогічну характеристику Другої Опіумної війни: хронологічні рамки, причини, передумови, хід бойових дій, наслідки.

Питання для самоконтролю:

1. Які причини виникнення опіумних війн?
2. Охарактеризувати рух за заборону ввозу опіуму в Китаї.
3. Які були наслідки опіумних війн у Китаї?

Рекомендована література:

1. Ефимов Г. В. Очерки к новой и новейшей истории Китая. – М., 1951.
2. Новая история Китая / под ред. С. Л. Тихвинского – М., 1972.
3. Практикум по новой истории стран Азии / под ред. В. И. Овсянникова. – М., 1990.
4. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М., 1987.
5. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

2. Корея у другій половині XVII – середині XIX ст.

План

1. Розвиток Кореї у XVII–XIX ст.: соціально-економічний, політичний та культурний.

2. Насильницьке «відкриття» Кореї.
3. Селянське повстання 1893–1894 рр.

Понятійний апарат:

Стан янбанів, титул тевенгуна.

Методичні поради:

Розкриваючи тему, студенти повинні зазначити, що на початку XIX ст. в Кореї існувала система земельних відносин, яка базувалася на державно-поміщицькій власності на землю. Дати характеристику економічному, політичному та культурному розвитку країни в XVII – середині XIX ст.

Далі слід звернути увагу на питання про насильницьке «відкриття» Кореї та початок проникнення іноземного капіталу в країну. Визначити перші наслідки «відкриття» Кореї та причини невдачі реформаторів.

Детально розглянути селянське повстання 1893–1894 рр. у Кореї: причини, суть, наслідки. Зупинитися на розкритті питання про боротьбу капіталістичних держав за Корею і перетворення її в колонію японського мілітаризму.

Питання для самоконтролю:

1. Які характерні особливості розвитку Кореї в XVII – середині XIX ст.?
2. Які наслідки мало насильницьке «відкриття» Кореї?
3. Розкрити причини та наслідки селянського повстання 1893–1894 рр.

Рекомендована література:

1. История стран Азии и Африки в новое время / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
2. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ефимова. – ЛДУ, 1971.
3. Практикум по новой истории стран Азии / под ред. В.И. Овсянникова. – М., 1990.
4. Розалиев Ю. Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю.Н. Розалиев. – М., 1987.
5. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

3. Російська революція 1905–1907 рр. і Китай

План

1. Китай на початку XX ст.
2. Назрівання революційної ситуації.
3. Вплив російської революції 1905–1907 рр. на Китай.

Понятійний апарат:

Повстання іхетуанів; Цай Юань-пей, Хуан Сін, Сун Цзяо-женем, Пу І, Цзай Лі, КВЖД.

Методичні поради:

Ця тема потребує детального висвітлення питання про соціально-економічний та політичний розвиток Китаю на початку XX ст.: зріст капіталовкладень іноземних банків і фірм; гніт і свавілля Цинської династії; формування китайського пролетаріату; розвиток китайського національного капіталізму.

Далі слід зазначити, що глибокі соціальні протиріччя, які загострилися в Китаї на початку ХХ ст., поступово привели до виникнення революційної ситуації. Активізувалася діяльність Сунь Ятсена та його прибічників. Студенти повинні звернути увагу на те, що в цей час було оголошено про реформу адміністративного апарату. Вказати, що наростання революційної кризи створило сприятливі умови для сильного впливу на Китай російської революції 1905–1907 рр.: у китайських революціонерів виникла необхідність до об'єднання і згуртування. Встановлювалися безпосередні зв'язки між представниками російської китайської еміграції; почали виникати нові революційні гуртки, об'єднання.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризувати вплив російської революції 1905–1907 рр. на Китай.
2. Вказати на характерні особливості революційної ситуації, що склалася в Китаї.
3. Чи була потреба проведення реформ у Китаї на початку ХХ ст.?

Рекомендована література:

1. Ефимов Г. В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г.В. Ефимов. – М., 1951.
2. Кюнер, М. В. Новейшая история стран Дальнего Востока / М.В. Кюнер. – М., 1964.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.І. – М., 1994.
4. Розалиев Ю. Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. Н. Розалиев. – М., 1987.

4. Діяльність Союзної Ліги. Сунь Ятсен

1. Революційна діяльність «Союзної Ліги».
2. «Три народні принципи» Сунь Ятсена.
3. Проголошення республіки. Обрання Сунь Ятсена тимчасовим президентом.

Понятійний апарат:

«Тунминхой», «Мінь бао» (Народна газета), націоналізм, народовладдя, народництво.

Методичні поради:

Розглядаючи дану тему, студенти повинні визначити, коли була створена «Союзна Ліга» і розкрити характерні особливості її діяльності на території Китаю. Далі слід зупинитися на характеристиці поглядів революціонера Сунь Ятсена («три народних принципи»: націоналізм, народовладдя, народний добробут). Охарактеризувати революційні виступи 1906–1908 рр., Гуанчжоуське повстання 1911 р. Детально розглянути питання про проголошення республіки та обрання Сунь Ятсена тимчасовим президентом, а також про його діяльність на цій посаді.

Питання для самоконтролю:

1. В чому суть «трьох народних принципів» Сунь Ятсена?
2. Дати оцінку політичній діяльності Сунь Ятсена.
3. Охарактеризуйте соціально-економічний та політичний розвиток Китаю до і після проголошення республіки.

Рекомендована література:

1. Китай : история в лицах и событиях / под общ. ред. С.Л. Тихвинского. – М., 1991.
2. Сидихменов В. Я. Китай: общество и традиции / В. Я. Сидихменов. – М., 1990.
3. Сидихменов В. Я. Китай: страницы прошлого / В. Я. Сидихменов. – М., 1987.
4. Социальная структура Китая, XIX – первая половина XX в. / отв. ред. : Н. И. Фомина, О. Е. Непомнин, Т. Н. Акатова. – М., 1990.
5. Тихвинский С. Л. Завещание китайского революционера : Сунь Ятсена : жизнь, борьба и эволюция политических взглядов / С.Л. Тихвинский. – М., 1986.
6. Тихвинский С. Л. Китай и всемирная история / С. Л. Тихвинский. – М., 1988.

Тема: Країни Передньої Азії в XVII – на початку XX ст.

1. Дурранійська держава в Афганістані. Перша англо-афганська війна

План

1. Становлення та розвиток Дурранійської держави.
2. Афганістан в кінці XVIII ст.
3. Перша англо-афганська війна 1838–1842 рр.

Понятійний апарат:

Дурранійська держава, емір, пуштуни, джирча (рада Ханів афганських племен).

Методичні поради:

Вивчаючи тему слід зупинитися на характеристиці соціально-економічного та політичного розвитку Афганістану в XVIII–XIX ст.

Далі слід звернути увагу на встановлення та розвиток Дурранійської держави, зокрема зазначити, що внаслідок росту великого землеволодіння посилювалася політична роздробленість держави. Слід вказати на причини розпаду Дурранійської держави на князівства.

Студенти повинні звернути увагу на те, що у другій чверті XIX ст. Афганістан став об'єктом англійської колоніальної агресії. Описати хід першої англо-афганської війни (1838–1842 рр.): причини і наслідки.

Питання для самоконтролю:

1. Вказати на особливості становлення та розвитку Дурранійської держави.
2. Коли і чому Афганістан став об'єктом англійської колоніальної політики?
3. Якими були причини та наслідки першої англо-афганської війни?

Рекомендована література:

1. История стран Азии и Африки в новое время / под ред. Ф.М. Ацамба. – М., 1989.
2. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ефимова. – Л., 1971.
3. Розалиев Ю.Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки. – М., 1987.

4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

2. Афганістан на початку XX ст. Рух молодшафганців

План

1. Проголошення незалежності Афганістану.
2. Внутрішня політика молодшафганського уряду. Його падіння.
3. Афганістан у 20-х–30-х рр. XX ст.

Понятійний апарат:

Молодшафганці, старшафганці, ширкет (торгівельне акціонерне об'єднання), титул падишаха (король), емір Аманулла.

Методичні поради:

Розглядаючи дану тему, слід звернути увагу на радикальні погляди учасників молодшафганського руху, який виник на початку XX ст. Порівняти погляди молодшафганців та старшафганців, які виступали за обмеження іноземного впливу під гаслом «захисту мусульманської старовини». Зупинитися на висвітленні питань про проголошення незалежності Афганістану та низки реформ, проведених після отримання Афганістаном незалежності.

Далі студентам слід детально розглянути особливості внутрішньої політики уряду молодшафганців (реформи, проголошення першої конституції, закон «Про заохочення промисловості», організація ширкетів). Розкрити причини падіння уряду молодшафганців і проголошення Мухаммеда Надіра королем. Охарактеризувати стан країни в період 30-х рр. XX ст.: соціально-економічний, політичний, культурний.

Питання для самоконтролю:

1. Що являв собою молодшафганський рух?
2. Чому відбулося падіння уряду Аманулли?
3. Дати характеристику реформам 20-х рр. XX ст.

Рекомендована література:

1. История стран Азии и Африки в новейшее время / под ред. М.Ф. Юрьева. – В 2-х ч. – Ч.І. – М., 1976.
2. Босин Ю. Этнический фактор во внутриафганском конфликте (истор. анализ) : Этнос и политика / Ю. Босин // Восток. – 1999. – № 6.
3. Национальные и социальные движения на Востоке : История и современность / отв. ред. Р. А. Ульяновский. – М., 1986.

4. Революція 1905–1911 рр. в Ірані.

План

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Ірану у другій половині XIX ст.
2. Перетворення Ірану в напівколонію.
3. Революція 1905–1911 рр. в Ірані.

Понятійний апарат:

Концесія Рейтера, панісламізм, «тютюновий страйк».

Методичні поради:

Вивчення цієї теми слід розпочати з розгляду особливостей розвитку Ірану наприкінці XIX ст.: підкорення економіки країни іноземним капіталом, нав'язування Ірану концесій; політична залежність Ірану від Англії та Росії. Діла слід зазначити, що на кінець XIX – початок XX ст. завершився процес поступового перетворення Ірану в напівколонію; вказати на соціальні наслідки цієї події. Проаналізувати початок та розвиток буржуазно-національного руху: виступи народних мас, поширення панісламістських ідей.

Далі студенти повинні вказати на причини та передумови революційних подій 1905–1911 рр. в Ірані. Зазначити, що ця іранська революція була першою великою подією, яка ознаменувала собою так зване «пробудження Азії». Необхідно розглянути хід революції, розстановку класових сил, вплив російської революції 1905 р. на події в Ірані, посилення інтервенції. Студенти повинні довести, чому іранська революція потерпіла поразку.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризувати економічний та політичний розвиток Ірану в другій половині XIX – на початку XX ст.
2. Чому Іран перетворився у напівколонію?
3. Які були наслідки поразки революції?

Рекомендована література:

1. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р М Бродский. – К., 1979.
2. Васильев Л. С. История Востока : в 2-х ч. – Ч. II. – М., 1994.
3. История Ирана / под ред. М. С. Иванова. – М., 1977.
4. Новая история стран Азии и Африки / под ред. Г. В. Ефимова. – Л., 1971.
5. Пробуждение Азии. 1905 год : революции на Востоке : сб. науч. ст. – Л., 1935.

Тема: Країни Південно-Східної Азії в XVII – на початку XX ст.

1. Колоніальна політика європейських держав у країнах Південно-Східної Азії

План

1. Південно-Східна Азія в кінці XVIII – на початку XIX ст.
2. Колоніальна експлуатація Індонезії.
3. Колонізація Індокитайського півострова.

Понятійний апарат:

Держава Дайв'єт, вуа (верховний правитель В'єтнаму), тайшони, Індокитайський союз, «Преах» (титул монарха Камбоджі), т'яусівіт (верховний правитель Лаосу), султанат Аче, султанат Джохар, султанат Матарам.

Методичні поради:

Розгляд цієї теми слід розпочати з визначення того, що утворення колоніальної системи супроводжувалося різким посиленням експлуатації територій, захоплених колонізаторами. Разом з тим швидко поширювалась сфера колоніальної експлуатації шляхом нових територіальних захоплень.

Детально слід розглянути питання про утворення Індокитайського союзу в 1887 р., який завершив собою довготривалий процес юридичного оформлення колоніального панування Франції над територіями Індокитаю.

Далі слід зупинитися на питанні про завоювання Індонезії, методи колоніального управління в цій країні. Зауважити, що на о. Ява зароджувався національно-визвольний рух, носіями якого були народні маси.

Студенти повинні чітко визначати, якими європейськими державами були колонізовані країни Індокитайського півострова: В'єтнам, Камбоджа, Сіам, Бірма, Лаос.

Питання для самоконтролю:

1. Які причини швидкого поширення колоніальної системи на території Південно-Східної Азії?
2. Які особливості та методи колонізації Індонезії?
3. Які європейські країни були зацікавлені у підкоренні країн Індокитайського півострова?

Рекомендована література:

1. Агаджанян А. С. Бирма : крестьянский мир и государство / А. С. Агаджанян. – М., 1989.
2. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.І. – М., 1994.
4. Огнетов И. А. Католические миссионеры во Вьетнаме (XVII – начало XIX в.) / И. А. Огнетов // Восток. – 1999. – № 5.
5. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.

2. Колоніальне поневолення Бірми Великобританією. Англо-бірманські війни

План

1. Загальна характеристика соціально-економічного та політичного становища Бірми (М'янми) після завершення епохи середньовіччя.
2. Бірма у війнах з англійською Ост-Індською компанією:
  - перша англо-бірманська війна 1824–1826 рр.;
  - друга англо-бірманська війна 1852 р.;
  - третя англо-бірманська війна 1885–1886 рр.
3. Реформи правителя Бірми мінджи Міндона: поступова європеїзація бірманських інститутів влади.
4. Остаточне колоніальне поневолення Бірми Великобританією.

Понятійний апарат:

Мінджи (бірманські монархи), м'янма (етнічні бірманці), управлінський апарат держави Таунгу, Хлудо (Вища Рада), Б'єдай (Таємна Рада), вунджи (старші міністри), вундау (молодші міністри), мьовун (губернатор округу), мьотуджи, юватуджи (провінційні правителі), мьо (округ), ортодоксальний буддизм тхеварди (хінаяни) – офіційна релігія держави Таунгу, м. Ава (столиця держави Таунгу), династія Конбаун (1753–1885), Шуебо («Місто золотого

вождя»), мінджи Схінб'юшин (1763–1776), мінджи Баджидо (1819–1837), «Гманнан Язавін» («роніка Скляного Палацу») 1826 р. – повна канонічна історія Бірми офіційного характеру, партія «радиціоналістів», партія «реформаторів», джа – нова бірманська карбована монета європейського зразка 1861 р., «Яданабон» – перша бірманомовна газета 1874 р.

Методичні поради:

Вивчаючи цю тему, студенту слід насамперед проаналізувати етнополітичну, соціально-економічну та культурно-релігійну ситуацію у державі Таунгу на початку нового часу. З'ясувати, чому припинила своє існування Авська держава Таунгу. Слід вказати на основні передумови утворення бірманської держави Конбаунів, розкрити причини її агресивної зовнішньої політики. Доцільно було б висвітлити питання про бірmano-цинські відносини, коли відбувалися і чим завершувалися війни між Бірмою та Китаєм. Далі варто детально і ґрунтовно вивчити питання про англо-бірманські війни, вказуючи на їх причини та наслідки. Дати оцінку цивілізаційній сутності реформ бірманського мінджи Міндона. Студент повинен орієнтуватися в тому, як відбувалося колоніальне поневолення Бірми англійською Ост-Індською компанією, чому Бірма не змогла встояти перед колоніальною експансією європейців.

Питання для самоконтролю:

1. Чому потерпіла крах Авська держава Таунгу?
2. Як відбувався процес відновлення суверенної бірманської державності?
3. Яку політику проводила імперська династія Конбаун?
4. Які англо-бірманські війни ви знаєте? Їх наслідки.
5. В чому полягала суть реформ мінджи Міндона?
6. Коли було оприлюднено маніфест англійської королеви Вікторії про перетворення Бірми на колонію Великобританії?

Рекомендована література:

1. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р.М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.І. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М., 1982.
5. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
6. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г.Ф. Ефимова. – Л., 1971.
7. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX в.) / Е. В. Тарле. – М., 1965.
8. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.
9. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М., 1958.
10. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963.
11. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965.

3. Камбоджа: боротьба за централізацію. Колонізація Камбоджі Францією.

План

1. Класична східна деспотія як форма державного та соціально-економічного устрою Камбоджі на початку нового часу.
2. Камбоджа за умов в'єтнам-сіамського «подвійного старшинства».
3. Суть реформ Анг Дуонга.
4. Колоніальне поневолення Камбоджі Францією.

Понятійний апарат:

Кхмери (народність Камбоджі), сдять (абсолютний монарх), преах вонг (придворна родова знать), намоени (незнатні роди спадкових державних службовців, неактеа (вільні селяни-общинники), кньом-кра (раб), іригаційне рисівництво, кхет (провінція), срок (повіт), кум (поселення), подвійний в'єтнам-сіамський сюзеренітет, сдять Анг Дуонг (1847–1860), Петі (пласкі круглі цинкові камбоджійські монети 1853 р.), сдять Народом (1860–1904), Удонзький договір 1863 р., франко-сіамська угода 1867 р.

Методичні поради:

Під час самостійного вивчення теми спершу слід охарактеризувати етнополітичну, соціально-економічну та культурно-релігійну ситуацію в Камбоджі після завершення епохи середньовіччя. Далі слід розкрити особливості політичного статусу Камбоджі за умов в'єтнам-сіамського «подвійного старшинства». Розглядаючи питання про період реформування, потрібно зауважити, що реформи правителя Камбоджі Анг Дуонга були спрямовані на здійснення політичної централізації, зміцнення воєнних та економічних позицій Камбоджі на міжнародній арені, а також на розширення соціальної бази правлячого режиму. Проаналізувати специфіку входження Камбоджі у світову колоніальну систему: розглянути умови Ундозького договору 1863 р. та франко-сіамської угоди 1867 р.

Питання для самоконтролю:

1. Яку форму державного та соціально-економічного устрою мала камбоджійська держава після завершення епохи середньовіччя?
2. Коли було укладено договір про офіційне визнання спільного в'єтнам-сіамського сюзеренітету над Камбоджею?
3. Які наслідки мали нововведення правителя Камбоджі Анг Дуонга?
4. Чому держава кхмерів не змогла встояти перед колоніальною експансією європейців?

Рекомендована література:

1. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р. М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М., 1982.
5. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
6. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г.Ф. Ефимова. – Л., 1971.

7. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.
8. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М., 1958.
9. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963.
10. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965.

4. Сіам (Таїланд) за часів «золотого віку». Політика самоізоляції від європейських впливів

План

1. Політичне та економічне становище Сіаму після завершення епохи середньовіччя.
2. Сіам за часів «золотого віку»: активізація політики самоізоляції.
3. Бірманська експансія: походи 1759–1766 рр. Відновлення сіамського суверенітету 1768 р.
4. Правління династії Чакрі: боротьба за збереження традиційних пробуддійських цінностей тайського народу.
5. «Відкриття» Сіаму. Сіам в епоху системних реформ.

Понятійний апарат:

Мианг-Таї Сіам (офіційна назва тайської держави), кроми (міністерства), пікуль («мішок» – традиційна тайська міра ваги для сипучих речовин (20 – 25 кг), «золотий вік», король Пья Таксін (1768–1782), ортодоксальний буддизм тхеравади, сангху (буддійська община монахів-тхеравадинів), король Рама II (1809–1812), король Монгкут (Рама IV, 1851–1868), сактіна (рангова система), англо-сіамський договір 1855 р., монтон (провінція).

Методичні поради:

Розпочати вивчення даної теми варто з характеристики політичного становища Сіаму в ранній новий час, акцентуючи на тому, що в країні утвердилася стагнаційна консервація соціально-економічного та політичного режиму ортодоксальної східнодеспотичної спрямованості. Також слід зауважити, що в результаті бірманської навали 1759–1766 рр., Сіам на короткий час опинився під окупацією Бірми, оскільки в 1768 р. політичний суверенітет Сіаму був повністю відновлений. Династія Чакрі почала владарювати в країні, орієнтуючись на збереження традиційних пробуддійських цінностей тайського народу. Вказати на те, що на середину XIX ст. відбувалося поступове «відкриття» Сіаму, оскільки за умов якісної воєнно-технологічної переваги європейських держав над східними дотримання жорсткої політики самоізоляції вже не могло гарантувати Сіаму збереження його політичного суверенітету. Це призвело до реформування, докорінної модернізації держави, яку започаткував король Рама IV (1851–1868). В той же час підписання нерівноправних англо-сіамських та франко-сіамських угод принизило політичну гідність Сіаму і болісно відбилося на багатьох галузях місцевого господарського комплексу. Підсумовуючи, варто зазначити, що Сіам став першою буддійською країною, якій вдалося загалом успішно здійснити системну модернізацію на основі обережного синтезу західних запозичень і традиційних соціально-ідеологічних інституцій.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «золотий вік» в історії Сіаму?
2. Якою була політика династії Чакрі?
3. Чому Сіам намагався проводити політику самоізоляції від європейських впливів?
4. Що змусило Сіам відмовитися від політики самоізоляції?
5. Які особливості періоду реформування і модернізації Сіаму?
6. Яким чином Сіаму вдалося уникнути остаточного колоніального поневолення?

Рекомендована література:

1. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р.М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М., 1982.
5. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
6. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г.Ф. Ефимова. – Л., 1971.
7. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.
8. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М., 1958.
9. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963.
10. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965.

5. Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією. Повстання тайшонів 1771 р., його характер і наслідки.

План

1. В'єтнам після завершення епохи середньовіччя, формування територіальних меж.
2. Поділ країни на Північний і Південний В'єтнам: релігійно-ідеологічне життя, реформування внутрішньої ситуації, двірцеві усобиці в князівствах Дангнгоай і Дангчонг.
3. Повстання тайшонів 1771–1802 рр., причини поразки.
4. Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією: франко-в'єтнамська війна 1858–1862 рр., її наслідки.

Понятійний апарат:

Князівства Данггоай і Дангчонг, вуа (імператор), тюа (правитель князівства Дангчонг), імператор (вионг) Нгуен Фук Ань (1778–1802), Дайнам («Великий Південь»), донг (уніфікована в'єтнамська монета 1848 р., ланг (срібний злиток), «реалісти», «традиціоналісти».

Методичні поради:

Самостійне вивчення даної теми слід розпочати з характеристики етнополітичної соціально-економічної та культурно-релігійної ситуації в

державі, зауважуючи на тому, що на зламі XVII–XVIII ст. В'єтнам уже набув сучасних територіальних меж. Однак боротьба воєнізованих кланів спричинила розпад загально-в'єтнамської держави, поділивши її на два фактично незалежних князівства – Дангнгоай і Дангчонг. В цих князівствах помітно простежувалися відмінності у політичному та економічному устрої. Далі слід детально розглянути передумови та причини повстання тайшонів, розкриваючи його характер, хід та причини поразки. Проаналізувати, за яких умов відбулося політичне возз'єднання країни під управлінням тайшонського «імператора» Нгуен Фук Аня. Переходячи до розгляду питання про колоніальне поневолення В'єтнаму Францією, потрібно підкреслити, що масштабне воєнне вторгнення французьких колоніальних військ стало своєрідним продовженням Другої Опіумної війни 1856–1860 рр. Проаналізувати Хюєську угоду 1884 р., за якою фактично ліквідувався суверенітет В'єтнаму.

Питання для самоконтролю:

1. Які були особливості розвитку князівств Дангнгоай і Дангчонг?
2. Коли відбулося повстання тайшонів і які воно мало наслідки?
3. Яким був вплив «реалістів» і «традиціоналістів» на внутрішньополітичну ситуацію в країні?
4. Чим завершився процес колоніального поневолення В'єтнаму Францією?

Рекомендована література:

1. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р.М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М., 1982.
5. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
6. Новая история Вьетнама / под ред. С. А. Мхитаряна. – М., 1980.
7. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г.Ф. Ефимова. – Л., 1971.
8. Огнетов И. А. Католические миссионеры во Вьетнаме (XVII – начало XIX в.) / И. А. Огнетов // Восток. – 1999. – № 5.
9. Рубель, В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.
10. Холл, Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М., 1958.
11. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963.
12. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А.В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965.

6. Індонезія на межі XIX–XX ст.

План

1. Завершення завоювання Індонезії.
2. Зміна методів колоніального управління в Індонезії на межі століть.
3. Розвиток національно-визвольного руху на о. Ява.

Понятійний апарат:

Суматранський трактат, султанат Аче, Теуку Умар.

Методичні поради:

Вивчаючи дану тему, студенти повинні зазначити, що на рубежі XIX–XX ст. були захоплені досі незалежні райони Індонезії – на Суматрі, Новій Гвінеї та інш. Вказати, що до 70-х років XIX ст. на півночі Суматри колись сильний султанат Аче опинився в стані занепаду, що створило сприятливі умови для голландської колоніальної агресії. На сході Індонезії в кінці XIX ст. розгорнулася боротьба за найбільший острів Нову Гвінею (Іріан): західна її частина була закріплена за Голландією, північно-східна перетворилася в німецьку колонію, південно-східна відійшла до Англії.

Далі слід розглянути питання про основні методи колоніальної експлуатації Індонезії: система примусових культур, її ліквідація; перетворення Індонезії в сферу вкладення іноземного капіталу. Студенти повинні проаналізувати передумови виникнення та розвиток буржуазно-національного визвольного руху, центром якого став о. Ява: створення національних організацій.

Питання для самоконтролю:

1. Чому європейським державам вдалося завершити повне колоніальне завоювання Індонезії?
2. Чому і як відбувалася зміна методів колоніального управління країною?
3. Які національні організації були створені в Індонезії на початку XX ст.? Охарактеризувати їх діяльність.

Рекомендована література:

1. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987.
2. Бродский Р. М. Новая история стран Азии и Африки / Р.М. Бродский. – К., 1979.
3. Васильев Л. С. История Востока / Л. С. Васильев. – Ч.1. – М., 1994.
4. Губер, А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М., 1982.
5. История стран Азии и Африки в новое время. Уч. в 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989.
6. Новая история Вьетнама / под ред. С. А. Мхитаряна. – М., 1980.
7. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г.Ф. Ефимова. – Л., 1971.
8. Огнетов И. А. Католические миссионеры во Вьетнаме (XVII – начало XIX в.) / И. А. Огнетов // Восток. – 1999. – № 5.
9. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К., 2007.
10. Холл, Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М., 1958.
11. Индонезия : справочник / отв. ред. Н. А. Симония. – М., 1983.
12. История Индонезии. В 2-х ч. / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушева. – М., 1992.

Тема: Країни Латинської Америки в XVII – на початку XX ст.

План

1. Революція негрів-рабів на о. Сан-Домінго
2. Сан-Домінго в кінці XVIII – на початку XIX ст.
3. Національно-визвольний рух негрів-рабів, спрямований на відміну рабства.
4. Хід революції негрів-рабів на о. Сан-Домінго.

Понятійний апарат:

о. Сан-Домінго (Гаїті), плантатор, «великі білі» комісари-якобінці Санто.

Методичні поради:

Вивчення цієї теми слід розпочати з визначення характерних особливостей розвитку острова Сан-Домінго на межі XVIII і XIX ст., який був колонією Франції; переважало рабовласницьке плантаційне господарство; вирощування цукрової тростини було основою економіки. Далі слід зазначити, що основним виробником був раб, а рабовласник-плантатор був власником раба і продуктів його праці.

Студенти повинні звернути увагу на те, що напередодні французької буржуазної революції колонія Сан-Домінго була ареною гострої боротьби різних суспільних сил і революція стимулювала подальше загострення цієї боротьби. Охарактеризувати хід, основні події революції негрів-рабів. Зупинитися на особистостях ватажків повстання якобінців Польвереля і Сантонакса. Визначити, яке значення мав декрет Директорії від 1 січня 1798 р. про Свободу і рівноправ'я колишніх рабів. Розкрити питання про наслідки революції.

Питання для самоконтролю:

1. Скільки років продовжувалася революція негрів-рабів у Сан-Домінго?
2. Що відбулося 1 січня 1804 р. і які були передумови цієї події?
3. Якими були наслідки перемоги революції негрів-рабів?

Рекомендована література:

1. Альперович М. С. История Латинской Америки / М. С. Альперович. – М., 1991.
2. Альперович М. С. Создание независимых государств в Латинской Америке (1804–1903) / М. С. Альперович. – М., 1966.
3. Линг Дж. Революции в испанской Америке (1810–1826) / Дж. Линч. – М., 1971.
4. Леонов Н. С. Очерки новой и новейшей истории стран Центральной Америки / Н. С. Леонов. – М., 1975.

Тема: Африка в XVII – на початку XX ст.

1. Народи Південної і Тропічної Африки в кінці XIX – на початку XX ст.

План

1. Завершення колоніального розподілу Південної Африки.
2. Колоніальний поділ Західної Африки, басейна р. Конго та Східної Африки.
3. Методи колоніального управління африканськими територіями.
4. Національно-визвольний рух народів Тропічної та Південної Африки.

Понятійний апарат:

Саморі Туре, Лат-Діор, Лобенгула, мулла Муххамед Бен Абдалла Хасан, племена гереро і готентотів, Самуїл Магарера, Генріх Вітбой, зулуси, бури, махдісти.

Методичні поради:

Вивчення даної теми студентам слід розпочати з розгляду питання про колоніальний розподіл всієї Африки. Визначити, якими європейськими країнами була захоплена кожна її частина: Південна, Західна, Східна, Тропічна. Охарактеризувати особливості розвитку Південної та Тропічної Африки на рубежі XIX та XX ст.: встановлення колоніальних режимів привело до скорочення місцевої промисловості та ремісничого виробництва; почала формуватися африканська буржуазія, з'явилися африканці-плантатори; експлуатація африканського народу монополістичним капіталом метрополій.

Далі слід наголосити на виникненні у цей час різних форм протесту і боротьби з колонізаторами. Вказати на видатних організаторів руху опору: Саморі Туре, Лат Діор, Лобенгула та інших. Проаналізувати розвиток національно-визвольного руху в цей період на території Африки.

Питання для самоконтролю:

1. Між якими європейськими країнами було поділено Південну та Тропічну Африку на початку XIX ст.?
2. Які були особливості виникнення та розвитку національно-визвольного руху на території Південної та Тропічної Африки?
3. Вказати на характерні риси колоніальної експлуатації народів Африки.

Рекомендована література:

1. Исмаилова, Р. Н. Этнические проблемы Тропической Африки / Р.Н. Исмаилова. – М., 1973.
2. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер, Г.Ф. Ким, А. Н. Хейфец. – М., 1975.
3. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М., 1987.

2. Національно-визвольна війна алжирського народу під проводом Абд аль-Кадіра

План

1. Захоплення Алжиру Францією.
2. Боротьба алжирців проти французьких колонізаторів.
3. Абд аль-Кадір – ватажок національно-визвольного руху.

Понятійний апарат:

Дей, «удар опахалом», суверенний арабський емірат, племінна демократія.

Методичні поради:

Вивчаючи тему студенти повинні перш за все визначити причини виникнення національно-визвольного руху, що переріс у війну алжирського народу під проводом Абд аль-Кадіра. Варто зупинитися на питанні про захоплення Алжиру французами у 1830 р. Далі слід звернути увагу на ряд перемог алжирців у боротьбі за незалежність: Абд аль-Кадір примусив

французів підписати мирну угоду з умовою визнання Західного Алжиру суверенним арабським еміратом (1834 р.). Дати характеристику економічного та соціально-політичного розвитку Алжиру в цей період. Студенти повинні проаналізувати хід війни під проводом Абд аль-Кадіра проти французів (1835–1847 рр.): причини, суть, наслідки. Насамкінець студенти можуть детальніше ознайомитися з науковими працями, які містять в собі дані про особистість та діяльність національного героя Алжиру Абд аль-Кадіра.

Питання для самоконтролю:

1. Чому французів цікавив Алжир як колонія?
2. Що спричинило початок національно-визвольної війни під проводом Абд аль-Кадіра?
3. Якими були наслідки війни?

Рекомендована література:

1. Горгунг Н. Б. История открытия и исследования Африки / Н.Б. Горгунг. – М., 1973.
2. Давидсон А. Б. Чорная мать Африка: годы испытаний / А. Б. Давидсон. – М., 1964.
3. Исмаилова Р. Н. Этнические проблемы Тропической Африки / Р. Н. Исмаилова. – М., 1973.
4. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время : сб. статей. – М., 1976.
5. Оганжян Ю. И. Абд аль-Кадир / Ю. И. Оганжян. – М., 1968.
6. Хмелевая Н. Г. Государство Абд аль-Кадира Алжирского / Н.Г. Хмелевая. – М., 1978.

3. Суспільно-політичне становище Єгипту у міжвоєнний період

План

1. Зростання національно-визвольного руху в Єгипті.
2. Проголошення незалежності Єгипту. Конституція 1923 р.
3. Єгипет в роки економічної кризи. Нова хвиля визвольної боротьби.

Понятійний апарат:

Феллахи, «трудові корпуси», «Вафд Мисрі» («Єгипетська делегація», «вафдисти», організація «Вільні офіцери».

Методичні поради:

Вивчаючи тему студенти, перш за все, повинні зазначити, що англійські колонізатори перетворили Єгипет на аграрно-сировинний придаток економіки Англії. Далі слід вказати на роль робітників та селянства – феллахів на новому етапі визвольного руху в Єгипті, який призвів до проголошення незалежності Єгипту 22 лютого 1922 р. Детально проаналізувати основні положення Конституції 1923 р. Прослідкувати соціально-економічне та політичне становище Єгипту під час світової кризи, вказати на зростання національно-визвольної боротьби, страйки, причиною яких стало масове безробіття і погіршення життєвого рівня населення.

Питання для самоконтролю:

1. Вказати на особливості національно-визвольного руху в Єгипті.

2. Дати характеристику соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку Єгипту у міжвоєнний період.
3. Розкрити основні напрямки діяльності комітету «Вафд Мисрі».

Рекомендована література:

1. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки: посібник для студентів іст. і гум. фак-тів університетів / А. Козицький. – Львів, 2003.
2. Новейшая история Африки / под ред.: А. А. Авдюнина, Ю.Я. Бардина. – М., 1968.

Тема: Індія в 1918–1945 рр.

1. Світова економічна криза та Індія

План

1. Вплив світової економічної кризи на Індію.
2. Активізація національно-визвольного руху. Перша акція громадської непокори.
3. Друга акція громадської непокори. Селянський рух 1931–1933 рр.

Понятійний апарат:

Шолапур – важливий промисловий центр Бомбейської провінції; червоносорочечники – загони добровольців, створені організацією пуштунів під час повстання пуштунських племен; Абдул Гафар Хан – ватажок повстанців-червоносорочечників.

Методичні поради:

Розглядаючи тему слід звернути увагу на те, що під час світової економічної кризи 1929–1933 рр. колоніальна Індія опинилася у скрутному становищі: падіння цін на сільгосппродукти, зменшення посівних ділянок землі, обезземелення селян, їх подальше зубожіння, голод. Криза загострила конкурентну боротьбу серед індійської буржуазії, що привело до посилення експлуатації робітничого класу і селянства. Наслідком цього стала активізація робітничого і селянського руху. Розкрити суть другої акції громадської непокори, наголосити на її причинах. Далі зупинитися на особистості та діяльності активного політичного діяча Махатма Ганді. Зазначити про перехід Національного конгресу до активних дій і про негативну реакцію на це мусульманських організацій. Розкрити причини, суть і наслідки селянського руху 1931–1933 рр.

Питання для самоконтролю:

1. Що призвело до погіршення соціального становища індійського народу?
2. Охарактеризувати діяльність Махатми Ганді.
3. Розкрити суть національно-визвольного руху в Індії в період світової економічної кризи.

Рекомендована література:

1. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999 рр. : курс лекцій / А. Козицький. – Львів, 2000.
2. Бенджамин Т. С. Ганди : человек и дело его жизни (Об освободителе Индии Махатме Ганди) / Т. С. Бенджамин // Индия. – 1990. – № 3–6.

3. Полонская Л. Р. Махатма Ганди: смысл жизни: (О деятеле индийского национально-освободительного движения, 1869–1948) / Л.Р. Полонская // Новая и новейшая история. – 1991. – № 4.
4. История стран Азии и Африки в новейшее время. В 2-х Ч. / под ред. М.Ф. Юрьева. – Ч. 1. – М., 1976.

Тема: Передня Азія в 1918–1945 рр.

1. Політична ситуація в Туреччині після перемоги революції 1918–1923 рр.

План

1. Політичні реформи 20–30-х рр. ХХ ст. у Туреччині.
2. Зовнішня політика кемалістів.
3. Зближення кемалістів з опозиційними групами.

Понятійний апарат:

Етатизм – економічна політика кемалістів, форма державного капіталізму; кемалізм (або ататюркізм)

Методичні поради:

Студенти повинні чітко визначити, хто такі кемалісти і усвідомити суть їхньої політики в Туреччині в період революції 1918–1923 рр. та після її перемоги. Слід детально розглянути питання соціально-політичних реформ 20–30-х рр. ХХ ст.: реформи державного устрою, законодавства, культури і побуту. Зупинитися на зростанні протиріч між національною буржуазією та великими землевласниками, духовенством і компрадорами, які почали створювати свої політичні організації (Прогресивно-республіканська партія). Далі слід зазначити про прийняття першого в історії Туреччини закону про працю, розкрити його суть. Зауважити про посилення національного гніту. Детально слід зупинитися на питанні про примирення правлячих кіл Туреччини з опозицією, зближення кемалістів з їхніми колишніми супротивниками.

Питання для самоконтролю:

1. Дати характеристику соціальних та політичних реформ 20–30-х рр. ХХ ст. у Туреччині.
2. Які причини зростання протиріч у буржуазно-поміщицькому таборі?
3. Що таке ататюркізм?

Рекомендована література:

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. В 2-х ч. / под ред. М.Ф. Юрьева. – М., 1976.
2. Киреев Н. Г. История этатизма в Турции / Н. Г. Киреев. – М., 1991.
3. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999 рр: курс лекцій / А. Козицький. – Львів, 2000
4. Країни Азії (Японія, Китай, Іран, Туреччина) в період 1900–1945 рр. // Історія в школі. – 1997. – №9.
5. Новейшая история Турции / под ред. А. М. Шамсутдинова. – М., 1968.
6. Чирков Ю. Вселенское торжество этатизма: [Исторические примеры сочетания категорий народа, власти и собственности] / Ю. Чирков // Деловой мир. – 1992. – 18 января; 25 января.

2. Етатизм і його суть

1. Турецька республіка в 1923–1945 рр.
2. Економічна політика кемалістів (етатизм).
3. Реформи державного устрою, законодавства, культури і побуту.

Понятійний апарат:

Етатизм, кемалісти, клерикали, компрадори.

Методичні поради:

Розгляд цієї теми слід розпочати з висвітлення питання про економічний та політичний розвиток Туреччини в 20-х–40-х рр. ХХ ст. Вказати на те, що на період завершення боротьби за незалежність Туреччина належала до економічно слабо розвинутих країн, її економіка мала аграрний напівколоніальний характер. Головним змістом економічної політики став етатизм – вкладення державних коштів в промисловість, залізничний транспорт та інші галузі господарства. Далі слід розглянути ряд реформ, проведених щодо державного устрою, законодавства, культури та побуту. Визначити, які наслідки мала політика етатизму в Туреччині.

Питання для самоконтролю:

1. Визначити основні напрямки економічної політики кемалістів.
2. Вказати, яке значення мала політика етатизму для подальшого розвитку Туреччини.

Рекомендована література:

1. Гасратян М. А. Очерки истории Турции в 1918–1963 гг. / М. А. Гасратян, С. Ф. Орешкова, Ю. А. Петросян. – М., 1965.
2. Киреев Н. Г. История этатизма в Турции / Н. Г. Киреев. – М., 1991.
3. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр.) / А. Козицький. – Львів, 2000.
4. Розалиев Ю. Н. Экономическая история Турецкой республики / Ю. Н. Розалиев. – М., 1980.
5. Турецкая республика : справочник. – М, 1990.

3. Державний переворот 1921 р. в Ірані

План

1. Активізація національно-визвольного руху в Ірані.
2. Переворот 21 лютого 1921 р.
3. Радянсько-іранська угода 1921 р.
4. Причини поразки і значення національно-визвольного руху 1920–1922 рр.

Понятійний апарат:

Шейх Мохаммед Хіабані, соціал-демократична партія «Адалят», Кучекхан, Есханояла, «чорний кабінет», місія Мільспо.

Методичні поради:

При розгляді даної теми студенти повинні з'ясувати, на якій стадії розвитку перебував Іран на початок новітнього часу. Далі слід дати характеристику зростаючому національно-визвольному рухові в Ірані, висвітлити причини його виникнення. Детально зупинитися на питанні про вплив визвольного руху у Північному Ірані на становище в Тегерані і

охарактеризувати державний переворот 1921 р. (передумови, наслідки). Студенти повинні розглянути умови радянсько-іранської угоди 1921 р., її значення. З'ясувати, чому національно-визвольний рух в Ірані зазнав поразки, вказати на його історичне значення в житті іранського народу.

Питання для самоконтролю:

1. Що спричинило державний переворот в Ірані 1921 р.?
2. Яке значення для Ірану мала радянсько-іранська угода?
3. З'ясувати, чому був придушений революційний рух в Ірані 1920–1922 рр.

Рекомендована література:

1. Иванова Ш. Н. Национально-освободительное движение в Иране 1918–1922 гг. / Ш. Н. Иванова. – М., 1961.
2. История Ирана / под ред. М. С. Иванова. – М., 1977.
3. История иранского государства и культуры: к 250-летию иранского государства. – М., 1971.
4. История стран Азии и Африки в новейшее время (1917–1945 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч.1. – М., 1976.
5. Новейшая история стран зарубежного Востока / под ред. И.М. Рейснера. – М., 1960.

4. Афганістан в 1918–1945 рр.

План

1. Внутрішня політика молододафганського уряду. Його падіння.
2. Афганістан у 30-ті рр. ХХ ст.
3. Афганістан в період Другої світової війни.

Понятійний апарат:

Молодоафганці, староафганці, ширкети, Надір-шах, Мухаммед Захір-шах.

Методичні поради:

Розгляд цієї теми слід розпочати з характеристики періоду правління молододафганського уряду (20-ті рр. ХХ ст.). Зупинитися детально на особливостях реформ, проведених цим урядом: релігійна, земельна, торгівельна, економічна. Зазначити, що в 1923 р. була проголошена перша конституція Афганістану. Далі слід розкрити питання про розвиток країни в період 30-х рр. ХХ ст.: внутрішня політика нового уряду, її спрямованість; проголошення Конституції 1931 р., її основні положення; особливості розвитку національної економіки Афганістану.

Далі студенти повинні детально розглянути питання про те, яку позицію зайняв уряд Афганістану під час Другої світової війни. Визначити, чи брав Афганістан безпосередню участь у війні. Звернути увагу на відношення інших країн до внутрішньої та зовнішньої політики Афганістану у цей період, зокрема СРСР та США.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризувати особливості розвитку Афганістану у міжвоєнний період.
2. Яку позицію зайняв афганський уряд під час Другої світової війни?

Рекомендована література:

1. История Афганистана. – М., 1982.

2. Васильев Л. С. История Востока. В 2-х т. / Л. С. Васильев. – Т.2. – М.,1998.
3. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр.) / А. Козицький. – Львів, 2000.
4. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М.,1987.

Тема: Японія у міжвоєнний період 1918–1945 рр.

1. Фашизація Японії; її суть.

План

1. Внутрішня та зовнішня політика Японії в 30–40-х рр. ХХ ст.
2. Панівні класи на шляху до фашизації.
3. Військово-інфляційна кон'юнктура. Загострення класової боротьби.

Понятійний апарат:

Партії мінсейто, сейюкай, ідеї «ніппонізм», «паназіатизму», «група імператорського шляху».

Методичні поради:

Вивчення цієї теми слід розпочати з висвітлення особливостей внутрішньої та зовнішньої політики Японії в кінці 30-х – на початку 40-х рр. ХХ ст., з'ясувати вплив економічної кризи на економіку, зростання робітничого та селянського руху в країні. Далі слід розкрити причини, які привели до загострення внутрішнього соціального становища та подальшої фашизації країни.

Пояснити суть агресії проти Китаю та антирадянських провокацій: боїв біля озера Хасан та на річці Халхін-Гол. Розглянути падіння кабінету Коноє і початок війни на Тихому океані.

Питання для самоконтролю:

1. Вказати на причини загострення класової боротьби та внутрішнього соціального становища Японії.
2. Розкрити суть фашизації Японії.

Рекомендована література:

1. Захаров Г. Ф. Политика Японии в Маньчжурии (1932–1945). / Г. Ф. Захаров. – М., 1990.
2. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр.) / А. Козицький. – Львів, 2000.
3. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов. – М.,1988.
4. Кутаков Л. Очерки новейшей истории Японии (1918–1963) / Л. Кутаков. – М., 1965.
5. Японский милитаризм : военно-историческое исследование. – М., 1972.

Тема: Країни Сходу після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.

1. «Біла революція» в Ірані.

План

1. Іран після Другої світової війни.
2. Реформи 1963 р. в Ірані.
3. Наслідки «білої революції», її вплив на подальший розвиток країни.

Понятійний апарат:

«Біла революція», ісламські екстремісти, Мухаммед Мосаддик, «корпус просвітництва», таємна поліція САВАК, аятолла Хомейні.

Методичні поради:

Вивчення цієї теми слід розпочати з висвітлення суспільно-політичних процесів на території Ірану у післявоєнний період: постійні зміни урядів, заворушення та спроби державних переворотів, суперництво за владу прихильників партії Туде, лівих націоналістів та ісламських екстремістів; національні рухи азербайджанців та курдів. Студенти повинні зазначити, що це був період політичної нестабільності (50–60-ті рр. ХХ ст.).

Далі слід зупинитися на питанні про проведення широкої програми реформ внутрішнього життя країни та швидкої модернізації суспільного устрою, що отримали згодом назву «білої революції». Перерахувати і розкрити суть реформ: земельної (аграрної), націоналізації лісів; продажу державних фабрик і заводів; зміни закону про вибори до парламенту; створення «корпусу просвітництва» для ліквідації неписьменності. Слід підкреслити, що разом з реформами уряд Ірану демонстрував бажання покінчити з традиційним для країни казнокрадством та корупцією.

Питання для самоконтролю:

1. Що являла собою «біла революція»?
2. Розкрити суть реформ внутрішнього життя Ірану.
3. Дати характеристику розвитку Ірану в 50–60-х рр. ХХ ст.

Рекомендована література:

1. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999 рр.: курс лекцій / А. Козицький. – Львів, 2000.
2. Розалиев Ю. И. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. И. Розалиев. – М., 1987.
3. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времён до наших дней. – М., 1987.
4. Агаев Л. С. Иран между прошлым и будущим / Л. С. Агаев. – М., 1987.
5. Иванов М. С. Иран в 60–70-е годы ХХ века / М. С. Иванов. – М., 1977.
6. Иранская революция : причины и уроки. – М., 1989.
7. Школьников Б. А. Иран в конце 50-х – начале 60-х годов ХХ века / Б. А. Школьников. – М., 1985.

2. Національно-релігійні відносини в Індії в 80–90-х рр. ХХ ст.

План

1. Державний розвиток Індії в 80–90-х рр. ХХ ст.
2. Зіткнення між індусами та мусульманами на етнічному ґрунті.
3. Регіональні сепаратистські рухи 90-х рр. ХХ ст.

Понятійний апарат:

Сепаратистський рух, сикхи, тамільська меншість, сингалізька більшість, ультранаціоналістична паніндуїстська партія «Бхаратія джаната».

Методичні поради:

Розглядаючи тему, слід зазначити, що 80-ті рр. ХХ ст. були позначені постійними етнорелігійними конфліктами. Найбільшу проблему індійського уряду в першій половині 80-х рр. ХХ ст. становив сепаратистський рух у Пенджабі. Студенти повинні детально розглянути особливості правління І. Ганді; зупинитися на висвітленні питання про врегулювання найбільшої проблеми індійського уряду в першій половині 80-х рр. ХХ ст. – сепаратистського руху. Далі слід розкрити питання про зіткнення між індусами та мусульманами; про кампанію бомбових терористичних актів, розпочатих сикхами проти індуського цивільного населення (1984 р.). Студенти повинні звернути увагу на низку заходів, які здійснив індійський уряд для виділення в окремі адміністративні території зон розселення незадоволених існуючим адміністративним поділом національних та релігійних груп. Розкрити суть регіональних сепаратистських рухів 90-х рр. ХХ ст. (ультранационалістична паніндуїстська партія «Бхаратія джаната»). Звернути увагу на новий курс уряду прем'єр-міністра А. Б. Ваджпаї, спрямований на розбудову військової промисловості та петретворення Індії у світову наддержаву. Кашмірська криза 1999 р., нормалізація міждержавних стосунків.

Питання для самоконтролю:

1. Що становило найбільшу проблему індійського уряду в першій половині 80-х рр. ХХ ст.?
2. Які було застосовано заходи щодо врегулювання етнорелігійних конфліктів в Індії?

Рекомендована література:

1. Ганди С. Раджив / С. Ганди // Дружба народів. – 1998. – № 1.
2. Жагалов Л. Камо грядеши «свадеши» / Л. Жагалов // Новое время. – 1994. – № 4.
3. Кармалито С. Р. Ганди (политический портрет) / С. Р. Кармалито // Эхо планеты. – 1998. – № 4.
4. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999 рр: курс лекцій / А. Козицький. – Львів, 2000.
5. Поліха І. Кашмірська криза / І. Поліха // Політика і час. – 1997. – № 2.
6. Салганик М. Семейный портрет на фоне истории : О Радживе Ганди / М. Салганик // Дружба народів. – 1998. – № 1.

3. Радянсько-китайські відносини в 60–80-х рр. ХХ ст.

План

1. Зміна курсу керівництва КПК у внутрішній та зовнішній політиці після Другої світової війни.
2. Радянська допомога у соціалістичному розбудовуванні КНР.
3. Погіршення стосунків між СРСР і Китаєм в кінці 60-х – на початку 80-х рр. ХХ ст.

Понятійний апарат:

«Великий стрибок», «культурна революція», хунвейбіни, «цзаофани» («бунтівники»)

Методичні поради:

Вивчення питання слід розпочати з розгляду китайсько-радянської угоди про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу 1950 р., яку було підписано у Москві. Далі слід вказати, що за десять років СРСР надав Китаю допомогу у будівництві 250 великих об'єктів, кредити на суму 2 мільярди доларів. Розглядаючи питання про погіршення стосунків між країнами, варто проаналізувати зміни у внутрішній та зовнішній політиці КНР в 60–70-х рр. ХХ ст.: «великий стрибок», «культурна революція». В розрізі цих подій вказати на причини та наслідки погіршення китайсько-радянських стосунків, яке супроводжувалося розпалюванням китайським керівництвом конфлікту з СРСР (в 60-х рр. ХХ ст. відбувся розрив у радянсько-китайських відносинах і розпочався процес зближення КНР з країнами Заходу). Зазначити, що в 1965 р. розпочалися чистки в китайській армії за підозрою у співпраці з СРСР; у 1967 р. у Пекіні «хунвейбіни» розгромили посольство СРСР; в 1969 р. відбулася збройна сутичка на кордоні СРСР в районі острова Даманський на р. Уссурі і в Джунгарському проході на кордоні Синьцзян-Уйгурського автономного округу. Повернувшись до своєї давньої політики протистояння із СРСР, у 1980 р. КНР відмовилася продовжити термін радянсько-китайської угоди 1950 р. і приєдналася до бойкоту Московської Олімпіади.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягала суть «великого стрибка»?
2. Вказати на причини та наслідки погіршення радянсько-китайських стосунків.
3. Проаналізувати основні збройні конфлікти 60-х рр. ХХ ст. між КНР і СРСР.
4. Вказати на причини відмови Китаєм продовжити термін мирного договору 1950 р.

Рекомендована література:

1. Борисов А. Внутренняя и внешняя политика Китая в 70-е годы / А. Борисов. – М., 1982.
2. История Китая / под ред.: А. В. Васильева, А. В. Меликсетова. – М., 1998.
3. История Китая с древнейших времён до наших дней / отв. ред. Л. В. Симоновская, М. Ф. Юрьев. – М., 1974.
4. Китай после культурной революции: политическая система, внутриполитическое положение. – М., 1979.
5. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. Посібник для студентів іст. і гум. фак-тів університетів / А. Козицький. – Львів, 2003.
6. Новейшая история Китая. 1917–1970 гг. / под ред. М. И. Сладковского. – М., 1972.

4. Роль армії у внутрішньополітичному житті Туреччини після Другої світової війни.

План

1. Туреччина під час правління Демократичної партії.
2. Туреччина в 60–70-х рр. ХХ ст.
3. Туреччина в 80–90-х рр. ХХ ст.

Понятійний апарат:

«Моссад», А. Мендерес, «процес 167-ми», два крила – «офіцерське» і «генеральське», Ісмет Іненю.

Методичні поради:

Вивчаючи тему, студенти повинні спершу охарактеризувати політичне становище Туреччини у післявоєнний період, вказуючи на те, що роль армії у внутрішньополітичному житті Туреччини була особливою протягом декількох післявоєнних десятиліть. Зазначити, що в 1947 р. було підписано угоду між США і Туреччиною про надання останній військово-технічної допомоги; 1951 р. – вступ Туреччини в НАТО. З 50-х років ХХ ст. розпочинається створення системи військових баз, варто вказати на те, що на 1960 р. чисельність власної армії сягнула півмільйона солдат. Охарактеризувати переворот 1960 р., вказати на наслідки. Охарактеризувати переворот 1980 р., вказати на наслідки (створення Ради національної безпеки). З'ясувати, чому 1983 р. виявився переломним і військові поступово почали відновлювати політичні свободи в країні.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризувати політичне становище Туреччини у післявоєнний період.
2. Вказати на особливу роль армії у внутрішньополітичному житті країни протягом декількох десятиліть.
3. Які були причини і наслідки переворотів 1960 і 1980 рр.?
4. Коли було створено РНБ (Раду національної безпеки)?

Рекомендована література:

1. Козицький, А. Новітня історія країн Азії та Африки. Посібник для студентів іст. і гум. фак-тів університетів / А. Козицький. – Львів, 2003.
2. Новейшая история Турции / под ред. А. М. Шамсутдинова. – М., 1968.
3. Розалиев Ю. Н. Экономическая история Турецкой Республики / Ю. Н. Розалиев. – М., 1980.
4. Турецкая республика в 60–70-е годы. Вопросы общественно-политического развития. – М., 1984.

5. Економічний розвиток Японії в 60–90-х рр. ХХ ст.

План

1. Стрімкий економічний розвиток Японії в 60–70-х рр. ХХ ст.
2. Японо-американські стосунки в 80–90-х рр. ХХ ст. «Економічні війни».
3. Фінансова криза 1997 р., її наслідки.

Понятійний апарат:

«Спільний ринок», «японське економічне диво», «економічна війна», «Хейсей» («Досягнення загального миру»).

Методичні поради:

Розгляд даної теми слід розпочати із визначення причин стрімкого економічного зростання Японії. Зауважити, що економіка часів уряду Танаки (1972–1974) отримала назву «золотого віку сучасної Японії». Далі студенти

повинні звернути увагу на той факт, що в кінці 70-х–на початку 80-х рр. ХХ ст. економіка Японії зміцнилася настільки, що країна змогла розпочати «економічні війни» – пряму боротьбу за ринки збуту в США. США на той час були головним торговельним партнером Японії. Далі слід прослідкувати процес сповільнення темпів приросту японського ВВП у 90-х рр. ХХ ст. Охарактеризувати причини фінансової кризи 1997 р.: закриття Токійської фондової біржі, ліквідація наслідків фінансової кризи власними силами.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрити суть «японського економічного дива».
2. Дати характеристику японо-американським відносинам у післявоєнний період.
3. Що таке «економічні війни»?
4. Якими були причини та наслідки фінансової кризи 1997 р.?

Рекомендована література:

1. Ирумада Н. Новое толкование истории страны и регионализма в Японии / Н. Ирумада // ЭКО. – 1998. – №3.
2. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. Посібник для студентів іст. і гум. фак-тів університетів / А. Козицький. – Львів, 2003.
3. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов. – М., 1988.

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

7.1. Тематика рефератів та методичні рекомендації до них

1. Цинська імперія за умов боротьби проти «відкриття» країни.

Методичні рекомендації:

Розгляд теми слід розпочати з аналізу політичної та економічної ситуації в імперії, зауважуючи, що кризова постсередньовічна економіка неспроможна була на рівних змагатися з капіталістичною промисловістю Заходу в ефективності та якості виробництва, тому китайський ринок був штучно закритий, щоб запобігти проникненню іноземних товарів у країну. Беззаперечно, така ситуація не влаштовувала західних товаровиробників. Далі слід зазначити, що Великобританія як одна із розвинених у промисловому відношенні країна тогочасного світу, доклала немало зусиль, щоб «відкрити» китайський ринок для своїх товарів. Вказати на мету декількох посольств Великобританії до Китаю, які очолили лорд Дж. Маккартней та лорд У. П. Амхерст, детально описати їх, зробити певні висновки з огляду на результати переговорів. Варто підкреслити, що, не досягнувши згоди Китаю „відкрити” країну, англійці знайшли інший вихід із ситуації, почавши контрабандою ввозити до Цинської імперії опіум, вирощений і виготовлений у підконтрольних британцям областях Індії. В результаті боротьби китайського уряду проти опіумної торгівлі та указів про заборону ввозу його на територію Китаю, виник конфлікт, який призвів до Першої англо-китайської опіумної війни. Далі слід охарактеризувати хід подій та наслідки війни. Розглянути основні положення Нанкінського договору, підписаного 29 серпня 1842 р., який, по суті, і став першим кроком до напівколоніального поневолення Китаю Заходом. Для глибокого і всебічного дослідження теми настійно рекомендується використовувати джерела.

2. Опіумні війни Англії та Франції в Китаї.

Методичні рекомендації:

Досліджуючи цю тему студенти повинні наголосити на тому, що Англія намагалася знищити самоізоляцію Китаю, щоб перетворити його в колонію Англії. Необхідно зупинитися на висвітленні мети місії англійського дипломата Маккартнея до Китаю у 1793 р. Далі студентам слід зазначити, що після захоплення англійцями Бенгалії, в якій вирощувався опіум, Ост-Індська кампанія отримала від англійського уряду монопольне право на опіумну торгівлю і почала ввозити опіум до Китаю. Особливу увагу слід зосередити на питанні про виникнення руху за заборону ввозу опіуму в Китай. Розкрити суть патріотичної діяльності Лінь Цзе-сюя.

Далі студенти повинні визначити причини першої англо-китайської опіумної війни. Розглянути хід бойових дій і причини поразки та капітуляцію Китаю. Визначити, яким був характер Першої Опіумної війни та її наслідки.

Подати аналогічну характеристику Другої Опіумної війни: хронологічні рамки, причини, передумови, хід бойових дій, наслідки.

3. Соціально-економічні реформи в Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.

Методичні рекомендації:

Варто звернути увагу на те, що остання третина XIX ст. в історії Японії була періодом становлення капіталізму і буржуазної державності. Тому принципове значення для розуміння характеру процесів і змін, які відбувалися в 70-90-х рр. XIX ст. має визначення суті «Реставрації Мейджі» і розуміння специфіки буржуазної революції в Японії. Дослідник повинен вказати на те, що вищезазначені процеси – це унікальний досвід зміни формацій, генезису національного капіталізму поза рамками європейського. Розглядаючи проблему розвитку Японії в останній третині XIX ст., потрібно прослідкувати прояв таких особливостей розвитку капіталізму в країнах східної моделі:

- 1) специфічна роль зовнішнього фактора (політика західних країн);
- 2) роль політичної надбудови як головного фактора прискореного розвитку;
- 3) сприятлива дія соціокультурних факторів, пов'язаних з традиціями.

Необхідно звернути увагу на серію реформ 1872–1873 рр., мета яких полягала у проведенні політики внутрішньої модернізації і позбавленні країни від зовнішньополітичної залежності.

4. Роль англійської Ост-Індської компанії в завоюванні Індії.

Методичні рекомендації:

Дослідження даної теми рекомендується розпочати із твердження про те, що, втративши воєнно-політичну єдність, Індія залишалася багатою економічно на природні ресурси, а тому відразу стала об'єктом посиленої експансії з боку європейських колонізаторів: розпочалося англо-французьке суперництво (семилітня англо-французька війна 1756–1763 рр.) за вплив в Індії і початок перетворення її на колонію. Прослідкувати процес створення англійської Ост-Індської компанії, надання їй повноважень і монопольного права на ведення торгівлі в азійському регіоні; розбудову та вдосконалення системи колоніальної експлуатації. Зауважити, що після втрати англійцями північноамериканських колоній Індія стала для них головним об'єктом колоніальної активності. Зокрема, перша половина XIX ст. було досить важливим етапом становлення британського колоніального панування. Прослідкувати причини та наслідки англо-маратхських та англо-сикхських війн. Охарактеризувати особливості колоніальної політики Англії в Індії: прийняття нових хартій, податкові системи, становлення капіталістичних відносин, наслідки культурної політики. Вказати на те, що, завершивши воєнно-політичне завоювання Індії, англійці вирішили з метою збільшення колоніальних прибутків здійснити певні заходи щодо модернізації країни, однак традиційна індійська цивілізаційна система східного типу вперто не бажала здавати свої позиції. Зазначити, що в середині XIX ст. виникли передумови для зародження індійського національного відродження та активізації національно-визвольного руху. Для глибокого і всебічного дослідження теми наполегливо рекомендується використовувати джерела.

5. Розпад держави Сефевідів та утворення держави Надір-шаха.

Методичні рекомендації:

Варто перш за все зазначити, що в середні віки Іран (Персія) був однією із найбільших держав Азії. В епоху постсередньовіччя іранська держава, об'єднана під владою династії Сефевідів, переживала період економічного і культурного піднесення, який з кінця XVII ст. змінюється періодом занепаду з декількох причин:

- до послаблення держави Сефевідів призвели безкінечні народні повстання (підвищення розмірів податків, протиріччя між правлячою верхівкою і народними масами; внутрішня боротьба всередині правлячих угруповань суспільства і шиїтським духовенством з одного боку і військово-кочівною племінною знаттю – з іншого).
- деградації держави, в певній мірі, сприяло і освоєння західноєвропейськими державами морського шляху в Індію навколо Африки, що призвело до скорочення зовнішньої і посередницької торгівлі Ірану та істотного падіння прибутковості.

Довести, що усі ці чинники призводили до повстань і посилення антисефевідських настроїв. Нерідко антиурядові виступи мали релігійне забарвлення і відбувалися під гаслами відстоювання забороненого шиїтами сунізму або позбавлення християн утисків з боку мусульман. В 1722 р. Іран пережив афганське нашествя, в результаті якого афганський правитель Мір-Махмуд був проголошений шахом Ірану. Боротьбу за вигнання загарбників очолив талановитий полководець Надір-хан, якого згодом було проголошено шахом Ірану. Прийшовши до влади, він відразу розпочав організацію завойовницьких походів і війн з метою поновити спустошену державну казну. Для глибокого і всебічного дослідження теми рекомендується використовувати джерела.

6. Османська імперія на початку XVIII ст.

Методичні рекомендації:

Досліджуючи дану тему, потрібно зазначити, що на початку XVIII ст. Османська імперія переживала глибоку кризу воєнно-експансіоністського режиму та територіальної цілісності імперії. Це було пов'язано в деякій мірі з тим, що в цей хронологічний період передові країни Європи вступили на новий шлях розвитку, а в імперії зберігалися традиційні середньовічні форми виробництва, примітивні форми сільського господарства та ремесла. Вказати на той факт, що після гучних поразок кінця XVII ст. османи вперше почали втрачати території, захоплені протягом минулих століть в Європі, що стало наочним проявом принципової зміни в балансі сил між Сходом і Заходом у бік домінування останнього. Слід зазначити, що руйнівними для імперії виявилися наслідки Великих Географічних відкриттів, які зламали транзитну монополію османів і в такий спосіб позбавили султанську скарбницю значної частини звичних доходів. Російсько-турецька війна 1735–1739 рр.: «генеральні капітуляції» – прослідкувати, як нерівноправний мирний договір став своєрідною моделлю, за якою європейські країни дістали можливість перейти спочатку до фінансово-економічного, а в перспективі – і до політичного поневолення Оттоманської Порту.

7. Особливості та ідеологічні концепції колоніальної політики в Африці.

Методичні рекомендації:

Колоніальне проникнення в країни Африки має довготривалу історію. Вперше західноєвропейські мореплавці досягли її берегів в кінці XV ст. В XVI–XVIII ст. Африка була головним постачальником рабів для торговців «живим товаром». В XVIII ст. там були засновані англійські колонії, але їм не надавали великого значення. І тільки в XIX ст. відбулася масова колонізація цього регіону. Чітко прослідковуються три етапи в західноєвропейському проникненні на континент, і ці етапи відрізняються за різними принципами колоніальної політики. В їх основі такі ідеологічні концепції, як меркантилізм, фрітредерство, протекціонізм.

Дати детальну характеристику ідеологічним принципам колоніальної експансії, вказуючи на їх особливості і хронологію.

8. Мексиканська конституція 1917 р. як завершальний етап мексиканської революції.

Методичні рекомендації:

При написанні реферату на цю тему, студент повинен в першу чергу усвідомити, що прийняття мексиканської конституції 1917 р. стало завершальним етапом революції 1910–1917 рр., яка відіграла важливу роль у подальшому історичному розвитку Мексики. Слід вказати на те, що вона завдала серйозного удару по великому землеволодінню і католицькій церкві, послабила позиції іноземних монополій і обмежила їх подальше проникнення, створила сприятливі умови для розвитку капіталізму в Мексиці. Далі варто зазначити, що нова конституція сприяла проведенню прогресивних реформ в економічній, політичній і культурній сферах. Однак залишалися невирішеними ряд проблем, таких як аграрне питання, здійснення корінних демократичних перетворень. Для розкриття даної теми слід проаналізувати деякі статті Конституції, надати їм оцінку, використовуючи рекомендовані джерела.

9. Гандізм – Суспільно-політичне і релігійно-філософське вчення.

Методичні рекомендації:

Ганді Мохандос Карамчанд – один із лідерів індійського національно-визвольного руху, його ідеолог, безпосередньо керував антиколоніальною боротьбою індійського народу. Гандізм – вчення, розроблене Махатмою Ганді, яке стало ідеологією індійського національно-визвольного руху. Головні принципи і риси: досягнення незалежності мирними, ненасильницькими засобами, шляхом залучення до боротьби широких верств населення; ідеалізація старовини, апеляція до релігійних почуттів народу, боротьба з кастовою нерівністю.

10. Агресивна колоніальна політика Японії в Південно-Східній Азії напередодні та в роки Другої світової війни.

Методичні рекомендації:

Після окупації Німеччиною в 1940 р. Франції і Голландії уряд Коноє вирішив скористатися зручним моментом і захопити їхні колонії – Індонезію та Індокитай, плануючи включити їх разом з Китаєм та іншими країнами

Південних морів у «велику східно азійську сферу процвітання». На першому етапі війни Японія захопила частину Нової Гвінеї, Філіппіни, ще декілька островів Тихого океану. До 1942 р. Японія окупувала територію близько 3,8 млн кв. км (не враховуючи захопленої раніше території Китаю і Кореї). При цьому японські війська виявляли неймовірну жорстокість по відношенню до полонених і населення окупованих територій, що на багато десятків років після закінчення війни визначило негативне відношення до Японії з боку народів і урядів країн Східної Азії.

11. Етатизм і його суть.

Методичні рекомендації:

Розгляд цієї теми слід розпочати з висвітлення питання про економічний та політичний розвиток Туреччини в 20–40-х рр. ХХ ст. Вказати на те, що на період завершення боротьби за незалежність Туреччина належала до економічно слабо розвинутих країн, її економіка мала аграрний напівколоніальний характер. Головним змістом економічної політики в цих умовах став етатизм, державно-монополістичний капіталізм, що передбачала – вкладення державних коштів в промисловість, залізничний транспорт та інші галузі господарства. Далі слід розглянути ряд реформ, проведених щодо державного устрою, законодавства, культури та побуту. Визначити, які наслідки мала політика етатизму в Туреччині.

12. Антиколоніальний рух в Африці на початку ХХ ст. Зародження ідеології африканського націоналізму.

Методичні рекомендації:

Варто звернути увагу на те, що саме на початку ХХ ст. відбувається зародження ідеології африканського націоналізму на тлі національно-визвольного руху. Африканське населення не мирилося зі своєю долею, відмовлялося бути в становищі рабів у європейських колонізаторів. Початок процесу формування ідеології визволення було покладено представниками першого покоління африканської інтелігенції, яке зароджувалося з другої половини ХІХ ст. Це були священники, чиновники, люди вільних професій (їх називали першими африканськими просвітителями). Вони виступали із закликами до об'єднання африканців у відстоюванні своїх прав, за збереження культурної спадщини, за створення афро-християнської церкви.

13. Диктаторські режими в латиноамериканському регіоні міжвоєнного періоду.

Методичні рекомендації:

Опрацювавши достатню кількість літератури та джерел, студент має змогу дати детальну характеристику диктаторським режимам міжвоєнного періоду в країнах Латинської Америки. Розпочати варто із військового перевороту 1924 р. в Чилі. Військова хунта не змогла втриматися, оскільки не мала міцної опори, що призвело до розколу і протиріч, в результаті яких було здійснено новий військовий переворот 1925 р. Було відновлено конституційний режим і

прийнято нову конституцію Чилі 1925 р. На Кубі в 1925 р. президент республіки генерал Херардо Мачало-і-Моралес встановив терористичний диктаторський режим, застосувавши у відношенні до учасників демократичного руху жорстокі репресії. В Мексиці в 1924–1928 рр. укріпився режим «революційного каудильїзму» на чолі з генералом Плутарко Еліаса Кальеса. Порівняти діяльність цих режимів, зробити відповідні висновки.

14. Індонезія в другій половині ХХ ст.: становлення основ державності.

Методичні рекомендації:

Особливість політичного розвитку Південно-Східного регіону Азії полягає в тому, що після капітуляції Японії його буквально поглинула хвиля визвольних революцій. В Індонезії ж ще до капітуляції Японії її лідер Ахмед Сукарно виклав 1 червня 1945 р. свої «п'ять принципів» майбутньої незалежної індонезійської держави: «націоналізм», «інтернаціоналізм», «демократія», «всезагальний благоустрій», «віра в Бога». Ці принципи були включені до конституції Республіки Індонезія і зберігали свою значимість аж до кінця ХХ ст.

15. Сучасні гострі проблеми в країнах Латинської Америки.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи тему, слід зазначити, що сучасні проблеми існування і розвитку всього людства полягають у запобіганні світовій термоядерній війні і забезпеченні миру для всіх народів; подоланні розриву в рівні соціально-економічного розвитку між розвиненими країнами і тими, що розвиваються, подоланні голоду, убогості і неписьменності; регулюванні стрімкого зростання населення в країнах, що розвиваються; запобіганні катастрофічному забрудненню навколишнього середовища; забезпеченні людства необхідними ресурсами. Слід зауважити, що глобальні проблеми породжені протиріччями суспільного розвитку, масштабами впливу діяльності людства на навколишній світ і пов'язані також із нерівномірністю соціально-економічного і науково-технічного розвитку країн та регіонів. Розв'язання глобальних проблем вимагає розгортання міжнародного співробітництва. Проаналізувати детально гострі проблеми розвитку країн Латинської Америки: уповільнення темпів економічного розвитку, зростання безробіття, інфляції, посилення корупції, мафії, створення нелегальних виробництв (наприклад, наркотиків – яскравий приклад – Колумбія).

16. Рік Африки.

Методичні рекомендації:

Проблема деколонізації Африки та 1960 р. як кульмінаційного моменту у визначеному процесі є надзвичайно актуальною, адже у післявоєнний період склалися всі об'єктивні і суб'єктивні умови розвитку африканських країн як незалежних і самобутніх. Настав період звільнення Африканського континенту від європейського колоніалізму та здобуття цими країнами можливості самостійного розвитку. Слід вказати на те, що процес деколонізації Африки можна поділити на два етапи:

1.) з середини 50-х – до середини 60-х рр. ХХ ст. – поява незалежних держав у Північній і Тропічній Африці;

2.) 1975–1990 рр. – завершення деколонізації півдня Африки.

Розвиток національно-визвольних рухів на території африканських держав спричинив звернення уваги на процеси, що відбувалися з боку світової громадськості. 1960 рік був названий «Роком Африки» внаслідок того, що протягом цього року сімнадцять африканських країн стали незалежними. В 1960 р. було проголошено Декларацію ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам.

17. Панідеології в сучасних країнах Сходу.

Методичні рекомендації:

В ідеологічній і політичній боротьбі в афро-азійських країнах досить широко використовується наднаціональна ідеологія, або панідеології (панісламізм, пантюркізм, панарабізм, сіонізм). Вони возвеличують єдність великих суспільних утворень на територіальній, расовій, етнокультурній і релігійній основі. Майже всі вони зародилися у першій половині ХХ ст., а з часом отримали нові акценти, новий зміст і функції. Варто проаналізувати кожен з панідеологій, вказати на їх специфічні особливості.

7.2. Додаткова тематика рефератів з курсу

«Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу»

3 курс

1. Російсько-китайські відносини (XVII – початок XIX ст.).
2. Феномен селянських повстань на Сході в середині XIX ст.
3. Культ імператора в Японії: міфи, історія, доктрини, політика.
4. Вожді національно-визвольного повстання 1857–1858 рр.
5. Революція і диктатура у Парагваї (1810–1840 рр.).
6. Народження мексиканської держави.
7. Південно-Східна Азія і експансія в XVII – на початку XVIII ст.
8. С. Болівар в історії і політиці.
9. Повстання іхетуанів в Китаї (1898–1901 рр.).
10. Католицька церква в Іспанській Америці (XVI–XVIII ст.).
11. Афганістан на шляху історії (1901–1929 рр.).
12. Сессіль Родс та його час.
13. Російська та радянська література по новій історії Китаю.
14. Іранська революція 1905–1911 рр.
15. Історія збройних сил Афганістану, 1747–1977 рр.
16. Історія національно-визвольної боротьби народів Африки у новий час.
17. Англо-бурська війна (1899–1902).
18. Соціально-економічна історія Китаю, 1894–1914 рр.
19. Абд аль-Кадір (1808–1883 рр.).
20. Католицька церква у В'єтнамі (XVII – початок XIX ст.).

21. Соціальна структура Китаю у ХІХ – першій половині ХХ ст.
22. Мусульманські концепції в філософії і політиці (ХІХ – ХХ ст.).
23. Особливості розвитку капіталізму в Аргентині (к. ХІХ – п. ХХ ст.)
24. Таємні товариства у Китаї (ХVІІ – початок ХІХ ст.).
25. Рух за реформи в Китаї наприкінці ХІХ ст.
26. Китайський революціонер Сунь Ятсен: життя, боротьба та еволюція політичних поглядів.
27. Модернізація і культурний процес в Азії на межі ХІХ – ХХ ст.
28. Становлення сучасних форм політичного життя на Сході на початку ХХ ст.
29. Модернізація культури у Східній Азії (друга половина ХІХ – ХХ ст.).
30. Колоніалізм на традиційному Сході.
31. Трансформація традиційної структури індійського суспільства (к. ХІХ – п. ХХ ст.).
32. Релігії та релігійно-культурні традиції Південної та Південно-Східної Азії на межі ХІХ–ХХ ст.
33. Внесок європейських вчених та мандрівників у дослідження флори, фауни, етнічного розвитку африканського континенту.
34. Внесок російських мандрівників у дослідження Азії і Африки.
35. Проблеми періодизації історії Сходу ХVІІ – початку ХХ ст.
36. Політика самоізоляції на традиційному Сході.
37. Повстання Баба Діпо Негоро 1825–1830 рр. на Яві.
38. Перетворення Індонезії на голландську колонію.
39. І. Ф. Крузенштерн – враження про перебування в Китаї.
40. Перебування і діяльність І. Н. Гончарова на Сході.
41. Перебування і діяльність О.С. Грибоєдова на Сході.
42. Кримський А. Е. – сходовознавець.
43. Історичний розвиток Китаю в оцінці суспільно-політичних кіл Росії 50-х–першої половини 60-х рр. ХІХ ст. (Обручев В. А., Шелгунов Н.).
44. Погляди російського публіциста М. А. Добролюбова на британське панування в Індії і його результати.
45. Російсько-китайські відносини (ХVІІ – початок ХІХ ст.).

4 курс 7 семестр

1. Чан Кайші – історичний портрет.
2. Діяльність Сунь Ятсена, направлена на встановлення національної єдності Китаю.
3. Соціально-економічна політика Гоміньдану в Китаї (1927–1949 рр.).
4. Суть і наслідки кампаній громадської непокори в Індії.
5. Світогляд Мохандоса Карамчандра Ганді.
6. Індусько-мусульманські відносини в першій половині ХХ ст.
7. Мусульманські течії в суспільному житті Індії.
8. Світова економічна криза та Індія.
9. Суть, ідеологічні принципи тенноїзму.
10. Фашизація Японії, її суть.

11. Мустафа Кемаль Ататюрк – історичний портрет.
12. Гілянська республіка 1920–1921 рр.
13. Специфіка мандатної системи на Арабському Сході.
14. Антиімперіалістичний національно-визвольний рух в Єгипті 1918–1924 рр.
15. Панафриканський рух і його значення.
16. Політичні афрохристиянські рухи в першій половині ХХ ст.
17. Діяльність Сессіля Родса в Африці.
18. Державний переворот 1921 р. в Ірані, дискусія серед вчених про його суть.
19. Сіонізм і діяльність Всесвітньої сіоністської організації.
20. Колоніалізм і національно-визвольний рух в країнах Південно-Східної Азії.
21. Масові революційні виступи в 30-х рр. ХХ ст. в Індонезії і Сукарно.
22. Соціально-економічний розвиток країн Латинської Америки в 20–30-х рр. ХХ ст.
23. Встановлення диктаторських режимів в країнах Латинської Америки.
24. Поширення фашизму в Латинській Америці.
25. Військові перевороти в 20–30-х рр. ХХ ст. в Чилі.
26. Революція 3 листопада 1930 р. в Бразилії.
27. Військовий переворот в Аргентині. Хосе Фелікс Урібуру.
28. «Антільський Муссоліні» – Херардо Мочадо-і-Моралес.
29. «Чилійський Муссоліні» – полковник Карлос Ібаньєра.
30. Фульхенсіо Батиста – історичний портрет.
31. Артуро Алессандра Пальма – історичний портрет.
32. Ден Сяопін – автор теорії про будівництво соціалізму з китайською специфікою.
33. Палестинська проблема в міжнародних відносинах 1920–1939 рр.
34. Особливості колоніальної (мандатної) політики Великобританії та Франції на Близькому Сході.
35. Еволюція конституційно-адміністративної системи Британської Індії в 20–30-і рр. ХХ ст.

4 курс 8 семестр

1. Суть «культурної революції» в Китаї.
2. Перспективи українсько-китайських зв'язків.
3. Роль ісламського фактору в Ірані та в регіоні Близького та Середнього Сходу.
4. Курдське питання.
5. Територіальна проблема у радянсько-японських і російсько-японських відносинах.
6. Японське економічне диво.
7. Індусько-мусульманські протиріччя в другій половині ХХ ст.
8. Перехід Індії від планової до ринкової економіки 1991 р.
9. Рух «Тигри визволення Таміл-Іламу».
10. Утворення республіки Шрі-Ланка.
11. Незалежний Непал.

12. Кашмірське питання та загострення відносин між Індією та Пакистаном.
13. АСЕАН: перспективи розвитку.
14. В'єтнамсько-американська війна.
15. Близькосхідна криза: джерела, ескалація, реалії 80–90-х рр. ХХ ст.
16. Суніти і шиїти.
17. Організація визволення Палестини.
18. «Рік Африки» (1960р.).
19. Режим апартеїду.
20. Роль ООН у визвольній боротьбі народів Тропічної і Південної Африки.
21. Національні та регіональні конфлікти на Африканському континенті. Їх причини та наслідки.
22. Індо-пакистанський конфлікт, як один з факторів дестабілізації в Південній Азії.
23. Утворення республіки Бангладеш.
24. Афганська війна 1979–1988 рр.
25. Рух талібів, їх перемога та прихід до влади.
26. Кубинська революція (1952–1961рр.).
27. Військовий переворот в Чилі 1973 р.
28. Нікарагуанська революція та Центральноамериканських конфлікт.
29. Панамська криза та інтервенція США в Панамі.
30. Режим «червоних кхмерів» в Камбоджі (1975–1979 рр.).
31. СНЛАД (Соціалістична Народна Лівійська Джамахірія).
32. Корейська війна 1950–1953 рр. як результат протистояння Схід – Захід.
33. Нельсон Мандела – перший президент оновленої ПАР.
34. Рухолла Мусаві Хомейні – історичний портрет.
35. Ісмет Іненю – історичний портрет.
36. Сулейман Демірель – історичний портрет.
37. Неджметтін Ербакан (Туреччина).
38. Джавахарлал Неру – політична діяльність.
39. Хо Ші Мін і партія трудящих В'єтнаму.
40. «Соціалізм» Г. А. Насера.
41. Анвар Садат – політична діяльність.
42. Хосні Мубарак - політична діяльність.
43. Хафез Асад – політична діяльність.
44. Я. Арафат – політична діяльність.
45. Хафізула Амін (Афганістан).
46. Нур Мухаммед Тараки (Афганістан).
47. Мухаммед Дауд (Афганістан).
48. У сама Бен Ладен.
49. Мохаммед Мосаддик (Пакистан).
50. Фейсал Ас-Сауд (Саудівська Аравія).
51. Лі Куан Но (Сінгапур).
52. Мохаммед Бен Юсуф (Марокко).
53. Хабіб Бургіба (Туніс).
54. Пол Пот (Камбоджа).

55. Ієнг Сарі (Камбоджа).
56. Ахмед Бен Беллі (Алжир).
57. Патріс Емері Лумумба (1925–1961 рр.).
58. Б. Бхутто – історичний портрет.
59. Бабрак Кармаль – політична діяльність.
60. Ернесто Че Гевара – історичний портрет.
61. Фульхенсіо Батиста-і-Сальдивар.
62. Фідель Кастро – політична діяльність.
63. Сальвадор Альєнде – історичний портрет.
64. Сомоса Анастасіо (Нікарагуа).
65. Аугусто Піночет (Чілі).
66. Перон Хуан Домінго (Аргентина).
67. Ева Перон (Евіта)

7.3. Тематика курсових робіт та методичні рекомендації до їх виконання

Методичні рекомендації по написанню курсових робіт.

Згідно з навчальним планом з курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» передбачено виконання курсової роботи на III курсі стаціонарного відділення і на IV курсі заочного відділення інституту історії і філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Написання курсової роботи є важливим моментом у вивченні курсу, оскільки дає студентові можливість достатньо глибоко вивчити і дослідити одну із ключових проблем даного курсу.

Першим кроком до написання курсової роботи є вибір теми дослідження. Під час вибору теми студент керується власними науковими інтересами, цілями і прихильностями. Однак при цьому слід враховувати такі важливі фактори, як актуальність теми, її важливість, науково-теоретичне, практичне, пізнавальне значення, наявність джерел і можливість їх використання, стан розкриття даного питання в історичній літературі. Роботу над обраною темою слід розпочинати з опрацювання літератури, яка є в наявності в доступних бібліотеках. Далі потрібно скласти план дослідження. Після цього слід систематизувати матеріал у відповідності з планом роботи, який заздалегідь повинен бути затверджений у керівника курсового проекту. Зібравши джерельний і критичний матеріал, студент приступає до написання курсової роботи.

У вступові необхідно сформулювати актуальність, мету, завдання, хронологічні та територіальні рамки дослідження, проаналізувати історіографію та джерельну базу по даній темі, вказати на структуру роботи. За об'ємом курсова робота не повинна перевищувати встановлені норми – 25–30 сторінок, оскільки занадто великий об'єм свідчить про невміння синтезувати матеріал, про те, що автор переписує цілі сторінки з літератури, що абсолютно недопустимо. Науковий апарат роботи передбачає необхідність посилань на

використану літературу і джерела. В кінці роботи надається загальний список використаних джерел та літератури.

Теми курсових робіт затверджуються на кафедрі. Тут же визначається і науковий керівник. Завершена курсова робота подається в одному примірнику на кафедру. Науковий керівник готує відгук на курсову роботу, після цього вона приймається до захисту. Захист курсової роботи відбувається публічно в спеціально створеній комісії. Рішення про оцінку комісія приймає на закритому засіданні. Після захисту курсова робота залишається на кафедрі.

Тема 1. Соціальна еволюція країн Сходу в період нового часу

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Схід і Захід на початку нового часу.

Розділ 2. Соціальні передумови колоніалізму та соціальні зміни на Сході.

Розділ 3. Зовнішні і внутрішні фактори соціального розвитку Сходу.

Висновки

Список використаних джерел і літератури

Методичні рекомендації:

Розпочинаючи дослідження даної теми, студент повинен, перш за все, усвідомити, що на початок нового часу Схід і Захід перебували у стані перманентної конфронтації. Протириччя між ісламом і християнством, які розпочалися ще в епоху середніх віків, набули характеру військово-релігійної боротьби між двома цивілізаціями, особливо в регіоні Середземномор'я. Далі слід відштовхуватися від тези, що соціальна еволюція країн Сходу в XVI–XIX ст. мала драматичний, а в певні періоди і навіть трагічний характер переходу від безумовного домінування над Заходом і до такого ж безперечного відставання від нього. Слід зазначити, що дискусії про витоки, темпи і сутність цього відставання точаться і до сьогодні (розглянути детально кілька теорій). Студент повинен чітко і логічно викласти у своїй роботі особливості соціального розвитку Сходу в XVI–XIX ст.: 1) довготривалий характер перехідних міжформаційних епох; 2) стійка багатоукладність східного суспільства; 3) особлива роль «протистояння культур»; 4) гіпертрофоване значення держави і релігії.

Тема 2. Політична еволюція країн Сходу в період нового часу

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Становлення колоніальної системи капіталізму.

Розділ 2. Колоніальна система і форми визвольної війни.

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Методичні рекомендації:

Розпочати дослідження варто з аналізу процесу довготривалого і болісного переходу країн Сходу від домінуючого становища у світовій історії до статусу підлеглої сторони, яка постійно йде на поступки перед західними державами і

змушена постійно оборонятися. Далі слід детально розглянути етапи експансії Європи на Схід і дати їм характеристику. Необхідно зазначити, що створення колоніальної системи, з одного боку, поєднало увесь світ, а з іншого – розділило світ на країни-метрополії і колонізовані країни. Вказати на механізми колоніальної системи, проаналізувати їх функції, зазначивши, що колоніальна система видозмінювалася протягом всього колоніального періоду. Не потрібно забувати про те, що антиколоніальні повстання, рухи і революції були неповторними з огляду на країни, в яких вони відбувалися, однак об'єднувало їх несприйняття іноземного панування. Разом з тим, визвольні рухи досить часто були спрямовані одночасно і проти колонізаторів, і проти уряду.

Тема 3. Роль релігії в умовах колоніальної залежності східних суспільств

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Релігійне відображення соціально-економічних перетворень.

Розділ 2. Християнство та іслам на колоніальному Сході.

Розділ 3. Релігійна реформація в країнах Сходу.

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Методичні рекомендації:

Безперечно, що значення релігійного фактора в синтезі традиційного і сучасного на Сході не можна недооцінювати не тільки внаслідок високої релігійності населення, але й тому, що розвиток за капіталістичним шляхом розвитку мав на меті спроби поєднання добуржуазних культурних і релігійних традицій з ідеями буржуазної модернізації. Варто зазначити і охарактеризувати декілька типів соціально-релігійної активності. Варто вказати на те, що християнізація афро-азійського світу започаткувала взаємодію релігійного європейського середовища з релігійним досвідом неєвропейських народів, і ця взаємодія відбувалася в різноманітних формах. В результаті цього виникають нові синкретичні культи, секти, церкви, спіритичні общини, а в деяких випадках і нові релігії, які претендували на роль універсальної релігії всього людства (бехаїзм). Дослідник повинен проаналізувати твердження про те, що релігійні реформаторські рухи відіграли велику роль в утвердженні буржуазних відносин і модернізації азійського суспільства (перебудова систем релігійного виховання і освіти, судочинства, масової інформації, комунікації та організації).

Тема 4. Формування ідеології національного відродження Індії в кінці XIX – на початку XX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Перші ідеологи національного руху.

Розділ 2. Створення Індійського національного конгресу і Мусульманської ліги.

Висновки

Список використаної літератури та джерел

Методичні рекомендації:

Досліджуючи дану тему, насамперед варто звернути увагу на те, що створенню антиколоніальних політичних організацій передувала своєрідна «революція ідей», джерелами яких були релігійно-реформаторські центри в найбільш розвинених провінціях Індостану. Найбільш відомими пропагандистами ідей про національне оновлення Індії були Рамакрішна Парамахаса і його учень Свами Вівекананда, останнього вважали засновником національного руху в Індії. В 70–80-х р. XIX ст. в Індії розпочинається рух по відродженню давніх індійських етичних і духовних цінностей на основі синтезу культур Сходу і Заходу. Далі слід довести, що в кінці XIX ст. проблема соціально-економічного та політичного становища Британської Індії, її національне відродження стає однією із міжнародних проблем того часу. Зазначити, що в кінці XIX – на початку XX ст. ст. виникають декілька суспільних організацій, які займалися пропагандистською і культурно-просвітницькою діяльністю («Брахма Самадж», «Ар'я Самадж»). Дослідник повинен вказати на створення двох найпотужніших загальнонаціональних організацій – ІНК (1885 р.) та Мусульманська Ліга (1906–1907 рр.), проаналізувати їх діяльність.

Тема 5. Виникнення просвітницького і комуністичного руху в Османській імперії в другій половині XIX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Балканська криза 1875–1876 рр., її наслідки.

Розділ 2. Переворот «нових османів» і «Конституція Мідхата».

Розділ 3. Буржуазно-революційний рух в Туреччині. Комітет «Єднання і прогрес».

Висновки

Список використаної літератури і джерел

Методичні рекомендації:

Дослідження даної теми варто розпочати із пошуку причин виникнення просвітницького і конституційного руху (формування буржуазних відносин, безрезультативність чергового реформаторського курсу, перетворення Туреччини в залежну країну, проникнення іноземного капіталу, балканська криза 1875–1876 рр.). Як наслідок, в 1870-ті рр. у вищих прошарках турецького суспільства починає формуватися протест проти кризового становища, в якому опинилася Туреччина. Далі слід прослідкувати процес виникнення та зміст діяльності таких організацій як «Османська просвітницька організація» і таємної політичної організації «нових османів» (в Європі цей рух отримав назву – «Молода Туреччина», а її членів почали називати молодотурками. Дати характеристику перевороту 1876 р., в результаті якого «новим османам» вдалося скинути з престолу султана Абдул-Азіза. Проаналізувати і розкрити суть Конституції Мідхата, яка була прийнята 23 грудня 1876 р., дати основні її положення. Охарактеризувати діяльність підпільної організації «Єднання і прогрес» (1889 р.). Вказати на причини відродження руху, спрямованого на обмеження султанської влади.

Тема 6. Соціально-економічний розвиток Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Соціально-економічні реформи 70–90-х рр. XX ст.: їх зміст, спрямованість і результати.

Розділ 2. Перебудова державного управління і становлення нової політичної системи.

Розділ 3. Завдання зовнішньої політики Японії і її напрямки в останній третині XIX ст.

Розділ 4. Нові тенденції в розвитку Японії в 1900–1917 рр.

Висновки

Список використаної літератури і джерел

Методичні рекомендації:

Варто звернути увагу на те, що остання третина XIX ст. в історії Японії була періодом становлення капіталізму і буржуазної державності. Тому принципове значення для розуміння характеру процесів і змін, які відбувалися в 70–90-х рр. XX ст. має визначення суті «Реставрації Мейджі» і розуміння специфіки буржуазної революції в Японії. Дослідник повинен вказати на те, що вищезазначені процеси – це унікальний досвід зміни формацій, генезису національного капіталізму поза рамками європейського. Розглядаючи проблему розвитку Японії в останній третині XIX ст., потрібно прослідкувати прояв наступних особливостей розвитку капіталізму в країнах східної моделі:

- 1) специфічна роль зовнішнього фактора (політика західних країн);
- 2) роль політичної надбудови як головного фактора прискореного розвитку;
- 3) сприятлива дія соціокультурних факторів, пов'язаних з традиціями.

Зверніть увагу на серію реформ 1872–1873 рр., мета яких полягала у проведенні політики внутрішньої модернізації і позбавленні країни від зовнішньополітичної залежності. Визначити напрямки зовнішньої політики Японії у зазначений період (відносини з Китаєм, Англією, Росією, Німеччиною). З'ясувати особливості соціалістичного руху в цій країні в перше десятиліття XX ст.

Тема 7. Іранська революція 1905–1911 р.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Становище Ірану в останній третині XIX – на початку XX ст.

Розділ 2. Розвиток політичних подій на першому етапі революції (грудень 1905 – лютий 1907 рр.). Конституція і меджліс.

Розділ 3. Демократичний рух і боротьба політичних сил на другому етапі революції (лютий 1907 – грудень 1911 рр.). Доповнення до конституції.

Розділ 4. Характер, особливості та підсумки іранської революції.

Висновки

Список використаної літератури і джерел

Методичні рекомендації:

Розпочинаючи дослідження даної теми, студент повинен усвідомити, що іранська революція посідає важливе місце в політичній боротьбі Ірану в ХХ ст. і його історію слід сприймати в руслі загального процесу буржуазної трансформації Ірану. Зазначити, що ця революція була першою серед суспільних рухів, з яких розпочалось «пробудження Азії». Розкрити причини революції, зауваживши, що створення революційної ситуації в Ірані на початку ХХ ст. визначалося особливостями розвитку країн у другій половині ХІХ ст. Охарактеризуйте становище селян і їхнього господарства. Зазначте, що важливу роль у створенні опозиції шаху відігравало духовенство, яке виступило за обмеження влади шаха (угруповання в середовищі духовенства – реакційне, традиціоналістське і помірковано-радикальне). Розкрийте вплив російської революції 1905–1907 рр. на назрівання революційної ситуації в Ірані. Порівняйте позиції світських реформаторів, їх відношення до принципів буржуазного парламентаризму, секуляризації і нормам віри. Розгляньте детально роль меджлиса першого скликання (жовтень 1906 – перша половина 1908 рр.) і другого скликання (1909 р.). Вкажіть на те, що Тебризьке повстання (жовтень 1908 – квітень 1909 рр.) було найвизначнішою подією в ході революції. Дайте оцінку підсумкам революційної боротьби 1905–1911 рр., ступеню виконання суспільно-політичної та економічної програми.

Тема 8. Індійський національно-визвольний і революційний рух в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Релігійний реформаторський рух в Індії в 70–90-х рр. ХІХ ст.

Розділ 2. Діяльність та ідеологія ІНК (1885–1895 рр.)

Розділ 3. Створення угруповання «крайніх» і їх вплив на політику ІНК (1895–1903 рр.)

Розділ 4. Діяльність ІНК і дрібнобуржуазних революціонерів в період революційного підйому 1905–1908 рр.

Висновки

Список використаних літератури та джерел

Методичні рекомендації:

Вивчення зародження і розвитку національно-визвольного і революційного руху дозволяє детально розглянути широку проблему трансформації традиційної структури східного суспільства під впливом довготривалого впливу колонізаторів і встановити вплив релігійно-цивілізаційного фундаменту на ступінь і форми опору зсередини. Дослідник повинен зазначити, що на кінець ХІХ ст. соціально-економічний фундамент і політична ситуація в Індії суттєво змінились і розпочалася трансформація традиційної структури, Індія стала частиною світового капіталістичного господарства. Проте становлення в Індії капіталістичного устрою розпочиналось без низки необхідних передумов нової формації, тому нові

інтереси, які базувалися на капіталістичній основі, повинні були підірвати зсередини інтереси традиційні. В 70–80-х рр. XIX ст. розгорнувся релігійний реформаторський рух, який передував політичному руху за національне звільнення. Зверніть увагу на обставини заснування ІНК, відношення до нової організації колоніальної адміністрації. Якими були основні напрямки діяльності ІНК? Розгляньте політичні програми «поміркованих» і «крайніх», порівняйте їх, проаналізуйте їхні погляди. Зауважте, що в 1905 р. розпочинається якісно новий період розвитку національно-визвольного руху, який характеризувався підйомом масової антиколоніальної боротьби і усвідомленням народами Індії своїх історичних завдань.

Тема 9. Селянська війна тайпінів 1850–1864 рр. у Китаї

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Початок перетворення Китаю на напівколонію західних держав.

Розділ 2. Передумови зародження руху та ідеологія тайпінів.

Розділ 2. Етапи селянської війни. Проголошення Тайпін Тяньго.

Розділ 3. Причини поразки і наслідки селянської війни тайпінів.

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Методичні рекомендації:

При дослідженні даної теми слід врахувати те, що серія нерівноправних договорів, нав'язаних Цинам після Першої Опіумної війни, змінила імперію і призвела до внутрішньо-політичної та соціально-економічної кризи. Необхідно вказати на ряд причин, які спонукали селян до масових виступів, котрі переросли у найпотужніше селянське повстання XIX ст. Зупинитися на характеристиці особистості лідера повстання сільського вчителя Хун Сюцюаня, діяльність якого розпочалася із організації товариства «Вшанування Небесного Владики» (Байшандіхуей) та написання для своїх послідовників відповідних гімнів і повчань релігійно-електичного характеру (формально вони вважалися християнами). Для глибшого дослідження теми, варто детально дослідити політичну програму повстанців, проаналізувати соціальні реформи. Вказати на дату та умови проголошення Тайпін Тяньго («Небесної держави великого благоденства») та проголошення м. Тяньцзін («Небесна столиця») – столицею Китаю. Обов'язковим є доведення того, що Тайпін Тяньго являло собою воєнно-теократичну деспотичну монархію з тоталітарним відтінком. Дати характеристику суспільного та державного ладу Тайпін Тяньго. Далі слід розглянути причини, події та наслідки Другої Опіумної війни, її вплив на подальший хід Тайпінського повстання. Вказати на причини занепаду і поразки тайпінського руху та розгром Тайпін Тяньго: релігійне забарвлення повстання, політична обмеженість селянської маси, внутрішні протиріччя у таборі тайпінів. Для глибокого і всебічного розкриття теми настійно рекомендується використовувати джерела.

Тема 10. Роль Ост-Індської компанії в завоюванні Індії та перетворенні її на англійську колонію

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Територіальна експансія англійської Ост-Індської компанії в першій половині XIX ст.

Розділ 2. Внутрішня політика англійців в Індії в першій половині XIX ст. Економічні фактори колонізації.

Розділ 3. Нові методи колоніальної експлуатації в Індії у другій половині XIX ст.

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Методичні рекомендації:

Дослідження даної теми рекомендується розпочати із твердження про те, що, втративши воєнно-політичну єдність, Індія залишалася багатою економічно на природні ресурси, а тому відразу стала об'єктом посиленої експансії з боку європейських колонізаторів: розпочалося англо-французьке суперництво (семилітня англо-французька війна 1756–1763 рр.) за вплив в Індії і початку перетворення її на колонію. Створення англійської Ост-Індської компанії, надання їй повноважень і монопольного права на ведення торгівлі в азійському регіоні. Охарактеризувати процес розбудови та вдосконалення системи колоніального управління. Зауважити, що після втрати англійцями північноамериканських колоній Індія стала для них головним об'єктом колоніальної активності. Зокрема, перша половина XIX ст. було досить важливим етапом становлення британського колоніального панування. Прослідкувати причини та наслідки англо-маратхських та англо-сикхських війн. Охарактеризувати особливості колоніальної політики Англії в Індії: прийняття нових хартій, податкові системи, становлення капіталістичних відносин, наслідки культурної політики. Вказати на те, що, завершивши воєнно-політичне завоювання Індії, англійці вирішили з метою збільшення колоніальних прибутків здійснити певні заходи щодо модернізації країни, однак традиційна індійська цивілізаційна система східного типу вперто не бажала здавати свої позиції. Зазначити, що в середині XIX ст. виникли передумови для зародження індійського національного відродження та активізації національно-визвольного руху.

Тема 11. Індійське народне повстання 1857–1859 рр.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Розбудова та вдосконалення системи колоніальної експлуатації.

Розділ 2. Причини та хід народного повстання 1857–1859 рр.

Розділ 3. Наслідки повстання сипаїв в Індії. Ліквідація англійської Ост-Індської компанії.

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Методичні рекомендації:

Дослідження даної теми слід розпочати із характеристики становища народних мас напередодні повстання, яке призвело до низки народних рухів середини XIX ст. в Індії: погіршення рівня життя, гноблення з боку британської колоніальної адміністрації, підвищення розмірів податків. Зробити акцент на тому, що народно-визвольне повстання сипаїв в Індії 1857–1859 рр. стало демонстрацією цілковитої безперспективності цієї боротьби, оскільки воно стало останньою спробою Індії повернутися до постсередньовічних реалій традиційної східнодеспотичної системи. Вказати на причини повстання: породження завдяки релігійній пропаганді британських місіонерів в сипайських частинах індійської англійської армії чуток про насильницьке обернення в християнство, приниження та утиски сипаїв в порівнянні з білими офіцерами (нижча платня, відсутність доступу до офіцерських посад і т.д.). Далі слід розглянути хід повстання, зазначивши, що ядром повстання стала бенгальська армія, а безпосереднім поштовхом до початку повстання стали патрони до нової зброї, які були змащені яловим жиром, що призвело до грубого зневаження релігійних почуттів індусів. Розглянути особистості вождів повстання: Нана Сагиб, Тантія Топі, Лакшмі Баї, Ахмад Шах. Проаналізувати причини поразки національно-визвольного повстання сипаїв. Зазначити, що прямим наслідком повстання стало спрощення Ост-Індської компанії в 1858 р., а в 1877 р. англійська Ост-Індська компанія була ліквідована в зв'язку з тим, що британська королева Вікторія перейняла на себе титул імператриці Індії, чим завершила формальну інкорпорацію країни в систему Британської колоніальної імперії.

Тема 12. Становлення та розвиток ідеології національного відродження на Африканському континенті у другій половині XIX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Боротьба за африканізацію церкви.

Розділ 2. Становлення африканських суспільних організацій і форми політичної боротьби.

Розділ 3. Лідери боротьби за незалежність.

Висновки

Список використаної літератури та джерел

Методичні рекомендації:

Насамперед слід з'ясувати, з якими процесами пов'язана активізація формування національної ідеології в Африці (поява в африканському суспільстві нової еліти – інтелігенції, посилення дискримінації африканців, «культурний націоналізм»). Розглянути процес боротьби за африканізацію церкви, оскільки в країнах Африки, як і в багатьох колоніях Азії, антиколоніальний зміст націоналізму на його початковому етапі проявлявся у формі релігійного протесту. Створення афро-християнських церков, організаційно самостійних, було одним із проявів протесту проти білого панування і статусу неповноцінності. Така церква підтримувала політичні виступи ранніх націоналістів. Далі слід вказати, що в авангарді боротьби

африканців за свої права йшли жителі Сьєрра-Леоне і її столиці Фрітауна («вільне місто»), де були засновані муніципалітет і суд присяжних, а основні ключові посади обіймали корінні африканці. До кінця XIX ст. авангардом африканського націоналізму стає Нігерія і колонія Золотий Берег, де в 1871 р. було засновано міжетнічну організацію – Туземна асоціація, яка переслідувала політичні цілі. Зазначити, що в 1897 р. було створено Африканську асоціацію, яка переслідувала мету захисту прав африканців. Дослідник повинен зазначити імена найвідоміших лідерів та ідеологів африканського національно-визвольного руху і охарактеризувати їхню політичну діяльність (Самюель Кроутер, Джеймс Хортон, Едвард Блайден, Д. Кейси-Хейфорд, Дж. Джонсон).

Тема 13. Визвольний рух в Бразилії на початку XIX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Характеристика соціально-економічного та суспільно-політичного становища Бразилії на початку XIX ст.

Розділ 2. Республіканське повстання 1823–1824 рр., його наслідки

Висновки

Список використаної літератури і джерел

Методичні рекомендації:

Під час дослідження даної теми слід звернути увагу на загальне суспільно-політичне та соціально-економічне становище в латиноамериканському регіоні на початку XIX ст. Далі слід вказати, що в соціальній та адміністративній структурі португальської колонії Бразилія поєднувалися елементи, які були і в Іспанській Америці та французькому Сан-Домінго: соціальні відносини в цій країні являли собою тісне переплетіння феодальних інститутів з рабством. Тому взаємовідносини вільного населення регулювалося нормами феодального права, а в основі взаємовідносин рабовласника і рабів було необмежене право господаря на життя і експлуатацію раба. Зростання невдоволення бразильців існуючими порядками особливо гостро проявилось в 1816 р. Зазначити, що причиною стимуляції боротьби за незалежність було прискорення розвитку капіталістичних відносин в Бразилії і орієнтація її на світовий ринок. Підкреслити, що однією із найважливіших особливостей бразильського руху за незалежність була участь у ньому майже усіх прошарків вільного населення країни. Однією із специфічних рис визвольного руху в Бразилії було те, що більшість прибічників незалежності сподівалися на мирне вирішення цієї проблеми (доповнення і поправки до конституції, регентство, формальна рівність Бразилії з Португалією як частини Об'єднаного королівства). Дати характеристику республіканському повстанню 1823–1824 рр., вказати на наслідки.

Тема 14. Мексика в другій половині XIX – на початку XX ст.

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Розвиток Мексики після встановлення незалежності.

Розділ 2. Америко-мексиканська війна 1846–1848 рр.

Розділ 3. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище Мексики напередодні мексиканської революції (початок XX ст.)

Висновки

Список використаної літератури і джерел

Методичні рекомендації:

Досліджуючи дану тему, студент повинен усвідомити, що визволення Мексики від колоніального гніту не супроводжувалося радикальною перебудовою соціально-економічної структури, оскільки позиції латифундистів і церкви не тільки не були порушені, але навіть і зміцнилися. Однак слід зауважити, що встановлення незалежності сприяло росту зовнішньої торгівлі і втягненню Мексики в орбіту світового господарства (відміна торговельних обмежень, зниження мит). Підкреслити, що політична ситуація в країні позначалася відсутністю стабільності в зв'язку жорстокою боротьбою за владу між ворогуючими угрупованнями і воєнними блоками. Вказати на те, що діяльність урядів зазначеного періоду викликала супротив феодално-клерикальних кіл і воєнщини. Проаналізувати причини, хід та наслідки американо-мексиканської війни 1846–1848 рр. Охарактеризувати реформи середини XIX ст.

Тема 15. Латиноамериканський регіон у Першій світовій війні

Рекомендований план:

Вступ

Розділ 1. Вступ країн Латинської Америки у Першу світову війну.

Розділ 2. Політика США в латиноамериканському регіоні у воєнний період.

Розділ 3. Наслідки Першої світової війни для Латинської Америки.

Висновки

Список використаної літератури та джерел

Методичні рекомендації:

Розпочинаючи роботу над темою, слід вказати на те, що з початком Першої світової війни держави Латинської Америки і США оголосили про свій нейтралітет. Однак вступ США у війну на боці Антанти в квітні 1917 р., а також напади німецьких підводних човнів на морські торговельні комунікації між Латинською Америкою і країнами Антанти спричинили оголошення війни Німеччині країнами Центральної Америки і Бразилії. Далі варто зазначити, що участь цих держав у війні обмежилася постачанням союзників, особливо США, стратегічною сировиною і продовольством, охороною свого узбережжя. Прослідкувати, які наслідки мала Перша світова війна для латиноамериканського регіону і як вплинула на її подальший розвиток. Акцентувати увагу на тому, що як наслідок, війна внесла утруднення в традиційні зв'язки Латинської Америки із Західною Європою (різко скоротився приток європейського капіталу і товарів, що викликало труднощі для нормального функціонування економіки в регіоні).

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, інструктаж; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – самостійна робота, практична робота, тести, реферати.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контрольні заходи включають поточний контроль, підсумковий семестровий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять визначаються кафедрою і відображаються у робочому плані дисципліни.

Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування (індивідуального та фронтального) або письмового експрес-контролю під час проведення навчальних занять (самостійні письмові роботи, диктанти, поточне тестування), виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, а також у формі комп'ютерного тестування. Тестовий контроль можна проводити як на практичних, так і на лекційних заняттях.

Модульний контроль передбачає перевірку рівня знань та вмінь студента з того чи іншого змістового модуля.

Семестровий контроль проводиться за однією із таких форм: семестровий іспит, диференційований залік або залік з конкретної навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Форма проведення іспиту може бути різною – письмова, усна, тестова, письмово-усна (комбінована) тощо. Вона затверджується кафедрою і відображається у робочій навчальній програмі дисципліни.

Під час семестрового контролю враховуються результати виконання усіх видів навчальної роботи згідно зі структурою залікових кредитів.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2		Змістовий модуль № 3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	100
10	10	10	10	10	10	10	10	20	

Поточне тестування та самостійна робота										Сума	
Модуль 2					Модуль 3						
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2		Змістовий модуль № 3			Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2	Змістовий модуль № 3	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

11.1. Питання для самоконтролю

3 курс

1. Імперія Цин на початку нового часу. Завершення формування територіальних меж Цинської держави.
2. Народне повстання у Китаї 1796–1804 рр.
3. Перша Опіумна війна 1840–1842 рр., її хід та наслідки.
4. Повстання тайпінів 1850–1864 рр., суспільний та державний лад Тайпін Тяньго.
5. Друга Опіумна війна 1856–1860 рр., її наслідки.
6. Імперія Цин за часів «політики самопосилення». Франко-китайська війна 1884–1885 рр.
7. Японо-китайська війна 1894–1895 рр. Крах «політики самопосилення» і колоніальне поневолення Китаю країнами Заходу.
8. Реформаторський рух у Китаї. Повстання іхетуанів 1898–1901 рр.
9. Синьхайська революція 1911–1913 рр. в Китаї. Китай в роки Першої світової війни.
10. Японія після завершення епохи середньовіччя. Реформи сьогуна Тотугава Йошімуне.
11. Розклад класичної соціально-економічної системи східного типу. Реформи Мацудаїра Саданобу.
12. Експансія західних держав у Японію. Перший японо-американський договір 1854 р. «Ансейські договори» 1854–1860 рр.
13. Японія за епохи системних буржуазних реформ. «Реставрація Мейджі».
14. Японія в роки Першої світової війни.
15. Корея на зламі епох. Реформи Йонджо.
16. Боротьба за збереження режиму самоізоляції Кореї. Канхваський договір 1876 р.
17. Соціально-економічне та політичне становище В'єтнаму на зламі XVII і XVIII ст. Завершення формування територіальних меж.
18. Повстання тайшонів у В'єтнамі 1771 р., його характер та наслідки.
19. Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією.
20. Індія на початку XVIII ст. Розпад Імперії Великих Моголів.
21. Завоювання Індії Ост-Індською компанією.
22. Народно-визвольне повстання сипаїв в Індії 1857–1859 рр.
23. Утворення Індійського національного конгресу. Тілак і його програма.
24. Індія в роки Першої світової війни.
25. Бірма (М'янма) після завершення епохи середньовіччя. Розпад Авської держави Тунгу.
26. Перша англо-бірманська війна 1824–1826 рр. Друга англо-бірманська війна 1852 р.
27. Колоніальне поневолення Бірми Великобританією.

28. Сіам (Таїланд) за часів «золотого віку». Політика самоізоляції від європейських впливів.
29. Системні реформи другої половини XIX ст. в Сіамі.
30. Камбоджа за умов в'єтнамо-сіамського «подвійного старшинства». Боротьба за централізацію.
31. Колоніальне поневолення Камбоджі Францією.
32. Османська імперія на початку XVIII ст. Криза воєнно-експансіоністського режиму та територіальної цілісності імперії.
33. Танзимат. Реформи Селіма III та Махмуда II.
34. Кримська війна 1853–1856 рр., її наслідки.
35. Конституційний рух в Туреччині. Конституція 1876 р.
36. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр., її наслідки.
37. Молодотурецька революція 1908 р.: причини та наслідки.
38. Туреччина в роки Першої світової війни.
39. Арабські країни в складі Османської імперії.
40. Реформи Мухаммеда Алі в Єгипті.
41. Іран після завершення епохи середньовіччя. Розпад держави Сефевідів та утворення держави Надір-шаха.
42. Встановлення Каджарської династії.
43. Бабідські повстання в Ірані, причини їх поразок.
44. Реформи Еміра Низама (Мірзи Таги-хана).
45. Англо-іранська війна 1856–1857 рр. та її наслідки.
46. Іранська революція 1905–1911 рр. Іран в роки Першої світової війни.
47. Афганістан на початку XVIII ст. Дурранійська держава (1747–1818).
48. Англо-афганські війни, їх наслідки.
49. Завершення формування територіальних меж держави Афганістан. Реформи Шер Алі-хана.
50. Національно-визвольна боротьба народів Африки. Англо-бурські війни, їх наслідки.
51. Реконструкція Ефіопської держави на початку нового часу, боротьба за її об'єднання.
52. Англо-ефіопська війна 1867–1868 рр., її наслідки.
53. Ефіопія в боротьбі проти колоніальної експансії Італійського королівства.
54. Колоніальне поневолення Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки.
55. Соціально-економічне та політичне становище в країнах Латинської Америки в колоніальний період (XVI–XVIII ст.).
56. Війна за незалежність іспанських колоній 1810–1826 рр.
57. Мексиканська революція 1910–1917 рр., її наслідки.
58. Політика США в Латинській Америці. Країни регіону в роки Першої світової війни.

4 курс, 7 семестр

1. Національно-визвольний рух в Китаї після Першої світової війни.
2. Рух 4 травня 1919 р. у Китаї.
3. Революція 1925–1927 рр. в Китаї. Гоміндан при владі.

4. Режим Чан Кайші у Китаї в кінці 20-х– на початку 30-х рр. ХХ ст.
5. Внутрішньополітичний розвиток Китаю в 1927–1937 рр.
6. Національно-визвольна війна в Китаї проти японських мілітаристів (1937–1945 рр.)
7. Національно-визвольний рух в Індії в 1918–1945 рр.
8. Діяльність Індійського національного конгресу в 20–30-х рр. ХХ ст.
9. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище Індії в 30–40-х рр. ХХ ст.
10. Індія під час Другої світової війни.
11. Політика західноєвропейських держав щодо Османської імперії та вплив подій 1917 р. в Росії на її внутрішнє та зовнішнє становище.
12. Національно-визвольна революція 1918–1923 рр. в Туреччині: причини, характер, рушійні сили.
13. Соціальні, економічні та політичні реформи Кемалю Ататюрка в турецькій республіці в 20–30-і рр. ХХ ст.
14. Особливості національно-визвольного руху в Ірані після Першої світової війни (1918–1922 рр.)
15. Прихід до влади в Ірані династії Пехлеві. Реформи 20–30-х рр. ХХ ст.
16. Іран напередодні та в роки Другої світової війни.
17. Реформи молододафганців у 20-х рр. ХХ ст. в Афганістані.
18. Країни Південно-Східної Азії між двома світовими війнами.
19. Південно-Східна Азія в роки Другої світової війни.
20. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в 20–40-х рр. ХХ ст.
21. Національно-визвольний рух в країнах Близького Сходу після Першої світової війни (Ліван, Сирія, Кувейт, Палестина)
22. Політичний розвиток арабських країн між двома світовими війнами.
23. Арабські країни в 20 – 40-х рр. ХХ ст.: особливості їх розвитку (Алжир, Туніс, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Ємен, Оман).
24. Ірак у визвольній боротьбі 20-х рр. ХХ ст.
25. Політична карта Африканського континенту після Першої світової війни. Суть мандатної системи.
26. Антиколоніальний рух в Алжирі в 30-х рр. ХХ ст.
27. Країни Тропічної та Південної Африки в 1918–1945 рр.
28. Расистські режими на Півдні Африки у 1918–1945 рр.
29. Національно-визвольна боротьба африканських народів у міжвоєнний період.
30. Італо-ефіопська війна. Африка під час Другої світової війни.
31. Вплив Першої світової війни на розвиток країн Латинської Америки.
32. Масовий рух та ліберальні реформи перших десятиліть ХХ ст. в країнах Латинської Америки.
33. «Велика депресія» 1929–1933 рр. та загострення обстановки в латиноамериканському регіоні.

34. Соціально-економічний та політичний розвиток країн Латинської Америки в 1933–1939 рр.
35. Участь країн Латинської Америки у Другій світовій війні та розвиток міжамериканського співробітництва в 1939–1945 рр.
36. Демократичний рух в Японії в 1918–1923 рр.
37. Японія в період відносної стабілізації капіталізму (1923–1929 рр.)
38. Військові перевороти та внутрішньополітична боротьба в Японії в 30-х рр. XX ст.
39. Японо-китайська війна 1937–1945 рр.
40. Японія в період війни на Тихому океані (1941–1945).

4 курс, 8 семестр

1. Японія в умовах окупаційного режиму США (1945–1952).
2. Японія в 50 – 70-і рр. XX ст. Причини бурхливого економічного розвитку.
3. Японія на сучасному етапі розвитку.
4. Афганістан після Другої світової війни – на початку XXI ст.
5. Квітнева революція 1978 р. в Афганістані. Проголошення ДРА.
6. Втручання іноземних держав у внутрішньополітичні справи Афганістану в кінці 70 – 80-х рр. XX ст.
7. Утворення держави Пакистан. Перше десятиріччя розвитку країни (1947–1958 рр.)
8. Становлення основ пакистанської державності у другій половині XX ст.
9. Прихід військових до влади в 1956 р. в Пакистані.
10. Пакистан в період президентства З. А. Бхутто. Конституція 1973 р.
11. Особливості розвитку Пакистану на сучасному етапі.
12. Утворення республіки Бангладеш. Конституція 1972 р.
13. Особливості політичного розвитку Республіки Бангладеш на сучасному етапі.
14. Громадянська війна у Китаї 1945–1949 рр. Проголошення КНР.
15. Економічні та внутрішньополітичний розвиток КНР в 1949–1957 рр. «Великий стрибок».
16. «Культурна революція» 1966–1976 рр. у Китаї
17. Розвиток КНР з кінця 70-х рр. XX ст.
18. Зовнішня політика Китаю у 80 – 90-х рр. XX ст. Нормалізація китайсько-радянських відносин.
19. Розвиток Китаю на сучасному етапі.
20. Тайванська проблема на сучасному етапі.
21. Виникнення та ускладнення близькосхідної проблеми.
22. Утворення держави Ізраїль.
23. Арабо-ізраїльські війни, їх наслідки.
24. Арабо-ізраїльська війна 1948–1949 рр., її наслідки.
25. Друга арабо-ізраїльська війна 1967 р., її наслідки.
26. Політичний та економічний розвиток Ізраїлю у 80 – 90- рр. XX ст.
27. Туреччина в 1945–1960 рр.
28. Економічний та політичний розвиток Туреччини після перевороту 1960 р.

29. Економічні перетворення в Туреччині в 80-х рр. ХХ ст. Політична діяльність Тургутта Озала.
30. Війна в Індокитаї 1946–1954 рр.
31. Розкол В'єтнаму. Особливості розвитку ДРВ і республіки В'єтнам (1954–1961 рр.)
32. Американсько-в'єтнамська війна. Паризькі угоди 1973 р.
33. В'єтнам на шляху реформ (середина 80-х – 90-ті рр. ХХ ст.)
34. Індія після Другої світової війни.
35. Суть «індійського соціалізму».
36. Політичний та економічний розвиток Індії в 80 – 90-х рр. ХХ ст.
37. Особливості розвитку малих країн Південної Азії (Шрі-Ланка, Мальдіви, Непал, Бутан (1945–2009 рр.)
38. Таміло-сінгальський конфлікт на о. Шрі-Ланка в кінці ХХ ст.
39. Розкол Кореї 1945 р., його наслідки.
40. Корейська війна 1950–1953 рр., її наслідки.
41. Корейський півострів в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.
42. Економічний та політичний розвиток Ірану в другій половині ХХ ст.
43. «Біла революція» в Ірані, внутрішньополітичний розвиток країни в 1978–1997 рр.
44. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр. Національно-визвольний рух курдів.
45. Розвиток Ірану на сучасному етапі.
46. Курдська проблема на сучасному етапі.
47. Деколонізація Африканського континенту.
48. Громадянська війна 1991–1998 рр. у Сомалі: дезінтеграція країни.
49. Країни Тропічної та Південної Африки в другій половині ХХ ст.
50. Країни Магрибу на сучасному етапі розвитку.
51. Суть політичних змін в ПАР з кінця 80-х рр. ХХ ст. Режим Апартеїду.
52. Країни Південно-Східної Азії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
53. Перемога національно-визвольних сил країн Південно-Східної Азії після Другої світової війни.
54. Інтеграційні процеси в Південно-Східній Азії. Створення та діяльність АСЕАН.
55. Нові індустріальні країни в Азії.
56. Становище Камбоджі та Лаосу в другій половині ХХ ст.: поворот до ринкової економіки.
57. Державний переворот 1970 р. у Камбоджі. Кхмерська республіка.
58. Камбоджа в 1989–1998 рр. Відновлення монархії.
59. Гватемальська революція 1944–1954 рр.
60. Нікарагуанська революція 1978–1979 рр.
61. Центральноамериканські республіки в останній чверті ХХ ст.
62. Латинська Америка в другій половині 50-х – першій половині 70-х рр. ХХ ст. Кубинська революція.
63. Неоліберальний варіант модернізації: військові режими 70 – 80-х рр. ХХ ст. в Латинській Америці.
64. Суецька криза 1956 р.
65. Ірак в кінці – на початку ХХІ ст. Правління Саддама Хусейна.

11.2. Завдання для самостійної роботи, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

Завдання до контурних карт

Завдання 1.

Китай у XVII ст.

Маньчжурське завоювання Китаю 1644–1683 рр.

Вкажіть кордони імперії Мін на початок XVII ст.

Вкажіть центри селянських повстань в 1628–1633 рр.

Зазначте напрямки походів Лі Цзичена (вказуючи роки)

Позначте район, зайнятий військами Лі Цзичена на 1644 р.

Зазначте напрямки походів Чжан Сяньчжуна

Відобразіть район зайнятий військами Чжан Сяньчжуна на 1644 р.

Позначте захват територій до 1644 р.

- у 1644–1645 рр.

- у середині 1645–1647 рр.

- у 1647–1657 рр.

- у 1657–1659 рр.

- у 1683 р.

Вкажіть державні кордони (північні кордони імперії Цін станом на 40-і рр. XVII ст.)

Завдання 2.

Китай у XIX ст. Тайпінське повстання.

Вкажіть порти Китаю, відкриті для торгівлі в 1842 р.;

Позначте порти Китаю, відкриті для торгівлі в 1848 р.;

Вкажіть райони, охоплені повстанням товариства «Тяньдихуей» у 1852–1855 рр.;

Вкажіть район дії загонів нянь в 1853–1868 рр.;

Відобразіть похід тайпінів до Пекіну;

Відобразіть дії загонів Ши Да-кай;

Вкажіть території, що знаходилися під постійним контролем тайпінів:

а) в 1853–1856 рр.,

б) в 1857–1863 рр.;

Висвітліть агресію англо-французьких та англо-франко-американських інтервентів у 1856 – 1863 рр.

Завдання 3.

Індія у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.

Вкажіть кордони держави Великих Моголів на 1707 рік.

Вкажіть кордони Біджапура і Голконди до приєднання до держави Великих Моголів (1686–1687 рр.).

Зазначте кордони Маратхських володінь на 1680 рік.

Позначте райони повстань:

- джатів
- сікхів
- маратхів

Вкажіть кордони держави Великих Моголів на 1738 рік.

Позначте володіння Великих Моголів в 1751 році.

Покажіть основні напрямки експансії маратхських князів в 50-х рр. XVIII ст.

Покажіть основні напрямки завойовницьких походів афганців.

Позначте міста в яких знаходилися факторії європейців.

Завдання 4.

Етапи завоювання Індії Англією (середина XVIII – початок XIX ст.)

Вкажіть кордони Бенгалії захопленої у 1757–1764 рр.

Вкажіть кордони підкореної впродовж 1767–1799 рр. держави Майсур.

Зазначте кордони Маратхської розгромленої впродовж 1775–1818 рр.

Позначте князівства васали Ост-Індської Кампанії – Хайдарабад та Ауд.

Вкажіть кордони Пенджабу загарбаного 1849 р.

Завдання 5.

Іран в першій половині XIX ст.

Вкажіть державні кордони Ірану.

Позначте території приєднані до Росії

- за Гулістанським договором 1813 р.
- за Туркманчайським договором 1828 р.

Позначте райони і центри бабідських повстань.

Вкажіть пункти масових побиттів бабідів.

Завдання 6.

Латинська Америка в XIX ст.

Позначте межі територій, приєднаних до Чилі внаслідок Тихоокеанської «селітряної» війни

Вкажіть основні райони і напрямки дій військ Вільї та Сапати під час мексиканської революції 1910 – 1917 рр.

Позначте території, втрачені Іспанією внаслідок іспано-американської війни 1898 р.

Визначте основні напрямки збройної інтервенції США в регіоні.

Покажіть територіальні приєднання до Бразилії у другій половині XIX ст.

Покажіть територіальні приєднання до Аргентини у другій половині XIX ст.

Покажіть територіальні приєднання до Чилі у другій половині XIX ст.

Покажіть територіальні приєднання до Колумбії у другій половині XIX ст.

Покажіть територіальні приєднання до Болівії у другій половині XIX ст.

Завдання 7.

Країни Арабського сходу в складі Османської імперії на початку ХХ ст.

Позначте на карті розташування Британського фронту в 1917 р.

Позначте на карті розташування Британського фронту в 1918 р.

Позначте на карті частину арабських володінь Туреччини, що отримала незалежність унаслідок розпаду Османської імперії (Недж, Хіджаз, Джебель-Шаммар, Асір та Ємен),

Позначте на карті країни, які стали підмандатними територіями Великобританії (Палестина, Трансйорданія, Ірак)

Позначте на карті країни, які країни стали підмандатними територіями Франції (Сирія, Ліван).

Вкажіть Джебель-ед-Друз район розселення шіїтської секти друзів.

Завдання 8.

Британська Індія на початку ХХ ст.

Вкажіть межі поширення селянського повстання 1921–1923 рр. «Ека» в історичній області Ауд.

Позначте місто Амрітсарі, де відбувся розстріл мирного мітингу протесту 13 квітня 1919 р.

Позначте селище Чаурі-Чаура на території Сполучених провінцій.

Відмітьте м. Лахор, в якому у грудні 1929 р. ІНК оголосив про перехід до активних дій на шляху досягнення «пурна сварадж» (повної незалежності).

Позначте напрям «соляного походу», який особисто очолив М.К. Ганді 12 березня–5 квітня 1930 р.

Вкажіть територію провінцій, які відійшли до домініону Пакистан

Вкажіть місто, в якому влітку 1945 р.) відбулися переговори віце-короля і лідерів ІНК та Мусульманської ліги.

Завдання 9.

Війна Туреччини проти інтервентів (1919–1922 рр.)

Вкажіть на карті російсько-турецькі кордони на 1914 р.

Вкажіть на карті радянсько-турецькі кордони на 1921 р.

Вкажіть на карті англо-турецькі кордони за Севрським договором 1920 р.

Вкажіть на карті англо-турецькі кордони за Лозанським договором 1923 р.

Вкажіть на карті франко-турецькі кордони за Севрським договором 1920 р.

Вкажіть на карті франко-турецькі кордони за Анкарським договором 1921 р. та Лозанським договором 1923 р.

Вкажіть на карті кордони між Туреччиною, Грецією та італійським Додеканесом за Севрським договором 1920 р.

Вкажіть на карті кордони між Туреччиною, Болгарією, Грецією та італійським Додеканесом за Лозанським договором 1923 р.

Вкажіть на карті ірано-турецькі кордони.

Позначте райони, зайняті британськими військами на початку інтервенції.

Позначте райони, зайняті французькими військами на початку інтервенції.

Позначте райони, зайняті італійськими військами на початку інтервенції.
Позначте райони, зайняті грецькими військами на початку інтервенції.
Позначте зону проток, окупованих Антантою (1918–1920 рр.)
Позначте зону окуповану Грецією Антантою (Східна Фракія) (1920–1922 рр.)

Завдання 10.

Китай в 1931 – 1937 рр. та національно-визвольна війна китайського народу проти японських окупантів (1937–1944 рр.)

Позначте 7 найбільших Радянських районів в 1931–1937 рр.
Позначте район японської окупації на 1931–1937 рр.
Вкажіть напрямок Великого Північно-західного походу головних сил Червоної армії Китаю 1934–1936 рр.
Вкажіть основні напрямки дій японського флоту в 1937–1944 рр.
Нанесіть приблизний кордон території окупованої японцями на літо 1937 р.
Відмітьте лінію фронту на червень 1939 р.
Відмітьте лінію фронту на грудень 1944 р.
Позначте основний район дій 8-ї армії
Позначте основний район дій Нової 4-ї армії
Вкажіть Особливий район, заблокований гомінданівськими військами.

Завдання 11.

Військові дії на Тихому океані і в Азії під час другої світової війни

Позначте території захоплені Японією на грудень 1941 р.
Вкажіть райони основних морських битв.
Вкажіть військово-морські бази
Вкажіть основні напрямки ударів збройних сил США і Великобританії в 1943 р.
Вкажіть основні напрямки ударів збройних сил США і Великобританії в 1944–1945 р.
Позначте території захоплені Японією на 1944 р.
Позначте японські міста, що зазнали атомних бомбардувань.
Розташування радянських та монгольських військ на 9 серпня 1945 р.

Завдання 12.

Політична карта Африки після Першої світової війни

Позначте на карті, які на час закінчення Першої світової війни були незалежними.
Позначте африканські володіння Німеччини, які були включені в список мандатів категорії «В», згідно до мандатної системи Ліги націй.
Позначте африканські володіння Німеччини, які були включені в список мандатів категорії «С», згідно до мандатної системи Ліги націй.
Відмітьте німецькі території, які відійшли до Великобританії, відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Відмітьте німецькі території, які відійшли до Бельгії, відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Відмітьте німецькі території, які відійшли до Португалії, відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Відмітьте німецькі території, які відійшли до Франції, відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Відмітьте німецькі території, які відійшли до ПАР, відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Вкажіть колоніальні володіння Великобританії у міжвоєнний період.

Вкажіть колоніальні володіння Франції у міжвоєнний період.

Вкажіть колоніальні володіння Португалії у міжвоєнний період.

Вкажіть колоніальні володіння Бельгії у міжвоєнний період.

Вкажіть колоніальні володіння Іспанії у міжвоєнний період.

Вкажіть колоніальні володіння Італії у міжвоєнний період.

Завдання 13.

Громадянська війна 1946–1949 рр. у Китаї

Позначте межі просування комуністичних військ в червні 1945 р.

Позначте межі просування комуністичних військ в червні 1946 р.

Позначте межі просування комуністичних військ в червні 1948 р.

Вкажіть місця головних битв:

7.11.1948 – 10.01.1949

5.12.1948 – 31.01.1949

12.09. – 2.11.1948

Завдання 14.

Індія після Другої світової війни

Позначте Британські володіння на 1946 р.

Відмітьте територію Джамму і Кашміру, спірну територію між Індією та Пакистаном.

Покажіть демаркаційну лінію між Індією та Пакистаном у Кашмірі встановлену у 1949 р.

Позначте територію Пакистану до 1971 р.

Позначте райони в яких відбулися збройні конфлікти на китайсько-індійському кордоні в 1959, 1962 рр.

Завдання 15.

Арабо-Ізраїльські війни

Позначте на карті кордони території єврейської держави.

Позначте на карті кордони території арабської держави

Позначте на карті зону під міжнародним контролем

Позначте кордони Ізраїлю на 1949 р.

Вкажіть напрям арабського наступу.

Вкажіть напрямки наступу ізраїльських військ у бойових діях на Голанських висотах під час другої арабо-ізраїльської війни.

Вкажіть напрямки наступу ізраїльських військ у бойових діях на західному березі р. Йордан під час другої арабо-ізраїльської війни.

Позначте райони розташування йорданських військ у бойових діях на західному березі р. Йордан під час другої арабо-ізраїльської війни.

Вкажіть напрямки наступу ізраїльських військ у бойових діях на Синайському півострові під час другої арабо-ізраїльської війни.

Позначте межі просування єгипетських військ на 8.10. 1973 у бойових діях на Синайському півострові під час третьої арабо-ізраїльської війни.

Позначте лінію припинення вогню на 24.10. 1973 у бойових діях на Синайському півострові під час третьої арабо-ізраїльської війни.

Завдання 16.

Афганська війна

Вкажіть райони компактного проживання пуштунів на території Афганістану.

Вкажіть райони компактного проживання таджиків на території Афганістану.

Вкажіть райони компактного проживання хазарейців на території Афганістану.

Вкажіть райони компактного проживання узбеків на території Афганістану.

Вкажіть основні напрямки вводу радянських військ на територію Афганістану в 1979 р.

Позначте райони зосередження радянських військ (т. зв. зони відповідальності).

Завдання 17.

Ірано-іракська війна

Позначте території на яких проживають курди

Арабські райони на території Іраку

Шіїтські райони на території Іраку

Нафтові райони на території Ірану та Іраку

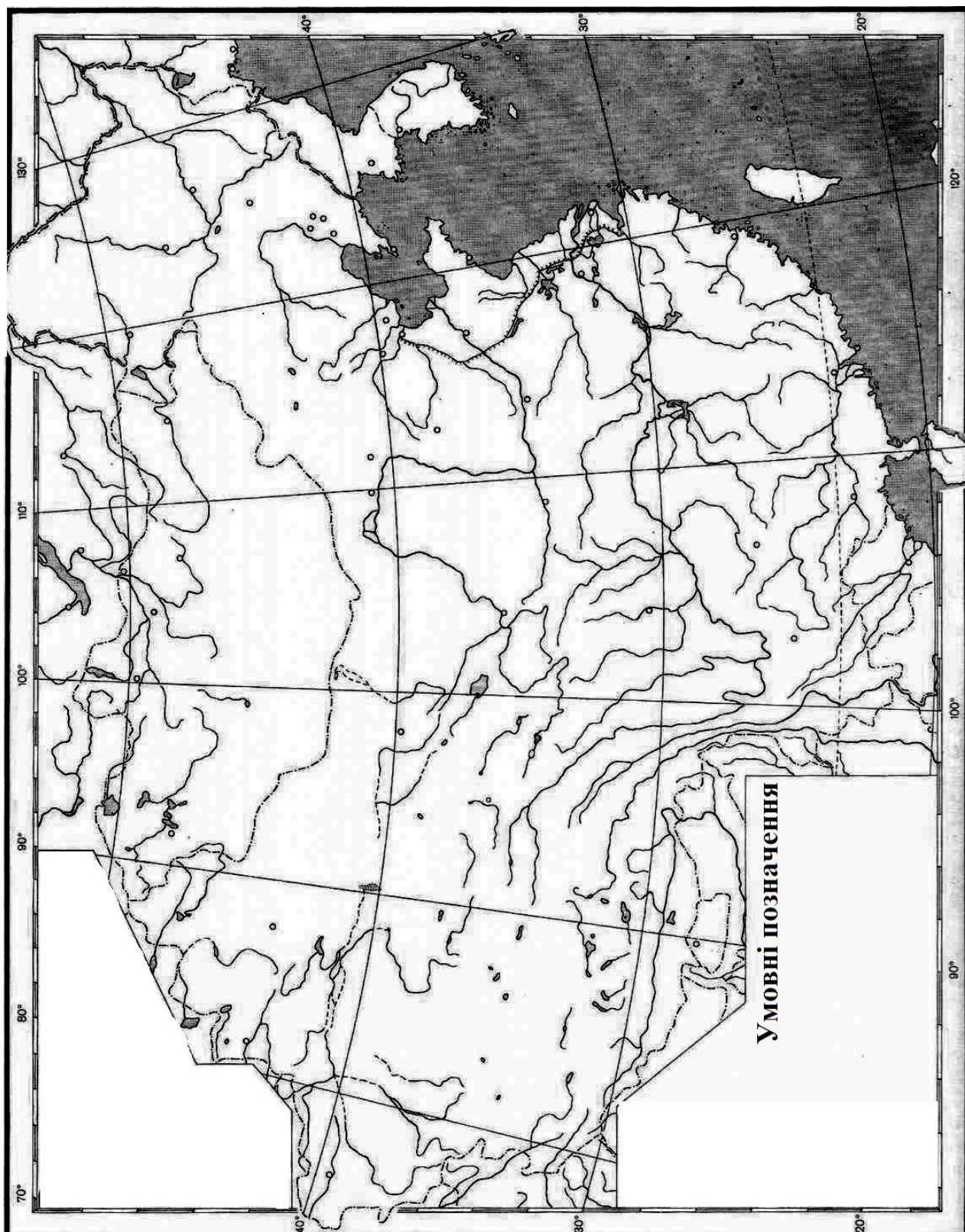
Покажіть райони розташувань іранських та іракських військ напередодні війни.

Позначте 4 суперечливі райони на ірано-іракському кордоні.

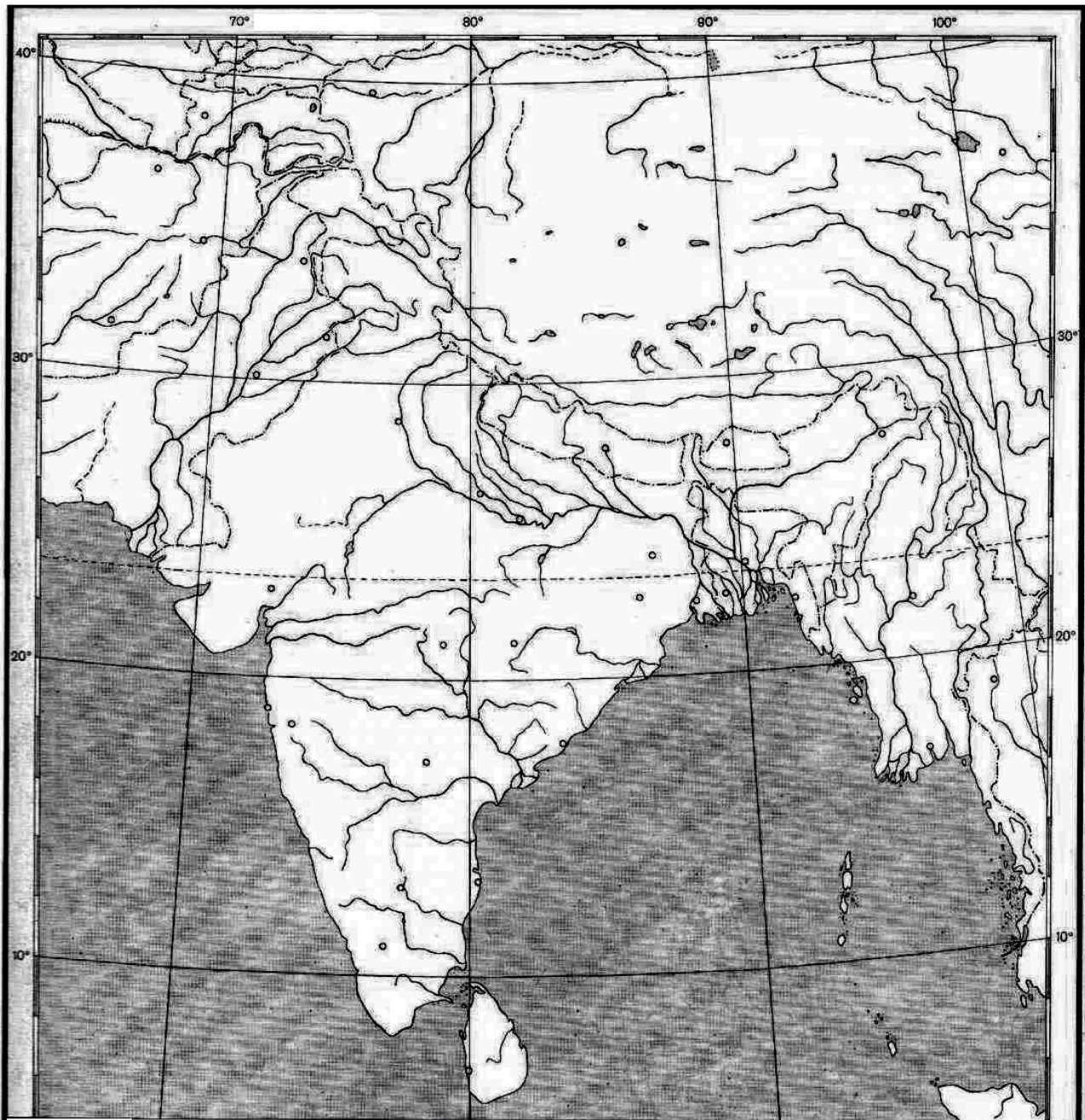
Позначте становище військ на кінець листопада 1990 р.

11.3. Дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів

Центральна та Східна Азія

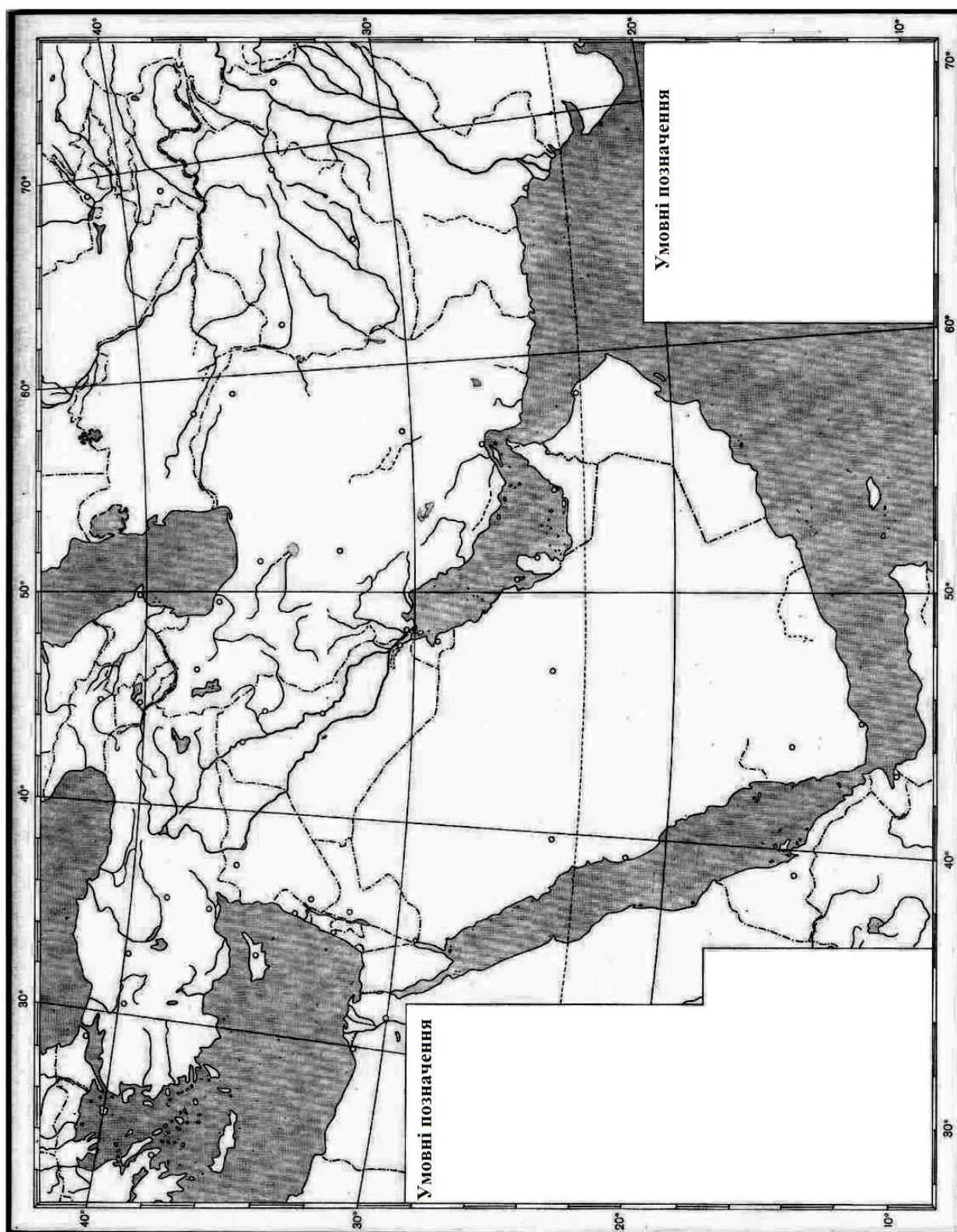

Південна Азія

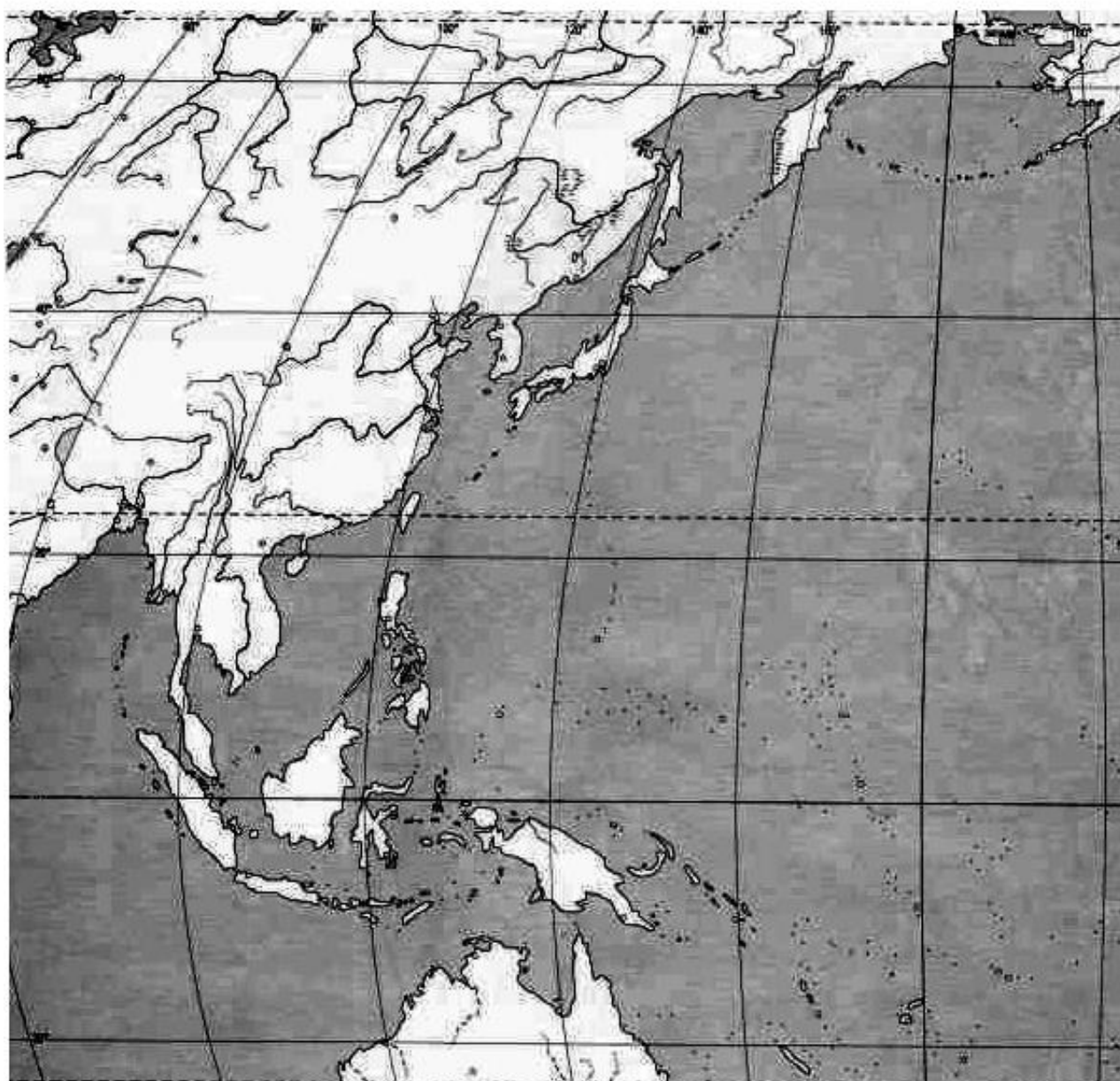

Умовні позначення

Західна Азія

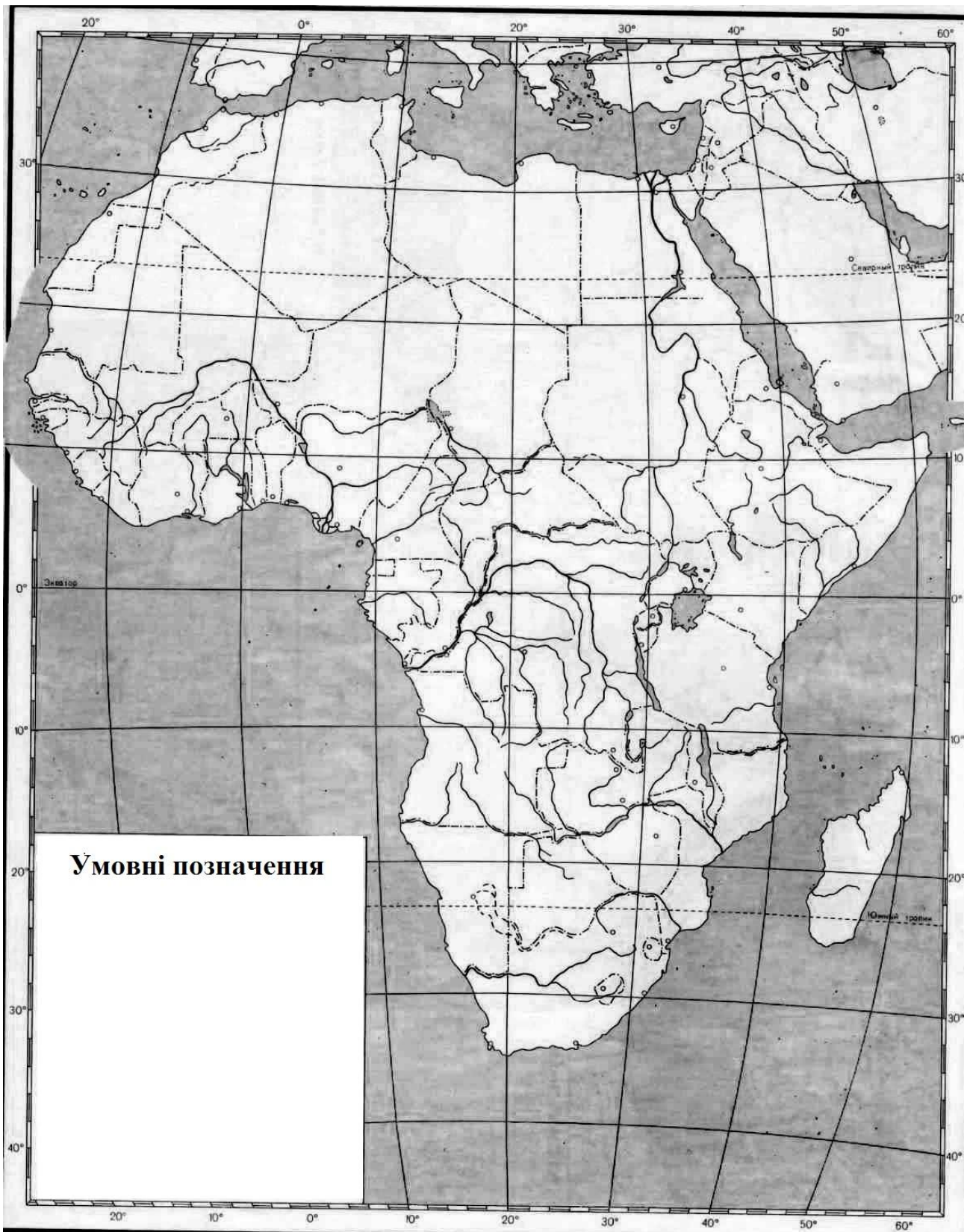
Тихоокеанський регіон

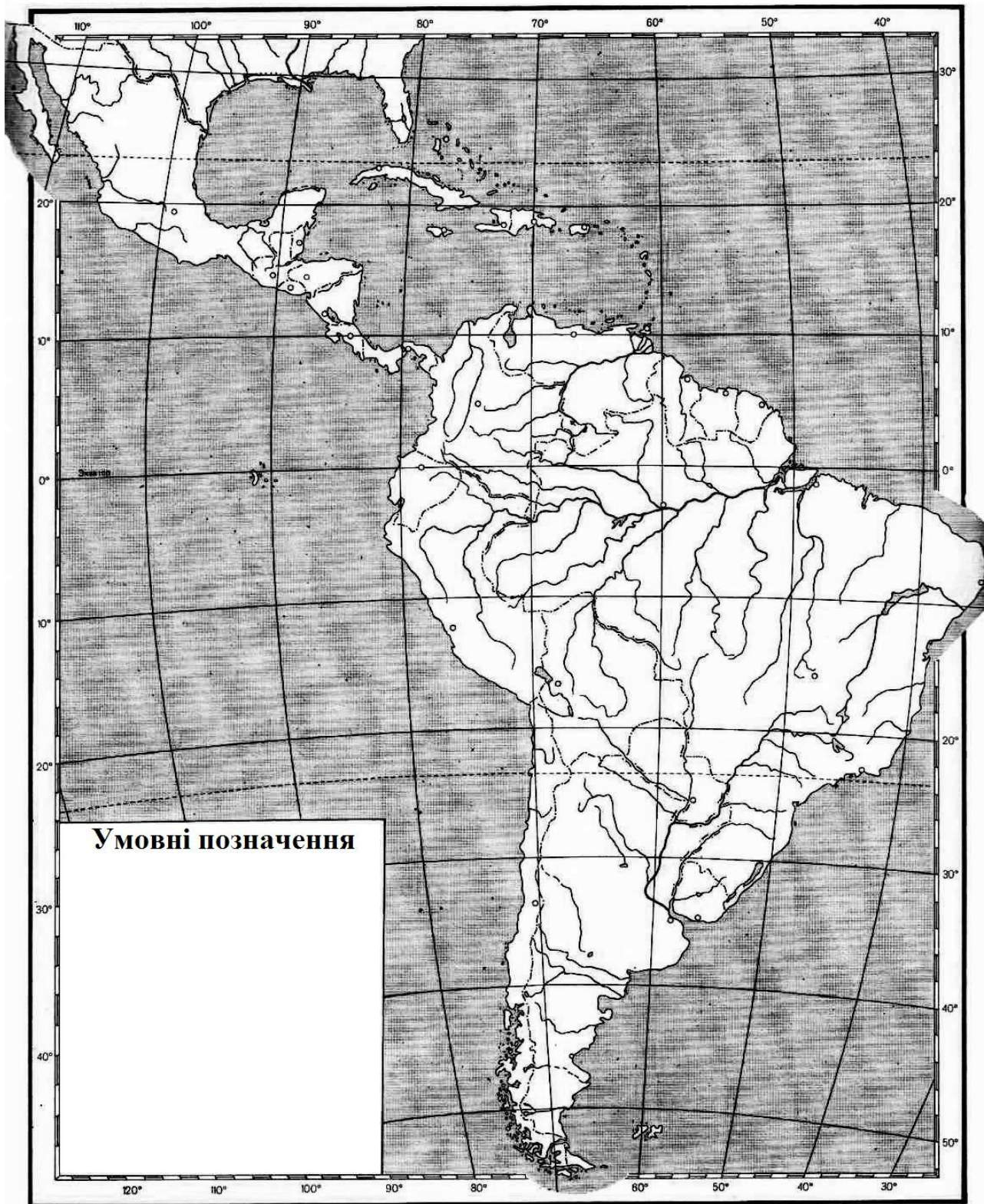
Умовні позначення

Африка

Латинська Америка

11.4. Основні поняття і терміни

І частина

Абд аль-Кадір – (Абд аль-Кадер, Насір ад-Дін ібн Мухіддін аль-Хасані; 6 вересня 1808 – 26 травня 1883) – керівник повстання алжирців проти французьких колонізаторів у 1832–1847 рр., національний герой Алжиру. Поет, оратор, знавець арабо-мусульманської культури, збирач рідкісних книг та рукописів.

Абдалли або Дуррані – велике пуштунське об'єднання племен.

Автаркія – (з грец. самозабезпечення) – незалежність від усіх речей зовнішнього світу або інших людей. Життєвий ідеал кініків і стоїків. В економіці – економічна незалежність країни, що позбавляє необхідності ввезення найважливіших продуктів споживання.

Азійський спосіб виробництва – початкова форма аграрно-ремісничої цивілізації, що базується на антагонізмі общинного селянства і деспотичної держави, яку уособлюють бюрократичний апарат, наймана армія тощо. Виникає з розпадом первіснообщинного ладу. Найвищого розвитку азійський спосіб виробництва набув у Китаї, Індії, Туреччині, Персії, Мексиці, Перу та в інших країнах.

Айкоку кото – (з яп. «суспільство патріотів») – перша японська політична партія. Заснована в 1874 р. Перебувала на позиціях правого лібералізму. У 1890 р. об'єдналася з Ліберальною партією.

Амір Нізам – або Амір Кебір, Мірза Таги хан – політичний діяч і дипломат Ірану ХІХ ст. Після вбивства Грибоедова їздив до Петербурга у складі місії Хосров-мірзи, надісланої шахом з вибаченнями перед царем. Був представником Ірану на Ерзерумській конференції 1847 р., скликаний за участю представників Росії та Англії для врегулювання спірних питань між Іраном і Туреччиною. Восени 1848 р., з царювання шаха Наср-ед-Діна, був призначений прем'єр-міністром.

Атабат – населений пункт в еміраті Рас-ель-Хайма на півночі Об'єднаних Арабських Еміратів.

Атлаки – феодалні володіння, звільнені від усіх видів податків в Османській імперії.

Ашар – у буддизмі місяць, в який починається тримісячний пост свята ашара Пурніма.

Аятолла – (з араб. «знамення Аллаха») – шиїтський релігійний титул. Удостоєні цього титулу є експертами в ісламознавстві, юриспруденції, етиці та філософії і зазвичай викладають у школах релігійних наук (Хавза).

Баб – (повне ім'я: Сійїд Алі-Мухаммад, 20 жовтня 1819–9 червня 1850) – пророк і засновник нової релігії бабізму (віра Баба). Він був торговцем з Ширазу, який у віці двадцяти п'яти років оголосив себе довго очікуваним шиїтами Каїмом або Імамом Магді. Після цього він взяв собі титул Баб (з араб. «брама») та став лідером групи прихильників – бабідів.

Бабізм – релігійний рух, який процвітав в Персії з 1844 р. по 1852 р., потім, після збройного конфлікту з урядом країни, був перенесений до Османської імперії та залишився в Персії підпільно. Його прихильники називалися бабідами. Засновником руху був Мірза Алі-Мухаммад з Ширазу (1817–1850), який прийняв титул Баб.

Барфоруш – або Бабол – місто на півночі Ірану, в провінції Мазандаран.

Бей-ван – титул, що означає «Північний князь», прийняв Вэй Чанхуэй, у незалежній китайській державі Тайпин тянь го

Бенгальці – народ, що населяє Бенгалію (Індія) та становить 98% складу населення Бангладеш. Бенгальці живуть також в штатах Ассам і Біхар (Індія).

Беян або «Байан» – писання пророка Баба («Брама Бога»), шановані народом Байан, як Священне писання. «Байан» в перекладі з арабської означає «роз'яснення». Початок декламування і запису «Байан» – 23 травня 1844 р. Запис виробляв Ака Сейід Хусейн з Йезда.

Богдохан – (з монг. Богд Хаан – священний государ) – термін, яким в російських грамотах XVI–XVIII ст. називали імператорів Китаю династії Мін (1368–1644 рр.) і ранньої Цін.

Брахмани – частина індуїстських священних текстів шруті, коментарі до чотирьох Вед, в яких описується правильне виконання обрядів.

Буддизм – одна зі світових релігій, яка зародилася в Індії і поширена переважно в Азії: від Шрі Ланки до Бурятії, і від Калмикії до Японії

Буддизм – (з санскр. «Вчення Просвітленого») – релігійно-філософське вчення (Дгарма) про духовне пробудження (бодгі), яке виникло близько VI ст. до н. е. в Давній Індії. Засновником вчення вважається Сіддхартха Гаутама, в подальшому отримав ім'я Будда Шак'ямуні.

Бури – (від нід. «селянин») або африканери (від нід. «африканець») – мешканці Південно-Африканської Республіки та Намібії, які є нащадками голландських, бельгійських, французьких і німецьких колоністів у цих країнах. Разом із нащадками переселенців з Великої Британії, бури складають біле населення Південно-Африканської Республіки (ПАР) та Намібії на відміну від чорношкірого корінного населення.

Бусідо – (з яп. «шлях воїна») є кодексом честі самурая. Назва походить зі сполучення слів бусі, тобто «воїн», і до – «шлях». Цей давній код вкорінюється у часи, коли самураї були стрільцями та вершниками, а навчання цим військовим мистецтвом, яке потребувало завзяття та постійного виконання вправ привело до виникнення терміну к'юба но мічі, «шлях коня і лука».

Вакуф – нерухомість (насамперед земля), дохід з якої ішов на утримання: мечетей, мусульманських шкіл – вакуф-шер, або вакуф духовний; громадських інституцій – вакуф-адат, тобто вакуф звичаєвий. Згідно з нормами шаріату, така нерухомість не підлягала відчуженню і оподаткуванню.

Вакф – вакуф, вакиф (від араб. «утримання») – у країнах ісламу, в т.ч. у Османській імперії земля чи інші джерела прибутку, які після смерті заповідача передавалися з побожною метою на добродійні справи.

Ван – титул правителя в країнах Східної Азії (крім Японії), відповідний приблизно європейським лат. гех-цар або англ. king-князь.

Ваххабізм – ваггабізм, вагабізм чи вакхабізм одна з назв течії в сунітському ісламі, що оформилася у XVIII ст. Назва «ваххабізм» уживається лише опонентами цього руху (його прибічники називають себе салафітами або просто мусульманами). Ваххабізм названий за іменем шейха Мухаммада ібн Абд аль-Ваххаба ат-Тамімі. Попередником Мухаммада ібн абд аль-Ваххаба був Ібн Таймія (1263–1328).

Візір також везір, вазір, везер – в мусульманських монархіях титул сановника вищого рангу (аналог міністра), політичного або релігійного радника султана або халіфа. Титул Великий візир є приблизним відповідником європейського прем'єр-міністр. Зазвичай, великий візир очолює дорадчу раду при султані, яка виконує функції уряду. Титул вперше з'явився в доісламській Персії, де візир був другою особою в державі після халіфа.

Вілайєт – (вілаят, веляят, вілоят, вілайят) – основна адміністративно-територіальна одиниця в деяких країнах Північної Африки, Близького і Середнього Сходу.

Гуджаратці – мешканці Гуджарату штату на заході Індії.

Дайме або **Даймьо** – (з яп. «велике ім'я») – провінційний володар у Японії XIV–XIX ст. У період Едо усі землевласники, прибуток яких перевищував 10 000 коку, називалися даймьо.

Дао або **Тао** – (з кит. шлях) – поняття давньокитайської філософії, яке означало: в теорії пізнання – «шлях» природи, її закономірність; в етиці – сенс життєвого шляху людини, етичну норму; в логіці – підставу, засновок, аргумент. Найоб'ємніша і найскладніша категорія китайської філософії, та зокрема даосизму, яку можна порівняти із категорією буття.

Десіма – острів в бухті Нагасакі, резиденція голландських торговців у період ізоляції Японії від зовнішнього світу (30-і рр. XVII ст. – 1854 р.). У цей час був єдиним пунктом європейської торгівлі в Японії. Постійно дозволялося проживати на острові дещо більше 10 чол. Торгівля і все життя купців суворо обмежувалися і регламентувалися. Після припинення в 50-х рр. XIX ст. ізоляції Японії втратив своє значення і став частиною порту Нагасакі.

Джадидизм – (від «усуль джедід» («новий метод»)) – метод навчання, у широкому розумінні «оновлення», просвітницький рух народів ісламського Сходу, заснований І. Гаспринським.

Джихад – або джигад (з араб. зусилля) – боротьба за те, що є для мусульманина найблагороднішою і найвищою метою. Зазвичай слово джихад асоціюється зі збройною боротьбою мусульман.

Дзайбацу – (з яп. «власність») термін, який до 1945 р. використовувався в Японії для позначення монополій і фінансової олігархії.

Династія Мін або Велика країна Мін (1368–1644) – династія, що правила Китаєм після ліквідації монгольської династії Юань. В часи панування Мін населення Китаю нараховувало від 160 до 200 мільйонів мешканців. Ця династія була останньою династією Китаю, що керувалася етнічними китайцями – ханьцями.

Династія Цін – (з маньчж. «Чиста») – маньчжурська імператорська династія, що керувала Китаєм у 1636–1912 рр. після ліквідації династії Мін.

Заснована родом Айсін Гьоро. Виникла на базі маньчжурської держави Пізня Цзінь, назва якої була змінена на Цін в 1636 р.

Дистрикт – (лат. *districtus*) – адміністративна (або судова) одиниця, частина провінції, кантону тощо.

Дун-ван – титул «Східний князь», який прийняв Ян Сюцін у незалежній китайській державі Тайпин тянь го.

Едо – місто в Японії, давня назва Токіо; період в історії Японії з 1603 по 1867 р.

Емір або амір (з араб. «вождь», «повелитель», «князь», «той, хто наказує, велить») – титул правителя або князя в деяких мусульманських країнах Азії й Африки, а також особа, що носить цей титул. Також уживається в значенні повелителя мусульман взагалі.

Заміндари – землевласники в Індії, які сплачували земельний податок (за системою заміндари) на користь верховного землевласника – британських колоніальних властей.

Заміндарі – земельно-податкова система, введена англійською колоніальною владою в Північній, Східній і Центральній Індії на рубежі XVIII–XIX ст.

Зулюм – (з тур. гніт, насильство, тиранія) – прийнята в літературі назва деспотичний. режиму в Османській імперії в роки правління султана Абдул-Хаміда II (1876–1909).

І-ван – «Князь-помічник» титул який прийняв Ши Дака у незалежній китайській державі Тайпин тянь го

Імам – (з араб. стояти попереду, ватажок) голова мусульманської громади, духовний керівник, людина, яка керує молитвою в мечеті. В строгому сенсі терміну імам не є представником духовенства – він не виконує сакральних функцій і не наділений благодаттю або чимось подібним. Імамом, за канонами ісламу, може бути будь-який вірний, який має достатні знання в релігійній сфері та є досить авторитетним аби бути головою на громадських молитвах.

Імамаат – інститут верховного керівництва мусульманською спільнотою в якому поєднуються світська і духовна влада.

Індуїзм – (історична назва санскритом – санатана-дхарма що в перекладі означає «вічна релігія», «вічний шлях», або «вічний закон») – стародавня національна релігія, корені якої ведуть до ведичної цивілізації. Третя за кількістю послідовників релігія у світі після християнства та ісламу.

Індуїсти – послідовники індуїзму.

Індуси – те саме, що житель Індії.

Ісмаїліти – прихильники однієї з найпоширеніших шіїтських течій в ісламі. Виникла в період арабського халіфату в другій половині VIII ст.

Іхетуань або Іхетуань юньдун – повстання іхетуаней (буквально – «загонів гармонії і справедливості») проти іноземного втручання в економіку, внутрішню політику і релігійне життя Китаю 1898–1901 рр .

Каджари – династія шахів Персії з 1787 до 1925 р. Походить від назви тюркського племені північного Ірану.

Кантонці – мешканці китайського міста Гуанчжоу, що раніше було відоме як Кантон, столиці провінції Гуандун.

Караван-сарай – (з перс. «палац») – заїжджий двір для караванів на торгових шляхах і в містах Переднього Сходу, Середньої Азії, Закавказзя тощо.

Кашмірці – мешканці Кашміру спірної області на північному-заході півострова Індостан, історичного князівства у Гімалаях.

Кіото – місто в Японії, в префектурі Кіото. Виникло на основі стародавньої японської столиці Хейан, резиденції японських імператорів протягом 794–1869 рр. Отримало статус міста 1889 р.

Клерикальна держава – це держава, де церква має державний статус, не тільки користується величезними привілеями, але також є впливовою політичною силою.

Кокутай – (з яп. «тіло нації») – ідеологічний конструкт, комплекс ідей, що складають національну ідентичність японців. Його зародження відноситься до періоду Едо, коли філософ Аїдзава Сейсісай сформулював основну ідею кокутая як нерозривні зв'язки між японським імператором і його підданими, що, на думку філософа, і складає «тіло нації». Пізніше поняття «кокутай» стало поширюватися на все, що японці вважали унікальними рисами своєї нації, як то: релігія (синтоїзм), державний устрій, військовий дух (бусидо) і т. ін.

Колоніалізм – підкорення народів і держав могутнішими державами з наступним поширенням на них дії свого суверенітету. Колоніалізм означає принципову нерівноправність відносин між метрополією і колонією (провінцією).

Конфуціанство – китайська етично-філософська школа, основа китайського способу життя, принцип організації суспільства, засновником якої був китайський філософ Кунфу-цзи, відомий на Заході як Конфуцій, що жив у 551–479 рр. до н. е.

Коу-тоу – обряд потрійного схиляння на коліна и дев'ятиразового поклону, який за китайським дипломатичним етикетом було прийнято здійснювати при наближенні до особи імператора.

Кулі – (з тамільськ. заробітки), назва низькооплачуваних некваліфікованих робітників (носильники, вантажники, чорнороби, рикші, поденники і т. ін.) в Китаї (до 1949 р.), Індії і ін. країнах Східної і Південно-Східної Азії. Так само називалися найняті за контрактом в країні Америки, до Південної Африки і Австралії некваліфіковані робітники – китайці, індійці, малайці, негри, що виконували важкі роботи на плантаціях і в копальнях. Інститут законтракованих виник в 30–40-х рр. XIX ст., після відміни рабства в англійських, голландських і французьких колоніях, і отримав значний розвиток в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Курди – народ, що мешкає переважно в горах Тавр і Загрос в області Курдистан (південний схід Туреччини, захід Ірану, північ Іраку, північний схід Сирії), а також в Азербайджані, Вірменії та інших країнах. Велика курдська діаспора існує в країнах Європи. Курди переважно мусульмани-суніти, хоча в Ірані є і курди-шиїти. Курди не мають своєї державності. **Куррат-ель-Айн** – одна з фанатичних проповідниць Бабізму, релігійного руху поширеного в Персії з 1844 по 1852 р.

Кхмери – народ, основне населення Камбоджі. Проживають також у В'єтнамі, Таїланді та інших країнах

Мамлюки або Мамелюк – воїн рабського походження, навернений до ісламу; підлеглий царя (маліка) в деяких ісламських країнах, зокрема, в мусульманському Єгипті. Схоже піхотне військо, сформоване XIV ст. у Османській імперії, звалось яничари.

Маньчжури – тунгусо-маньчжурський етнос, корінний народ Маньчжурії.

Маньчжурська династія або Династія Цін (з маньчж «Чиста») – маньчжурська імператорська династія, що керувала Китаєм у 1636–1912 рр. після ліквідації династії Мін. Заснована родом Айсін Гьоро.

Маратхи – народ в Індії, основне населення штату Махараштра.

Махді – (з араб. той, що йде вірним шляхом) згідно з мусульманськими есхатологічними поглядами, так називають людину, яка прийде для підтримки оновлення віри мусульман у дні, що передуватимуть Страшному суду. Він буде звичайною людиною, не спуститься з неба, як месія Іса (Ісус), але буде разом з ним встановлювати царство Боже на землі. Вони усунуть насилля і несправедливість.

Меджліс – (з араб. місце зборів) – законодавчо-представницький орган, аналог парламенту. Існує переважно в арабських та ісламських країнах.

Медресе – (з араб. «місце, де вчать») – середня і вища школа в мусульман Близького і Середнього Сходу, а також Пакистану і Північної Індії.

Мікадо – (з яп. «високі ворота») – найдавніший, тепер вже неживий титул для позначення світського верховного повелителя Японії, в даний час званого тенно (син неба). Термін означав не тільки самого монарха, але його будинок, двір і навіть держава.

Моджахед – учасник джихаду, буквально «той, що докладає зусилля», «борець». Моджахед, що загинув в ході ведення джихаду вважається шахідом, тим що засвідчив свою віру.

Молодоафганці – національно-патріотичний рух в Афганістані, що зародився на початку XX ст. в колах прогресивних афганських чиновників, офіцерів, ліберальних поміщиків та купців.

Мохаммед Алі Барфорушський – один з фанатичних проповідників Бабізму, релігійного руху поширеного в Персії з 1844 по 1852, учасник бабідського повстання 1848–1852 рр.

Мулла – (з араб. «пан», «повелитель», «володар», в іранських і тюркських мовах це слово має форми мелла, молло, молдо) – знавець Корану і мусульманського ритуалу, служитель культу; вчитель релігійної школи; грамотна, вчена людина. Зазвичай мулла обирається мусульманами з власного середовища.

Мулла Гусейн Бошрує – один з фанатичних проповідників Бабізму, релігійного руху поширеного в Персії з 1844 по 1852 рр.

Мультазими – власник ільтизама. Ільтизам (з араб. «зобов'язання, відкуп») – існуюча в Османській імперії відкупна система стягування феодального натурального податку ашара і деяких інших податків, при якій доходи від стягнення податків тимчасово віддаються в відкуп приватним особам за сплачену, звичайно наперед, відому суму.

Муфтії – (з араб. «висловлювати думку») – мусульманський богослов-правознавець у країнах Сходу, якому надано право розв’язувати спірні питання, тобто давати фетву.

Муцухіто – імператор японський (тенно, також мікадо), народився в 1852 р., син мікадо Осахіто (Комеї Тенно), в 1867 р. успадковував престол батька, але лише 3 березня 1868, після падіння сьогуна, став дійсним правителем Японії і переніс свою резиденцію з Кіото в Токіо, давши своєму правлінню назву Мейджі («освічене володарювання»).

Нізам-і-джедід – (з тур. нова система), реформи в області військової справи, по реорганізації військово-ленної системи, податкової системи, що проводилися в Туреччині в кінці XVIII – початку XIX ст. за султана Селіма III в цілях боротьби з феодальною анархією, створення абсолютної монархії і подолання відставання держави Османа від європейських держав.

Опіумні війни – війни внаслідок наполегливих спроб західних країн відкрити китайський ринок для вільного довозу промислових товарів і опіуму. Перша опіумна війна (1839–1842), Друга опіумна війна (1856–1860).

Ост-Індська кампанія – назва кількох історичних торговельних організацій, що займалися торгівлею з країнами Азії, насамперед з Індією: Британська Ост-Індська компанія, Голландська Ост-Індська компанія, Данська Ост-Індська компанія, Французька Ост-Індська компанія, Шведська Ост-Індська компанія.

Падишах або Падшах, Падешах, Бадишах чи Бадшах – дуже престижний титул, утворений поєднанням перських слів *Patī* – «володар, господар» і відомішого титулу *Шах* – Король, який був прийнятий в декількох ісламських монархіях для визначення найвищого рангу, який відповідає християнському титулу імператор або в старішій нотації Великий князь.

Панісламізм – релігійно-політична доктрина, течія, яка проповідує об’єднання в одній державі всіх народів, що сповідують іслам. Сформувався наприкінці XIX ст.

Панчаяти радж – (*Panchayati Raj* – «збори п’яти») – південноазіатська політична система, поширена в Індії, Пакистані та Непалі. За цією системою управління невеликим селищем здійснюється п’ятьма обраними старішинами. Ця рада старійшин вирішує всі спірні питання між мешканцями селища; фактично сучасний уряд делегує цим радам виконання ряду своїх функцій.

Пінінтуань – загони ополченців більш ніж з 100 сіл (згодом ці загони отримали в літературі назву Пінінтуань – «дружини упокорення англійців») під час збройної боротьби китайських селян в 1841 р. в провінції Гуандун проти англійських загарбників.

Плантатор – власник плантації (у часи рабства - також невільників).

Право екстериторіальності – у міжнародному праві – сукупність привілеїв, обумовлених договорами між країнами, що надаються главам іноземних держав, дипломатичним представникам, військовим частинам, кораблям і т. ін. У кількох великих містах були створені іноземні квартали, які вилучалися з сфери дії китайських законів, тобто користувались режимом так званої екстериторіальності.

Принц Арісугава – принц крові, що очолював імператорський уряд у роки Мейдзі.

Пуштуни – народ, що становить основну частину населення Афганістану.

Рабіндранат Тагор – (7 травня 1861 – 7 серпня 1941) – бенгальський і індійський письменник, поет, драматург, композитор, Нобелівський лауреат (1913). Автор гімнів Індії і Бангладеш.

Раджа – індійський титул правлячої особи, князя або царя. Слово це походить від кореня gâj – сяяти, блищати, і бере свій початок ще з індоєвропейської епохи. Іноді для посилення його додаються епітети типу МАГА-Р. (великий цар) або утворюються складні слова ніби Râe-rajan = цар царів.

Райати – у мусульманських країнах Близького та Середнього Сходу спочатку – всі підлеглі, пізніше – безпосередньо оподаткована верства.

Райятварі – земельно-податкова система в Індії введена в ХІХ ст. англійською колоніальною адміністрацією на частини індивідуальної території. При райятварі верховним власником землі стала держава, а власницькі права на неї закріплювалися за селянами і дрібними феодалами в безстрокову оренду. У республіці Індія, після скасування заміндарі, райятварі поширена на всю країну.

Рам Мохан Рай – також Раммохон Рой, Рай Раммохан, Раджа Рам Мохан Рой (22 травня 1772, Радхнагор, Бенгалія – 27 вересня 1833, Степлтон, Великобританія) був засновником Брахмо Самадж, одного з перших соціально-релігійних реформаторських рухів в Індії. Рам Мохан Рой отримав широку популярність завдяки громадській діяльності, спрямованій на скасування практики саті. Залишив помітний слід також у галузі політики, адміністративного права, освіти та релігії.

Ронін – (з яп. «блукаючі хвилі», «мандрівник») – декласований самурай феодалного періоду Японії, котрий втратив прихильність свого господаря, або ж не зміг уберегти його від смерті.

Самурай – (з яп. «той, хто служить», «воїн») – представник військового стану в Японії Х–ХІХ ст. Впродовж середньовіччя самураї витіснили японську аристократію з місця провідної політичної сили країни і створили власну систему керування суспільством – сьогунат.

Сварадж – (з гінді «свій закон») – синонім поняття самоврядування, використовуваний Махатмою Ганді. Зазвичай співвідноситься з концепцією незалежності Індії від Великобританії, введеної Ганді. Сварадж, в основному, має на меті політичну децентралізацію і управління не за допомогою уряду, а за допомогою членів суспільства і громадських зборів

Сеттельменти – (з англ. поселення) – відокремлені квартали в центрі деяких великих міст Китаю в ХІХ – початку ХХ ст., що здаються в оренду іноземним державам. Сеттельменти користувалися правом екстериторіальності і охоронялися поліцією і збройними силами держави-орендаря.

Сикхи – (з хінді «учень») – народ, що проживає в Індії; послідовники сикхізму. У національному складі сикхів переважають пенджабці – жителі індійського штату Пенджаб. Також сикхи живуть в країнах Південно-Східної Азії, Африки, на острові Фіджі, Великобританії, переважно у великих містах.

Сикхізм – (з хінді «послідовник, учень») – релігія, заснована у Пенджабі, в північно-західній частині півострова Індостан гуру (духовним вчителем) Нанаком (1469–1539 рр.)

Сінто або Синтоїзм (з яп. «шлях богів») – стародавня політеїстична релігія мешканців Японського архіпелагу. В її основі лежать анімістичні, фетишистичні, тотемістичні вірування, які склалися у середовищі різних етнічнографічних груп Японії. Вона оформилася у релігійну систему під впливом материкової релігійно-філософської думки (буддизму, даосизму і конфуціанства) та зусиль японських політичних кіл.

Сипаї – (з перс. солдат) – наймані колоніальні війська в Індії у XVIII – першій половині XX ст. англійських та інших колонізаторів, які були створені з місцевого населення. Склали значну частину британської колоніальної армії. Дворянська кіннота турецьких султанів.

Система «п'ятидвірок» – господарства в Японії, Китаї, пов'язані круговою порукою щодо сплати податків державі.

Система заручництва – на початку XVII ст. для зміцнення центральної влади Токугава ввів систему, коли кожен князь рік мав жити у столиці, а рік у своєму князівстві, їдучи з Едо, князі повинні були залишати при дворі сьогуна заручника – кого-небудь з близьких родичів.

Сі-ван – Сяо Чаогуй отримав титул Сі-ван («Західний князь»), у незалежній китайській державі Тайпин тянь го.

Сіонізм – (від гори Сіон) – єврейський націоналізм, рух європейських євреїв кінця XIX ст. за створення єврейської держави. Головна мета сіонізму виявилася досягнутою в 1948 р., коли була утворена держава Ізраїль, що визнала за всіма євреями право жити в межах його кордонів. З цього моменту сіонізмом можна назвати підтримку держави Ізраїль. Подібно до інших форм націоналізму, особливим різновидом якого він є, сіонізм припускає значне розмаїття ідеологій.

Сойюргал – (з монг. «пожалування») – форма феодалного землеволодіння, поширена в Середній Азії, країнах Близького і Середнього Сходу.

Субсидіарна система – договори французької і англійської Ост-Індських компаній з правителями індійських князівств. Укладалися у XVIII ст. і передбачали умови, за якими компанії надсилали свої війська для «захисту» князівств від їх ворогів, а князівства видавали субсидію (звідси назва договорів) на утримання військ. Ці договори сприяли залежності князівств від компаній.

Султан – ісламський титул. Несе моральне навантаження і релігійну владу, оскільки роль правителя була визначена в Корані. Султан, проте, не обов'язково є релігійним наставником і релігійним главою.

Сунь Ятсен – (12 листопада 1866 XVII 12 березня 1925) – китайський лікар, революціонер та політичний діяч. Як найвизначнішого засновника Китайської Республіки, Сунь Ятсена часто називають «Батьком нації», в чому сходяться як Китайська Народна Республіка так і Республіка Китай. Він відіграв важливу роль у поваленні династії Цін під час Сінхайської революції. Сунь Ятсен був першим тимчасовим президентом Республіки Китай, після її заснування у 1912 р., а згодом став одним із засновників та лідером партії Гоміньдан.

Східна деспотія – (з грец. необмежена влада) – особлива форма монархії, що склалася на Стародавньому Сході. Східній деспотії притаманні необмежена влада монарха, освячення її релігією, централізована система управління економікою.

Сьогун – (з яп. полководець) – найвища військова посада у домодерній Японії. Голова самурайського уряду. Відповідає «маршалу» у західних і «гетьману» у східноєвропейських арміях.

Тайбей – де-факто столиця Республіки Китай на острові Тайвань.

Тайпін тянь го або Тайпінське Небесне Царство – незалежна китайська держава, що існувала одночасно з маньчжурської імперією Цін. Сама назва «Тайпін» означає «Великий Спокій» і перегукується з ранньодаоською школою Тайпіндао часів Ханьської імперії.

Тайпіни – повстанці, учасники селянської антифеодальної війни в Китаї 1850–1864 рр. проти династії Цін.

Таміли – народ в Південній Азії. Проживає в Індії (в основному в штаті Таміл Наду), Шрі-Ланці (претендують на відторгнення від острова держави Таміл Ілам), а також в Малайзії, Бірмі, Сінгапурі, Австралії і Океанії.

Тамілнад – (з там. земля тамілів) – штат на півдні Індії. Столиця і найбільше місто – Ченнаї (колишнє місто Мадрас).

Танжер – місто і важливий порт на півночі Марокко, на узбережжі Гібралтарської протоки. Адміністративний центр провінції Танжер.

Танзимат – (з араб. «впорядкування», «укладення») – основні закони Туреччини, опубліковані султаном Абдул-Меджидом 3 листопада 1839 р. при сходженні на престол.

Теократична держава – особлива форма організації державної влади, при якій остання належить церковній ієрархії. Зазвичай вища влада в такій державі належить главі панівної церкви (він же голова держави), визнаному «живим богом», «намісником бога на землі», «первосвященником» і т. ін. (фараон, цар, імператор, халіф).

Тиул – (з тат. дарування) – під час перського панування в мусульманських провінціях селяни вносили в казну 1/5 врожаю, половина ж цього внеску надавалася замість платні чиновникам вищим станам, виключно мусульманам. Право отримання цієї винагороди і називається тиул.

Тімари або Тимар – у Османській імперії – військовий лен, земельне володіння, за рахунок доходу якого, його володар-сипахи повинен був виходити в похід. За назвою тімара османська військово-ленна система в історіографії має назву тімарною або сипахійською.

Тодзама дайме – (з яп. «сторонній пан», «сторонні панове») – найнижчий статус самурайського роду чи провінційного володаря-даймьо у системі класифікації підлеглих сьогунату за ступенем їх спорідненості чи наблизеності до правлячого сьогунського дому. З кінця 12 по середину 19 століття цим терміном позначали васалів сьогуна, які не були його родичами і не належали до давніх та споконвічних слуг правлячого роду. Провінційних володарів-даймьо, які перебували у статусі тодзама називали тодзама даймьо, а їхнів васалів – тодзама самурай.

Токугава – (31 січня 1543 – 22 травня 1616) – один із головних військово-політичних лідерів Японії епохи «воюючих країн». Патріарх роду Токугава. Засновник і перший сьогун сьогунату Едо.

Тянь-ван – Небесний князь, ним проголосив себе 23 березня 1851 року очільник селянського руху тайпінів в Китаї Хун Сюцюань.

Тяньцзін – місто центрального підпорядкування Китаю.

Улем – (з араб. «знавець», «вчений») – збірна назва знавців богослов'я, історико-релігійного передання і етично-правових норм ісламу, як теоретиків, так і практичних діячів в області традиційних форм освіти, судочинства на основі шаріату і виконання обрядів.

Урду – мова індоєвропейської групи індоарійської підгрупи, якою розмовляють понад 50 млн. осіб в Пакистані й Індії та ще понад мільйон осіб за межами Азії.

Феллахи – фермер чи селянин в країнах Близького Сходу. На арабській мові слово означає орач або землепашець. В часи поширення ісламу, цей термін використовувався, щоб відрізнити арабських поселенців, зазвичай кочівників (бедуїнів) від місцевих сільських жителів (фелахів) на окупованих територіях, таких як єгиптяни, арамеї (сирійці) в Леванті.

Фетх Алі-Шах – (5 вересня 1772 – 23 жовтня 1834) – другий шах Персії династії Каджарів, правив з 1797 по 1834 рр., племінник і наступник засновника каджарської династії – Агі Мохаммеда.

Хадж – паломництво в ісламі, пов'язане з відвідуванням Мекки (Мечеть Аль-Харам) та її околиць (гора Арафат, долина Міна). Здійснюється у перші десять днів місяця зуль-хіджжа. Вважається, що хадж повинен здійснити кожен спроможний на це мусульманин, хоча б один раз у житті. Хадж є п'ятим «стовпом ісламу» поруч з такими, як молитва (саят) та піст у місяць рамадан.

Халісе – в Ірані з кінця XII – до початку XIV ст. спочатку імунітетні землі, пізніше – державні землі.

Халіф – (з араб. наступник, заступник) – титул ісламського правителя, як керівника віруючих і наступника Мухамеда, верховного глави ісламської общини, що вибирався для здійснення духовного і світського керівництва в ісламському світі відповідно до шаріату та стежив за виконанням віруючими «божественних правил», що заповів Аллах.

Халіфат – феодальна теократична арабо-мусульманська держава, що виникла внаслідок арабських завоювань VII–IX ст. і очолювалася халіфами. Також халіфат як термін означає ісламську теократичну державу, яка має об'єднувати усіх мусульман. Втім лише перший Омейядський халіфат дійсно об'єднував усю умму.

Хальса – (від арабск. чистий) – назва, дана гуру Гобінд Сінгхом сикхській громаді, яка прийняла його нововведення. Гобінд Сінгх провів у життя найбільшу реформу сикхізму і створив по-новому організовану сикхську громаду – войовниче, безкастове, готове до самопожертви братство сикхів.

Харакірі – (з яп. «вспорювання живота») – ритуальне самогубство методом вспорювання живота, прийняте серед самурайського стану середньовічної Японії.

Хіджаб – (з араб. покривало, занавіс) – жіночий одяг в ісламі, головне призначення якого – приховати фігуру, обриси тіла жінки. Хоча хіджаб передбачає покриття всього тіла та голови, крім обличчя та долонь (саме така форма є обов'язковою), нерідко мусульманки закривають навіть обличчя та долоні.

Хінді або **Гінді** – одна з найпоширеніших мов у світі, одна з двох державних мов Індії. Належить до індоіранських мов індоєвропейської мовної сім'ї.

Хінду Махасабха або **Хінду Маха Сабха** (ХМС, Великі збори індусів, повністю Ахкіл Бхаратія Хинду Маха Сабха) – індійська політична партія, заснована в 1915 р. У 1937–1944 рр. її очолював Саваркар, Вінаяк Дамодар, ідеолог індійського комунізму. Після 1948 р. занепала.

Хун Сю-Цюань або **Хун Сюцюань** – (1 січня 1814 – 1 червня 1864) – очільник селянського руху тайпінів в Китаї.

Шах – у деяких східних країнах титул монарха.

Шахід – буквальный переклад з арабської «свідок» (див. «шахада» – свідоцтво, «символ віри» в ісламі. У мусульман і православних арабів найчастіше вживається у сенсі «мученик за віру».

Шейх – старий, старець, старійшина, старший, старшина, староста, світський або духовний керівник і пастир.

Шеньши – буквально – «вчені мужі, що носять широкий пояс» (символ влади в давнину) – один з чотирьох офіційних станів імператорського Китаю. Маються на увазі сім'ї, глави або нащадки яких здали державні іспити і таким чином отримували державні (общинні) посади.

Ши Да-кай або **Ши Так-кай** – (березень 1831 – 25 червня 1863) – видатний діяч Тайпінського повстання в Китаї.

Ян Сю-цін або **Ян Сюцин** – (1821 – 2 вересня 1856 Нанкін) – один з керівників і головнокомандуючий військами Тайпінського повстання.

Яничари – (з тур. нове військо) – регулярна піхота в Османській імперії, що діяла у XIV – XIX ст., створена султаном Мурадом I. Яничари спершу набиралися з полонених, потім поповнювалася примусовим набором дітей християн підданих (сербів, болгар та інших). Після переходу на іслам яничари виховувалися в дусі релігійного фанатизму й сліпого послуху.

II частина

Акалі Дал – сикхська партія створена в 1920 р. у штаті Пенджаб, Індія.

Алавіти – (нусайрити) – шийтська релігійна група. Варто не плутати алавітів і алевітів, що є окремою релігійною групою у Туреччині. Назву отримали від імама Алі, що був зятем і кузенком Мухаммеда, що був четвертим і останнім праведним халіфом. Історично вони мали назву Нусайрити, але вважають за краще мати назву алавіти на честь Алі.

Аль-Фатах – одне з 99 Прекрасних Імен Аллаха (Асман-ль-Хусні), яке має значення «Відкриваючий ворота Своєї милості, блага і прожитку, істинний шлях і пізнання Аллаха, дорогу до знань і наукам; полегшує труднощі; позбавляючий Своїх рабів від усіх печалей; той що завойовує, підкорює».

Амаль – (з араб. «надія») повна назва «Когорта ливанського супротиву» – ліванський шиїтський рух, утворений у 1975 р. імамом Мусою ас-Садром як «Загони ліванського опору» – військове крило створеного в 1974 р. «Руху знедолених». Під керівництвом імама Садра організація проводила поміркований курс: вона відмовилася взяти участь у громадянській війні 1975 р. і підтримала сирійське втручання в 1976 р. У 1978 р. імам зник під час візиту до Лівії. Популярність «Амаль» різко зросла під впливом Іранської революції 1979 р., і на початку 1980-х рр. вона стала найбільшим політичним рухом шиїтської общини.

Аматерасу – (з яп. «та, що осяює Небо») – синтоїстська богиня сонця, пращурка Імператорського роду Японії. Згадується в «Записах про справи давнини» й «Анналах Японії». Втілена в священному дзеркалі Ята, одному з трьох божественних скарбів Імператора Японії. Головне божество Святилища Ісе в префектурі Міє. Дарує бога і людям тепло та світло. Часто протиставляється брату-розбишаці Сусаноо.

Андхра-Прадеш – штат у центральній Індії на узбережжі Бенгальської затоки. Адміністративний центр – Хайдарабад.

Анексія – (з лат. приєднання) – це насильницьке захоплення державою всієї або частини території іншої держави або народу і включення її до свого складу. За міжнародним правом анексія – один з видів агресії і спричиняє міжнародно-правову відповідальність. Анексію слід відрізнити від окупації, яка сама по собі не призводить до зміни юридичної приналежності території.

Аум Сінрікьо – неорелігійна організація, що виникла в Японії. Група була заснована Секо Асахарою в 1987 р. і стала відома в 1995 р., здійснивши заринову газову атаку в Токійському метро. Назва «Аум Сінрікьо» походить з санскриту, означає «вчення істини», «вища істина». На даний момент зарахована до числа терористичних груп у США, Канаді, Євросоюзі та інших країнах.

Ахімса – поведінка і спосіб дій, при яких першою вимогою є ненанесення шкоди – ненасильство. Ахімса визначається як поведінка, що веде до зменшення зла у світі, спрямована проти самого зла, а не проти людей його творять (відсутність ненависті). Ахимса, неспричинення шкоди, полягає в неубієнню, ненасильстві, неспричиненні шкоди всьому живому (людям, тваринам, рослинам) ніколи і ніяким чином – ні думкою, ні словом, ні ділом.

Ахмедзай – («Нащадки Ахмеда») пуштунські племена.

Ашар – багатозначний термін. Ашар (Дагестан) – село в Курахском районі Дагестану. Ашар (податок) – на Кавказі натуральна повинність, склада десятку частину польових творів та приплоду овець. Ашар (місяць) буддизм – місяць, у який починається тримісячний пост свята ашара Пурніма.

Ашрам – обитель мудреців і відлюдників у древній Індії, яка зазвичай розташовувалася у віддаленій місцевості – у горах або в лісі. У контексті сучасного індуїзму, термін «ашрам» часто використовується для позначення духовної чи релігійної громади, куди людина приходить для медитації, молитви, здійснення ритуалу і духовного оновлення. Основною метою ашрама, як правило, виступає духовний розвиток його членів, які займаються вивченням

священних текстів, йогою, медитацією і повторенням мантр. Ашрамом в індуїзмі також називають релігійну організацію, засновану духовним авторитетом для поширення певних ідей і способу життя, а також для залучення адептів. Релігійний лідер або містик, який очолює ашрам, передає своїм послідовникам духовне знання, яке він сам колись отримав від свого гуру і успішно застосував на практиці. Основними видами діяльності ашраму, як правило, є релігійно-просвітницька, видавнича та благодійна діяльність. Слово «ашрам» походить від санскритського слова ашрая, що означає «захист».

Байхуа – сучасна китайська мова, письмовий стандарт.

Баконго – народ, що населяє пониззя річки Конго в Демократичній Республіці Конго, прикордонні райони Анголи і Народної Республіки Конго. Загальна чисельність більше 10 млн осіб. Говорять мовою кіконго (мовна група банту)

Бакр-ід – офіційне свято в Індії, свято жертвопринесення, одне з двох головних свят мусульман (друге – ід аль-фітр). Дата свята унікальна для кожного року. Свято починається за 70 днів після закінчення посту урази (10-го числа місяця Зуль-хіджжа, що є 12-м місяцем мусульманського місячного календаря), в день закінчення Хаджу (паломництва до Мекки) та триває три-чотири дні.

Балуба – народ мовної спорідненості банту у Центральній Африці.

Балунда – народність Західної Тропічної Африки. Населяють південну частину Республіки Конго, північний схід Анголи і північний захід Північної Родезії.

Банту – народність банту – загальна назва для понад чотирьохсот етнічних груп, що проживають на всій території Африки на південь від Сахари.

Бантустан – («хоумленд», батьківщина) – назва, що існувала до 1978 р. для квазідержавних утворень чорного населення в ПАР та Намібії, створених у 1960-х рр. за племінною ознакою. Загалом в ПАР було утворено 10 бантустанів (4 були оголошені незалежними державами, 6 – самоврядними територіями) і ще 10 в Намібії.

Бедуїни – (з араб. житель пустелі) – кочові та напівкочові араби Аравійського півострова і північної Африки. У вузькому розумінні бедуїни – кочівники-верблюдоводи, на відміну від бедуїнів напівкочових вівцеводів і козоводів. Також термін часом використовується, щодо інших кочових народів регіону, які мають схожий спосіб життя, наприклад говорять про туарегів бедуїнів.

Біафра або Республіка Біафра – самопроголошена держава в південно-східній частині Нігерії, що існувало з 30 травня 1967 р. (дата проголошення незалежності) до 15 січня 1970 р. Держава не була визнана ООН.

Брахмани – частина індуїстських священних текстів шруті, коментарі до чотирьох Вед, в яких описується правильне виконання обрядів.

Брахмін – (з санскр. «рости, наростати» і «відбивати, вірити, мислити, розум») – в індійській ідеалістичній філософії (як у ведійській взагалі, так і в йозі зокрема) – поняття, що означає надособистісний, індіферентний абсолют, «душу світу», першооснову всіх речей і феноменів ведійської філософії

концепція Брахмана (тобто Бога-Абсолюту) тісно пов'язана з особистісним сприйняттям кожною людиною всеосяжного Бога-Брахмана в якості індивідуального Атмана – свого найвищого позамежного «Я».

Бури – (від нід. «селянин») або африканери (від нід. «африканець») – мешканці Південно-Африканської Республіки та Намібії, які є нащадки голландських, бельгійських, французьких і німецьких колоністів у цих країнах. Разом із нащадками переселенців з Великої Британії, бури складають біле населення Південно-Африканської Республіки (ПАР) та Намібії на відміну від чорношкірого корінного населення.

Бхаратія джаната парті – одна з двох провідних загальнонаціональних партій Індії (поряд з Індійським національним конгресом). БДП відноситься до партій правого спектру; часто її характеризують як партію «індуїстського націоналізму». Іноді БДП вважають політичним крилом сімейства індуїстських націоналістичних організацій «Сангх Парівар», провідною з яких є «Раштрія сваямсевак сангх» (найбільша некомуністична організація в світі). Заснування 1980 р. пов'язане з іменами Атала Біхарі Ваджпаї і Лал Крішни Адвані.

В'єтконг – Національний фронт визволення Південного В'єтнаму відомий також під назвою В'єтконг – військово-політична організація в Південному В'єтнамі у 1960–1977 рр., що була однією з воюючих сторін у В'єтнамській війні.

В'єтмін або Ліга незалежності В'єтнаму – військово-політична організація, створена Хо Ши Міном для боротьби за незалежність В'єтнаму від Франції та Японії в 1941 р.

Вакуф або вакф, вакуф, вакиф (від араб. «утримання») – у країнах ісламу, в т.ч. у Османській імперії земля чи інші джерела прибутку, які після смерті заповідача передавалися з побожною метою на добродійні справи. Вакуфом була нерухомість (насамперед земля), дохід з якої ішов на утримання: мечетей, мусульманських шкіл – вакуф-шер, або вакуф духовний); громадських інституцій – вакуф-адат, тобто вакуф звичаєвий. Згідно з нормами шаріату, така нерухомість не підлягала відчуженню і оподаткуванню.

Вафд – (від араб. партія представників) – найбільша історична партія Єгипту ліберально-націоналістичного спрямування 1918–1953 рр. заснована Саадом Заглулом. Підтримувала еволюцію королівства до конституційної монархії. Була розпущена після революції 1952 р.

Ваххабізм – одна з назв течії в сунітському ісламі, що оформилася у XVIII ст. Назва «ваххабізм» уживається лише опонентами цього руху (його прибічники називають себе салафітами або просто мусульманами). Ваххабізм названий за іменем шейха Мухаммада ібн Абд аль-Ваххаба ат-Тамімі. Попередником Мухаммада ібн абд аль-Ваххаба був Ібн Таймія (1263–1328).

Вілайєт або вілайєт, веляєт, вілоєт, вілайєт – основна адміністративно-територіальна одиниця в деяких країнах Північної Африки, Близького і Середнього Сходу.

Ганьбу – у Китаї належать до середнього класу, – керівні кадри середньої та вищої ланки партійних і державних установ, громадських організацій, оскільки вони «розпоряджаються ресурсами і володіють сприятливим соціальним статусом».

Гільзай – (самоназва) одне з племінних об'єднань пуштунів (афганців), за своєю роллю в країні посідає друге місце після племені дуррані. Належать до індо-середземноморської раси великої європеїдної раси. Розмовляють діалектом східних пушту. За своїм віросповіданням є мусульманами-сунітами. Заселяють велику, переважно гірську територію на сході Афганістану

Гоміньдан або Китайська Національна Народна партія – консервативна політична партія, що утворилася на континенті 25 серпня 1912 р. у Пекіні. Сунь Ятсен був обраний головою партії. У 1949 р. була змушена переміститися на Тайвань.

Гяури або кафіри – цим іменем турки презирливо звать всіх немусульман. Зіпсоване арабське «Kiafir» (що заперечує Бога, язичник).

Далай-лама – лінія передачі (тулку) у тибетському буддизмі школи гелуг. «Далай» – в перекладі з монгольської «океан», «лама» у тибетській мові є еквівалентом санскритського «гуру», та має значення «вчитель» або «монах». Ця лінія передачі виникла у 1391 р. Згідно з поглядами тибетського буддизму, Далай-лами є інкарнацією бодхисаттви Авалокитешвари тибетською). Починаючи з XVII ст. й до 1959 р. далай-лами мали також титул царя – правителя Тибету, керуючи державою зі столиці Лхаси. Далай-лама вважається також головою всього тибетського буддизму, голови всіх чотирьох шкіл вважають його верховним ламою всієї тибетської традиції. По відношенню до Далай-лами використовують титул «Його Святість».

Даліти – (парії, індійське парайян; інакше даліт, даліти) – в древній Індії нижча каста «недоторканих», бідарів, позбавлених громадянських прав. У сучасній мові слово позначає групу найбільш безправного населення, ізгоїв.

Дарі – східноперська мова, одна з офіційних мов Афганістану (до 1936 р. – єдина офіційна; опісля – разом із пушту). Найближчі родичі – перська та таджицька.

Дацзибао – (з кит. газета великих ієрогліфів) – рукописні стінні газети в Китаї, що широко використовувалися як одна з форм політичної агітації.

Дервіші – (з перс. «жебрак») – мусульманський чернець-жебрак, особливий стан у мусульманських суспільствах.

Джамахірія – форма державного устрою, відмінна від монархії і республіки, обґрунтована в Третій Всесвітній Теорії Муаммара Каддафі і викладена в першій частині Зеленої книги. Слово «джамахірія» – неологізм, утворений шляхом заміни в корені слова «джумхурія» (республіка) однини «джумхур» (народ) на множину «джамахір» (маси). Лівія офіційно була джамахірією з 2 березня 1977 р. по 2011 р.

Джана сангх або «Бхаратія джан сангх» – «Союз індійського народу» – партія, створена в 1951 р., саморозпустилася в 1977 р., відтворена як Бхаратія Джаната Парті у 1980 р. ДС, створена комуністських лідерами сходила з політичне життя. сцени партії Хінду маха сабха (ХМС) і залишалася в тіні організації напівзакритого типу Раштрія сваямсевак сангх (РСЗ), протягом своєї історії виступала як представник «парламентського комунізму».

Джанаганамана – (з бенг. «Душа народу»). Написаний початково бенгальською мовою, він є першою з п'яти строф вірша, написаного

нобелевським лауреатом Рабіндранатом Тагором. Джанаганамана уперше була виконана в 1911 р., а в 1950 р. вона була офіційно прийнята як державний гімн Індії. Музика гімну також була написана Рабіндранатом Тагором. Офіційне виконання гімну Індії займає приблизно 1 хвилину. Іноді гімн виконується в скороченому варіанті, що складається тільки з першого й останнього рядків; виконання цього скороченого варіанта займає близько 20 секунд Банія.

Джаната дал –індійська політична партія, що виникла 11 жовтня 1988 р. (у день народження видатного індійського політичного діяча Джаяпракаша Нараяна) в результаті злиття фракцій Джаната парті (Лок дав, Індійський національний конгрес (соціалістський) і Джан морча).

Джихад або джигад (з араб. зусилля) – боротьба за те, що є для мусульманина найблагороднішою і найвищою метою. Зазвичай слово джихад асоціюється зі збройною боротьбою мусульман, але це розуміння є не зовсім точним. Кожен мусульманин зобов'язаний докладати зусиль для утвердження і захисту ісламу, витратити для цього свої матеріальні ресурси, розумові здібності і всі свої сили. У випадку крайньої необхідності мусульмани зобов'язані підніматися на збройну боротьбу проти ворогів своєї релігії. Джихадом є також боротьба з власними духовними чи суспільними соціальними пороками. Таким чином, джихад – це боротьба зі своїми пристрастями, усунення соціальної нерівності, постійне зусилля у справі розповсюдження ісламу, і, нарешті, ведення війни з агресором в ім'я Аллаха. Учасників джихаду називають моджахедами.

Дзайбацу – (з яп. «власність») – термін, який до 1945 р. використовувався в Японії для позначення монополій і фінансової олігархії.

Домініон – форма політичної системи, що існувала всередині Британської імперії, і була проміжною формою між самоврядною колонією і суверенною державою, але з плином часу розвивалася до останньої. Першим британським домініоном була Канада, яка отримала такий статус у 1867 р. Потім з'явилися Австралія (1901), Нова Зеландія (1907), Ньюфаундленд (1907), Південно-Африканський Союз (1910) і Ірландська Вільна держава (1922).

Друзи – релігійна спільнота, розташована перш за все в Лівані, Ізраїлі, і Сирії, традиційна релігія якої почала відгалуження від ісмаїлітської секти ісламу, але унікальна в поєднанні гностицизму, неоплатонізму і інших філософій. Теологічно, друзи вважають себе «ісламською сектою». Друзи називають себе Ахль Аль-Тавгід («Люди Єдності») або аль-Муваххідун (Прихильники об'єднання). Релігія друзів відкололася в XI ст. від шіїтської секти ісмаїлітів, але, в подальшому, значно змінилася. Друзька віра виникла на початку XI ст. під впливом проповіді місіонера Мухаммеда бен Ісмаїла Наштакіна ад-Даразі (і названа за його іменем) серед ісмаїлітів Єгипту і Південного Лівану. Самі друзи нерідко негативно відносяться до особи Даразі і слово «друзи», як самоназву не вживають (часто сприймають його, як образливе).

Дуррані або Абдалі – назва головного пуштунського племені, що проживало на території сучасних Афганістану та Пакистану. Первинно відоме під назвою абдалі, але після утворення у 1747 р. Дурранійської імперії почало йменуватись дуррані.

Дустур – політична партія в Тунісі. Заснована в 1920 р.

Дуцзюни – генерали-командуючі найманими провінційними арміями, зосредили владу в своїх руках в округах Китаю після 1915 р.

Егалітаризм – (з фр. рівність) – концепція, що пропонує створення суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всім його членам. Протилежність елітаризму.

Емір або амір (з араб. «вождь», «повелитель», «князь», «той, хто наказує, велить») – титул правителя або князя в деяких мусульманських країнах Азії й Африки, а також особа, що носить цей титул. Також уживається в значенні повелителя мусульман взагалі.

Етатизація – (від фр. держава) – посилення втручання держави в економічне і політичне життя.

Етатизм – (від фр. держава) – напрям політичної думки, який розглядає державу як найвищий результат і мету суспільного розвитку. В деяких країнах (наприклад, у Туреччині) цей термін позначав офіційну державну політику.

Еттелаат – іранська газета.

Ецель або Іргун Цвай Леумі – національна військова організація, скорочено Ецель, коротко Іргун – єврейська підпільна організація, що діяла на території Палестини з 1931 р. по 1948 р., засновник Менахем Бегін.

Єна – національна грошова одиниця Японії, одна з основних валют світу поруч з долларом США та євро.

Заміндари – землевласники в Індії, які сплачували земельний податок (за системою заміндари) на користь верховного землевласника – британських колоніальних властей.

Заміндарі – земельно-податкова система, введена англійською колоніальною владою в Північній, Східній і Центральній Індії на рубежі 18–19 ст.

Зулуси або зулу, ісізулу, зунда, – самоназва народу банту в Південній Африці.

Зулюм – (з тур. гніт, насильство, тиранія) – прийнята в літературі назва деспотичного режиму в Османській імперії в роки правління султана Абдул-Хаміда II (1876–1909).

Йоруба або йюба, йаріба, у Беніні також еде або нага – один з найбільших бенуе-конго народів у Західній Африці.

Ібо або ігбо – народ, що живе в Східній Нігерії (Африка). Чисельність близько 6,2 млн. ч.

Інката – Партія Свободи Інката (ПСИ). Створена в 1975 р. в ПАР вождем Мангосуту Бутелезі – головним міністром «хоумленда» Кува-Зулу – як політична організація, що підтримує зулусів.

Інтіфада – (від араб. повстання) – рух, спрямований на звільнення Держави Палестина від окупації Ізраїлю (в іншій інтерпретації – рух, спрямований на відділення Палестинської автономії від Ізраїлю). У найбільш радикальній формі обумовлено прагненням знищити державу Ізраїль для створення на його сучасній території держави Палестина. Виняток становлять Голанські висоти, визнані учасниками руху територією Сирії. В даний час під словом «інтіфада» найчастіше розуміється збройна боротьба палестинських арабів проти Ізраїлю на зайнятих ним територіях Західного Берега і Сектора Газа.

Іргун-бет або Іргун Цваї Леумі – єврейська підпільна організація, що діяла на території Палестини з 1931 по 1948 рр., засновник Менахем Бегін.

Камікадзе – (з яп. «божественний вітер») – назва японських пілотів-смертників, які з'явилися на заключному етапі Другої світової війни. Походить від божественного вітру камікадзе, який врятував Японію від монгольської навали у XIII ст.

Канібалізм – поїдання одного або кількох членів виду представниками того ж самого виду. Канібалізм властивий майже всім представникам тваринного світу та людям. Термін «канібалізм» або «канібал» походить від назви «Каніба» або «каріб», назви вест-індіанського племені, в якого іспанці вперше спостерігали звичай людоджерства. Хоча цей термін виник щодо людоджерства, тепер він поширюється на весь тваринний світ. Для людського канібалізму використовується термін антропофагія, або людоджерство. Антропофагія походить від грецького слова антропос (людина) і фагеін (їсти).

Касты – (з порт. «рід, походження», спочатку «чиста порода», яке в свою чергу походить із лат. «чистий, цнотливий») – ендогамні спадкові замкнені групи людей, які зв'язані традиційними професіями і займають певне місце в соціальній ієрархії. Касты існували в різних формах у багатьох стародавніх і середньовічних державах. Найбільшого розвитку кастова організація набула в Індії, де, власне, на її позначення використовується термін джаті (досл. «порода, походження»). Кастова система в Індії перетворилась на соціальну систему і стала важливим елементом індуїзму.

Кібуц – самостійна соціальна й економічна структура в Ізраїлі, де зняряддя й засоби виробництва належать усьому колективові, а рішення приймаються загальними зборами всіх членів.

Кокутай – (з яп. «тіло нації») – ідеологічний конструкт, комплекс ідей, що складають національну ідентичність японців. Його зародження відноситься до періоду Едо, коли філософ Аїдзава Сейсісай сформулював основну ідею кокутая як якісь нерозривні зв'язки між японським імператором і його підданими, якісь зв'язки, на думку філософа, і складала «тіло нації». Пізніше поняття «кокутай» стало поширюватися на все, що японці вважали унікальними рисами своєї нації, як то: релігія (синтоїзм), державний устрій, військовий дух (бусидо) і т. п.

Колабораціонізм – (від фр. «співробітництво») – термін сучасного політичного лексикону з такими значеннями: у широкому сенсі – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників. У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні. У вузькому змісті – співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни; проте загальновідома не лише добровільна співпраця французів, – але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів – із німцями за умов окупації останніми їхніх країн. Іноді розрізняють колабораціонізм і кооперування (вимушений колабораціонізм).

Комуналізм – (англ. communal – суспільний, від лат. commune – громада) в Індії та деяких інших азіатських країнах – реакційна політика правих кіл, заснована на розпалюванні кастових і націоналістичних передсудів

Кондомініум – (лат. *con* – разом і *dominium* – володіння) – співволодіння, спільне володіння.

Копти – (від грец. «єгиптянин») – етно-конфесійна група, нащадки давніх єгиптян.

Коран – (з араб. читання) – священне письмо мусульман та релігії ісламу. Мусульмани вірять, що Коран – книга не створена, а така, що існує вічно. Вона є словом Аллаха і містить його остаточну і повну волю, яку Аллах промовив через пророка Мухаммеда.

Коса або амакоса, південні зулу, кафри – народ групи банту в ПАР.

Креатура – той, хто займає посаду завдяки чиєсь протекції, внаслідок чийогось покровительства.

Ксенофобія – (від грец. «чужинець», «незнайомець», та «страх») – поняття, що позначає нав'язливий страх стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного або страх перед чужоземцями та ненависть до них.

Курди – народ, що мешкає переважно в горах Тавр і Загрос в області Курдистан (південний схід Туреччини, захід Ірану, північ Іраку, північний схід Сирії), а також в Азербайджані, Вірменії та інших країнах. Велика курдська діаспора існує в країнах Європи. Курдська мова належить до індоіранської гілки індоєвропейської сім'ї мов. Курди переважно мусульмани-суніти, хоча в Ірані є і курди-шіїти. Курди не мають своєї державності.

Кхаді – тип зітканої уручну індійської тканини. В якості сировини для неї може використовуватися бавовна, вовна або шовк, кхаді тчеться уручну, нитки снуються за допомогою традиційної прядки – чаркхи.

Кхмери – народ, основне населення Камбоджі. Проживають також у В'єтнамі, Таїланді та інших країнах.

Лехі – скорочення від Лохамей Херут Ізраель, «Борці за незалежність Ізраїлю» – єврейська бойова терористична підпільна організація, яка діяла проти британського мандату в Палестині з 1940 р., також здійснювала вбивства після створення держави Ізраїль в 1948 р. Ця організація була заснована вихідцями з організації Іргун, які не погодилися з політикою припинення боротьби проти Великобританії на час Другої світової війни. Першим керівником Лехі був Авраам Штерн.

Лікуд – (з івр. консолідація) – ізраїльська правоцентристська політична партія. Заснована Менахемом Бегіном у 1973 р.

Магриб – (з араб. «захід») – назва, яку дали середньовічні арабські географи та історики країнам, розташованим на захід від Єгипту та Аравійського півострова; збереглася в арабській мові і донині, а завдяки французькій увійшла і в європейські мови. До складу Магрибу входять: Мавританія, Західна Сахара, Марокко, Алжир, Туніс, Лівія (йдучи із заходу на схід). Назву Аль-Магриб («край, де сідає сонце») ці держави отримали в період завойовницьких походів арабів на межі I і II тисячоліть н. е.

Мароніти – прибічники маронітської християнської церкви. Проживають головним чином в Лівані.

Махараджа або Магараджа – (з санскр. «великий цар») – індійський князь; вищий титул з доступних індійцям. У Пуранах та інших індуських пам'ятниках

цей титул додається первинно до правителя обширного індійського царства, що охоплював в II ст. по Р. Х. більшу частину Індії, Малакку, Суматру і сусідні острови. У васальних державах Індії його носили деякі правителі, що прийняли його самі або отримали титул від британського уряду.

Меджліс – (з араб. місце зборів) – законодавчо-представницький орган, аналог парламенту. Існує переважно в арабських та ісламських країнах.

Медресе – (з араб. множина, «місце, де вчать») – середня і вища школа в мусульман Близького і Середнього Сходу, а також Пакистану і Північної Індії.

Младотурки – турецька політична партія «Єднання і прогрес», заснована Мідхадом-пашою у 1889 р. Мала за мету повалення султанату та створення незалежної національної турецької держави. У ширшому сенсі молодотурками називають усіх учасників революційного руху в Туреччині на початку ХХ ст. У результаті керованої ними Молодотурецької революції 1908 р. прийшли до влади, але не змінили ладу Османської імперії. Після поразки Туреччини у Першій світовій війні організація молодотурків самоліквідувалася (1918 р.).

Моджахеди – учасник джихаду, буквально «той, що докладає зусилля», «борець». Моджахед, що загинув в ході ведення джихаду вважається шахідом, тим що засвідчив свою віру. Про загиблого моджахеда кажуть: «став шахідом». Помірковані ісламські богослови зараховують до числа моджахедів не лише воїнів, але й будь-кого з мусульман, що стійко бореться зі своїми вадами й спокусами. У наш час моджахедами є: партизани Північного Кавказу, Іраку, бійці руху «Талібан» в Афганістані та Пакистані та ін.

Мопла – мусульманська частина населення округу Малабар Мадрасської провінції Британської Індії.

Мулла – (з араб. «пан», «повелитель», «володар», в іранських і тюркських мовах це слово має форми мелла, молло, молдо) – знавець Корану і мусульманського ритуалу, служитель культу; вчитель релігійної школи; грамотна, вчена людина. Зазвичай мулла обирається мусульманами з власного середовища.

Муфтії – (з араб. «висловлювати думку») – мусульманський богослов-правознавець у країнах Сходу, якому надано право розв'язувати спірні питання, тобто давати фетву. Також титул представника вищого мусульманського духівництва, що відповідає у християнстві титулу єпископа.

М'янма – (бірм.), скорочено – М'янма (бірм.), відома також як Бірма – держава в Південно-Східній Азії, розташована в західній частині півострова Індокитай. Слово «М'янма» (бірм.) означає «швидкий», «сильний» і перегукується зі словом «Мья», який має значення «смарагд». На походження особистих імен та географічних назв у М'янмі традиційно впливає думка м'янманських астрологів. Бірманцями, складовими більшість населення країни, використовується самоназва «Бама» (бірм.). До 1989 р. держава офіційно іменувалася Бірманський Союз, а скорочено – Бірмою. Назва «Бірма» має зовнішнє походження і всередині країни не популярно.

Наксаліти – озброєний комуністичний рух бойовиків-маоїстів у Індії. Рух зародився у середині 1960-х рр. у області Наксалбарі і діє у 13 штатах на сході і півдні Індії. Зараз наксаліти налічують приблизно 20 тис. прихильників. Вони

називають себе «захисниками бідних верств населення» і заявляють, що борються з «поміщиками, які експлуатують працю селян». У основі їхньої ідеології лежить учення Мао Цзедуна.

Негритюд – літературно-філософська політична течія, спрямована на культурне самоутвердження всіх людей Африки та людей африканського походження. Навідміну від панафриканізму, зорієнтованого радше на англосаксонський світ, франкомовний негритюд увібрав у себе переважно європейський дискурс про Африку.

Недоторкані або Парія (парії, індійське парайян; інакше даліт, даліти) – в древній Індії нижча каста «недоторканих», бідарів, позбавлених громадянських прав.

Нізам – (з араб. «порядок», «дисципліна», а також «система») – перейшов в багато мов термін: Нізам-і Джедид – заснована султаном Селімом III і оновлена Махмудом II регулярна армія Османської імперії; Нізам – титул могольського намісника індійського султанату Голконда, а потім – фактично незалежного від Моголів правителя князівства Хайдарабад. Титул зберігається за князем Хайдарабада донині, незважаючи на позбавлення привілеїв і націоналізацію більшої частини нерухомого майна. Звід законів у Північно-Кавказькому Імаматі, що регулювали практично всі сфери суспільного життя: військову, адміністративну, судову, і фінансову. Нізам-ель-аалем і Нізам-ель-мульк, упорядочитель світу та імперії – в східному канцелярському складі побічний титул великого візира. Незам-Мульк - Абу Алі Хасан ібн Алі ат-Тусі, більше відомий як «найбільший з візирів Нізам ал-Мульк», відомий середньовічний письменник, його візірат тривав двадцять сім років. Основний низам правління Саудівської Аравії – другий після конституції за юридичною силою основний закон Королівства Саудівська Аравія, октройовану королем Фахд ібн Абд аль-Азізом Аль Саудом в 1992 р.

Панафриканізм – ідейно-політичний рух, спочатку (кінець XIX – початок XX століття) з метою об'єднання негрів і африканців для боротьби проти расового гноблення; з 1950-х рр. – рух за визволення всіх народів Африки, згуртування визвольних сил у боротьбі з колоніалізмом і расизмом.

Панча шила – (Панча Сила) (санскрит) – буквально «п'ять принципів», словесна формула, запозичена з буддизму. У різних формах використовується в Релігіоз і політичного життя: Панча Шила (буддизм) – п'ять основних буддійських принципів; «Панча шила» або П'ять принципів мирного співіснування – ідеологічне підставу співіснування Індії та Китаю; Панча Сила – основні принципи індонезійської державності, сформульовані першим президентом Індонезії Сукарно.

Панчаяті радж – «збори п'яти» південноазіатська політична система, поширена в Індії, Пакистані та Непалі. За цією системою управління невеликим селищем здійснюється п'ятьма обраними старійшинами. Ця рада старійшин вирішує всі спірні питання між мешканцями селища; фактично сучасний уряд делегує цим радам виконання ряду своїх функцій.

Панчен-лама – другий за рангом лама після Далай-лами в школі Гелуг тибетського буддизму. Панчен-Лами – лінія перероджень (тулку), яка існує з

початку XVII ст. Представники цієї лінії вважаються еманациями будди Амитабхі. «Панчен-лама» означає «великий учений», від санскритського *pandit*, учений і тибетського *chen* (великий).

Парси – члени зороастрійської громади в Індії. Емігрували з Ірану на межі I та II тисячоліть н. е. Кількість парсів у світі оцінюють приблизно в 100 тисяч осіб.

Пашту або пушту – афганська мова, мова пуштунів, одна з східно-іранських мов; поряд з дарі, є державною мовою Афганістану. Поширена по всьому південному і південно-східному Афганістану і північно-західному Пакистану. Представлена великою кількістю діалектів, які з різних класифікаціях об'єднуються у дві, три або чотири групи.

Протекторат – форма залежності однієї держави від іншої або суспільства від якоїсь особи, коли основні питання суспільно-політичного життя регулює протектор.

Пуштуни або афганці (самоназва – пашто) – народ, що становить основну частину населення Афганістану.

Расизм – світогляд, а також політичні теорії і практичні дії, що ґрунтуються на расовій дискримінації, на уявленні про поділ людей на біологічно різні групи на основі видимих особливостей зовнішнього вигляду, як-от: колір шкіри, структура та колір волосся, риси обличчя, будова тіла тощо, тобто на раси, і різному ставленні до людей та їхніх спільнот залежно від приналежності до цих груп (рас).

Рахбар або факіха – Вищий керівник Ірану, вища державна посада в Ісламській Республіці Іран, встановлена відповідно з доктриною «Велаят-е-факіха». Вищий керівник є лідером держави.

Рупія аб Рупія – грошова одиниця в деяких колишніх та сучасних країнах (в Індії, Індонезії, на Маврикії, на Мальдівах, в Непалі, в Пакистані, на Сейшельських островах, у Шрі-Ланці).

Сабха – у минулому широкі за складом збори знаті та представників народу, що виконували дуже важливі політичні функції в Індії. Впродовж віків зазнали еволюції.

Саті – похоронна ритуальна традиція в індуїзмі, відповідно до якої вдова підлягає спаленню разом з її покійним чоловіком на спеціально спорудженому похоронному багатті. На сьогоднішній день – це явище рідкісне і заборонене.

Сатьяграха – (з санскр. прагнення до істини) – в Індії в період британського колоніального панування тактика ненасильницької боротьби за незалежність у двох формах: неспівробітництва та громадянської непокори, розроблена М. Ганді на початку XX ст.

Саудіди або Саудити – правляча королівська династія в Саудівській Аравії з моменту утворення країни, яке відбулося 23 вересня 1932 р. Саудити є нащадками об'єднаних в 1744 р. двох знатних арабських родів: ібн-Сауд і аль-Ваххаб.

Свадеші – одна з форм індійського національно-визвольного руху, що передбачає досягнення незалежності від Британської імперії і поліпшення економічних умов в Індії шляхом проходження принципам свадеші

(самостійності). Стратегія свадеші полягала в бойкотуванні британських товарів і відродженні їх домашнього виробництва, не випадково емблемою свадеші стала прядка.

Сварадж – (з гінді. «свій закон») – синонім поняття самоврядування, використовуваний Махатмою Ганді. Зазвичай співвідноситься з концепцією незалежності Індії від Великобританії, введеної Ганді. Сварадж, в основному, має на увазі політичну децентралізацію і управління не за допомогою уряду, а за допомогою членів суспільства і громадських зібрань. Рух зародився в період першого розділу Бенгалії (1905), його ідейними натхненниками були Шрі Ауробіндо, Локманья Бал Гангадхар Тилак і Лала Раджпат Рай. Свадеші стало одним з основних положень ідеології Ганді, який описував його як уособлення свараджа (незалежності).

Сегрегація – (з лат. відділення) – різновид дискримінації, який полягає у фактичному чи юридичному відокремленні в межах одного суспільства тих суспільних груп, які вирізняються за расовими, гендерними, соціальними, релігійними чи іншими ознаками, та подальшому законодавчому обмеженні їхніх прав. Така політика була виражена у США в післявоєнний період щодо «кольорового» населення або в режимі апартеїду в ПАР.

Сейюкай – повна назва Ріккен Сейюкай (з яп. «Друзі конституційного уряду») – одна з основних політичних партій в довоєнній Японії.

Сикхи – (з хінді «учень») – народ, що проживає в Індії; послідовники сикхізму. У національному складі сикхів переважають пенджабці – жителі індійського штату Пенджаб. Також сикхи живуть в країнах Південно-Східної Азії, Африки, на острові Фіджі, Великобританії, переважно у великих містах.

Сикхізм – (з хінді «послідовник, учень») – релігія, заснована у Пенджабі, в північно-західній частині півострова Індостан гуру (духовним вчителем) Нанаком (1469–1539 рр.).

Сунізм – це основний (ортодоксальний) напрям у ісламі, представники якого вважають, що халіфом може бути лише та людина, що має репутацію і знання богослова і правознавця вищого рангу (тобто мудра і фізично здорова людина).

Талібан – (з араб. «студенти») – радикальний ісламіський рух сунітського напрямку, що зародився у Афганістані серед пуштунів у 1994 р., керував Афганістаном з 1996 до 2001 р. та регіоном Вазірістан на півночі Пакистану з 2004 р.

Танзам – залізнична магістраль Дар-ес-Салам (морський порт в Танзанії) – Лусака (Замбія). Протяжність 1900 км, у т. ч. в Замбії 980 км. Побудована в 1978 р. У Замбії стикується з магістралями Ілебо (Конго) – Габороне (Ботсвана) і Бейра (Мозамбік) – Лобиту (Ангола); має відгалуження на Малаві.

Трайбалізм або трибалізм – (від англ. плем'я) – форма родоплемінної організації спільноти яка базується на родоплемінних зв'язках. Трибалізм характерний для багатьох країн Африки, які знаходяться у стані трансформації від родоплемінної організації до сучасної, капіталістичної. Також трибалізмом позначаються явища які є наслідком міжплемінної ворожнечі. **Тутсі** або ватутсі, батутсі – народ у Центральній Африці. Є другим за чисельністю народом Руанди та Бурунді, де переважає плем'я хуту.

Тяньаньмень – найбільша площа у світі. Знаходиться у столиці Китаю місті Пекіні. Площа Тяньаньмень названа на честь брами Тяньаньмень (дослівно «Брама Небесного Спокою»), що розташована у північній частині майдану й відокремлює його від Забороненого міста.

Урду – мова індоєвропейської групи індоарійської підгрупи, якою розмовляють понад 50 млн осіб в Пакистані й Індії та ще понад мільйон осіб за межами Азії. З точки зору граматичної структури та базового словникового складу урду та гінді є ідентичними мовами (в значенні розмовної мови їх обох часто називають гіндустані), натомість між ними існують значні лексичні відмінності (урду черпає запозичення з перської та арабської, тоді як гінді – із санскриту), а також різниця у системі письма (урду використовує арабське письмо, тоді як гінді – індійську абетку деванагарі). Ці відмінності спричиняють те, що на рівні, наприклад, науковому ці мови стають взаємно незрозумілими.

Федаїни – палестинські партизани, молоді борці за віру, готові на крайні заходи, зокрема і самопожертву в ім'я ідеї.

Фетва – богословсько-правовий висновок в ісламі, зроблений для роз'яснення і практичного застосування якогось припису шаріату чи тлумачення якогось казусу з позицій шаріату.

Фундаменталізм – (від лат. основа) – загальна назва вкрай консервативних філософських, моральних і соціальних течій. Фундаменталізм часто є реакцією на процеси глобалізації і секуляризації, які відбуваються в сучасному суспільстві.

Халістан – (букв. країна чистих) – проект створення національної сикхської держави на території індійського штату Пенджаб, де встановився синтез ісламу і індуїзму. Столицею сикхів є місто Амрітсар.

Халіфат – (з араб. спадкоємець, представник) – система ісламської теократичної держави, або феодальна арабо-мусульманська держава, створена пророком Мухаммедом і згодом очолювана халіфами.

Хальк – очолювана Нур Мухаммедом Таракі радикальна фракція (з перс. «Народ») Народно-демократичної партії Афганістану, марксистської партії, що існувала в Афганістані у 1965–1992 рр.

Хамас – скорочено від Харакат аль-мукавама аль-ісламія, укр. Ісламський рух опору, палестинський фундаменталістський ісламський рух, утворений незабаром після початку палестинського повстання (першої інтифади). Засновниками руху виступили радикально настроєні представники гілки «Братів-мусульман».

Хариджани або Парія (Парайян) – в стародавній Індії нижча каста «недоторканих», жебраків, позбавлених громадянських прав. Також мають назву «даліти». У сучасній мові слово позначає групу найбільш безправного населення, ізгоїв.

Харгал – (з гінді закриття крамниць) – на мовах Південної Азії, форма страйків в Індії, Пакистані, Бангладеш, Шрі-Ланці, Малайзії супроводжується масовим закриттям крамниць, бойкотом іноземних товарів. Введено в широкий ужиток Махатмою Ганді.

Хашиміти – династія правителів в деяких країнах Арабського Сходу. Названа по імені легендарного Хашима, сина родоначальника племені курейш, до якого належав Мухаммед . Засновник династії – шериф Мекки, проголошений в 1916 р. королем Хиджаза, – Хусейн ібн Алі аль-Хашимі.

Хесболла або Хезболла, Хезболлах – (з араб. партія бога) – ліванська шиїтська парамілітарна ісламістська організація і політична партія створена у 1982 р.

Хіджаб – (з араб. покривало, занавіс) – жіночий одяг в ісламі, головне призначення якого – приховати фігуру, обриси тіла жінки. Хоча хіджаб передбачає покриття всього тіла та голови, крім обличчя та долонь (саме така форма є обов'язковою), нерідко мусульманки закривають навіть обличчя та долоні.

Хінді або Г'інді – одна з найпоширеніших мов у світі, одна з двох державних мов Індії. Належить до індоіранських мов індоєвропейської мовної сім'ї.

Хінду махасабха або Хінду Маха Сабха (ХМС, Великі збори індусів, повністю Акхил Бхаратія Хинду Маха Сабха) – індійська політична партія, заснована в 1915 р. У 1937–1944 рр. чолував Саваркар, Вінаїк Дамодар, ідеолог індійського комунізму. Після 1948 р. занепала.

Хукбалахап – (скорочено від тагальської Hukbong bayan laban sa Hapon – Народна антияпонська армія), народна армія, створена на Філіппінах 29 березня 1942 р. під керівництвом компартії.

Хунвейбіни – (червоні вартові) – члени створених у 1966–1967 рр. груп студентської і шкільної молоді у Китаї, за допомогою яких вдалося провести Культурну революцію.

Чадра – (від тур. «намет») – традиційне жіноче покривало-вбрання в країнах мусульманського Сходу. Чадра – полотнище білого, синього або чорного кольору, в яке жінки мусульманки, виходячи з дому, загортаються з голови до ніг, залишаючи щілину для очей.

Червоні кхмери – маоїсько-націоналістичний партизанський комуністичний рух у Камбоджі, що захопив та утримував владу у країні в 1975–1979 рр. Звинувачується трибуналом ООН в практиці терору та геноциду проти мирного населення.

Чженфен – «Рух за впорядкування стилю» 1942–1943 рр. в КП Китаю.

Чучхе – північнокорейська ідеологія, проголошена Кім Ір Сенгом у 1955 р. Слово «чучхе» належить до категорії ханмунних слів. «Чу» означає «господар», а «чхе» – «тіло, сутність, субстанція, природа». Таким чином, «чучхе» означає таку ситуацію, коли людина є паном і для себе самого, і для всього оточуючого світу.

Шаріат – (з араб. належний (правильний) шлях, спосіб дії) – сукупність правових, морально-етичних і релігійних норм ісламу, що охоплює значну частину життя мусульманина і проголошена в ісламі як «вічне і незмінне» божественне настановлення. Час і місце появи – VII–XII ст.

Шив Сена або «Шив сіна» або «Шівсена» (з санскр. «Армія Шиви») – індійська націоналістична ультраправа політична партія, заснована в 1966 р. Засновник і незмінний керівник партії – Бал Текером. «Шив сіна» відноситься до індуїстських націоналістичних партій. Традиційно найбільшою підтримкою

партія користується в Махараштрі і Гоа; Мумбаї вважається головним оплотом «Шив сени».

Шиїти – (від араб. прихильники, група, партія, секта, розкольники) – загальний термін, що означає послідовників ряду течій ісламу, – імаміти (шиїти-дванадцятники), зейдити, алавіти, друзи, ісмаїліти і ін. У вузькому сенсі поняття, як правило, означає імамів (шиїтів-дванадцятників), другого за числом прихильників (після сунітів) напряму в ісламі, які визнають єдино законними наступниками пророка Мухаммеда тільки Алі ібн Абі Таліба і його нащадків по головній лінії.

11.5. Наочні навчальні матеріали

1. Акимкина Н. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция) / Н. А. Акимкина, М. А. Люксембург. – М., 1963. – 170 с.
2. Практикум по новой истории стран Азии: пособие для студентов 3-4 курсов ист. фак. пед. ин-тов / под ред. В. И. Овсянникова. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
3. Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960.
4. Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960
5. Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961.
6. Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963.
7. Атласи, контурні карти, таблиці, репродукції.
8. Історичні документальні та художні фільми.
9. Настінні карти: «Політична карта світу», «Південна Америка», «Африка» та інші.

11.6. Комплексні контрольні завдання (ККЗ)

Варіант 1.

1. Діяльність Індійського національного конгресу в 20–30-х рр. ХХ ст.
2. Корейська війна 1950–1953 рр., її наслідки.
3. Фінансово-економічна криза 1997–1998 рр. в Азії, її наслідки.

Варіант 2.

1. Револуція 1925–1927 рр. у Китаї, її характер та рушійні сили.
2. Передумови, причини та рушійні сили ісламської революції в Ірані 1978–1979 рр.
3. Корейський півострів в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Варіант 3.

1. Суть мандатної системи.
2. Окупаційний режим США в Японії. Реформи другої половини 40-х років ХХ ст. Конституція 1946 року.
3. Політичний та економічний розвиток Ізраїлю у 80–90-х рр. ХХ ст.

Варіант 4.

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Японії в 1918–1945 рр.
2. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр.
3. Створення та діяльність АСЕАН в 60–90-х рр. ХХ ст.

11.7. Текстові варіанти тестів для підсумкового контролю й самоконтролю

Тест для поточного контролю (Китай)

1. Вкажіть династію імператорів, яка правила з середини ХVІІ – до початку ХХ ст.:
а) Мін; б) Цін; в) Юань; г) Тан.
2. Перший нерівноправний Нанкінський договір був підписаний з:
а) Америкою; б) Голландією; в) Англією; г) Росією.
3. Друга Опіумна війна Англії і Франції проти Китаю:
а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1856–1860 рр.
4. Титул Тянь-вана (небесного короля) отримав:
а) Хун Сюцюань; б) Ян Сю-цін; в) Ши Да-кай.
5. Опіумна торгівля у Китаї була легалізована у відповідності до Тяньцзінських договорів:
а) 1792 р.; б) 1842 р.; в) 1858 р.
6. Перша «опіумна війна» тривала протягом:
а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1857–1860 рр.
7. Нанкінський договір за результатами Першої Опіумної війни було підписано:
а) 29.08.1798 р.; б) 29.08.1842 р.; в) 29.08.1860 р.
8. У 1853 р. тайпіни проголосили своєю столицею місто:
а) Гуанчжоу; б) Шанхай; в) Пекін; г) Нанкін.
9. Небесна держава великого благоденства (Тяйпінь Тяньго) була проголошена 1851 р. у місті:
а) Гуанчжоу; б) Шанхай; в) Пекін; г) Юньань.
10. Дун-ван означає:
а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь;
11. Бей-ван означає:
а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь;

Дати визначення наступним термінам:

1. Шеньши
2. Кулі
3. Богдихан
4. Ван
5. Право екстериторіальності

Тест для поточного контролю (Японія)

1. Політика самоізоляції Японії від зовнішнього світу називалася:
а) сакоку; б) бакуфу; в) мецуке.
2. Кінець політиці ізоляції Японії поклав договір «про мир і дружбу» 31 березня 1854 р.:
а) японсько-англійський; б) японсько-американський; в) японсько-російський.
3. У 1868 р. уряд очолив:
а) принц Арісугава; б) Міцухіто; в) Такамаса
4. Буржуазні реформи в Японії:
а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1867–1868 рр.
5. Які стабілізаційні реформи в Японії увійшли в історію під назвою «реформи ери Кансей»:
а) реформи сьогуну Токугава Йошімуне (1716–1736 рр.); б) реформи регента Мацудайра Саданобу (1789–1801 рр.); в) реформи регента Мідзуно Тадакуні (1841 р.)
6. Який з наведених термінів означає «князь»:
а) тенно; б) даймьо; в) сьогун.
7. Експедиція якої країни підійшла до берегів Японії в 1641 р. і була повністю знищена:
а) Португалії; б) Голландії; в) Англії.
8. «Ансейські договори» були укладені в:
а) 1853–1858 рр.; б) 1854–1860 рр.; в) 1850–1860 рр.
9. Диктатура сьогунів Токугава тривала:
а) 250 років; б) 260 років; в) 265 років.
10. «Реставрація Мейджі» – це:
а) державний переворот; б) буржуазні реформи; в) «відкриття Японії».

Дати визначення наступним термінам:

1. Самурай
2. Тенно
3. Фудай даймьо
4. Тодзама даймьо

Тест для поточного контролю (Латинська Америка)

1. Війна за незалежність іспанських колоній:
а) 1808–1810 рр.; б) 1810–1826 рр.; в) 1808–1826 рр.

2. Назвіть найвідоміших лідерів війни за незалежність:

---

3. Яка подія в Іспанії послугувала поштовхом до початку визвольного руху в іспанських колоніях?

---

4. Повстання у Венесуелі розгорілося в:

а) 19 квітня 1810 р.; б) 19 квітня 1809 р.; в) 19 квітня 1808 р.

5. Які республіки було створено в ході визвольної війни?

---

6. Об'єднані провінції Ріо-де-ла-Плати розпалися в

а) 1820 р.; б) 1822 р.; в) 1821 р.

7. Яка країна утворилася на території Об'єднаних провінцій Ріо-де-ла-Плати в 1826 р.?

---

8. Війна між Бразилією та Аргентиною:

а) 1824–1827 рр.; б) 1825–1827 рр.; в) 1825–1828 рр.

9. В якому році розпалася Федерація Центральної Америки і які держави утворилися внаслідок цього?

---

10. Коли було утворено незалежну державу Домініканська республіка?

11. Великобританія визнала незалежність Мексики та Колумбії в:

а) 1823 р.; б) 1824 р.; в) 1825 р.

12. Яке головне питання розглядалося на Тукуманському конгресі Об'єднаних провінцій Ріо-де-ла-Плати 24 березня 1816 р.?

Тест для поточного контролю (Японія)

1. Японія була окупована американськими військами з 1945 по:

а) 1946 р.; б) 1947 р.; в) 1951 р.

2. Коли було прийнято повоєнну конституцію Японії?

а) 1946 р.; б) 1947р.; в) 1948 р.

3. Вкажіть, які заходи передбачала американська окупаційна політика в Японії у післявоєнний період:

а) стягнення репарацій; б) декартелізацію, розпуск дзайбацу;
в) демократизацію політичного життя, прийняття Конституції;
г) запровадження політики „відкритих дверей”; г) аграрну реформу;

д) покарання військових злочинців; е) освітня реформа; є) реформа податкової і фінансової системи.

4. З'ясуйте причини «японського економічного дива»:

а) активна інвестиційна політика держави; б) орієнтація виробництва на наукомісткі технології та експорт; в) значні витрати на потреби оборони; г) висока кваліфікація і дисципліна робітників; ґ) широке використання ресурсів колоній; д) політична стабільність; е) реформи, здійснені американською окупаційною владою; є) патерналістська система найму робочої сили.

5. Закінчіть речення:

Поряд з Японією на передові економічні позиції у світі вийшли _____, _____, _____. Їх назвали «азійськими тиграми», або «новими індустріальними країнами Сходу».

6. Закінчіть речення:

У вересні 1951 р. у Сан-Франциско зібралась мирна конференція за участю делегацій із 42 країн, на якій було укладено мирний договір з Японією. Представники _____, _____, _____ відмовились поставити підписи під договором.

7. Дайте визначення: дзайбацу

Тест для поточного контролю (Іран)

1. В якому році відбувся військовий переворот в Ірані?

2. Яка країна регіону Середнього Сходу була найбіднішою і найвідсталішою після Першої світової війни?

3. Вкажіть на основні аспекти соціально-економічних та політичних реформ в Ірані в другій половині 20-х рр. ХХ ст.:

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

4. Коли було проголошено незалежність Афганістану?

5. Коли британський уряд визнав незалежність Афганістану?

6. Англо-афганську угоду, яка завершила третю англо-афганську війну було підписано:

а) 25 липня 1919 рр.; б) 3 червня 1919 р.; в) 8 серпня 1919р.

7. Коли було прийнято конституцію Афганістану?

8. Суть реформ еміра Аманулла-хана в Афганістані в 20-х рр. ХХ ст.:

_____
_____
_____
_____

Тест для поточного контролю (Індія)

1. Доповнити речення: У політичному житті індійців провідні ролі належали двом організаціям, що об'єднували індусів і мусульман, –
_____
  2. З'ясуйте, хто з названих діячів отримав від народу прізвисько «велика душа»:
1) Сунь Ятсен; 2) Махатма Ганді; 3) Реза-шах Пехлеві; 4) Чан Кайші.
  3. Назвіть політичних діячів першої половини ХХ ст., імена яких пов'язані з історією Індії:
1) Танака; 2) Сунь Ятсен; 3) Джавахарлал Неру; 4) Сукарно; 5) Махатма Ганді; 6) Реза-шах Пехлеві; 7) Чандра Бос.
  4. Зазначте основні ідеї вказаних течій в індійському національному русі:
а) ліберальна течія _____
б) радикально-націоналістична течія _____
    - 1) повалення британської колоніальної влади й викорінення британської присутності в Індії;
    - 2) здобуття незалежності через діалог з британською владою, але збереження політичних, економічних і культурних зв'язків з Англією, вигідних для Індії;
    - 3) утвердження в індійському суспільстві демократичних свобод англійського зразка;
    - 4) включення Індії в загальносвітовий процес;
    - 5) збереження національних, культурних і релігійних традицій; існування індійського суспільства на основі традиційних цінностей індійської філософії: терпимості, самодостатності людини, її гармонії з природою;
- Обрати вірний варіант відповіді:
5. Перша акція громадської непокори (Сатьяграха) в Індії розпочалася:
а) в 1918 р.; б) в 1919 р.; в) в 1930 р.
  6. Партію «Сварадж» очолив член Індійського національного конгресу:
а) Мотілал Неру; б) Джавахарлал Неру; в) М. К. Ганді.
  7. «Соляний похід» на чолі з М. Ганді було здійснено:
а) в 1930 р.; б) в 1929 р.; в) в 1939 р.
  8. Коли англійський уряд затвердив акт про управління Індією, що став відомий як «рабська конституція»:
а) в 1919р.; б) в 1930р.; в) в 1935р.
  9. Друга акція громадської непокори розпочалася в:
а) 1929 р.; б) 1930 р.; в) 1931 р.

Тест для поточного контролю (Арабські країни)

1. Яка частина арабських володінь Туреччини отримала незалежність внаслідок розпаду Османської імперії?
_____
2. Які арабські країни стали підмандатними територіями:
Великобританії _____
Франції _____
3. В якому році було утворено Саудівську Аравію?
_____
4. В якому році став незалежним імамат Оман?
_____
5. В якому році проголосив незалежність Єгипет?
_____
6. В якому році став незалежним Ірак?
_____
7. Коли було проголошено незалежність Сирії та Лівану?
_____
8. Ліга націй надала Великобританії мандат на управління Палестиною:
а) 1 жовтня 1920 р.; б) 1 липня 1920 р.; в) 1 липня 1921 р.
9. Що являла собою «Біла книга», видана британським урядом в жовтні 1930 р.
_____
10. З'ясуйте, який устрій був встановлений у Єгипті внаслідок прийняття Конституції 1923 р.:
1) конституційна монархія; 2) абсолютна монархія; 3) парламентська республіка; 4) президентська республіка.
11. Знайдіть змістову помилку в реченні:
За рішенням конференції союзників у Сан-Ремо (квітень 1929 р.) мандат на управління Палестиною отримали США. Проводячи політику за колоніальним принципом «поділяй і владарюй», США сприяли розпалюванню міжнаціональних конфліктів між арабами та євреями.

11.8. Модульні контрольні роботи

3 курс

Модульна контрольна робота № 1.

Варіант 1.

Обрати вірний варіант відповіді.

1. Які стабілізаційні реформи в Японії увійшли в історію під назвою «реформи ери Кансей»:
а) реформи сьогуна Токугава Йошімуне (1716–1736 рр.); б) реформи регента Мацудайра Саданобу (1789–1801 рр.); в) реформи регента Мідзуно Тадакуні (1841 р.)

2. Кінець політиці ізоляції Японії поклав договір «про мир і дружбу»:
  - а) японсько-англійський; б) японсько-американський; в) японсько-російський.
3. У 1869 р. уряд Японії очолив:
  - а) Арісугава; б) Муцухіто; в) Такамаса
4. Буржуазні реформи в Японії:
  - а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1867–1868 рр.
5. Каджарська династія в Ірані правила :
  - а) в 1796–1924 рр.; б) 1693–1796 рр.
6. Вакфи:
  - а) землі, пожалувані шахом Ірану за службу; б) общинні землі; в) землі, що належали вищому духовенству Ірану.
7. Бабідське повстання розпочалося у вересні 1848 р:
  - а) в Мазендарані; б) в Гіляні; в) в Хорасані; г) в Мекрані.
8. Титул «Емір Низам» носив:
  - а) Мірза Таги-хан; б) шах Насер-ед-дін; в) Фахт-Алі-шах
9. Реформи Селіма III в Османській імперії припадають на:
  - а) 1792–1793 рр.; б) 1807–1808 рр.; в) 1831–1839 рр.
10. Військові реформи наприкінці XVIII ст. проводилися в Османській імперії переважно:
  - а) англійськими офіцерами; б) французькими офіцерами; в) російськими офіцерами.
11. Було видано указ про створення регулярної армії у Туреччині:
  - а) Селімом III; б) Мустафою IV; в) Махмудом II.
12. Реформи Махмуда II в Османській імперії припадають на:
  - а) 1792–1793 рр.; б) 1807–1808 рр.; в) 1831–1839 рр.
13. Династія Мін правила в Китаї:
  - а) 1368–1644 рр.; б) 1644–1912 рр.; в) 1331–1644 рр.; г) 1600–1912 рр.
14. Перша «опіумна війна» тривала протягом:
  - а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1857–1860 рр.
15. Нанкінський договір за результатами Першої Опіумної війни було підписано:
  - а) 29.08.1798 р.; б) 29.08.1842 р.; в) 29.08.1860 р
16. У 1853 р. тайпіни проголосили своєю столицею місто:
  - а) Гуанчжоу; б) Шанхай; в) Пекін; г) Нанкін.
17. Небесна держава великого благоденства (Тяйпін Тяньго) була проголошена 1851 р. у місті:
  - а) Гуанчжоу; б) Шанхай; в) Пекін; г) Юннань.
18. Дун-ван означає:
  - а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь; г) окремий князь («князь-помічник»).
19. Бей-ван означає:
  - а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь; г) окремий князь («князь-помічник»).
20. У книзі «Фрегат «Паллада» події 1858 р. у Шанхаї описав:
  - а) Гончаров, б) Грибоедов, в) Добролюбов.

21. Могольська держава проіснувала:
    - а) 1368–1644 рр.; б) 1526–1761 рр.
  22. У другій англо-айсурській війні (1778–1784 рр.):
    - а) Південні Маратхські князівства і Хайдарабад виступили на боці Майсурського князівства; б) Південні Маратхські князівства і Хайдарабад виступили на боці Англії.
  23. Королева Вікторія передала управління Індією британській короні і ліквідувала Ост-Індську кампанію:
    - а) 01.11.1758 р.; б) 01.11.1800 р.; в) 01.11.1858 р.
  24. Індійська «Жанна Д'Арк» – .
  25. Закон про постійний заміндарі в Індії був прийнятий в:
    - а) 1725 р.; б) 1793 р.; в) 1826 р.
  26. Французька експедиція на чолі з Наполеоном в Єгипті діяла:
    - а) 1793–1798 рр.; б) 1798–1801 рр.; в) 1793–1801 рр.
  27. Суецький канал було відкрито:
    - а) у 1850рр.; б) 1869 рр.; в) 1879 рр.
  28. Повстання негрів-рабів на о. Сан-Домінго 28.09.1791 р. очолив:
    - а) Ж. Дессалін; б) Ф. Міранда; в) Гуссен Лувертьюр.
  29. Назвіть 2 етапи війни за незалежність у Латинській Америці:
    - а) 1791–1810 рр. та 1810–1815 рр.; б) 1810–1815 рр. та 1816–1826 рр.
- Дати визначення наступним термінам:
1. Автаркія	6. Райятварі
2. Сипаї	7. Халіфат
3. Система «п'ятидвірок»	8. Династія Мін
4. Меджліс	9. Бенгальці
5. Сьогун	10. Хідж

Варіант 2.

I. Обрати вірний варіант відповіді.

1. Політика відносної ізоляції в Японії тривала:
  - а) 120 років; б) 215 років; в) 250 років.
2. Закон «Про 4 стани» було відмінено:
  - а) в 1863 р.; б) в 1867 р.; в) в 1869 р.
3. Загальна військова повинність запроваджена у Японії:
  - а) 1867 р.; б) 1869 р.; в) 1872 р.
4. Які стабілізаційні реформи в Японії увійшли в історію під назвою «реформи ери Кансей»:
  - а) реформи сьогуна Токугава Йошімуне (1716–1736 рр.); б) реформи регента Мацудайра Саданобу (1789–1801 рр.); в) реформи регента Мідзуно Тадакуні (1841 р.)
5. У 1796–1924рр. в Ірані правила:
  - а) династія Сефевідів; б) династія Каджарів; в) династія Пехлеві.
6. Халісе і тиули це:
  - а) землі, пожалувані шахом Ірану за службу; б) общинні землі; в) землі, що належали вищому духовенству Ірану.

7. Була розгромлена російська дипломатична місія 11.02.1829 р в Ірані, серед вбитих був:
  - а) Грибоедов; б) Гончаров; в) Добролюбов.
8. На поч. липня 1850 р. Баб був розстріляний:
  - а) в м. Шейх-Таберсі; б) в м. Тебризі; в) в м. Тегеран; г) в м. Барфоруші
9. Бабідські повстання в Ірані:
  - а) 1828–1848 рр.; б) 1848–1852 рр.; в) 1856–1758 рр.
10. Реформи Селіма III в Османській імперії носили загальну назву «нізам-і-джедід», що означає:
  - а) «реформи»; б) «нова система»; в) «революція».
11. Ліквідація Махмудом II війська яничар в Туреччині:
  - а) 1793 р.; б) 1801 р.; в) 1826 р.
12. Династія Цін правила в Китаї:
  - а) 1368–1644 рр.; б) 1644–1911 рр.; в) 1331–1644 рр.; г) 1600–1912 рр.
13. Перший нерівноправний договір (Нанкінський) Китаю було підписано з:
  - а) Америкою; б) Голландією; в) Англією; г) Росією.
14. Друга Опіумна війна Англії і Франції проти Китаю:
  - а) 1792–1798 рр.; б) 1840–1842 рр.; в) 1856–1858 рр.
15. Тяньцзін означає:
  - а) «Небесна столиця»; б) «Небесна династія»; в) «Небесний король».
16. Титул Тянь-вана (небесного короля) отримав:
  - а) Хун Сюцюань; б) Ян Сю-цін; в) Ши Да-кай.
17. Сі-ван означає:
  - а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь; г) окремий князь («князь-помічник»).
18. І-ван означає:
  - а) східний князь; б) північний князь; в) західний князь; г) окремий князь («князь-помічник»).
19. Опіумна торгівля у Китаї була легалізована у відповідності до Тяньцзінських договорів:
  - а) 1792 р.; б) 1842 р.; в) 1858 р.
20. Хальса – це:
  - а) знать у Пенджабській державі; б) сикхська община; в) каста недоторканих.
21. Перша англо-майсурська війна (1767–1769 рр.) закінчилася:
  - а) поразкою Англії; б) поразкою Майсурського князівства.
22. У третій англо-майсурській війні (1790–1792 рр.):
  - а) Південні Маратхські князівства і Хайдарабад виступили на боці Майсурського князівства; б) Південні Маратхські князівства і Хайдарабад виступили на боці Англії.
23. Завоювання Індії Ост-Індською компанією завершилося 1849 р.:
  - а) захопленням Бенгалії, б) приєднанням Майсура; в) включенням Маратхського князівства, г) анексією Пенджабу.
24. Королева Вікторія передала управління Індією британській короні і ліквідувала Ост-Індську компанію:
  - а) 01.11.1758 р.; б) 01.11.1800 р.; в) 01.11.1858 р.

25. Введення системи тимчасового заміндарі і райятварі в Індії:
а) 1791–1810 рр.; б) 1822–1827 рр.
26. Араби називали цю країну «країна чорних»:
а) Єгипет, б) Судан, в) Алжир.
27. Повстання Абд-аль-Кадіра в Алжирі:
а) 1798–1801 рр.; б) 1826–1832 рр.; в) 1832–1847 рр.
28. 1804 р. о. Сан-Домінго повернуто назву:
а) Гаїті; б) Болівія; в) Венесуела.
29. Назвіть 2 етапи війни за незалежність у Латинській Америці:
а) 1791–1810 рр. та 1810–1815 рр.; б) 1810–1815 рр. та 1816–1826 рр.
Дайте визначення термінам:
  1. Азійський спосіб виробництва
  2. Богдыхан
  3. Халіф
  4. Мамлюки
  5. Система заручництва
  6. Медресе
  7. Сварадж
  8. Самураї

4 курс
Модульна контрольна робота № 2

Варіант 1.

Обрати вірний варіант відповіді:

1. Рух «4-го травня» в Китаї відбувався:
а) в 1918 р.; б) в 1919 р.; в) в 1925 р.
2. Сунь Ятсеном було написано книгу під назвою:
а) «Нова молодь»; б) «Гоміндан»; в) «Промисловий план».
3. Назвіть 5 гілок державної влади згідно до принципів діяльності Гоміндану.
4. Сунь Ятсен помер :
а) 12.03.1920 р.; б) 12.03.1925 р.; в) 12.03.1937 р.
5. Хто очолив у жовтні 1923 р. радянську делегацію до Китаю:
а) М. Бородин; б) В. Блюхер.; в) К. Ворошилов; г) К. Жуков.
6. Чан Кайші здійснив державний переворот в Китаї:
а) в березні 1925 р.; б) в березні 1927 р.; в) в березні 1937 р.
7. Який принцип діяльності Гоміндану передбачав: боротьбу з «тлустими котами»:
а) націоналізм; б) народовладдя; в) благоденство.
8. Початок так званого «Великого походу» комуністів на чолі з Мао Цзедуном припадає на:
а) 27 жовтня 1927 р.; б) 27 жовтня 1931 р.; в) 27 жовтня 1934 р.
9. Провокація біля мосту Марко Поло, що поклала початок китайсько-японській війні відбулася:
а) 7 липня 1938 р.; б) 7 липня 1937 р.; в) 7 липня 1939 р.

10. Громадянська війна в Китаї припинилася:
а) в 1927 р.; б) в 1937 р.; в) в 1939 р.
11. Коли розпочалися рисові бунти в Японії:
а) в серпні 1918 р.; б) в серпні 1919 р.; в) в серпні 1929 р.
12. Закон про загальне виборче право для чоловіків у Японії було прийнято:
а) в 1923 р.; б) в 1925 р.; в) в 1927 р.
13. Японія окупувала Маньчжурію:
а) в 1927 р.; б) в 1931 р.; в) в 1937 р.
14. Японія вийшла з Ліги Націй:
а) в 1931 р.; б) в 1933 р.; в) в 1937 р.
15. Японія підписала Антикомінтернівський пакт:
а) в 1936 р.; б) в 1938 р.; в) в 1939 р.
16. Воєнні дії на р. Халхін-Гол відбувалися:
а) в травні – серпні 1938 р.; б) в травні – серпні 1939 р.; в) в грудні 1939 р.
17. «Енола Грей» – це:
а) атомна бомба; б) атомний бомбардувальник; в) пілот атомного бомбардувальника.
18. Напад Японії на Перл-Харбор відбувся:
а) 7.12.1937 р.; б) 7.02.1941 р.; в) 7.12.1941 р.
19. Битва на атолі Мідуей відбувалася:
а) в 1941 р.; б) в 1942 р.; в) в 1943 р.
20. Американська авіація скинула атомні бомби на японські міста Хіросіму і Нагасакі:
а) 6 і 9 серпня 1945 р.; б) 2 і 6 серпня 1945 р.; в) 2 і 9 вересня 1945 р.
21. Перша акція громадської непокори (Сатьяграха) в Індії розпочалася:
а) в 1918 р.; б) в 1919 р.; в) в 1930 р.
22. Партію «Сварадж» очолив член Індійського національного конгресу:
а) Мотіلال Неру; б) Джавахарлал Неру; в) М. К. Ганді.
23. Три пункти: пропаганда ручного ткацтва, боротьба з алкоголізмом, ліквідація недоторканості, включав документ:
а) «Делійський маніфест»; б) «Закон про управління Індією»; в) «Конструктивна програма».
24. «Делійський маніфест» було проголошено:
а) в 1919 р.; б) в 1929 р.; в) в 1939 р.
25. Коли англійський уряд затвердив акт про управління Індією, що став відомий як «рабська конституція»:
а) в 1919 р.; б) в 1930 р.; в) в 1935 р.
26. Який вигляд мав прапор індійського національного руху за незалежність?
27. «Противники перемін» в Індійському національному конгресі виступали за:
а) ненасильницькі методи боротьби; б) конституційні методи боротьби; в) насильницькі методи боротьби.
28. «Прихильників перемін» в Індійському національному конгресі, що виступали за конституційні методи боротьби очолював:
а) Мотіلال Неру; б) Джавахарлал Неру; в) М. К. Ганді.

29. Харгал – це:
а) загальний страйк; б) незалежність; в) суспільство загального благоденства; г) заперечення насильства.
30. Вища мета суспільного розвитку – суспільство загального благоденства, що досягається шляхом ненасильницької боротьби:
а) Сарвадайя; б) Сварадж; в) Сатьяграха.
- Дати визначення наступним термінам:
1. Протекторат	6. Свадежі
2. Пуштуни	7. Сварадж
3. Рупія	8. Сегрегація
4. Сатьяграха	9. Сикхи
5. Саудіди	10. Суніти

Варіант 2.

Обрати вірний варіант відповіді:

1. Сунь Ятсеном було написано книгу під назвою:
а) «Нова молодь»; б) «Гоміньдан»; в) «Промисловий план».
2. Сунь Ятсен помер:
а) 12.03.1920 р.; б) 12.03.1925 р.; в) 12.03.1937 р.
3. Хто надавав Китаю допомогу у військовій школі Вампу:
а) М. Бородин; б) В. Блюхер; в) К. Ворошилов; г) К. Жуков.
4. Чан Кайші здійснив державний переворот в Китаї:
а) в березні 1925 р.; б) в березні 1927 р.; в) в березні 1937 р.
5. Який принцип діяльності Гоміньдану передбачав: боротьбу з «тлустими котами»:
а) націоналізм; б) народовладдя; в) благоденство.
6. Рух «30-го травня» в Китаї відбувався:
а) в 1918 р.; б) в 1919 р.; в) в 1925 р.
7. Так званий інцидент у Мукдені відбувся:
а) у вересні 1927 р.; б) у вересні 1931 р.; в) у вересні 1937 р.
8. Початок так званого «Великого походу» комуністів на чолі з Мао Цзедуном припадає на:
а) 27 жовтня 1927 р.; б) 27 жовтня 1931 р.; в) 27 жовтня 1934 р.
9. Громадянська війна в Китаї припинилася:
а) в 1927р.; б) в 1937р.; в) в 1939 р.
10. Коли розпочалися рисові бунти в Японії:
а) в серпні 1918 р.; б) в серпні 1919 р.; в) в серпні 1929 р.
11. Закон про загальне виборче право для чоловіків у Японії було прийнято:
а) в 1923 р.; б) в 1925 р.; в) в 1927 р.
12. Японія окупувала Маньчжурію:
а) в 1927 р.; б) в 1931 р.; в) в 1937 р.
13. Японія вийшла з Ліги Націй:
а) в 1931 р.; б) в 1933 р.; в) в 1937 р.
14. Воєнні дії на оз. Хасан відбувалися:
а) 1938 р.; б) в травні – серпні 1939 р.; в) в грудні 1939 р.

15. «Енола Грей» – це:
а) атомна бомба; б) атомний бомбардувальник; в) пілот атомного бомбардувальника.
16. Японія приєдналася до Троїстого пакту:
а) 27.09.1938 р.; б) 27.09.1939 р.; в) 27.09.1940 р.
17. Битва на атолі Мідуей відбувалася:
а) в 1941 р.; б) в 1942 р.; в) в 1943 р.
18. Американська авіація скинула атомні бомби на японські міста Хіросіму і Нагасакі:
а) 6 і 9 серпня 1945 р.; б) 2 і 6 серпня 1945 р.; в) 2 і 9 вересня 1945 р.
19. «Міцність у вірі» це:
а) Сварадж; б) Сарвадайя; в) Ахімса; г) Сатьяграха.
20. «Противників перемін» в Індійському національному конгресі, що виступали за ненасильницькі методи боротьби очолював:
а) Мотіلال Неру; б) Джавахарлал Неру; в) М.К. Ганді.
21. «Прихильники перемін» в Індійському національному конгресі виступали за:
а) ненасильницькі методи боротьби; б) конституційні методи боротьби; в) насильницькі методи боротьби.
22. Три пункти: пропаганда ручного ткацтва, боротьба з алкоголізмом, ліквідація недоторканості, включав документ:
а) «Делійський маніфест»; б) «Закон про управління Індією»; в) «Конструктивна програма».
23. «Делійський маніфест» було проголошено:
а) в 1919 р.; б) в 1929 р.; в) в 1939 р.
24. «Соляний похід» в Індії розпочався:
а) в 1919 р.; б) в 1930 р.; в) в 1935 р.
25. За яким принципом поділило виборців Індії запровадження виборчих курій? _____
26. Місія Стаффорда Кріппса до Індії припадає на:
а) березень 1935 р.; б) березень 1942 р.; в) березень 1945 р.
27. «Хартал» – це:
а) загальний страйк; б) незалежність; в) суспільство загального благоденства; г) заперечення насильства.
28. Вища мета суспільного розвитку – суспільство загального благоденства, що досягається шляхом ненасильницької боротьби:
а) Сарвадайя; б) Сварадж; в) Сатьяграха.
29. Великі Національні збори Туреччини ліквідували султанат:
а) 1.11.1920 р.; б) 1.11.1922 р.; в) 1.11.1924 р.
30. Першим прем'єр-міністром Туреччини був:
а) Рауф-бей; б) Ісмет-паша; в) Джеляль Баяр; г) Алі Фетхі.

Дати визначення наступним термінам:

1. Бхаратія джаната парті	6. Ваххабіти
2. В'єтконг	7. Вілайєт
3. В'єтмін	8. Ганьбу
4. Вакуф	9. Гільзаї
5. Вафд	10. Гоміньдан

Модульна контрольна робота № 3

Варіант 1.

Обрати вірний варіант відповіді:

1. Туреччина була проголошена незалежною республікою:
а) в жовтні 1923р.; б) в жовтні 1924 р.; в) в липні 1925 р.
2. За яким договором Туреччина була визнана європейськими державами як нова незалежна держава:
а) Лозанським договором 1923 р.; б) Севрським договором 1920 р.;
в) Мудроським перемир'ям 1918р.
3. В Туреччині жінки повністю були зрівняні у правах з чоловіками:
а) 1930 р.; б) 1934 р.; в) 1937 р.
4. Туреччина приєдналася до Балканської Антанти:
а) в 1932 р.; б) в 1934 р.; в) в 1937 р.
5. Туреччина приєдналася до Близькосхідної Антанти:
а) в 1932р.; б) в 1934р.; в) в 1937р
6. У листопаді 1938 р. президентом Туреччини став:
а) Ісмет Іненю; б) Кемаль Ататюрк; в) Джеляль Баяр.
7. У лютому 1945 р. в результаті т.зв. «процесу 64-х» було кинуте до в'язниці:
а) поета Назим Хікмета; б) письменницю Сауд Дервіш; в) принца Абдул Меджида.
8. Відокремлення ісламу від держави і школи передбачав принцип програми Ататюркізму:
а) етатизм; б) лаїцизм; в) безкласовість; г) революційність.
9. Вірність кемалійським реформам і програмі НРПТ передбачав принцип програми Ататюркізму:
а) етатизм; б) лаїцизм; в) безкласовість; г) революційність.
10. У роки Першої світової війни Іран був колонією:
а) Англії і Росії; б) Німеччини і Англії; в) Росії і Німеччини.
11. Коли козацькі полки Реза-хана здійснили державний переворот в Ірані:
а) 21 лютого 1925 р.; б) 21 лютого 1921р.; в) 21 лютого 1918 р.
12. Назву «чорний кабінет» отримав створений в Ірані 21 лютого 1921 р. уряд:
а) Сеїд Зія-ед-Діна; б) Мошир-ед-Доула; в) Рези-хана.
13. Радянсько-іранський договір, 6-ю статтею якого передбачалося введення радянських військ на територію Ірану, було підписано:
а) 26 лютого 1921 р.; б) 26 лютого 1929 р.; в) 26 лютого 1942 р.
14. Коли Реза-хана оголосили спадковим шахом в Ірані?
а) 12 грудня 1921 р.; б) 12 грудня 1925 р.; в) 12 грудня 1934 р.
15. Персія стала Іраном: а) 1925 р.; б) 1931 р.; в) 1934 р.
16. Друга місія Мільспо в Ірані припадає на:
а) 1939–1941 рр.; б) 1941–1943 рр.; в) 1943–1945 рр.
17. Тегеранська конференція відбулася:
а) 28.11–1.12.1943р.; б) 14.01–26.01.1943 р.; в) 3.06.–7.06.1943 р.
18. Реза-шах Пехлеві зрікся шахського престолу:

- а) 1924 р.; б) 1934 р.; в) 1941 р.
19. Меджліс скинув Каджарську династію:
а) 1924 р.; б) 1925 р.; в) 1927 р.
  20. Мандатна система була запропонована президентом:
а) В. Вільсоном; б) Ф. Д. Рузвельтом; в) У. Гардінгом.
  21. Назвіть дві нові форми колоніальної залежності відповідно до мандатної системи: _____
  22. Назвіть три країни в Африці, які до Другої світової війни мали статус суверенної держави: _____
  23. Ліга Націй запровадила мандатну систему:
а) 1919 р.; б) 1920 р.; в) 1922 р.
  24. Англійські війська на чолі з Б. Монтгомері розпочали контрнаступ під Ель-Аламейном:
а) у жовтні 1942 р.; б) у жовтні 1943 р.; в) у жовтні 1944 р.
  25. Які африканські території були включені за мандатною системою до категорії «А» _____
  26. Яка метрополія застосовувала метод опосередкованого колоніального управління на Африканському континенті? _____
  27. Диктатура Самоси була встановлена в 30-х рр. ХХ ст.:
а) в Нікарагуа; б) на Кубі; в) в Бразилії.
  28. Принцип невтручання у внутрішні справи країн Латинської Америки в 1933 р. проголосив президент США:
а) Т. Рузвельт; б) Ф. Д. Рузвельт; в) В. Вільсон.
  29. Лідер національно-революційної партії генерал Ласардо Карденос в 1934 р. став президентом:
а) в Бразилії; б) в Мексиці; в) в Аргентині.
  30. На початку 1934 р. Ф. Батіста взяв владу в свої руки:
а) в Нікарагуа; б) на Кубі; в) в Бразилії.
- Дати визначення наступним термінам:
1. Курди	6. Меджліс
2. Кхмери	7. Медресе
3. Магриб	8. Младотурки
4. Мароніти	9. Моджахеди
5. Махараджа	10. Етатизм

Варіант 2.

Обрати вірний варіант відповіді:

1. Великі Національні збори Туреччини ліквідували султанат:
а) 1.11.1920 р.; б) 1.11.1922 р.; в) 1.11.1924 р.
2. Принц Абдул Меджид у 1922 р. був обраний:
а) султаном Туреччини; б) халіфом Туреччини; в) президентом Туреччини.
3. Туреччина була проголошена незалежною республікою:
а) в жовтні 1923 р.; б) в жовтні 1924 р.; в) в липні 1925 р.
4. Туреччина стала світською республікою:
а) в 1924 р.; б) в 1928 р.; в) в 1934 р.

5. Туреччина приєдналася до Балканської Антанти:
а) в 1932 р.; б) в 1934 р.; в) в 1937 р.
6. Туреччина приєдналася до Близькосхідної Антанти:
а) в 1932 р.; б) в 1934 р.; в) в 1937 р.
7. У листопаді 1938 р. президентом Туреччини став:
а) Ісмет Іненю; б) Кемаль Ататюрк; в) Джемаль Баяр.
8. У лютому 1945 р. в результаті т.зв. «процесу 64-х» було кинуте до в'язниці:
а) поета Назим Хікмета; б) письменницю Сауд Дервіш; в) принца Абдул Меджида.
9. «Єдність народу» передбачав принцип програми Ататюркізму:
а) республіканізм; б) націоналізм; в) безкласовість; г) революційність.
10. Вірність кемалійським реформам і програмі НРПТ передбачав принцип програми Ататюркізму:
а) етатизм; б) лаїцизм; в) безкласовість; г) революційність.
11. У роки Першої світової війни Іран був колонією:
а) Англії і Росії; б) Німеччини і Англії; в) Росії і Німеччини.
12. Коли козацькі полки Реза-хана здійснили державний переворот в Ірані:
а) 21 лютого 1925 р.; б) 21 лютого 1921 р.; в) 21 лютого 1918 р.
13. Назву «чорний кабінет» отримав створений в Ірані 21 лютого 1921 р. уряд:
а) Сеїд Зія-ед-Діна; б) Мошир-ед-Доула; в) Рези-хана .
14. Радянсько-іранський договір, 6-ю статтею якого передбачалося введення радянських військ на територію Ірану, було підписано:
а) 26 лютого 1921 р.; б) 26 лютого 1929 р.; в) 26 лютого 1942 р.
15. У 1925–1979 рр. в Ірані правила династія:
а) Пехлеві; б) Каджарів; в) Хіабані.
16. Коли Реза-хана оголосили спадковим шахом в Ірані?
а) 12 грудня 1921 р.; б) 12 грудня 1925 р.; в) 12 грудня 1934 р.
17. Персія стала Іраном:
а) 1925 р.; б) 1931 р.; в) 1934 р.
18. Перша місія Мільспо в Ірані припадає на:
а) 1921 р.; б) 1924 р.; в) 1925 р.
19. Мухаммед Реза Пехлеві став шахом Ірану у:
а) 1924 р.; б) 1934 р.; в) 1941 р.
20. Тегеранська конференція відбулася:
а) 28.11–1.12.1943 р.; б) 14.01–26.01.1943 р.; в) 3.06.–7.06.1943 р.
21. Рух рифських племен за збереження незалежності своєї країни виник на території:
а) Алжиру; б) Єгипту; в) Марокко.
22. Назвіть дві нові форми колоніальної залежності відповідно до мандатної системи.
23. Назвіть три країни в Африці, які до Другої світової війни мали статус суверенної держави.
24. У чому суть політики апартеїду?

25. Італо-ефіопська війна і захоплення Італією Ефіопії припадають на:
  - а) жовтень 1939 р. – травень 1940 р.; б) жовтень 1935 р. – травень 1936 р.;
  - в) жовтень 1931 р. – травень 1933 р.
26. Які африканські території були включені за мандатною системою до категорії «А».
27. У чому суть прямого колоніального управління?
28. Принцип невтручання у внутрішні справи країн Латинської Америки в 1933 р. проголосив президент США:
  - а) Т. Рузвельт; б) Ф. Д. Рузвельт; в) В. Вільсон.
29. Лідер національно-революційної партії генерал Ласардо Карденес в 1934 р. став президентом:
  - а) Бразилії; б) Мексики; в) Аргентини.
30. В 1926 році збройне повстання, очолюване А. Сандіно, розгорнулося:
  - а) в Аргентині; б) в Нікарагуа; в) в Мексиці.
 Дати визначення наступним термінам:

1. Джаната парті	6. Дуррані
2. Джихад	7. Дустур
3. Дзайбацу	8. Дуцзюни
4. Домініон	9. Егалітаризм
5. Друзи	10. Емір

Модульна контрольна робота № 4

Варіант 1.

Обрати вірний варіант відповіді.

1. Коли у Китаї було популярне гасло: «Вчитися у СРСР»:
  - а) у 50-х рр.; б) у 60-х рр.; в) у 70-х рр.
2. «Велика культурна революція» в Китаї відбувалася:
  - а) 1949–1965 рр.; б) 1966–1969 рр.; в) 1976–1989 рр.
3. Ден Сяопін помер на 93 році життя у:
  - а) 1989 р.; б) 1997 р.; в) 1999 р.
4. Розгін демонстрації на площі Тяньаньмень відбувся у:
  - а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1997 р.
5. Індія набула статусу домініону:
  - а) 1946 р.; б) 1947 р.; в) 1949 р.; г) 1950 р.
6. Т.зв. «П'ять мирних принципів співіснування» було проголошено:
  - а) 1950 р.; б) 1954 р.; в) 1962 р.; г) 1965 р.
7. Помер Джавахарлал Неру:
  - а) 1962 р.; б) 1964 р.; в) 1966 р.; г) 1970 р.
8. Другий термін правління Індіри Ганді припадає на:
  - а) 1964–1980 рр.; б) 1966–1980 рр.; в) 1980–1984 рр.
9. «Джаната парті» утворена:
  - а) 1950 р.; б) 1964 р.; в) 1977 р.; г) 1989 р.
10. У 1951 р. уряд Ірану очолив:
  - а) Абульхасан Бенісабр; б) Мохаммед Мосаддик; в) Ісмет Іненю.

11. Першим президентом Ірану став:
а) Абульхасан Бенісабр; б) Хашемі Рафсанджані; в) Аятола Хомейні.
12. Початок ірано-іракської війни припадає на:
а) 1963 р.; б) 1973 р.; в) 1978 р.; г) 1980 р.
13. Договір про безпеку між Японією та США було підписано:
а) 1946 р.; б) 1951 р.; в) 1952 р.; г) 1960 р.
14. Японію було прийнято до ООН:
а) 1946 р.; б) 1951 р.; в) 1956 р.; г) 1972 р.
15. Політичний скандал, пов'язаний з діяльністю американського авіаконцерну «Локхід», розгорівся в Японії:
а) 1956 р.; б) 1962 р.; в) 1972 р.; г) 1976 р.
16. «Символ держави та єдності нації» – це:
а) конституція Японії; б) імператор; в) самурайство; г) уряд.
17. Туреччина вступила в НАТО в:
а) 1950 р.; б) 1952 р.; в) 1967 р.; г) 1978 р.
18. Закон про наділення землею у Туреччині було прийнято:
а) 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.; г) 1948 р.
19. Демократичну республіку В'єтнам було проголошено:
а) 1945 р.; б) 1954 р.; в) 1976 р.
20. Г. А. Насер приймає рішення про націоналізацію Суецького каналу в:
а) 1952 р.; б) 1956 р.; в) 1970 р.; г) 1972 р.
21. А. Садат був убитий ісламськими екстремістами в:
а) 1970 р.; б) 1972 р.; в) 1981 р.; г) 1987 р.
22. С. Хусейн став президентом Іраку в:
а) 1968 р.; б) 1970 р.; в) 1979 р.; г) 1980 р.
23. Операція «Буря в пустелі» припадає на:
а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1991 р.; г) 1992 р.
24. Друга арабо-ізраїльська війна відбулася в:
а) жовтні-листопаді 1949 р.; б) жовтні – листопаді 1955 р.; в) жовтні – листопаді 1956 р.; г) жовтні – листопаді 1967 р.
25. «Шестиденна війна» відбулася в:
а) червні 1949 р.; б) червні 1956 р.; в) червні 1967 р.; г) червні 1973 р.
26. Четверта арабо-ізраїльська війна відбулася в:
а) жовтні 1967 р.; б) жовтні 1973 р.; в) жовтні 1982 р.; г) жовтні 1987 р.
27. Скиннення монархії в Афганістані і проголошення республіки відбулося в:
а) 1973 р.; б) 1978 р.; в) 1979 р.; г) 1986 р.
28. Заміна Б. Кармаля М. Наджибулою відбулася в:
а) 1973 р.; б) 1978 р.; в) 1979 р.; г) 1986 р.
29. Захват талібами Кабулу припадає на:
а) 1994 р.; б) 1996 р.; в) 1998 р.; г) 2001 р.
30. Радянські війська було виведено з Афганістану в лютому:
а) 1970 р.; б) 1979 р.; в) 1980 р.; г) 1989 р.

Дати визначення наступним термінам:

1. Алавіти	4. Балуба
2. Анклав	5. Брахмани
3. Бакр-ід	6. Далай-лама

7. Йена	12. Сикхи
8. Касти	13. Трайбалізм
9. Кокутай	14. Хунвейбіни
10. Копти	15. Шиїти
11. Моджахеди	

Варіант 2.

Обрати вірний варіант відповіді.

1. Коли у Китаї було популярне гасло: «Вчитися у СРСР»:
  - а) у 50-х рр.; б) у 60-х рр.; в) у 70-х рр.
2. «Велика культурна революція» в Китаї відбувалася:
  - а) 1949–1965 рр.; б) 1966–1969 рр.; в) 1976– 989 рр.
3. Ден Сяопін помер на 93 році життя у:
  - а) 1989 р.; б) 1997 р.; в) 1999 р.
4. Розгін демонстрації на площі Тяньаньмень відбувся у:
  - а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1997 р.
5. Індія набула статусу домініону:
  - а) 1946 р.; б) 1947 р.; в) 1949 р.; г) 1950 р.
6. Т. зв. «П'ять мирних принципів співіснування» було проголошено:
  - а) 1950 р.; б) 1954 р.; в) 1962 р.; г) 1965 р.
7. Помер Джавахарлал Неру:
  - а) 1962 р.; б) 1964 р.; в) 1966 р.; г) 1970 р.
8. Другий термін правління Індіри Ганді припадає на:
  - а) 1964–1980 рр.; б) 1966–1980 рр.; в) 1980–1984 рр.
9. «Джаната парті» утворена:
  - а) 1950 р.; б) 1964 р.; в) 1977 р.; г) 1989 р.
10. У 1951 році уряд Ірану очолив:
  - а) Абульхасан Бенісабр; б) Мохаммед Мосаддик; в) Ісмет Іненю.
11. Першим президентом Ірану став:
  - а) Абульхасан Бенісабр; б) Хашемі Рафсанджані; в) Аятола Хомейні.
12. Початок ірано-іракської війни припадає на:
  - а) 1963 р.; б) 1973 р.; в) 1978 р.; г) 980 р.
13. Договір про безпеку між Японією та США було підписано:
  - а) 1946 р.; б) 1951 р.; в) 1952 р.; г) 1960 р.
14. Японію було прийнято до ООН:
  - а) 1946 р.; б) 1951 р.; в) 1956 р.; г) 1972 р.
15. Політичний скандал, пов'язаний з діяльністю американського авіаконцерну «Локхід», розгорівся в Японії:
  - а) 1956 р.; б) 1962 р.; в) 1972 р.; г) 1976 р.
16. «Символ держави та єдності нації» – це:
  - а) конституція Японії; б) імператор; в) самурайство; г) уряд.
17. Туреччина вступила в НАТО в:
  - а) 1950 р.; б) 1952 р.; в) 1967 р.; г) 1978 р.
18. Закон про наділення землею у Туреччині було прийнято:
  - а) 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.; г) 1948 р.

19. Демократичну республіку В'єтнам було проголошено:
  - а) 1945 р.; б) 1954 р.; в) 1976 р.
20. Г. А. Насер приймає рішення про націоналізацію Суецького каналу в:
  - а) 1952 р.; б) 1956 р.; в) 1970 р.; г) 1972 р.
21. А. Садат був вбитий ісламськими екстремістами в:
  - а) 1970 р.; б) 1972 р.; в) 1981 р.; г) 1987 р.
22. С. Хусейн став президентом Іраку в:
  - а) 1968 р.; б) 1970 р.; в) 1979 р.; г) 1980 р.
23. Операція «Буря в пустелі» поразка Іраку припадає на:
  - а) 1989 р.; б) 1990 р.; в) 1991 р.; г) 1992 р.
24. Друга арабо-ізраїльська війна відбулася в:
  - а) жовтні-листопаді 1949 р.; б) жовтні – листопаді 1955 р.; в) жовтні – листопаді 1956 р.; г) жовтні – листопаді 1967 р.
25. «Шестиденна війна» відбулася в:
  - а) червні 1949 р.; б) червні 1956 р.; в) червні 1967 р.; г) червні 1973 р.
26. Четверта арабо-ізраїльська війна відбулася в:
  - а) жовтні 1967 р.; б) жовтні 1973 р.; в) жовтні 1982 р.; г) жовтні 1987 р.
27. Скинення монархії в Афганістані і проголошення республіки відбулося в:
  - а) 1973 р.; б) 1978 р.; в) 1979 р.; г) 1986 р.
28. Заміна Б.Кармаля М Наджибулою відбулася в:
  - а) 1973 р.; б) 1978 р.; в) 1979 р.; г) 1986 р.
29. Захват талібами Кабулу припадає на:
  - а) 1994 р.; б) 1996 р.; в) 1998 р.; г) 2001 р.
30. Радянські війська було виведено з Афганістану в лютому:
  - а) 1970 р.; б) 1979 р.; в) 1980 р.; г) 1989 р.

Дати визначення наступним термінам:

1. Аль-Фатах	9. Коран
2. Аматерасу	10. Креатура
3. Апартеїд	11. Курди
4. Ашар	12. Моджахедіни
5. Балунда	13. Урду
6. Бантустан	14. Хінді
7. Дацзибао	15. Шейх
8. Дервіші	

11.9. Методичні рекомендації до виконання модульної контрольної роботи

Методичні рекомендації до модульної контрольної роботи з курсу «Історія країн Азії, Африки, Латинської Америки нового часу» для студентів 3 курсу

Відповідаючи на питання контрольної роботи, студенти повинні усвідомити, що неєвропейський світ і традиційний Схід – поняття не ідентичні. Під словом Схід мова йде про країни Азії та Африки. І хоча при цьому дещо осторонь залишається

Латинська Америка і деякі інші регіони світу, історія Сходу все ж лишається не лише головним, але й типовим (еталонним) зразком для розуміння традиційної основи всього неєвропейського світу. Традиційний Схід – є певним ключем до розуміння проблем всього неєвропейського світу. В цьому актуальність його вивчення, причому вивчення, яке не зводилося б до вписування історії Сходу до європоцентристських схем, що не раз відбувалося в минулому і що виправдовувалося необхідністю зберегти єдність всесвітньо-історичного процесу.

Студенти повинні з'ясувати, що початок колоніальної експансії було покладено на межі XV–XVI ст. Країни Південних морів почали активно освоюватися португальцями і голландцями вже XVI ст. Колонізатори, включаючи іспанців та англійців, активно освоювали території Африки, Південно-Східної Азії, Америки. У формі окремих анклавів осідали в Індії та Китаї, займалися торгівлею та мореплавством на Близькому Сході. Все це звичайно впливало на традиційну структуру східних країн. Втім для традиційного Сходу з його древніми центрами високої культури це було лише початком деяких змін, у той час мало помітних.

Важливо, щоб студенти не забували, що навіть у XVIII ст., коли європейські держави розпочали активне колоніальне проникнення на Схід внутрішньої структури східних країн це торкнулося досить слабо. Країн Близького і Далекого Сходу майже не торкнулося. Торгівельні зв'язки між цими країнами і Європою йшли практично в одну сторону – в Європу, що потребувала прянощів та інших колоніальних товарів. Але практично не мала того, що потребував би Схід.

Розкриваючи питання контрольної роботи, студенти повинні пам'ятати, що період ломки і трансформації традиційної внутрішньої структури Сходу, що вимушений був пристосовуватися до нових реалій колоніального капіталістичного світового ринку, розпочався лише у XIX ст.

З'ясовуючи особливості розвитку країн Сходу в кінці XIX ст. – 1918 рр., студентам варто прослідкувати визрівання національно-визвольних рухів, т.зв. «Пробудження Азії». У XIX ст. колоніальна експансія призвела до модернізації, до ліквідації замкнутості регіонів і розпочався процес перетворення людства в єдине ціле.

Модернізація охопила майже всі сфери суспільного життя: економіку, суспільно-політичні структури, освіту, науку і техніку. Особливо складно протікала модернізація в галузі культури. Студенти повинні чітко з'ясувати основні напрямки модернізації східних суспільств.

Об'єктивно оцінити характер подій в регіонах Азії та Африки у зазначений період студентам дозволить відмова від традиційного погляду на Схід як на „недорозвинений Захід”. Багато дослідників говорить про відставання Сходу від Заходу, починаючи з XIX ст. Але Схід йшов своїм шляхом. Він не повторював і не збирався повторювати шлях розвитку Заходу. Протягом всього періоду він відстоював і зберігав свої цінності, протиставляючи їх європейським.

Для неупередженої оцінки подій минулого студентам необхідно добре уявляти цивілізаційний фундамент традиційних суспільств, їх орієнтацію, систему цінностей, пріоритети, структури, розібратись в питаннях релігії, культури, менталітету.

Методичні рекомендації до модульної контрольної роботи з курсу «Історія країн Азії, Африки, Латинської Америки нового часу» для студентів 4 курсу

Відповідаючи на питання контрольної роботи, студенти повинні усвідомити, що сучасний Схід суперечливий і неоднозначний.

Важливо, щоб студенти не забували, що національно-визвольні рухи міжвоєнного періоду в країнах Сходу 1918–1939 рр. стали частиною загального руху світового оновлення, духовної ейфорії, що охопила світ після Першої світової війни. Разом з тим, реформи і революційні перетворення йшли у країнах Сходу в основному зверху, часто здійснювалися революційною армією, при цьому не завжди зустрічали розуміння і визнання з боку низів. Створювалася парадоксальна ситуація, коли перетворення «будили» країну, а народ не розумів і не сприймав їх, що призводило в Китаї до масового антиринкового, антикапіталістичного селянського руху, очоленого КПК, а в Ірані – до ісламської революції 1978 р. В країнах, де масові рухи не були притаманні, еквівалентом їх був пасивний опір перетворенням або нав'язаним колонізаторами порядкам.

Для неупередженої оцінки подій минулого студентам необхідно розуміти, що після Другої світової війни у країнах Сходу розпочався процес ліквідації колоніальної системи – деколонізація.

Розкриваючи питання контрольної роботи, студенти повинні з'ясувати, що у ХХ ст. на Сході в умовах постколоніального розвитку склалося три основні групи країн, що розвиваються в межах відмінних одна від одної моделей. Це Японська, Індійська та Африканська моделі. До групи країн першої моделі належать країни Далекого Сходу, латиноамериканські та країни Південного Сходу. Структурно ці країни перестають бути Сходом у класичному сенсі слова. Традиція тут гармонійно злилася з найбільш важливими елементами західної капіталістичної структури, що призвело до синтезу, створення якісно нового стандарту. Друга модель – це група країн, що досить успішно розвиваються по капіталістичному шляху, але при цьому вони не перебудували свою традиційну внутрішню структуру, країни симбіозу. Це Індія, Таїланд, Індонезія, ряд країн ісламу (Туреччина, Пакистан, Єгипет).

Країни третьої моделі чисельно переважають, для їх розвитку притаманні відставання і криза. Це переважна більшість країн Африки, деякі країни ісламського світу (Афганістан, Бангладеш), а також такі бідні країни Азії, як Лаос, Камбоджа, Бірма.

11.10. Методичні рекомендації до контрольних робіт для студентів заочної форми навчання

Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу є складовою частиною всесвітньої історії і являє собою складний, суперечливий та насичений подіями період розвитку світової цивілізації. Курс «Історія країн

Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» є одним із основних у підготовці фахівців-істориків і покликаний дати студенту цілісне уявлення про загальні закономірності всесвітньо-історичного процесу. Програма курсу містить в собі як теоретичне осмислення загального та особливого в історичному розвитку світової цивілізації, так і об'ємний фактичний матеріал.

Засвоєння даного навчального курсу містить в собі певні труднощі для студентів з огляду на його складну термінологію та насиченість матеріалом. В сучасних умовах навчального процесу великого значення набуває самостійна робота студентів заочної форми навчання, спрямована не тільки на краще засвоєння ними фактичного матеріалу, а й на вміння аналізувати його та робити певні висновки та узагальнення. Однією з основних форм вивчення дисципліни «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» для студентів-заочників є самостійна робота, яка передбачає виконання письмових контрольних робіт. Контрольні роботи з даного навчального курсу проводяться зі студентами заочної форми навчання з метою організації їхньої самостійної роботи над опануванням предмету та перевірки рівня знань. Мета письмових контрольних робіт полягає у розширенні і поглибленні теоретичних знань студентів шляхом самостійної роботи над історичними документами і спеціальною літературою, що допомагає оволодіти навичками історичного дослідження і його наукового викладення. Тому письмова робота повинна бути результатом самостійної творчої роботи. В ній студенти повинні показати вміння правильно підбирати літературу, користуватися історичними джерелами, давати оцінку досліджуваним подіям, послідовно і логічно викладати свої думки, правильно оформляти письмову роботу. Методичні рекомендації по організації та виконанню контрольних робіт студентами заочної форми навчання розроблені на основі навчальних програм, які рекомендовані Міністерством освіти України, та робочої програми курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу», розробленої викладачами кафедри всесвітньої історії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. До кожної теми подається розширений список літератури та джерел. Слід зазначити, що перелік літератури носить рекомендаційний характер. Студент на власний розсуд може використовувати й іншу літературу, але при цьому слід ґрунтовно, вповні розкрити зазначену тему. Контрольна робота повинна конкретно висвітлювати тему. Працюючи над розкриттям теми, необхідно пам'ятати, що головне – не викладення фактичного матеріалу, а ретельне його вивчення та узагальнення, аналіз важливих документів, їх оцінка. В тексті контрольної роботи необхідно чітко і коротко викладати факти і дані, використані з джерел для підтвердження висновків та узагальнень. Пропонується такий порядок підготовки письмової контрольної роботи:

- опрацювання рекомендованої літератури;
- вивчення джерельної бази;
- розкриття теми контрольної роботи слід розпочати зі вступу;
- тема розглядається в детальній формі на матеріалах джерел та літератури;
- в кінці розкритої теми контрольної роботи подаються висновки і загальний список використаної літератури та джерел.

Контрольна робота виконується двома способами:

- друкowana за допомогою комп'ютера;
- написана від руки.

1. Друкований варіант контрольної роботи виконується за допомогою комп'ютера на аркушах паперу формату А4 з викладенням тексту тільки на лицьовій стороні аркуша в текстовому редакторі Microsoft Word. Параметри: шрифт – Times New Roman Cyr; кегль – 14; інтервал між рядками – 1,5; поля сторінки: верх і низ – 2 см, праве – 1,5 см, ліве – 3 см. Сторінки контрольної роботи мають бути пронумеровані. Нумерація сторінок роботи починається з титульної сторінки, проте на ній самій номер не ставиться. Нумери сторінок вказуються у верхньому правому куті сторінки.

Титульна сторінка контрольної роботи повинна мати: вказівку на назву навчального закладу, факультету, відділення та кафедри, по якій виконується контрольна робота. Також має бути зазначено назву навчальної дисципліни, з якої виконується контрольна робота, назва теми роботи, відомості про курс, групу та форму навчання студента, його прізвище та ініціали, а також вчений ступінь, посада, прізвище та ініціали викладача, який викладає даний курс і перевірятиме роботу. Внизу титульної сторінки повинно бути вказано місто і рік виконання контрольної роботи.

Зміст контрольної роботи подається на другій сторінці, яка також не нумерується. Зміст повинен містити в собі вступ, назви питань, висновки, список використаних джерел із зазначенням номерів їхніх початкових та кінцевих сторінок.

Вступ, окремі питання, висновки, список джерел завжди починаються з нової сторінки роботи, а назви цих складових частин виділяються жирним шрифтом (кегель – 16) і розташовуються посередині сторінки. Після назви питання з нового абзацного рядка починається його розгляд. Будь-які інші виділення окремих фрагментів тексту роботи проводяться за допомогою курсивного шрифту без застосування одночасно жирного шрифту, однак зловживання кількістю таких текстових виділень не рекомендується.

Список джерел та літератури, які використовуються при написанні контрольної роботи, оформляється відповідно до стандартів бібліографічного опису.

Контрольна робота подається на перевірку обов'язково зшитою за допомогою папки-швидкозшивача.

2. Контрольна робота, написана від руки, може бути оформлена як на аркушах паперу формату А4, так і в звичайному зошиті з обов'язковим дотриманням усіх вищезазначених вимог.

Тематика контрольних робіт доводиться до відома слухачів на настановчій сесії. Курс «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» вивчається протягом двох семестрів і розрахований на дві підсумкові контрольні роботи за кожний із семестрів. Варіант теми контрольної роботи обирається студентами відповідно до їхнього порядкового номера у загальному списку групи. Робота, що не відповідає певному номеру, повертається студенту без розгляду і не зараховується.

Конкретні дані, які приводяться в контрольній роботі для аргументації того чи іншого висновку (статистичні дані, цитати та ін.) повинні подаватися з посторінковими посиланнями. На останній сторінці потрібно вказати дату завершення роботи та підпис. Контрольні роботи без списку літератури та джерел, неохайно і неправильно оформлені повертаються студентам на доопрацювання.

При оцінюванні контрольної роботи враховується, наскільки самостійно і правильно висвітлений зміст основних питань варіанту та рівень опрацювання і засвоєння студентом історичних джерел. Після перевірки роботи викладач виставляє оцінку «зараховано» або «не зараховано». У разі отримання негативної оцінки студент виконує інший варіант або доопрацьовує не зарахований варіант з урахуванням зауважень викладача. Студенти, які не виконали контрольних робіт, до заліку або до іспиту не допускаються. При виконанні контрольної роботи студенти можуть звертатись до викладачів кафедри всесвітньої історії ЧНУ ім. Б. Хмельницького за консультацією.

Тематику контрольних робіт та ґрунтовні методичні рекомендації до кожної теми, рекомендований перелік літератури і джерел дивитися у виданнях:

Іржавська А.П. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів заочної форми навчання з курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу» / А.П. Іржавська. – Черкаси : ЧНУ, 2011. – 56 с.

Іржавська А.П. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу : навч.-метод. посібник для студентів четвертого і п'ятого курсів заочної форми навчання / А.П. Іржавська. – Черкаси : ЧНУ, 2013. – 116 с.

11.11. Контрольні роботи з навчальної дисципліни (ККР) для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу

Комплексна контрольна робота

Білет № 1

1. Традиційний Схід після завершення епохи середньовіччя.
2. Економічне та політичне становище Цинської імперії в середині XVIII – на початку XIX ст.
3. Народне повстання 1796–1804 рр. у Китаї.

Білет № 2

1. «Опіумні» війни Англії і Франції проти Китаю.
2. Селянська війна тайпінів у Китаї. Утворення Тайпінської держави.
3. Соціально-економічний та політичний розвиток Китаю в 1870–1918 рр.

Білет № 3

1. Японія після завершення епохи середньовіччя. Встановлення сьогунату Токугава.
2. Революція 1867–1868 рр. і буржуазні перетворення в Японії.
3. Соціально-економічний та політичний розвиток Японії в 1870–1918 рр.

Білет № 4

1. Розпад держави Великих Моголів. Початок перетворення Індії на англійську колонію.
2. Народньо-визвольне повстання сипаїв 1857–1859 рр. Британська політика в Індії після придушення повстання.
3. Індія в останній третині XIX – на початку XX ст.

Білет № 5

1. Соціально-економічний лад в Османській імперії в XVII–XVIII ст.
2. Спроби реформ в Османській імперії. Реформи Селіма III та Махмуда II.
3. Молодотурецька революція 1908 р.: причини, рушійні сили, наслідки.

Білет № 6

1. Особливості розвитку Ірану в XVII–XVIII ст.
2. Причини, характер та рушійні сили бабідських повстань в 1848–1852 рр.
3. Хід революцій 1905–1911 рр. в Ірані.

Білет № 7

1. Арабські країни в складі Османської імперії.
2. Реформи Мухаммеда Алі в Єгипті.
3. Ефіопія в XIX ст. Реформи Теодроса II.

Білет № 8

1. Афганістан в XVII–XIX ст.
2. Сіам (Таїланд) в епоху системних реформ (середина XIX ст.).
3. Колоніальне поневолення Камбоджі Францією в 60-х рр. XIX ст.

Білет № 9

1. Работоргівля і колоніальні війни в Африці в XVIII–XIX ст.
2. Початок європейської колонізації у Південній Африці.
3. Східна Тропічна Африка, Сомалі та Ефіопія в XVII–XIX ст.

Білет № 10

1. Японо-китайська війна 1894–1895 рр.
2. Повстання іхетуанів 1899–1900 рр. у Китаї.
3. Синьхайська революція 1911–1913 рр. у Китаї.

Білет № 11

1. Зовнішня політика Японії в 70–90-х рр. XIX ст.

2. Економічний розвиток Японії в 1905–1914 рр.
3. Відкриття та завоювання Південної та Центральної Америки європейцями.

Білет № 12

1. Внутрішньополітичне та міжнародне становище Китаю після Першої світової війни.
2. Революція 1925–1927 рр. Її характер, рушійні сили.
3. Гоміндан при владі. Внутрішня і зовнішня політика Чан Кайші.

Білет № 13

1. Національно-визвольний рух в Індії після Першої світової війни.
2. Індія в роки Другої світової війни.
3. Японо-китайські відносини в 30-ті роки ХХ ст.

Білет № 14

1. Національна революція 1918–1923 рр. в Туреччині.
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Турецької республіки в 1923–1939 рр.
3. Національно-визвольний рух в Ірані після Першої світової війни.

Білет № 15

1. Радянсько-іранська угода 1921 р.
2. Реформи 20–30-х рр. ХХ ст. в Ірані.
3. Іран напередодні та в роки Другої світової війни.

Білет № 16

1. Афганістан після Першої світової війни.
2. Демократичний рух в Японії після Першої світової війни.
3. Економічний розвиток Японії в 20–30-ті роки ХХ століття.

Білет № 17

1. Арабські країни після Першої світової війни.
2. Расистські режими на півдні Африки.
3. Країни Тропічної та Південної Африки напередодні та під час Другої світової війни.

Білет № 18

1. Національно-визвольна боротьба в Індонезії у 20–30-ті роки ХХ століття.
2. Індокитай в 1918–1945 рр.
3. Корея між двома світовими війнами.

Білет № 19

1. Єгипет в 1918 – 1945 рр.
2. Сирія та Ліван між двома світовими війнами.
3. Країни Магрибу в 1918–1945 рр.

Білет № 20

1. Громадянська війна 1946–1949 рр. в Китаї.
2. Китай в 60–70-ті роки.
3. Економічні реформи 80–90-х рр. в КНР

Білет №21

1. Політична криза навесні-влітку 1989 р. в КНР.
2. Внутрішньополітичний розвиток Ірану в 1945–1956 рр.
3. Ісламська революція 1978–1979 рр. в Ірані, її особливості.

Білет № 22

1. Військовий переворот 1960 р. в Туреччині.
2. Економічна стратегія Тургута Озала.
3. Зовнішньополітичні орієнтири Туреччини в 90-х рр. ХХ ст.

Білет № 23

1. Режим руху «Талібан» в Афганістані в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.
2. Реформи Зульфікара Алі Бхутто в Пакистані.
3. Корейський півострів в другій половині ХХ ст.

Білет № 24

1. Боротьба індійського народу за незалежність (1945–1947 рр.).
2. Конституція 1950 р. Проголошення Індії республікою.
3. Індія в 80–90-х роках ХХ ст.

Білет № 25

1. Деколонізація Індонезії після Другої світової війни.
2. Національно-визвольна боротьба В'єтнаму в 50 – 70-ті рр.
3. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в 1945–1956 рр.

Білет № 26

1. Виникнення і поглиблення близькосхідної проблеми.
2. Арабо-ізраїльські війни, їх наслідки.
3. Внутрішня та зовнішня політика Саддама Хусейна.

Білет № 27

1. Деколонізація Африканського континенту, перші незалежні держави.
2. Розкол Кореї. Війна 1950–1953 рр.
3. Національно-визвольний рух в Тропічній та Південній Африці у 70 – 80-ті рр. ХХ ст. Роль ООН.

Білет № 28

1. Утворення держави Пакистан, розвиток країни в 1947–1958 рр.
2. Афганістан напередодні квітневої революції 1978 року.
3. Особливості розвитку Монголії на сучасному етапі: досягнення і проблеми.

Білет № 29

1. Громадянська війна в Афганістані в 80 – 90-х рр. ХХ ст.
2. Військовий переворот в жовтні 1999 р. в Пакистані.
3. Феномен «нових індустріальних країн», фінансово-економічна криза 1997–1998 рр.

Білет № 30

1. Пошуки шляхів врегулювання близькосхідної проблеми в 70 – 90-і рр. ХХ ст.
2. Арабські країни в 50 – 70-і рр. ХХ ст.
3. Латинська Америка в 50 – 70-ті рр. ХХ ст. Кубинська революція.

**Джерела еталонних відповідей до ККР
«Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки
нового новітнього часу»**

ККР № 1

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 9–14.
2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 21–39.
3. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 39–42.

ККР № 2

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 45–56.
2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 48–60.
3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 33–65.

ККР № 3

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 79–89.
2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 103–121.

3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 78–96.

ККР № 4

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 189–196.
2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 219–227.
3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 67–199.

ККР № 5

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 297–314.
2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 321–345.
3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 249–258.

ККР № 6

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – С. 379–389.
2. Рубел, В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – С. 403–407.
3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 227–232.

ККР № 7

1. История стран Азии и Африки в новое время. Первая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1989. – С. 301–310.
2. История стран Азии и Африки в новое время. Первая част. / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1989. – С. 315–340.
3. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 472–480.

ККР № 8

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 441–447.

2. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 269–282.
3. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 291–294.

ККР № 9

1. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979. – С. 258–269.
2. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979. – С. 269–273.
3. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979. – С. 273–278.

ККР № 10

1. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) / В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2007. – С. 72–75.
2. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 27–32.
3. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 38–45.

ККР № 11

1. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть. / под ред. Ф. М. Ацамба. – М. : МГУ, 1991. – С. 81–87.
2. История стран Азии и Африки в новое время. Вторая часть / под ред. Ф. М. Ацамба. – М.: МГУ, 1991. – С. 89–92.
3. Альперович М. С. История Латинской Америки (с древнейших времён до начала XX в.) / М. С. Альперович, Л. Ю. Слёзкин. – М. : Высшая школа, 1991. – С. 17–34.

ККР № 12

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 16–18.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 18–23
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 23–25.

ККР № 13

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 54–64.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 64–66.

3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 25–29.

ККР № 14

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 78–81.
2. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 81–87.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 88–91.

ККР № 15

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 157–158.
2. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 92–94.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 94–96.

ККР № 16

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 146–152.
2. Козицький, А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 31–36.
3. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 81–90.

ККР № 17

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 101–102.
2. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 233–237.
3. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 246–248.

ККР № 18

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 214–216.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 66–72.
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 50–51.

ККР № 19

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 196–205.

2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 102–106.
3. История стран Азии и Африки в новейшее время. Первая часть. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1976. – С. 206–216.

ККР № 20

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 149–153.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 155–160.
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 160–162.

ККР № 21

1. История Китая / под ред. А. А. Меликсетова. – М. : МГУ, 1998. – С. 715–720.
2. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 222–228.
3. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1994. – С. 356–360.

ККР № 22

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 240–243.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 255–257.
3. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1994. – С. 355–356.

ККР № 23

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 271–272.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 201–202.
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 175–181.

ККР № 24

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 186–189.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 186.
3. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1998. – С. 369–372.

ККР № 25

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 133–136.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 227–236.
3. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 264–271.

ККР № 26

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М.: МГУ, 1979. – С. 254–263.
2. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1998. – С. 350–355.
3. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 319–323.

ККР № 27

1. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 316–403.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 175–178.
3. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1998. – С. 313–327.

ККР № 28

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 197.
2. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 211–221.
3. Васильев Л. С. История Востока. Вторая часть. – М. : Высшая школа, 1998. – С. 392–394.

ККР № 29

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2003. – С. 268–271.
2. Плешов О. Армия у власти / О. Плешов // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 2. – С. 34–38.
3. Быменяк С. А. Азиатский финансовый кризис : причины и последствия / С. А. Быменяк // Восток. – 1999. – № 6. – С. 43–58.

ККР № 30

1. Новикова Г. Посредничество США в урегулировании арабо-израильского конфликта / Г. Новикова // США – Канада. – 2000. – № 9. – С. 14–30.
2. История стран Азии и Африки в новейшее время. Вторая часть. (1945–1977 гг.) / под ред. М. Ф. Юрьева. – М. : МГУ, 1979. – С. 264–315.
3. Строганов А. И. Новейшая история стран Латинской Америки / А. И. Строганов. – М. : Высшая школа, 1995. – С. 133–215.

11.12. Питання до підсумкового контролю

3 курс

1. Імперія Цин на початку нового часу. Завершення формування територіальних меж Цинської держави.
2. Народне повстання у Китаї 1796–1804 рр.
3. Перша Опіумна війна 1840–1842 рр., її хід та наслідки.
4. Повстання тайпінів 1850–1864 рр., суспільний та державний лад Тайпін Тяньго.
5. Друга Опіумна війна 1856–1860 рр., її наслідки.
6. Імперія Цин за часів «політики самопосилення». Франко-китайська війна 1884–1885 рр.
7. Японо-китайська війна 1894–1895 рр. Крах «політики самопосилення» і колоніальне поневолення Китаю країнами Заходу.
8. Реформаторський рух у Китаї. Повстання іхетуанів 1898–1901 рр.
9. Синьхайська революція 1911–1913 рр. в Китаї. Китай в роки Першої світової війни.
10. Японія після завершення епохи середньовіччя. Реформи сьогуна Тотугава Йошімуне.
11. Розклад класичної соціально-економічної системи східного типу. Реформи Мацудайра Саданобу.
12. Експансія західних держав у Японію. Перший японо-американський договір 1854 р. «Ансейські договори» 1854–1860 рр.
13. Японія за епохи системних буржуазних реформ. «Реставрація Мейджі».
14. Японія в роки Першої світової війни.
15. Корея на зламі епох. Реформи Йонджо.
16. Боротьба за збереження режиму самоізоляції Кореї. Канхваський договір 1876 р.
17. Соціально-економічне та політичне становище В'єтнаму на зламі XVII і XVIII ст. Завершення формування територіальних меж.
18. Повстання тайшонів у В'єтнамі 1771 р., його характер та наслідки.
19. Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією.
20. Індія на початку XVIII ст. Розпад Імперії Великих Моголів.
21. Завоювання Індії Ост-Індською компанією.
22. Народно-визвольне повстання сипаїв в Індії 1857–1859 рр.
23. Утворення Індійського національного конгресу. Тілак і його програма.
24. Індія в роки Першої світової війни.
25. Бірма (М'янма) після завершення епохи середньовіччя. Розпад Авської держави Тунгу.
26. Перша англо-бірманська війна 1824–1826 рр. Друга англо-бірманська війна 1852 р.
27. Колоніальне поневолення Бірми Великобританією.
28. Сіам (Таїланд) за часів «золотого віку». Політика самоізоляції від європейських впливів.

29. Системні реформи другої половини XIX ст. в Сіамі.
30. Камбоджа за умов в'єтнамо-сіамського «подвійного старшинства». Боротьба за централізацію.
31. Колоніальне поневолення Камбоджі Францією.
32. Османська імперія на початку XVIII ст. Криза воєнно-експансіоністського режиму та територіальної цілісності імперії.
33. Танзимат. Реформи Селіма III та Махмуда II.
34. Кримська війна 1853–1856 рр., її наслідки.
35. Конституційний рух в Туреччині. Конституція 1876 р.
36. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр., її наслідки.
37. Молодотурецька революція 1908 р.: причини та наслідки.
38. Туреччина в роки Першої світової війни.
39. Арабські країни в складі Османської імперії.
40. Реформи Мухаммеда Алі в Єгипті.
41. Іран після завершення епохи середньовіччя. Розпад держави Сефевідів та утворення держави Надір-шаха.
42. Встановлення Каджарської династії.
43. Бабідські повстання в Ірані, причини їх поразок.
44. Реформи Еміра Низама (Мірзи Таги-хана).
45. Англо-іранська війна 1856–1857 рр. та її наслідки.
46. Іранська революція 1905–1911 рр. Іран в роки Першої світової війни.
47. Афганістан на початку XVIII ст. Дурранійська держава (1747–1818).
48. Англо-афганські війни, їх наслідки.
49. Завершення формування територіальних меж держави Афганістан. Реформи Шер Алі-хана.
50. Національно-визвольна боротьба народів Африки. Англо-бурські війни, їх наслідки.
51. Реконструкція Ефіопської держави на початку нового часу, боротьба за її об'єднання.
52. Англо-ефіопська війна 1867–1868 рр., її наслідки.
53. Ефіопія в боротьбі проти колоніальної експансії Італійського королівства.
54. Колоніальне поневолення Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки.
55. Соціально-економічне та політичне становище в країнах Латинської Америки в колоніальний період (XVI–XVIII ст.).
56. Революція негрів-рабів французької колонії Сан-Домінго 1791–1803 рр.
57. Війна за незалежність іспанських колоній 1810–1826 рр.
58. Мексиканська революція 1910–1917 рр., її наслідки.
59. Політика США в Латинській Америці. Країни регіону в роки Першої світової війни.

4 курс, 7 семестр

1. Національно-визвольний рух в Китаї після Першої світової війни.
2. Рух 4 травня 1919 р. у Китаї.
3. Революція 1925–1927 рр. в Китаї. Гоміндан при владі.

4. Режим Чан Кайші у Китаї в кінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.
5. Внутрішньополітичний розвиток Китаю в 1927–1937 рр.
6. Національно-визвольна війна в Китаї проти японських мілітаристів (1937–1945 рр.)
7. Національно-визвольний рух в Індії в 1918–1945 рр.
8. Діяльність Індійського національного конгресу в 20–30-х рр. ХХ ст.
9. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище Індії в 30–40-х рр. ХХ ст.
10. Індія під час Другої світової війни.
11. Політика західноєвропейських держав щодо Османської імперії та вплив подій 1917 р. в Росії на її внутрішнє та зовнішнє становище.
12. Національно-визвольна революція 1918–1923 рр. в Туреччині: причини, характер, рушійні сили.
13. Соціальні, економічні та політичні реформи Кемалю Ататюрка в турецькій республіці в 20–30-і рр. ХХ ст.
14. Особливості національно-визвольного руху в Ірані після Першої світової війни (1918–1922 рр.)
15. Прихід до влади в Ірані династії Пехлеві. Реформи 20–30-х рр. ХХ ст.
16. Іран напередодні та в роки Другої світової війни.
17. Реформи молододафганців у 20-х рр. ХХ ст. в Афганістані.
18. Країни Південно-Східної Азії між двома світовими війнами.
19. Південно-Східна Азія в роки Другої світової війни.
20. Соціально-економічний та політичний розвиток Єгипту в 20–40-х рр. ХХ ст.
21. Національно-визвольний рух в країнах Близького Сходу після Першої світової війни (Ліван, Сирія, Кувейт, Палестина)
22. Палестина у міжвоєнний період. Сіоністська колонізація.
23. Політичний розвиток арабських країн між двома світовими війнами.
24. Арабські країни в 20–40-х рр. ХХ ст.: особливості їх розвитку (Алжир, Туніс, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Ємен, Оман).
25. Ірак у визвольній боротьбі 20-х рр. ХХ ст.
26. Політична карта Африканського континенту після Першої світової війни. Суть мандатної системи.
27. Антиколоніальний рух в Алжирі в 30-х рр. ХХ ст.
28. Країни Тропічної та Південної Африки в 1918–1945 рр.
29. Расистські режими на Півдні Африки у 1918–1945 рр.
30. Національно-визвольна боротьба африканських народів у міжвоєнний період.
31. Італо-ефіопська війна. Африка під час Другої світової війни.
32. Вплив Першої світової війни на розвиток країн Латинської Америки.
33. Масовий рух та ліберальні реформи перших десятиліть ХХ ст. в країнах Латинської Америки.
34. «Велика депресія» 1929–1933 рр. та загострення обстановки в латиноамериканському регіоні.
35. Соціально-економічний та політичний розвиток країн Латинської Америки в 1933–1939 рр.

36. Участь країн Латинської Америки у Другій світовій війні та розвиток міжамериканського співробітництва в 1939–1945 рр.
37. Демократичний рух в Японії в 1918–1923 рр.
38. Японія в період відносної стабілізації капіталізму (1923–1929 рр.)
39. Військові перевороти та внутрішньополітична боротьба в Японії в 30-х рр. ХХ ст.
40. Японо-китайська війна 1937–1945 рр.
41. Японія в період війни на Тихому океані (1941–1945).

4 курс, 8 семестр

1. Японія в умовах окупаційного режиму США (1945–1952).
2. Японія в 50–70-і рр. ХХ ст. Причини бурхливого економічного розвитку.
3. Японія на сучасному етапі розвитку.
4. Афганістан після Другої світової війни – на початку ХХІ ст.
5. Квітнева революція 1978 р. в Афганістані. Проголошення ДРА.
6. Втручання іноземних держав у внутрішньополітичні справи Афганістану в кінці 70–80-х рр. ХХ ст.
7. Утворення держави Пакистан. Перше десятиріччя розвитку країни (1947–1958 рр.)
8. Становлення основ пакистанської державності у другій половині ХХ ст.
9. Прихід військових до влади в 1956 р. в Пакистані.
10. Пакистан в період президентства З. А. Бхутто. Конституція 1973 р.
11. Особливості розвитку Пакистану на сучасному етапі.
12. Утворення республіки Бангладеш. Конституція 1972 р.
13. Особливості політичного розвитку Республіки Бангладеш на сучасному етапі.
14. Громадянська війна у Китаї 1945–1949 рр. Проголошення КНР.
15. Економічні та внутрішньополітичний розвиток КНР в 1949–1957 рр. «Великий стрибок».
16. «Культурна революція» 1966–1976 рр. у Китаї
17. Розвиток КНР з кінця 70-х рр. ХХ ст.
18. Зовнішня політика Китаю у 80–90-х рр. ХХ ст. Нормалізація китайсько-радянських відносин.
19. Розвиток Китаю на сучасному етапі.
20. Тайванська проблема на сучасному етапі.
21. Виникнення та ускладнення близькосхідної проблеми.
22. Утворення держави Ізраїль.
23. Арабо-ізраїльські війни, їх наслідки.
24. Арабо-ізраїльська війна 1948–1949 рр., її наслідки.
25. Друга арабо-ізраїльська війна 1967 р., її наслідки.
26. Політичний та економічний розвиток Ізраїлю у 80–90- рр. ХХ ст.
27. Туреччина в 1945–1960 рр.
28. Економічний та політичний розвиток Туреччини після перевороту 1960 р.
29. Економічні перетворення в Туреччині в 80-х рр. ХХ ст. Політична діяльність Тургута Озала.

30. Війна в Індокитаї 1946–1954 рр.
31. Розкол В'єтнаму. Особливості розвитку ДРВ і республіки В'єтнам (1954–1961 рр.)
32. Американо-в'єтнамська війна. Паризькі угоди 1973 р.
33. В'єтнам на шляху реформ (середина 80-х – 90-ті рр. ХХ ст.)
34. Індія після Другої світової війни.
35. Суть «індійського соціалізму».
36. Політичний та економічний розвиток Індії в 80 – 90-х рр. ХХ ст.
37. Особливості розвитку малих країн Південної Азії (Шрі-Ланка, Мальдіви, Непал, Бутан (1945–2009 рр.)
38. Таміло-сінгальський конфлікт на о. Шрі-Ланка в кінці ХХ ст.
39. Розкол Кореї 1945 р., його наслідки.
40. Корейська війна 1950–1953 рр., її наслідки.
41. Корейський півострів в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.
42. Економічний та політичний розвиток Ірану в другій половині ХХ ст.
43. «Біла революція» в Ірані, внутрішньополітичний розвиток країни в 1978–1997 рр.
44. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр. Національно-визвольний рух курдів.
45. Розвиток Ірану на сучасному етапі.
46. Курдська проблема на сучасному етапі.
47. Деколонізація Африканського континенту.
48. Громадянська війна 1991–1998 рр. у Сомалі: дезінтеграція країни.
49. Країни Тропічної та Південної Африки в другій половині ХХ ст.
50. Країни Магрибу на сучасному етапі розвитку.
51. Суть політичних змін в ПАР з кінця 80-х рр. ХХ ст. Режим Апартеїду.
52. Фінансово-економічна криза 1997–1998 рр. в Азії, її наслідки.
53. Країни Південно-Східної Азії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
54. Перемога національно-визвольних сил країн Південно-Східної Азії після Другої світової війни.
55. Інтеграційні процеси в Південно-Східній Азії. Створення та діяльність АСЕАН.
56. Нові індустріальні країни в Азії.
57. Становище Камбоджі та Лаосу в другій половині ХХ ст.: поворот до ринкової економіки.
58. Державний переворот 1970 р. у Камбоджі. Кхмерська республіка.
59. Камбоджа в 1989–1998 рр. Відновлення монархії.
60. Гватемальська революція 1944–1954 рр.
61. Карибська криза 1963 р.
62. Нікарагуанська революція 1978–1979 рр.
63. Центральноамериканські республіки в останній чверті ХХ ст.
64. Латинська Америка в другій половині 50-х – першій половині 70-х рр. ХХ ст. Кубинська революція.
65. Неоліберальний варіант модернізації: військові режими 70–80-х рр. ХХ ст. в Латинській Америці.
66. Суецька криза 1956 р.
67. Ірак в кінці – на початку ХХІ ст. Правління Саддама Хусейна.

12. КРИТЕРІЇ ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Форми контролю

Контроль знань здійснюється з метою встановлення рівня засвоєння студентами теоретичного матеріалу та практичних навичок, що передбачені навчальною програмою дисципліни і включає такі форми:

- поточний контроль;
- модульний контроль;
- підсумковий контроль;
- ректорський контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку знань на семінарах (доповіді, доповнення, повідомлення, реферати, тести тощо). Модульний контроль передбачає проведення модульної контрольної роботи за наслідками вивченого матеріалу навчальних тем.

Підсумковий контроль передбачає іспит. Для студентів усіх форм навчання передбачається написання модульної контрольної роботи і реферату.

Система, форми та критерії оцінювання знань

Оцінювання знань з дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань за 100-бальною шкалою. Завдання поточного контролю оцінюється в межах від 0 до 50 балів, а завдання, що виносяться на залік або екзамен – в 50 балів.

Впродовж вивчення дисципліни студент має брати активну участь у обговоренні програмних питань на семінарських заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань для самостійного вивчення дисципліни.

Рівень знань студентів з усіх тем курсу "Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу" оцінюється методом усного опитування на семінарських заняттях, а також за наслідками виконання контрольних робіт, при підготовці рефератів з визначеної проблематики. Основними підсумковими формами оцінювання знань з усієї програми курсу є врахування роботи студентів впродовж семестру (за модульно-рейтинговою системою) та співбесіди з ними при допущенні до іспиту і рівень знань, виявлений під час складання іспиту. Оцінюється також наукова робота студентів (участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, написанні статей).

На іспит виносяться питання, які охоплюють теоретичні основи навчального курсу, особливості історичного розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки.

Порядок оцінювання знань та визначення рейтингу студента за кредитно-модульною системою організації навчального процесу

1. Основні терміни і визначення

Поточно-модульний контроль (ПМК) – це один з видів контролю стану засвоєння знань та вмінь студента з модуля навчальної дисципліни. Поточно-

модульний контроль включає оцінювання знань студента під час проведення семінарських занять, виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи, тестування, колоквіуму, контрольної роботи і проведення модульної контрольної роботи.

Підсумковий контроль (ПК) – це контроль рівня засвоєння знань та вмінь студента в цілому з навчальної дисципліни, для якої навчальним планом передбачений екзамен.

Підсумковий контроль може здійснюватися у двох варіантах.

Перший варіант – підсумковий контроль проводиться в усній і (або) письмовій формі за вибором кафедри.

Другий варіант – захист результатів виконання індивідуального навчально-дослідницького завдання з поданням відповідного звіту.

З навчальних дисциплін, для яких навчальним планом передбачений залік, контроль рівня засвоєння знань та вмінь студента в цілому визначається за результатами поточно-модульного контролю.

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІНДЗ) – специфічний вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, наукового чи навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Результатами ІНДЗ може бути підготовка наукових звітів, участь (з публікацією тез доповідей) у науково-практичних конференціях, конкурсах і олімпіадах, публікація наукових статей тощо. Зміст, форми, звітність, порядок і критерії оцінювання ІНДЗ встановлюється згідно пропозицій викладача кафедрою.

Рейтинговий показник студента з навчальної дисципліни – це числова величина, яка дорівнює сумі набраних студентом балів під час вивчення та контролю знань з усіх модулів дисципліни за встановленою для дисципліни шкалою розподілу балів.

Рейтинг студента – це порядкова позиція студента в академічній групі за результатами навчання з навчальної дисципліни. Оцінка, отримана студентом у разі повторного оцінювання результатів навчання, на сукупний рейтинг студента не впливає.

Шкала оцінювання знань студента встановлює взаємозв'язки між рейтинговим показником з дисципліни, національною шкалою оцінювання знань студента і шкалою оцінок ECTS.

Рейтинговий показник	Оцінка у національній шкалі	Оцінка ECTS
90 – 100	Зараховано	5 (відмінно)
82 – 89		4
75 – 81		(добре)
68 – 74		3
60 – 67		(задовільно)
35 – 59	Незараховано	2 (незадовільно)
1 – 34		

Критерії визначення оцінок

5 (відмінно) А – «відмінно» – студент глибоко і досконало знає матеріал усіх тем дисципліни, повністю засвоїв теоретичні основи курсу, уміє визначати причини і наслідки суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, що відбулися в зарубіжній історії.

4 (добре) В – «дуже добре» – студент добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з окремими неточностями (у визначенні характеристики подій і явищ зарубіжної історії тощо).

4 (добре) С – «добре» – студент засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з кількома помилками.

3 (задовільно) D – «задовільно» – студент в цілому засвоїв теоретичний матеріал і набув практичних навичок, що дозволяє йому непогано виконувати завдання, проте кількість суттєвих помилок становить більше трьох.

3 (задовільно) E – «задовільно» – студент ознайомлений в загальних рисах з теоретичним матеріалом і має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог.

2 (незадовільно) FX – «незадовільно» – студент має уявлення про теоретичний матеріал дисципліни, але при виконанні практичних завдань допускається дуже грубих помилок. Необхідно повторно опрацювати матеріал і повторно скласти іспит.

2 (незадовільно) F – «незадовільно» – студент не засвоїв матеріал навчальної дисципліни не розуміє теоретичного матеріалу та не має практичних навичок для виконання поставлених завдань. Необхідна подальша робота з обов'язковим повторним опрацюванням курсу.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

13.1. Джерела

Китай

1. Из статьи Н. Шелгунова «Цивилизация Китая» // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 239–240.
2. Феодалный Китай и начало его закабаления // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 268–270.
3. Ци Лю-ци. Как У Сань-гуй пригласил маньчжурские войска // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 597–603.
4. Из доклада Ян Си-фу (1748 г.) о причине повышения цен на рис // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 627–629.
5. О сборах арендной платы. Из доклада Сунь Цзя-ганя о знаменной земле // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 625–627.
6. О сдаче обрабатываемой земли в аренду. Из «Нуншу» Чжан Люй-Сяна // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 624–625.
7. Посольство лорда Маккартнея 1792–1793 гг. Письмо короля Георга III императору Китая (Послано с Маккартнеем) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 629–631.
8. Инструкция английского правительства лорду Маккартнею. 8.IX/1792 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 631–634.
9. Ответ императора Китая Цяньлуна королю Англии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 634–638.
10. Из официальной летописи о крестьянском восстании // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 638–650.
11. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 652–653.
12. Эдикт наместника Гуандуна и Гуанси от 17.VIII/1809 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 653–654.

13. Посольство лорда Амхерста 1816 г. Инструкции английского правительства Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 655–656.
14. Ответ китайского императора Цзяцина, переданный Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 656–657.
15. Выступление К. Гюцлаффа в Лондонском статистическом обществе // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 238–239.
16. Нанкинский договор (август 1842 года) // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 270–271.
17. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 652–653.
18. Эдикт наместника Гуандуна и Гуанси от 17.VIII/1809 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 653–654.
19. Посольство лорда Амхерста 1816 г. Инструкции английского правительства Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 655–656.
20. Ответ китайского императора Цзяцина, переданный Амхерсту // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 656–657.
21. Посольство лорда Маккартнея 1792 – 1793 гг. Письмо короля Георга III императору Китая (Послано с Маккартнеем) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 629–631.
22. Инструкция английского правительства лорду Маккартнею. 8.IX/1792 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 631–634.
23. Ответ императора Китая Цяньлуна королю Англии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 634–638.
24. Народное сопротивление английской агрессии в 1840–1842 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 596–608.
25. Хун Сюцюань. Поучение об истинном пути к пробуждению мира (Извлечение) 1845 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 240.
26. Ян Сюцин, Сяо Чаогуй. Манифест о необходимости уничтожения северных варваров по воле неба. Написан между 17 декабря 1851 г. и

- началом октября 1852 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640 – 1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 241.
27. Земельная система Небесной династии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 242–243.
28. Манифест Небесного князя к младшим западным братьям 27 декабря 1858 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 243–244.
29. Ответ Ли Сючэна и Тань Шаогуана Грдону 5 сентября 1863 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин и [др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 244.
30. Великая крестьянская война в Китае в середине XIX века (1851–1854 гг.) // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 271–277.
31. Тайпинское восстание 1850–1864 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 608–630.
32. Из обращения (Военного правительства провинции Хубэй) к стране. Октябрь 1911 г. // Хрестоматия по новой истории. Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 168–169.
33. Нота Военного правительства провинции Хубэй консулам держав 12 октября 1911 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 169.
34. Декларация при вступлении на пост временного президента республики 1 января 1912 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 170.
35. Из указа президента о разработке мероприятий по запрещению продажи китайцев в качестве рабов иностранцам и защите китайских эмигрантов 19 марта 1912 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 171.
36. Хуан Син о характере власти в стране после провозглашения республики // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 171–172.
37. Телеграмма Хуан Сина, главного начальника Киансу на имя консульского корпуса в Шанхае 20 июля 1913 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 172–173.
38. Революционные события 1911–1913 гг. в Китае в освещении дипломатических, консульских и военных представителей России в Китае. Реакция в Китае на начало революционных событий на Юге (Из донесения консула в г. Куаньчэнцзы А. Зинькевича, октябрь 1911 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 173–174.
39. Из отчёта секретаря консульства в Ханькоу А. Вознесенского. Июнь–июль 1913 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 174–175.

40. Из записок вождя китайского революционного ruchu Сун Ятсена // Хрестоматия з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 394–395.
41. Сун Ятсен про відмовлення багатьох членів «Союзної ліги» від революційної програми // Хрестоматия з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 395–396.
42. Програма партії Гоміньдан (Прийнята на з'їзді в 1912 р.) // Хрестоматия з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 396–397.
43. Версальский мирный договор. 1919 год (по вопросу о Китае) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 592.
44. Листовка, распространявшаяся студентами во время демонстрации 4 мая 1919 года в Пекине // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 593.
45. Мао Цзэ-Дун о «движении 4 мая» (из статьи «о новой демократии») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 594.
46. Воспоминания Чэнь Тань-Цю о первом съезде коммунистической партии Китая // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 596–601.
47. Вашингтонский договор в отношении Китая. 6 февраля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 601–603.
48. Сообщение российского телеграфного агентства о коммюнике полномочного представителя РСФСР в Китае и Сунь Ят-Сена по поводу советско-китайских отношений. 27 января 1923 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 606–607.
49. Манифест I конгресса Гоминдана. Январь 1924 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 609–612.
50. Соглашение об общих принципах для урегулирования вопросов между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Республикой. 31 мая 1924 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 612–615.
51. Обращение Сунь Ят-Сена к ЦИК СССР. Март 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 615.
52. Обращение центрального комитета коммунистической партии Китая к народу в связи с массовыми зверствами империалистов в Шанхае. 5 июня 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 616–619.
53. Обращение центрального комитета коммунистической партии Китая к китайскому рабочему классу в связи с уличными боями в Шанхае.

- 28 марта 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 619–621.
54. Обращение шанхайского генерального совета профсоюзов к ЦИК Гоминдана и Уханьскому национальному правительству. 15 апреля 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 621–624
55. Распределение земельной собственности в Китае в период первой революционной гражданской войны 1924–1927 гг. Доклад земельной комиссии крестьянского отдела ЦИК Гоминдана. июнь 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 624–626.
56. Политическая резолюция VI съезда коммунистической партии Китая. Июль 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 629–632.
57. Телеграмма Чан Кай-Ши командованию дунбэйских войск. 18 сентября 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 633.
58. Обращение правительств революционных баз к народу по поводу насильственного захвата северо-востока Китая японскими империалистами. 25 сентября 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 633.
59. Земельный закон, принятый I съездом рабоче-крестьянских представителей революционных баз (I съездом советов). Ноябрь 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 634–638.
60. Закон о труде, принятый I съездом рабоче-крестьянских представителей революционных баз (I съездом советов). Ноябрь 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 638–640.
61. Декларация рабоче-крестьянского правительства революционных баз. 10 января 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 641.
62. Соглашение между гоминдановскими и японскими военными властями, подписанное в Тангу. 31 мая 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 642.
63. Соглашение между китайским рабоче-крестьянским правительством и Фуцзяньским правительством. 21 ноября 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 643.
64. Программа борьбы дунбэйской народно-революционной армии. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 644–645.
65. Соглашение Хэ Ин-Цинь – Умедзу. 6 июня 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 646.

66. Декларация коммунистической партии Китая. 1 августа 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 647–648.
67. Программа пропаганды, выдвинутая пекинским городским студенческим союзом. 10 декабря 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 649.
68. Решение о современной политической обстановке и задачах партии, принятое политбюро центрального комитета коммунистической партии Китая. 25 декабря 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 650–653.
69. Телеграмма командования китайской красной армии гоминдановскому правительству. 5 мая 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 653–655.
70. Обращение Чжан Сюэ-Ляна и Ян Ху-Чэна. 13 декабря 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 655.
71. Телеграмма центрального комитета коммунистической партии Китая третьему пленуму ЦИК Гоминдана. 10 февраля 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 656.
72. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая. 8 июля 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 660.
73. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая об установлении сотрудничества между коммунистической партией и гоминданом. 1937 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 661–662.
74. Договор о ненападении между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Республикой. 21 августа 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 663–664.
75. Мероприятия гоминдановского правительства, направленные против деятельности коммунистической партии Китая в районах, оккупированных японскими войсками (секретная инструкция, принятая ЦИК Гоминдана). февраль 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 674.
76. Договор между правительствами Союза Советских Социалистических Республик и Китайской Республики о реализации кредита на 150 миллионов американских долларов. 13 июня 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 675–676.
77. Декларация центрального комитета коммунистической партии Китая об особенностях политической обстановки к двухлетней годовщине антияпонской войны. 7 июля 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 677–679.

78. Численность крестьянских союзов в Китае в 1926–1927 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 680.
79. Безработица в Китае в 1935 году // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 680.
80. Приказ и заявление в связи с событиями на юге провинции Аньхуэй январь 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 574.
81. Из заявления представителя революционного военного совета при центральном комитете коммунистической партии Китая корреспонденту агентства «Синьхуа» 22 января 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 575–578.
82. Разоблачать интриги организаторов «дальневосточного Мюнхена» 25 мая 1941 года (извлечение из избранных произведений Мао Цзэ-дуна) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 578.
83. «Подземная война» // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 579.
84. Решение центрального комитета КПК об аграрной политике в опорных базах сопротивления японским захватчикам 28 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 582–583.
85. Общие принципы организации административной системы пограничного района Шэньси – Ганьсу – Нинся (введены в действие 25 апреля 1943 г.) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 584–585.
86. План шаньдунского провинциального комитета Гоминдана по борьбе с коммунистами июль 1943 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 586–587.
87. Правила об аренде земли в пограничном районе Шэньси – Ганьсу – Нинся, принятые на II сессии народно-политического совета второго созыва в декабре 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 588–589.
88. Славные жертвы и великие успехи (из доклада Чжу Дэ «о фронте освобожденных районов» на VII съезде коммунистической партии Китая) 25 апреля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 597–598.
89. Приказ главнокомандующего Чжу Дэ о приеме капитуляции японских и марионеточных войск 10 августа 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 600.
90. Соглашение об отношениях между советским главнокомандующим и китайской администрацией после вступления советских войск на

- территорию трех восточных провинций Китая в связи с настоящей совместной войной против Японии 14 августа 1945 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 601.
91. Коммюнике о переговорах между Коммунистической партией Китая и гоминданом. 10 октября 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 266–271.
92. Сообщение агентства Синьхуа от 7 ноября 1945 г. о наступлении гоминдановских войск на освобожденные районы (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945 – 1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 272.
93. Соглашение о прекращении военных действий между Гоминданом и Коммунистической партией Китая. 10 января 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 273.
94. Проект программы мирного строительства государства. Январь 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 274–275.
95. Указания центрального комитета коммунистической партии Китая о «сведении счетов», о снижении арендной платы и по земельному вопросу от 4 мая 1946 г. (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 275–280.
96. Основные положения земельного закона Китая. 23 сентября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 280–283.
97. Декларация Народно-освободительной армии Китая. 10 октября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 284–288.
98. Декларация Центрального народного правительства Китая. 1 октября 1949 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 291.
99. Закон о земельной реформе китайской народной республики. 28 июня 1950 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 292.
100. Телеграмма министра иностранных дел Китайской Народной Республики Чжоу Энь-Лая председателю совета безопасности и генеральному секретарю ООН по поводу вооруженной агрессии на Тайване Пекин. 24 августа 1950 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 294–96.
101. Мао Цзэдун. Маленькая красная книжица. – Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1967. – 36 с.

Японія

1. Указ о запрещении крестьянам купли-продажи земли навечно // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 689.
2. Указы о регламентации крестьянской жизни (1643 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 690–691.
3. Описание современником инспекционной поездки дайкана в деревню с целью проведения земельного обследования // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 698–699.
4. Указ, запрещающий куплю-продажу земли (1744 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 699.
5. Указ властям княжеских владений // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 699–700.
6. Из записок Мацудайра Саданобу «Беседа под кровлей родного дома» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 700–702.
7. Помощь правительства самураям. Из указа об аннулировании самурайских долгов от 1789 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 702–703.
8. О необходимости для Японии связей с другими странами. Из произведения Хонда Тосиаки «Секреты управления страной» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 703.
9. Реформы феодального правительства // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 672–677.
10. Антифеодальное восстание (1837 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 670–672.
11. Прекращение политики изоляции и заключение неравноправных договоров // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 677–682.
12. Социально-экономическое положение накануне революции Мейдзи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 682–685.
13. Буржуазные реформы японского правительства после свержения феодального режима Токугавского сёгуната // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 685–686.
14. З вимог повсталих селян повіту Мінаміайдзу (1868) // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 403.

15. З вимог повсталих селян до префектури Оіта в січні 1871 р. // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 403.
16. Статистика селянських повстань за роками // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 404.
17. Конституція Японської імперії // Хрестоматія з нової історії. Частина II. 1870–1918 / за ред. : О. І. Молока, В. О. Орлова. – К., 1954. – С. 404–406.
18. Рисовые бунты в Японии. (Статья Катаяма Сэн «К 15-летию рисовых бунтов 1918 года в Японии») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 715–717.
19. Богатства императорского двора Японии (из статьи Катаяма Сэн «к 15-летию рисовых бунтов 1918 года в Японии»). 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 715–117.
20. Основные требования японских союзов крестьян-арендаторов. 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 718.
21. Поддержка Колчака Японией. Письмо контр-адмирала Танака адмиралу Колчаку. Июнь 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 719.
22. Проект договора, предложенный японской делегацией делегации Дальневосточной республики на Дайренской конференции. Апрель 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 719–721.
23. Конвенция об основных принципах взаимоотношений между СССР и Японией. 20 января 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 724.
24. Закон о выборах депутатов в нижнюю палату парламента. 29 марта 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 725.
25. Закон об охране общественного порядка «Тиан Идзихо». 1925 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 726.
26. Декларация японского крестьянского союза и его программные требования. 1925 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 727.
27. Из меморандума генерала Танака Гиити. 25 июля 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 732–738.
28. Платформа социал-демократической партии Японии (Сякай Минсюто). 1927 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 739.
29. Программа объединенной социал-демократии Японии. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 741.

30. Резолюция III конгресса национального совета профессиональных союзов Японии об антифашистской борьбе. Ноябрь 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 742.
31. Японские антивоенные листовки. 1938 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 744.
32. Подготовка Японии к развязыванию войны. (Решение имперской конференции). 6 сентября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 629.
33. Решение совещания с участием императора Японии об отношении к Советскому Союзу. 2 июля 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 628.
34. Основные принципы управления оккупированными территориями в странах Южных морей. 10 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 631–632.
35. Приказ главнокомандующего объединённым флотом о подготовке нападения на Пёрл-Харбор. 25 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 632.
36. Императорский эдикт об объявлении войны США и Британской империи. 8 декабря 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 632.
37. Агрессивные планы Японии по отношению к СССР. 1943 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 634.
38. Из директивы императорской ставки о совместных действиях с Германией. 21 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 635.
39. Из доклада премьер-министра Коноэ императору о внутреннем положении в Японии. 14 февраля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 635.
40. Из заявления командующего военным округом Тюбу (Осака) об уничтожении японского населения. Июнь 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 636–637.
41. Рекомендации возглавляемого президентом Трумэном временного комитета американского правительства по атомной бомбе. 1 июня 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 637.
42. Императорский эдикт об окончании войны. 14 августа 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 638.

43. Из приговора международного военного трибунала для Дальнего Востока по делу главных военных преступников // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 641–647.
44. Об ущербе, нанесенном японской агрессией народам азии (из доклада го Мо-Жо на конференции сторонников мира стран Азии и Тихого океана) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 689.
45. Конституция Японии. 1947 год (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 689.
46. Из программы действий, принятой шестым съездом коммунистической партии Японии. декабрь 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 690–691.
47. Советско-японские отношения (из совместной декларации союза советских социалистических республик и Японии). 19 октября 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 692.
48. Ответ н. с. Хрущева председателю генерального совета профсоюзов Японии г-ну Харагути Юкитака. 21 мая 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 693–694.
49. Военный договор между Японией и США. Январь 1960 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 696.
50. Памятная записка советского правительства по вопросу об американо-японском военном договоре (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 697–698.
51. Массовые антиамериканские демонстрации в Токио против американо-японского военного союза. 11 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 699.

Индия

1. Из книги английского купца В. Болта «Размышления об индийских делах» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 7–8.
2. Упадок хлопчатобумажной промышленности Индии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 8–9.
3. Описание современником, французским учёным Франсуа Бернье, крупнейшего центра Индии – Дели – в 1663 году // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 28–29.

4. Свидетельства иностранца о высоком уровне развития Индии и её богатствах в XVII – XVIII веках // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 29.
5. Из письма Франсуа Бернье Кольберу // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 523–525.
6. Из «Аттхаванавьявахаратантрам» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 525–528.
7. Из «Материалов о мираси» Ф. В. Эллиса // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 528–532.
8. Положение неприкасаемых в Южной Индии. Отрывок из обзора земельных отношений, составленного налоговым бюро Мадраса (5.1.1818) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 532–534.
9. О закладе земли на Малабаре (1693 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 535.
10. Продажа земли на Малабаре (1707 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 535.
11. Высочайший фирман о порядке взимания хараджа // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 536–540.
12. Об установлении джизии 1679 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 541.
13. Война Биджапура и Панджура в 1659 г. Из письма Проенца из Тричинополи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 546–547.
14. Восстание Сатнами (1675 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 548–549.
15. Движение сикхов 1708 – 1709 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 550–551.
16. Ограбление Индии английскими колонизаторами // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 29–30.
17. Из речи в палате общин представителя радикального крыла либеральной партии В. Мольсуорса о колониальной политике Англии 6 марта 1838 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 231–232.

18. Из речи Кобдена в английском парламенте 27 июня 1853 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 232–233.
19. В. Рассел об отношении англичан к Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 233.
20. Жалобы индийских крестьян на жестокости англичан при взимании налогов // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 233.
21. Т. Маколей о механизме ограбления Индии англичанами // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 234–235.
22. Из резолюции палаты общин, принятой 1784 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 8.
23. Ограбление Бенгалии Ост-Индской компанией // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 9–10.
24. Из акта Ост-Индской компании. 1773 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 581–584.
25. Акт Ост-Индской компании (1784 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 584 – 585.
26. Колониальная политика Англии в Индии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 516–532.
27. Завершение завоевания Индии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 532–535.
28. Индия под владычеством Англии // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 241–244.
29. Прокламация индийских солдат, находящихся в Дели // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 10–11.
30. Призыв к гражданам // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 11–12.
31. О Маулеви Ахмеде // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13.
32. Национальный характер войны в Ауде // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13.

33. Дели перед падением (Из донесения одного из агентов Ходсона, английского офицера, руководившего осадой Дели) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 13–14.
34. Подавление восстания и зверства англичан // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 14–16.
35. Дели после падения (Рассказ лорда Робертса) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 16–17.
36. Из статьи Э. Джонса «Народное восстание в Индии» в журнале «Чартист» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 17–18.
37. Прокламация королевы Виктории, 1 ноября 1858 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 18–19.
38. Обращение делейских повстанцев к жителям Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 235.
39. Обвинение англичан в стремлении насадить христианство в Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
40. Основные требования повстанцев Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
41. Призыв к заминдарам (землевладельцам) подняться на борьбу // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
42. Песни индийского народа, посвященные героям восстания // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 236.
43. Обращение делейских повстанцев к пенджабцам // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
44. Письмо генерал-губернатора Индии лорда Киннинга // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
45. Песня индийского народа об отходе феодалов от восстания // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
46. Жестокости англичан при подавлении восстания в Индии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 237.
47. Колонии Англии. Национальное восстание в Индии 1857–1859 годах // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 238–241.

48. Индия под владычеством Англии // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 241–244.
49. Национальное восстание в Индии в 1857–1859 годах // Хрестоматия по новой истории. 1642–1870 : Ч. 1 / под ред. : А. И. Молока, В. А. Орлова. – М., 1958. – С. 244–245.
50. Борьба индийского народа против английских колонизаторов // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 535–567.
51. Индийские историки о реакционном характере университетского Акта Керзона // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 75–76.
52. Секретный циркуляр и.о. главного секретаря правительства Бенгалии Р.У. Карлайла от 10 октября 1905 г. директорам школ и колледжей // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 76 – 77.
53. Развёртывание движения «свадешы» после раздела Бенгалии // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 77–78.
54. Из воспоминаний Банерджи, одного из лидеров «умеренных» // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 78.
55. Результаты бойкота английских товаров осенью 1905 года (после раздела Бенгалии) // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 79.
56. Отклики англо-индийской прессы на раздел Бенгалии // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 79–80.
57. «Кто правит нами?», листовка, распространявшаяся в начале 1906 г. в деревнях Восточной Бенгалии // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 80–81.
58. Из выступлений Гокхале, одного из лидеров «умеренных» на сессии индийского Национального конгресса в Бенаресе в 1905 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 81.
59. Из выступления Ауробино Д. Гхоша, одного из лидеров «умеренных» // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 82 .
60. Из выступления Тилака, 10 июля 1906 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 82 – 83.
61. Выдержка из газеты «крайних» «Indu Prakash» от 16 июля 1906 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 83–84.

62. Борьба партий на сессии Национального конгресса в Калькутте в декабре 1906 г. Выдержка из статьи, напечатанной в газете «Банде Матарам» 31 декабря 1906 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 84.
63. «Банде Матарам» об итогах сессии Национального конгресса в Калькутте в декабре 1906 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 85.
64. Pamфлет, опубликованный группой Тилака после раскола индийского Национального конгресса в Сурате в декабре 1907 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 85–88.
65. Осуждение Тилака и события в Бомбее (Из газеты «Mahratta» от 2.VIII. 1908 г.) // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 89–90.
66. Волнения в Бомбее в июле 1908 г. в связи с арестом Тилака (из полицейского отчёта) // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 90–93.
67. Амритсарская бойня. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 747–748.
68. Из письма Якуб-хана на имя Ганди о зверствах английских колонизаторов по отношению к крестьянам. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 749.
69. Наставления Ганди крестьянству. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
70. Бардолийская резолюция Индийского Национального конгресса. 1922 год. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
71. Мирутский процесс. (Из заявления английского чиновника особого назначения при начальнике охранного отделения правительства Индии.) 1929 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 751–753.
72. Клятва в день независимости. 26 января 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 753–754.
73. Крестьянское движение в Индии в 1930 году (Из статьи М. Али «Индия в 1930 году») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 755–756.
74. Резолюция в честь участников борьбы. 26 января 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 756–757.

75. Декларация Индийского Национального конгресса об основных правах граждан. 1931 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 758–760.
76. Из выступлений обвиняемых на мирутском процессе. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 762–763.
77. Из ответов Ганди помещикам из Соединённых провинций. 25 июля 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 764.
78. Позиция Индийского Национального конгресса по отношению к конституции Индии 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 767–768.
79. Предвыборный манифест Индийского Национального конгресса. 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 772–773.
80. Декларация Монтегю в Палате Общин в августе 1917 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 95–96.
81. «Акт об управлении Индией», 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 96–98.
82. Индийские законопроекты // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 98–99.
83. Президентское обращение Мотилала Неру к Амритсарской сессии индийского Национального конгресса в декабре 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 99–100.
84. Обращение Ганди к народу в мае 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 100 – 101
85. Амритсарский расстрел // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 101–103.
86. Стачки железнодорожников в Пенджабе весной 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 104–105.
87. Манифест Ганди о несотрудничестве, принятый 19 марта 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 106–107.
88. Резолюция о несотрудничестве, принятая Национальным конгрессом в Калькутте, 4 сентября 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 107–109.

89. Революционная борьба в Индии и репрессии английских властей в конце 1921–1922 гг. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 110–114.
90. Амритсарская бойня. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 747.
91. Из письма Якуб-Хана на имя Ганди о зверствах английских колонизаторов по отношению к крестьянам. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 749.
92. Наставления Ганди крестьянству. 1921 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
93. Бардолийская резолюция индийского национального конгресса. 1922 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 750.
94. Мирутский судебный процесс. 1929 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 751–752.
95. Клятва в день независимости. 26 января 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 753–754.
96. Крестьянское движение в Индии в 1930 году (из статьи М. Али «Индия в 1930 году») // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 755.
97. Резолюция в честь участников борьбы. 26 января 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 756–757.
98. Декларация индийского национального конгресса об основных правах граждан. 1931 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 758–760.
99. Из выступлений обвиняемых на Мирутском процессе. 1933 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 762.
100. Заявление Ачария Нарендра Дев на первой сессии конгресс-социалистической партии. Май 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 763.
101. Из ответов Ганди помещикам из соединенных провинций. 25 июля 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 764.
102. Позиция индийского национального конгресса по отношению к конституции Индии. 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 767.

103. Соглашение об объединении всеиндийского конгресса профсоюзов и конгресса профсоюзов. Апрель 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 768.
104. Предвыборный манифест Индийского Национального Конгресса. 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 772.
105. Манифест всеиндийского крестьянского союза (Кисан Сабха). 1936 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 773–774.
106. Из решения конференции представителей законодательных ассамблей провинций. 1937 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 775.
107. Позиция Ганди по рабочему вопросу. 1917–1939 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 775.
108. Из резолюции исполкома Мусульманской Лиги об отношениях с Англией 18 сентября 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 648.
109. Из резолюции политбюро центрального комитета коммунистической партии Великобритании по индийскому вопросу ноябрь 1939 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 649.
110. Борьба рабочего класса и крестьянства Индии против втягивания ее в империалистическую войну 1939–1940 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 650–651.
111. Позиция индийского национального конгресса по отношению ко второй мировой войне (из проекта резолюции рабочего бюро индийского национального конгресса) март 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 654.
112. Джавахарлал Неру о конфликте Индийского Национального Конгресса с правительством Англии в связи с вовлечением Индии в войну 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 654.
113. Из заявления, опубликованного вице-королем о предоставлении Индии в будущем статуса доминиона 8 августа 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 655–656.
114. Из речи Джавахарлала Неру на суде 3 ноября 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 657.
115. «Разъяснение» У. Черчиллем Атлантической Хартии как не имеющей отношения к английским колониям 9 сентября 1941 года // Хрестоматия

- по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 658.
116. Из резолюции Индийского Национального Конгресса об образовании национального правительства в Индии декабрь 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 658.
117. Из письма Раджагопалачария к Ганди июль 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 659.
118. Резолюция индийского национального конгресса о кампании гражданского неповиновения английским властям август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 660–661.
119. Отношение коммунистической партии Индии к кампании гражданского неповиновения английским властям август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 662.
120. Репрессии английских колонизаторов в Индии в 1942 году // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 664.
121. Джавахарлал Неру о голоде в Индии в 1943–1944 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 664.
122. Акт о независимости индии. 18 июля 1947 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 623.
123. Из резолюции всеиндийского комитета «Кисан Сабха» о необходимости аграрной реформы в Индии. Январь 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 624.
124. Советско-индийские экономические отношения (из советско-индийского коммюнике). Нью-Дели, 13 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 625.
125. Генеральный секретарь центрального комитета коммунистической партии индии а. Гхош об индийском пути развития. 1956 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 626.
126. Аграрная проблема (из резолюции пленума центрального исполнительного комитета коммунистической партии Индии). Февраль 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 626–627.
127. Из заявления центрального исполнительного комитета национального совета коммунистической партии Индии по поводу роспуска

- законодательного собрания штата Керала. 14 августа 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 628.
128. Из речи главы советского правительства Н. С. Хрущева на совместном заседании обеих палат индийского парламента. 11 февраля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 629.
129. Последняя стадия (2). Национализм против империализма // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 383–451
130. Последняя стадия (3). Вторая мировая война // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 452–524
131. Снова Ахмаднагарская крепость // Неру Дж. Открытие Индии. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – С. 525–624
132. Интервью иракской газете «Аль-Ирак» // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 39–51.
133. Интервью британской радио- и телекорпорации Би-би-си // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 52–59.
134. Речь на приеме в честь Председателя Организации освобождения Палестины Я. Арафата // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 60–63.
135. Интервью швейцарским газетам // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 63–65.
136. Послание специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН по разоружению // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 66–68.
137. Заявление в Народной палате парламента // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 69–70.
138. Речь на банкете в Мапуту (Мозамбик) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 71–74.

139. Послание участникам конференции Международной ассоциации юристов-демократов «Индийский океан – зона мира» // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 78–79.
140. Выступление в Киевском государственном университете // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 101–105.
141. Интервью редакторам бангладешских газет // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 110–117.
142. Интервью газете «Амман» (Пакистан) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 118–000.
143. Послание Специальному комитету ООН против апартеида // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 122–123.
144. Интервью газете «Июмиури снмбун» (Япония) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 131–142.
145. Интервью газете «Аль-Мадина» (Саудовская Аравия) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 161–169.
146. Речь на приеме в честь премьер-министра Государства Маврикий А. Джагнота // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 171–174.
147. Выступление на открытии VII Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 190–201.
148. Выступление на закрытии VII Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – (205).

149. Обращение в связи с ирано-иракским конфликтом // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 210–211.
150. Интервью газете «Аль-Ахрам» (Египет) // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 260–268.
151. Заявление для печати и выступления в Парламенте о событиях в Шри-Ланке // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 282–288.
152. Речь на открытии встречи министров иностранных дел стран – участниц Организации регионального сотрудничества Южной Азии // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 288–292.
153. Заявление на пленарном заседании представителей неприсоединившихся стран, состоявшемся в штаб-квартире ООН // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 320–321.
154. Выступление на церемонии вручения Индии премии ООН за успехи в осуществлении программ по ограничению рождаемости // Ганди И. Мир, сотрудничество, неприсоединение : Избранные статьи, речи, интервью о внешней политике Индии и советско-индийских отношениях. 1982–1984 / перевод с англ. и хинди. – М. : Прогресс, 1985. – С. 332–337.

Африка

1. Северные и Центральные районы Западной Африки // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 704–714.
2. Страны Гвинейского побережья Западной Африки // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 714–727.
3. Бассейн реки Конго // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 727–745.
4. Юго-Восточная Африка // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 735–736.
5. Эфиопия // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 736–740.
6. Торговля в Марокко // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 740–741.

7. Из договора о мире и дружбе, заключённого 28.V.1767 г. между Францией и Марокко // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 741–743.
8. Империя Марокко и королевство Фес. Из книги Гиллеро Лемприера (1789 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 743–746.
9. Политический строй Алжира. Из книги Томаса Шоу // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 747–749.
10. Мавры и арабы-бедуины. Из письма французского естествоиспытателя Жана-Луи-Пуаре (1785–1786 гг.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 749–751.
11. Египет. Формы собственности и налога на землю. Из памятной записки французского инженера М. А. Ланкре // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 751–752.
12. Описание Каирского восстания 1789 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 758–762.
13. Английский путешественник Томас Шоу о политическом строе Алжира в начале XVIII в. // Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963. – С. 747–748.
14. Договор о мире между Великобританией и Францией. Версаль, 3 сентября 1783 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 246.
15. Устройство быта населения Египта в начале XIX в. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред.: В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 247–248.
16. Описание очевидцем антифранцузского Каирского восстания 1798 г. // Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1 (1640–1815). – М., 1963. – С. 246–247.
17. Заключение специальной комиссии о деятельности французской администрации в Алжире в первой трети XIX в. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 249.
18. Из описания очевидцем бесчинств французских колонизаторов в Алжире // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 249–250.
19. Венская декларация об отмене работорговли 8 февраля 1815 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 248.
20. Война между племенами баквайна и бурами. Заявление Сешеле, вождя племени баквайна, которое он сделал в Кейптауне 21 апреля 1853 г. // Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965. – С. 251–252.

21. Абд-эль-Кадир // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 252.
22. О покупке акций Суэцкого канала (Из статей в газете «Таймс», 26 ноября 1875 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 182–183.
23. Из газеты «Аль-Ахрам» о причинах египетского восстания 1881–1882 гг. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
24. О восстании в Тунисе в 1881 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
25. Из донесения И. Пашкова в Министерство иностранных дел России. Май-июнь 1882 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 184.
26. О войне между Италией и Эфиопией // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 187.
27. Из итало-эфиопского мирного договора 26 октября 1896 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 188.
28. О причинах восстания гереро (Из речи А. Бебеля в рейхстаге 17 марта 1904 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 188–189.
29. Из писем руководителя восстания Самуили Махареро // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 189.
30. Из выступления Пикели Семе на съезде Южноафриканского национального конгресса 1905 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 189–190.
31. Цели Африканской политической организации // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 190.
32. Договор о продаже земель, заключенный между агентами Американского колониального общества, королём и вождями Кейп-Месурадо 15 декабря 1821 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 248–249.
33. Манифест фермеров – эмигрантов Капской колонии // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 250.
34. Договор между губернатором Капской колонии Х. Д. Смитом и вождем басуто Мошешем Внибург, 27 января 1848 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640 – 1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 250–251.
35. Теодрос II о политике европейских держав // Хрестоматия по новой истории, 1640 – 1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 251.
36. Занзибарский рынок невольников // Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М., 1965. – С. 252–253.

37. Работоторговля в Африке // Хрестоматия по новой истории, 1640 – 1870 / сост. : В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 253.
38. О войне Англии против зулусов (Из записи Ч. С. Парнелла в палате общин 27 февраля 1879 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.] – М., 1993. – С. 18–185.
39. О сражении зулусов и англичан при Изанздване 22 января 1879 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.] – М., 1993. – С. 185.
40. Признание султаном Занзибара германского протектората на восточном побережье Африки 14 августа 1885 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.] – М., 1993. – С. 185–186.
41. Из дневника французского офицера // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 186.
42. Из договора между Францией и Мадагаскаром 17 декабря 1885 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 186.
43. Закон, объявляющий Мадагаскар колонией Франции 6 августа 1896 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков / [и др.]. – М., 1993. – С. 186.
44. Губернатор Мадагаскара о значении Мадагаскара для Франции // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 187.
45. Договор о мире и дружбе между Италией и Эфиопией, заключенный в Аддис-Абебе. 2 августа 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 886.
46. Конституция Эфиопии. 16 июля 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 887–890.
47. Декларация в защиту Абиссинии. 1935 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 891–892.
48. Выступление представителя СССР В. Потемкина на заседании совета Лиги Наций по вопросу об итальянской агрессии в Эфиопии. 10 октября 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 893.
49. Борьба эфиопского народа за свою независимость // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 895.
50. Британский и французский мандаты на Камерун, британский и французский мандаты на Того, бельгийский и британский мандаты на германскую восточную Африку, утвержденные советом Лиги Наций. 20 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 8.
51. Послание императора Хайле Селассие I к населению // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 730.

52. Соглашение между Англией и Эфиопией 31 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 730–732.
53. Военная конвенция между Англией и Эфиопией 31 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 732.
54. Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Эфиопией (Абиссинией) 1 июля 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 734.
55. Провозглашение независимости Судана. 19 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
56. Провозглашение независимости Ганы. 6 марта 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 734.
57. Провозглашение независимости Гвинеи. 2 октября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 736.
58. Конституция Гвинейской Республики. 10 ноября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 736–739.
59. Требования Союза африканцев Кении. 15 марта 1953 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 741–742.
60. Провозглашение независимости Конго. 30 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 742.
61. Из речи премьер-министра Республики Конго П. Лумумбы на торжественном собрании по поводу провозглашения независимости Конго. 30 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 742.
62. Мадагаскар требует независимости. (Проект закона, внесённый депутатами от Мадагаскара в Учредительное собрание Франции). 21 марта 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 749.
63. Письмо французского колониста о зверствах французских колонизаторов на Мадагаскаре. Апрель 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 749–750.
64. Провозглашение независимости Мадагаскара. 26 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 750.

65. Воззвание партии «Национальный Союз африканцев Танганьики» по поводу созыва конференции в Аккре. 16 ноября 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 750–752.
66. Программа национального конгресса Уганды. Март 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
67. Провозглашение независимости Ливии. 24 декабря 1951 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
68. Провозглашение независимости Камеруна. 1 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
69. Провозглашение независимости Того (Из речи премьер-министра Сальвануса Олимпио). 27 апреля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 752.
70. Провозглашение независимости Республики Сомали. 1 июля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 753.
71. Провозглашение Дагомейской Республики. 1 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
72. Провозглашение независимости Республики Нигер. 3 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
73. Провозглашение независимости Верхней Вольты. 5 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
74. Провозглашение независимости Берега Слоновой Кости. 7 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 754.
75. Провозглашение независимости Республики Чад. 11 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 755.
76. Провозглашение независимости Центрально-Африканской Республики. 12 августа 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В 3-х т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945 – 1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 755.
77. Солодовников В. Г. Дом Африки в Москве : Староконюшенный, 16. Взгляд на историю Института Африки из директорского кабинета : 1959–1976 годы : документы, воспоминания, отечественная и зарубежная литература, материалы из личного архива / В. Г. Солодовников. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2011. – 381 с.
78. Підлісний М. Н. Слідами 15-літнього остарбайтера : [спогади] / М. Н. Підлісний. – Чернігів : Лозовий В. М., 2012. – 120 с.

Иран

1. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 117–162.
2. Политический и экономический упадок, недовольство властью Сефевидов. Из «Журнала посланника Волынского. 1715–1718 год» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 493–494.
3. Из письма А. П. Волынского канцлеру (1717 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 495–496.
4. Афганское завоевание // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 496–497.
5. Борьба народа с афганцами // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 497–498.
6. Турецкое завоевание. Взятие турками Еревана // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 498.
7. Взятие г. Хоя // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 499.
8. Расправа с жителями после взятия г. Хамадана // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 499.
9. Свержение династии Сефевидов. Из «Шагогакан» Акопа Шемахеци, 1743 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 503–504.
10. Муганский курултай, 1736 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 505.
11. Мухаммед Казим Намейэ аламарайи надири // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 506–509.
12. Восстания против Надир-шаха // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 509–510.
13. Всеподданнейший рапорт генераланшефа гр. Гудовича, 7.V.1795 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 511–512.
14. Из Нахичеванской надписи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 513–514.
15. Из сочинения Абраама Кретаца «Моя история и история Надира, шаха персидского // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 514–515.

16. Концессия Рейтера // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 26–27.
17. Хозяиничанье английского капитала в Персии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 28.
18. Английская табачная концессия (Из книги личного врача шаха Феврие «Три года при персидском дворе») // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 28–30.
19. Финансовое положение Персии в конце XIX в. и англо-русское соперничество // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 30–31.
20. Реформаторская деятельность Амир Низама. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого министру иностранных дел Нессельроде от 10 октября 1849 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 506–507.
21. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого в министерство иностранных дел Сенявину от 11 августа 1852 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 510
22. Из депеши русского посла в Тегеране Долгорукого в министерство иностранных дел Сенявину от 17 сентября 1852 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 510
23. Произвол шахских властей (Статья из газеты «Листок Национального утра») // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 52–53.
24. Начало революции в Иране // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 53–54.
25. Из донесения английского военного агента в Иране // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 54.
26. Деятельность меджлиса первого созыва (Из донесения английского военного агента в Иране) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 55–56
27. Персидская конституция 1906 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 56–57.
28. Выдержки из «Положения о выборах в Национальное собрание», 30 декабря 1906 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 57–58.

29. Дополнительные статьи Основных законов, октябрь 1907 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 59.
30. Русско-английское соглашение по среднеазиатским делам, заключённое в С.-Петербурге 18/31 августа 1907 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 59–61.
31. События в Тебризе и других городах Персии в июле 1908 г. (Из донесения посла Марлинга / Грею, 15 июля 1908 г.) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 61–64.
32. Деша гофмейстера Гартвига, Зергендэ, 24 августа 1908 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 64–66.
33. Э. Грей – Никольсу, 2 сентября 1908 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 66.
34. Министр иностранных дел Российскому послу в Лондоне. С.-Петербург, 31 марта 1909 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 66–67.
35. Телеграмма титулярного советника Кадлубовского. Бушир, 1 апреля 1909 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 67.
36. Посланник в Тегеране временно управляющему министерством иностранных дел Нератову, 17/4 июня 1911 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 69.
37. Министр финансов временно управляющему министерством иностранных дел Нератову, 20–19/7 – 6 июля 1911 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 68.
38. Временно управляющий министерством иностранных дел посланнику в Тегеране Поклевскому, 26/13 ноября 1911 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 69–70.
39. Генеральный консул в Мешехе временно управляющему министерством иностранных дел Нератову, 7 декабря / 24 ноября 1911 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 70–71.
40. Особый журнал совета министров 26/13 декабря 1911 г. По поводу декабрьских событий в Персии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 71–72.
41. Из письма Саттар-хана 5 января 1911 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 155–156.

42. Деятельность меджлиса первого созыва (Из донесения английского военного агента в Иране) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 156.
43. Персидская конституция 1906 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 156–157.
44. Иран накануне и во время революции в оценке русских дипломатов и военных. О социально-экономическом положении в Иране // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 157–158.
45. О государственном управлении // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 158.
46. О причинах революции // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 158.
47. О событиях в Тебризе // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 158–159.
48. О руководителях Тебризского восстания // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 159.
49. О расправе с феодалами в Тегеране // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 159.
50. Заявление Совета Народных Комиссаров РСФСР об аннулировании всех соглашений, направленных против независимости Персии. 29(16) января 1918 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 814.
51. Тезисы о социально-экономическом положении Персии и тактике иранской коммунистической партии «Адалет». Январь 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 816–817.
52. Договор между российской социалистической федеративной республикой и Ираном (Персией). 26 февраля 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 819–823.
53. Договор о гарантии и нейтралитете между СССР и Ираном (Персией). 1 октября 1927 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 824–825.
54. Англо-иранское соглашение о нефтяной концессии. 29 апреля 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 826–827.
55. Из защитной речи доктора Таги Эрани на суде 1939 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 828.
56. Заявление иранского посольства в СССР о решении правительства Ирана соблюдать полный нейтралитет 27 июня 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 697.

57. Нота советского правительства иранскому правительству 25 августа 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 697–699.
58. Договор о союзе между союзом СССР, Великобританией и Ираном 29 января 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 700.
59. Закон о найме и полномочиях доктора Мильспо – генерального администратора финансов 12 ноября 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 701.
60. Закон об отмене экономических полномочий генерального администратора финансов доктора Мильспо 8 января 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 702.
61. Материалы первого съезда народной партии Ирана август 1944 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 703.
62. Из ирано-американского соглашения об американской военной миссии в Иране. 6 октября 1947 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 651.
63. Из резолюций второго съезда народной партии Ирана (Тудэ). Апрель 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 652.
64. Народная партия Ирана (Тудэ) о засилье американцев в иранской армии (из передовой статьи газеты «Бесуйэ Аянде»). 17 марта 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 653.
65. К советско-иранским отношениям (из заявления советского правительства). 10 февраля 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 654.

Туреччина

1. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 335–584.
2. Джикия С. С. Турецкий судебный документ XVIII в. / С. С. Джикия // Письменные памятники Востока [Текст] : историко-филол. исслед. : ежегодник, 1969 / АН СССР, Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1972. – С. 142–144.
3. Восстание Патрона Халила (1730 г.) . Из «Абди-тарихи» (хроника Абди) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 472–474.

4. Из капитуляции, выданной Турцией Франции (Подписано 10.VI. 1740 г. султаном Махмудом I) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 474–475.
5. Изъяснение о коммерции Турецкой империи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 475–477.
6. Подготовка турецкой армии к русско-турецкой войне 1768–1774 гг. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 477–478.
7. Положение крестьянства в Османской империи // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 481–482.
8. Из журнала константинопольских происшествий и новостей русского чрезвычайного уполномоченного министра Я. Булгакова // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 482–483.
9. Из торгового акта 1783 г., заключенного русским посланником при Порте Оттоманской статским советником Булгаковым с Великим визирем Сеид-Мегемед Гайри Эфенди // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 484.
10. Из хатт-и-шерифа султана Абдул-Хамида I // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 484–486.
11. Уничтожение корпуса янычар (1826 г.) в описании турецкого хрониста Эсад эфенди // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 419–420.
12. Гюльханейский хатт-и-шериф (3.IX.1839 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С.424–426.
13. Турция в первый период Танзимата. Выдержки из статьи русского учёного П. А. Чихачева // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 426–427.
14. Хатт-и-хумаюн от 18/11 1856 г. Рескрипт турецкого султана Абдул-Меджида о новых реформах // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 428–430.
15. Договор между Англией, Францией и Австрией о гарантиях целостности Османской империи (15.IV/1856 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1870. – М., 1965. – С. 430.
16. М.И. Кутузов о внутривосточном положении Османской империи и реформах «низам-и-джедид» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 486–488.

17. Хатт-и-хумайюн султана Селима III о необходимости реформы в армии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 488–489.
18. Сопrotивление янычар и реакции реформам «низам-и-джедид» // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 490.
19. Янычарский мятеж 1808 г. в Стамбуле // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред. : А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 1. 1640–1815. – М., 1963. – С. 491–492.
20. Программа младотурков (Напечатана 3.XII. 1895 г. в газете «Мешверет» («Совет»), выходящей на арабском языке под ред. Ахмеда Ризы) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 16–17.
21. Из брошюры Мурад-бея, одного из лидеров младотурок, июль 1897 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 47–48.
22. Конгресс младотурок в Париже в 1902 г. Программа группы Сабахеддина. Решение группы Ахмеда Ризы // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 48–49.
23. Из устава Османского общества «Единение и прогресс» 1895 – 1896 гг. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 165–166.
24. Программные документы младотурок // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 165.
25. Из «Программы Молодой Турции» 15 августа 1897 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. : П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 166.
26. Основной регламент Османского общества прогресса и единения 1907 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. : П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 167.
27. Из решения конгресса Османского общества. Декабрь 1907 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. : П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 167.
28. Дмитриева Л. В. Каталоги, списки и обзоры тюркских рукописей XVIII–XX вв. / Л. В. Дмитриева, С. Н. Муратов // Письменные памятники Востока [Текст] : историко филол. исслед. : ежегодник, 1969 / АН СССР, Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1972. – С. 145–177.
29. Соглашение между Великобританией, Францией и Италией о сферах влияния в Анатолии, заключённое в Севре. 10 августа 1920 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 830–832.
30. Договор о дружбе и братстве между РСФСР и Турцией. 16 марта 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 833–834.

31. Закон об отмене ашара и введении взамен его нового поземельного налога. 17 февраля 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 835.
32. Закон об охране порядка. 4 марта 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 836.
33. Договор о дружбе и нейтралитете между Союзом ССР и Турцией, заключённый в Париже. 17 декабря 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 837.
34. Циркулярное письмо М. Кемаля, разосланное обществам «защиты национальных прав» в июне 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 118–119.
35. Резолюция, принятая конгрессом «Общества защиты прав Восточной Анатолии» в Эрзеруме 10–23 августа 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 119–121.
36. Письмо М. Кемаля полковнику Шевкет-бею, командующему укреплённым районом Чанак Кале. Константинополь – Сивас, 1 ноября 1919 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 121–124.
37. «Национальный обет» (принят Оттоманским парламентом 28 января 1920 г.) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 124–126.
38. Решение Великого Национального собрания о фактической ликвидации власти султана (7 июня 1920 г.) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 126.
39. Организация национальной турецкой армии // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 126–127.
40. Договор между Россией и Турцией от 16 марта 1921 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 129–131.
41. Из книги американского журналиста Мура «Ближний Восток и м-р Ллойд-Джордж» // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 133–134.
42. Севрский мирный договор, 10 августа 1920 г. // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 134–140.
43. Мосульский вопрос на Лозаннской конференции (Из статьи американского журналиста Кларенса К. Стрейта) // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 140–141.

44. Упразднение султаната // Акимкина Н. А., Люксембург М. А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М., 1963. – С. 141–143.
45. Договор между Турцией, Францией и Англией 19 октября 1939 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 708.
46. Закон о национальной обороне 18 января 1940 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 709.
47. Обмен заявлениями между советским и турецким правительствами март 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 710.
48. Договор о ненападении и дружбе между Германией и Турцией 18 июня 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 711.
49. Заявление турецкого посольства в СССР о провозглашении правительством Турции нейтралитета 25 июня 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 711.
50. Советско-турецкие отношения сообщение Наркоминдела 10 августа 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 712.
51. О денонсации советско-турецкого договора 19 марта 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 712.
52. Ответ турецкого правительства на заявление советского правительства о денонсации турецко-советского договора 4 апреля 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 713.
53. Закон о наделении крестьян землей. 11 июня 1945 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 677–678.
54. О внешней политике клики Баяра–Мендереса (из выступления Н. С. Хрущева на III сессии верховного совета СССР). 31 декабря 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 679.
55. Из послания Н. С. Хрущева Джемалю Гюрселю. 28 июня 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 680.
56. Петиция черкесской знати Порте (около 1872 г.) // Восток. – 2013. – № 2. – С. 124–142.

Арабські країни

1. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – С. 5–116.

2. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 5. – Кн. 2. Листи з Сирії та Лівану (1896–1898). – К., 1974.
3. Абд-эль-Кадир // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / сост. В. Г. Сироткин [и др.]; под ред. В. Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 252.
4. О покупке акций Суэцкого канала (Из статей в газете «Таймс», 26 ноября 1875 г.) // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков и [др.]. – М., 1993. – С. 182–183.
5. Из газеты «Аль-Ахрам» о причинах египетского восстания 1881–1882 гг. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
6. О восстании в Тунисе в 1881 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 183.
7. Из донесения И. Пашкова в Министерство иностранных дел России. Май-июнь 1882 г. // Хрестоматия по новой истории : Второй период / сост. П. И. Остриков [и др.]. – М., 1993. – С. 184.
8. Египет. Из земельного закона 1854 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 443–444.
9. Египет. Из англо-турецкой конвенции 1838 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 459–460.
10. Записки русского консула Базили о внешней торговле Сирии // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 461–470.
11. Прокламация, распространявшаяся среди ливанского населения в июне 1840 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 471–472.
12. Французская колонизация Алжира. Из письма жены французского генерала Бро своему брату (1834 г.) // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 473.
13. Свидетельства участников и очевидцев завоевания Алжира // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 474–476.
14. Первая Тунисская конституция. Декрет от 15 шаввя 1277 г. (26 апреля 1861 г.) об учреждении регентства // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 476–480.
15. Из англо-марокканского соглашения от 9 декабря 1856 г. Общий договор Великобритании с Марокко // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах / под ред.: А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2. 1815–1840. – М., 1965. – С. 485–489.
16. Французский мандат на Сирию и Ливан, утверждённый Советом Лиги наций. 24 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 853.

17. Манифест главнокомандующего войсками сирийской национальной революции Султана Атраша. 23 августа 1925 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 855
18. Конституция Сирии. 14 мая 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 856.
19. Британский мандат на Палестину, утверждённый Советом Лиги наций. 24 июля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 859–861.
20. Договор между Великобританией и Трансиорданией, заключённый в Иерусалиме. 20 февраля 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 862–865.
21. Установление дипломатических отношений между СССР и королевством Хиджаз, султаном Неджда и присоединённых территорий (современной Саудовской Аравии) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 849–851.
22. Договор о дружбе и торговле между Союзом ССР и Йеменом. 1 ноября 1928 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 851.
23. Декларация британского правительства о прекращении британского протектората над Египтом. 28 февраля 1922 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 869.
24. Конституция Египта 19 апреля 1923 года и конституция Египта 22 октября 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 870–875.
25. Англо-египетский договор, подписанный в Лондоне 26 августа 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 875.
26. Меморандум алжиро-тунисского комитета Парижской мирной конференции. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 876–880.
27. Национальный обет, принятый Национальным собранием Рифской республики. Сентябрь 1921 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 880.
28. Документы об испано-рифских отношениях // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 881–883
29. Позиция тунисской партии «Новый Дестур» во время второй мировой войны (из письма лидера партии «Новый Дестур» Х. Бургибы руководителю подпольного политбюро партии «Новый Дестур» д-ру Тамеру) август 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 724–725.

30. Соглашение между представителем главного командования союзных войск в Северной Африке адмиралом Кларком и верховным комиссаром французской Африки адмиралом Дарланом 22 ноября 1942 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 726–727.
31. Послание мусульманских представителей Алжира союзникам 20 декабря 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 728–729.
32. Манифест алжирского народа 10 марта 1943 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 729.
33. Партия Вафд об англо-египетских отношениях 1 апреля 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 723.
34. Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Египтом 26 августа 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 724.
35. Колониалистские планы французских империалистов в Сирии и Ливане // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 714.
36. Докладная записка секретаря совета обороны империи Рене Кассена генералу Катру, в Каир; вице-адмиралу Мюзелье, в Лондон. 3 марта 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 714.
37. Ответ вице-адмирала Мюзелье (извлечение) 26 марта 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 715.
38. Соглашение о сотрудничестве властей Великобритании и свободной Франции на Среднем Востоке 25 июля 1941 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 716.
39. Декларация генерала Катру о независимости Сирии 28 сентября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 717–718.
40. Телеграмма министра иностранных дел сирийской республики народному комиссару иностранных дел СССР 21 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 719.
41. Телеграмма министра иностранных дел ливанской республики народному комиссару иностранных дел СССР 31 июля 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 720.
42. Документы конференции марокканской партии Истикляль, алжирского фронта национального освобождения и тунисской партии новый Дестур в Танжере. 30 апреля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории :

- В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 702–703.
43. Резолюция о войне за независимость Алжира // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 702.
  44. Резолюция о ликвидации остатков империалистического господства в арабском Магрибе // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 703.
  45. Резолюция о единстве арабского Магриба // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 703.
  46. Воззвание фронта национального освобождения Алжир. 31 октября 1954 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 704–705.
  47. Решения национального конгресса алжирской революции. 14–20 августа 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 706–709.
  48. Заявление национального совета алжирской революции о развитии национально-освободительной революции и политике французского правительства. 19 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 710–711.
  49. Из выступления секретаря алжирской коммунистической партии Ахмеда Аккаша перед французским колониаторским судом. 1960 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 712.
  50. Провозглашение независимости Марокко. 2 марта 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 713.
  51. Из резолюции центрального комитета марокканской коммунистической партии. 18 января 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 713–715.
  52. Провозглашение независимости Туниса. 20 марта 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 716.
  53. Резолюция национального учредительного собрания Туниса о провозглашении республики. 25 июля 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 716–717.
  54. Тунисская коммунистическая партия о положении в Тунисе (из выступления товарища Мохаммеда Эннафаа на XXI съезде КПСС) //

- Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 717.
55. Аннулирование англо-египетского договора 1936 г. и англо-египетского соглашения о кондоминиуме 1899 г. 15 октября 1951 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 717.
56. Декрет президента республики о национализации всеобщей компании морского Суэцкого канала. 26 июля 1956 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 718–719.
57. Заявление советского правительства о вооруженной агрессии против Египта. 31 октября 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 720.
58. Советско-сирийское совместное коммюнике. 5 ноября 1956 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 722.
59. Коммюнике о пребывании в советском союзе правительственной делегации сирийской республики. 6 августа 1957 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 723.
60. Временная конституция объединенной арабской республики. 5 марта 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 724–725.
61. Закон о роспуске партии. 12 марта 1958 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 726.
62. Совместное заявление о результатах переговоров между правительством СССР и правительством ОАР. 15 мая 1958 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 727–728.
63. Участие СССР в строительстве второй очереди Асуанской плотины (из телеграммы Н. С. Хрущева Гамаль Абдель Насеру). 15 января 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 729.
64. Провозглашение независимости Судана. 19 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
65. Эфиопия акт о федерации Эритреи с Эфиопией. 11 сентября 1952 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730.
66. Соглашение между правительством Соединенных Штатов Америки и императорским эфиопским правительством об использовании оборонительных сооружений. 22 мая 1953 года (извлечение) //

- Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 730–732.
67. Совместное советско-эфиопское коммюнике. Июль 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 733.
68. Англо-иорданский договор о союзе. 15 марта 1948 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 640–641.
69. Телеграмма председателя иорданского парламента председателю совета министров СССР. 6 ноября 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 642.
70. Освободительное движение в Ираке (из доклада ЦК Коммунистической партии Ирака, зачитанного Идрисом Коксом на конференции коммунистических и рабочих партий стран, находящихся в сфере действия британского империализма). Лондон, апрель 1954 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 642–644.
71. Специальное соглашение между Ираком и Англией. 4 апреля 1955 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 645.
72. Признание Советским Союзом Иракской республики (послание председателя совета министров СССР н. С. Хрущева премьер-министру иракской республики Абдель Керим Касему). 16 июля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 646.
73. Иракско-советское коммюнике. 16 марта 1959 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 647.
74. Выход Ирака из Багдадского пакта (пресс-конференция премьер-министра Абдель Керим Касема). 24 марта 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 648.
75. Коммунистическая партия Ирака в борьбе за развитие антиимпериалистического национального восстания. 30 марта 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 649–000.
76. О конфликте Франции с Сирией и Ливаном. 2 июня 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 659.
77. Обращение Сирии и Ливана в Совет Безопасности ООН. 4 февраля 1946 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 660.

78. Ливанский народ против доктрины Эйзенхауэра (из заявления советского правительства). 11 июня 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 661.
79. О внутреннем положении Ливана (из заявления ТАСС). 19 мая 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 662.

Корея

1. Из декларации независимости Кореи. Март 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 682.
2. О причинах поражения народного восстания в Корее против японских колонизаторов (из статьи Ким Сен Хона «Борьба корейского народа за независимость»). Март 1919 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 682.
3. Ответ штаба корейского революционного отряда, находившегося в составе советских дальневосточных партизан на Сучане, белогвардейскому генералу Ястребову. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 683.
4. Военно-полицейский террор японских колонизаторов в Корее. 1931–1933 годы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 685.
5. Размах партизанского антияпонского движения в Корее в 1931–1936 гг. // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 685.
6. Платформа действия коммунистической партии Кореи. Февраль 1934 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 686–687.
7. Программа «Общества возрождения отечества». 1935 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 688–689.
8. Листовка корейских партизан, распространявшаяся среди населения Кореи. 1 июня 1937 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 690.
9. Положение национального капитала в промышленности Кореи. 1928 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 690.
10. Безработица в Корее в годы мирового экономического кризиса 1932 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 691.
11. Усиление сопротивления корейского народа японским колонизаторам август 1940 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 619–620.

12. Программа корейского союза по мобилизации всех сил нации 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 621.
13. Корейская деревня под гнетом японских колонизаторов (свидетельство председателя народного комитета уезда Кансо Пак Кван Су) 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 622.
14. Указ о поддержании общественного спокойствия в Корее в условиях чрезвычайного времени 26 декабря 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 622.
15. Из истории национально-освободительной борьбы корейского народа против милитаристской Японии (по материалам музея освободительной борьбы в Пхеньяне) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 623–624.
16. Из решений Московского совещания министров иностранных дел по вопросу о Корее. 27 декабря 1945 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.] – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 319.
17. Образование временного народного комитета Северной Кореи (Из решения Временного народного комитета Северной Кореи). 9 февраля 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.] – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 320.
18. Конституция Корейской Народно-Демократической Республики. 8 сентября 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 321.
19. Указ Президиума Верховного Народного собрания Корейской Народно-Демократической Республики об образовании Военного комитета. 26 июня 1950 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 324.

Пакистан

1. Конституция Пакистана. 1956 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 672–673.
2. Из заявления Советского правительства правительству Пакистана. 14 апреля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова [и др.]. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 673.
3. Заявление председателя заграничного комитета мусульманской лиги Абдуллы Гаруна о решении Лиги по вопросу об образовании двух государств на территории Индии 26 февраля 1940 года // Хрестоматия по

- новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 000–000.
4. Условия соглашения между Индийским Национальным Конгрессом и Всеиндийской Мусульманской Лигой август 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 665.
  5. Конституция Пакистана. 1956 год (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 672.
  6. Из заявления советского правительства правительству Пакистана. 14 апреля 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 673.

Афганістан

1. Лебедева Г. Д. Рукописи «Дивана» афганского поэта XVIII в. Рахмана-баба в собрании Ленинградского отделения Института востоковедения АН СССР / Г. Д. Лебедева // Письменные памятники Востока [Текст] : историко-филол. исслед. : ежегодник, 1969 / АН СССР, Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1972. – С. 186–207
2. Афганистан болит в моей душе. . [Текст] : воспоминания, дневники советских воинов, выполнявших интернациональный долг в Афганистане / лит. запись П. Ткаченко. – М. : Молодая гвардия, 1990. – 254 с.
3. Крушинский Ю. Афганский дневник / Ю. Крушинский. – К. : Академвидав, 2006. – 400 с.
4. Книга пам'яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежом [Текст] : Т. 4 Епопея трагізму / редкол. : І. О. Герасимов (голова) [та ін.]. – К. : Пошуково-видавниче агентство «Книга пам'яті України», 2006. – 877 с.
5. Документы об установлении дипломатических отношений между РСФСР и Афганистаном. 1919 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 804.
6. Письмо эмира Амануллы В. И. Ленину с извещением о своем вступлении на престол Афганистана и с предложением союза и дружбы // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 805.
7. Ответ в. и. Ленина афганскому эмиру // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 806–807.
8. Постановления Лойя Джирги. 1924 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 806.
9. Договор между СССР и Афганистаном о нейтралитете и взаимном ненападении. 24 июня 1931 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 808–809.

10. Конституция Афганистана (основной закон высокого государства Афганистана). 1931 год // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 1. 1917–1939. – М., 1960. – С. 810–813.
11. О советско-афганских отношениях. Заявление Советского информационного бюро на очередной пресс-конференции иностранных корреспондентов 4 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 695–696.
12. Из совместного советско-афганского заявления. 18 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 611.
13. Из протокола о продлении договора от 24 июня 1931 г. о нейтралитете и взаимном ненападении между СССР и Афганистаном. 18 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 612.
14. Из совместного советско-афганского коммюнике к экономическим отношениям между СССР и Афганистаном Кабул. 18 декабря 1955 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 613.
15. К советско-афганским отношениям. 31 июля 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 613.
16. Министр иностранных дел Афганистана о шпионских полетах американских самолетов кабул. 11 мая 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории : В 3 т. / под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961 : документы и материалы. – Ч. 1. – М., 1961. – С. 614.

Латинська Америка

1. Аграрная реформа на Кубе (Из брошюры директора Национального института аграрной реформы Кубы Антонио Нуньеса Хименеса). Июнь 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 587–590.
2. Аграрная реформа проводится в соответствии с действующим законом. Интервью газете «Сигло», опубликованное 14 февраля 1971 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 18–22.
3. Александр VI. Булла «Интер Цэтера» № 2 (4 мая 1493 г.) // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 30–34.
4. Альберди. Х. Б. Преступление войны [Текст] / Х.Б. Альберди. – М. : Иноиздат, 1960. – 256 с.
5. Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – 382 с.
6. Амегино Ф. Мое кредо // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И. Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 74–79.

7. Антивоенный договор о ненападении и мирном урегулировании. 10 октября 1933 года между Аргентиной, Бразилией, Чили, Мексикой, Парагваем и Уругваем (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б. Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 562.
8. Антиклерикальный закон правительства Кальеса 14 июля 1926 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 88–90.
9. Антиклерикальный закон правительства Кальеса. 14 июля 1926 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 550–552.
10. Арбитражное решение о разделе Чако. 10 октября 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 577–578.
11. Беседа с кубинскими журналистами в Гаване. Опубликована в газете «Гранма» 17 ноября 1972 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 234–241.
12. Блас Рока Основы социализма на Кубе. – М., 1961. – 244 с.
13. Блас Рока. Куба – свободная территория Америки. – М., 1961. – 151 с.
14. Боливар в истории и политике : / К 200-летию со дня рождения борца за свободу латиноамериканского народа. – Ст., Документы, материалы // Латинская Америка. – 1983. – № 7. – С. 6–144.
15. Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – 279 с.
16. Боливар С. Письмо вице-президенту Кундикамарии // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 61–62.
17. Боливар С. Письмо вице-президенту провинций Новой Гранады // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 61.
18. Бороться за коммунистическое сознание. Из речи на закрытии IV съезда Союза молодых коммунистов Кубы. 4 апреля 1982 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 410–418.
19. Будучи едиными, мы победили в сентябре, будучи едиными, мы победим в предстоящих сражениях. Речь на митинге в Вальпараисо, посвященном совместному выдвижению кандидатов Народного единства на выборах в муниципальные советы, 24 января 1971 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 7–13.
20. Великая Колумбия. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 63–68.
21. Внешняя торговля латиноамериканских республик в 1938–1943 годах. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б. Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 570.

22. Во имя взаимного процветания. Речь на открытии 79-го заседания Исполнительного комитета СЗВ. 18 января 1977 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 325–333.
23. Военному губернатору Тунхи // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 184–185.
24. Воззвание к солдатам Освободительной армии // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 71.
25. Восстановление дипломатических отношений между Советским Союзом и Мексикой. Ноябрь 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 559.
26. Восьмой съезд Коммунистической партии Колумбии. 7–13 декабря 1958 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 595–596.
27. Всеобщая стачка в Аргентине (Из статьи Генерального секретаря Коммунистической партии Аргентины Х.А. Альвареса). 19–21 января 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 571–572.
28. Вступление Бразилии во вторую мировую войну. Официальное коммюнике, распространённое департаментом печати и пропаганды. 22 августа 1942 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 558.
29. Выступление на XXIII съезде социалистической партии Чили в Ла-Серена. 30 января 1971 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 14–17.
30. Выступление на митинге в Сантьяго 5 сентября 1970 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 19–24.
31. Выступление по радио и телевидению 10 июля 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 297–307.
32. Выступления в Ассамблее, состоявшейся 2 января 1814 года в Каракасе, в церкви монастыря францисканцев // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 37–41.
33. Гаванская Декларация. 2 сентября 1960 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 591–595.
34. Гаити под американской оккупацией 1922 год (Из доклада о положении на Гаити, составленного группой видных американских юристов.) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 547–548.
35. Гасмури Х. Действующее подполье Чили // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 247–251.

36. Гевара Э. Че Эпизоды революционной войны : Воспоминания Пер. с исп. – М. : Воениздатд, 1973. – 247 с.
37. Гевара Э. Че. Задачи нашей революции в области промышленности. Март 1962 г. // Гевара Э.Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – С. 33–50.
38. Гевара Э. Че. Коллективное обсуждение, решение и ответственность персональные. Июль 1961 г. // Гевара Э. Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – С. 190–210.
39. Гевара Э. Че. Куба, ее экономика, внешняя торговля и значение в современном мире. Декабрь 1964 г. // Гевара Э. Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – С. 33–50.
40. Гевара Э. Че. Лекции на курсах повышения квалификации в Министерстве промышленности. 23 июня 1961 г. // Гевара Э.Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – С. 33–50.
41. Гевара Э. Че. Речь на выпускном вечере в школе им. Патриса Лумумбы. 21 декабря 1962 г. // Гевара Э. Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – С. 33–50.
42. Гевара Э. Че. Экономические воззрения : Сб. избр. ст. и выступлений / Пер. с исп. – М. : Экономика, 1990. – 256 с.
43. Гевара, Эрнесто. Партизанская война [Текст] : пер. с исп. / Э. Че Гевара. – М. : Издательство иностр. лит., 1961. – 136 с.
44. Генеральный эдикт веры // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 38–39.
45. Герой мексиканского народа Эмилиано Сапата об октябрьской революции в россии. 1918 год // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 547.
46. Гиольди Р. Католики и политика единства действий // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 152–157.
47. Господину издателю «Ройал-газетт» // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 45–48.
48. Господину редактору или издателю «Ройал-газетт» // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 65–68.
49. Гражданскому губернатору Тунхи // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 186.
50. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – Т.1. Остров Тенерифе и Венесуэла. – М. : Мысль, 1963. – 502 с.

51. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – Т. 2. Плавание на Ориноко. – М. : Мысль, 1964. – 655 с.
52. Гумбольдт А. Путешествие в равноденственные области Нового света в 1799–1804 гг. – В 3-х т. – Т. 3. Страны Центральной и Южной Америки. Остров Куба. – М. : Мысль, 1969. – 488 с.
53. Да здравствует социалистическая революция! Из речи, произнесенной в Гаване на похоронах жертв бомбардировки американскими наемниками. 16 апреля 1961 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 82–83.
54. Дата большого исторического значения. Выступление на торжественном заседании, посвященном 50-летию создания первой марксистско-ленинской партии на Кубе. 22 августа 1975 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 278–289.
55. Декларация IX Аргентинской встречи священников «третьего мира» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 203–208.
56. Декларация Совещания коммунистических партий стран Латинской Америки и Карибского бассейна, состоявшегося в Гаване с 10 по 13 июня 1975 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 160.
57. Декрет о защите индейцев Кундинамарки // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 182–183.
58. Декрет о передаче заброшенных шахт в руки государства // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 196.
59. Декрет о распределении общинных земель // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 187–188.
60. Декрет об обязанностях и полномочиях Генерального директора по делам общественного образования // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 194–195.
61. Декрет об уплате индейцами Колумбии налога, именуемого личным налогом для индейцев // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 189–193.
62. Декрет правительства Боливии о национализации собственности иностранных оловянных компаний (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 572.
63. Договор о мире, дружбе и границах между Боливией и Парагваем. 21 июля 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 576–577.

64. Доля Латинской Америки в импорте стратегических материалов США в 1943 году. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 571.
65. Еще теснее сплотим ряды рабочего класса. Речь на митинге в театре «Кауполикан» 21 августа 1971 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 49–67.
66. Жертвы правительственного террора в Венесуэле // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 580.
67. За мир и социальное развитие. Из речи на VI Конференции глав государств правительств неприсоединившихся стран в Гаване 3 сентября 1979 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 358–368.
68. Заключительная декларация I Чилийской встречи представителей «Молодой церкви» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 242–244.
69. Закон о распределении национальных имуществ республики // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 180–181.
70. Закон о реформе клира в провинции Буэнос-Айрес // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 60–71.
71. Закон об экспроприации В Мексике Ноябрь 1936 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 574–575.
72. Заявление делегации Мексики на X межамериканской конференции // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 602.
73. Заявление Педро Касалдалита, епископ Сан-Фелиса // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 228–231.
74. Заявление членам делегации комиссии по правам человека организации американских государств, посетившим концлагерь «Ритоке» в июле 1974 года. Опубликовано в мексиканской газете «Эксельсиор» 6 августа 1974 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 395–396.
75. Зрелость партии определяется ее отношением к собственным ошибкам. Выступление по телевидению по вопросу о работе ОРО. 26 марта 1962 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 155–202.
76. Из выступления С. Боливара в Ассамблее Венесуэльской республики в Каракасе 2 января 1814 г. // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 37–41.
77. Из выступления С. Боливара в Ассамблее Венесуэльской республики в Каракасе 2 января 1814 г. // Боливар, Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 37–41.

78. Из декрета Б. Хуареса о национализации церковных имуществ от 12.VII. 1859 г. // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах. – Том II. 1815–1870 / Под ред. А.А. Губера и А.В. Ефимова. – М., 1965. – С. 404–406.
79. Из декрета мексиканского правительства Карденаса о национализации нефти. 18 марта 1938 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 575–576.
80. Из декрета С. Боливара об уплате индейцам Колумбии налога, именуемого личным налогом для индейцев 15 октября 1828 г. // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 189–193.
81. Из договора между Португалией и Бразилией 29 августа 1825 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640 – 1870 / Сост. В.Г. Сироткин и др. ; Под ред. В.Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 96.
82. Из договора между Португалией и Бразилией 29 августа 1825 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / Сост. В.Г. Сироткин и др. ; Под ред. В.Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 96.
83. Из донесения американского консула в Буэнос-Айресе К. Роднея 1818 г. // Хрестоматия по новой истории, 1640–1870 / Сост. В.Г. Сироткин и др. ; Под ред. В.Г. Сироткина. – М., 1990. – С. 99–102.
84. Из конституции республики Гватемалы // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 568.
85. Из манифеста принца-регента Бразилии Педро от 1 августа 1822 г. // Хрестоматия по новой истории / Под ред. А.А. Губера, А.В. Ефимова : В 3 т. М., 1963. – Т. 1. – С. 456 – 457.
86. Из первого послания совместному заседанию палат конгресса 21 мая 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 111–133.
87. Из письма каракасца гражданам Новой Гранады («Картахенский манифест») 15 декабря 1812 г. // Боливар, Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания (1812–1830 гг.). – М., 1983. – С. 21–27.
88. Из послания президента республики Эквадор Элоя Альфаро Чрезвычайному конгрессу 1899 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 132–133.
89. Из приветственного послания Н. С. Хрущева премьер-министру Кубы Фиделю Кастро по случаю революционного праздника – дня 26 июля. 25 июля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 591.
90. Из программы коммунистической партии Чили. Апрель 1956 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 608–610.
91. Из речи на открытии «Дней народной дискуссии» в Вальпараисо 11 января 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 41–59.

92. Из решений I конгресса КТЛА Мехико, 21–26 ноября 1941 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 562–563.
93. Из решений II конгресса КТЛА Кали (Колумбия), 10–16 декабря 1944 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 568.
94. Из решений пленума центрального комитета КТЛА Гавана, Куба, сентябрь 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 564–568.
95. Из статьи Джона Рида «Мексиканский клубок» // Латинская Америка. – 1974. – № 4. – С. 178–179.
96. Из Устава Национальной крестьянской лиги. Ноябрь 1926 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 554–556.
97. Империалистам не поставит на колени кубинский народ! (Из выступления Фиделя Кастро на XV сессии Генеральной Ассамблеи ООН). 26 сентября 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 595–596.
98. Иностранное капиталовложение в Аргентине 1940 год // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 584.
99. Интервью, данное в концлагере «Трес Аламос» корреспонденту итальянской газеты «Коррьере Делла Сера». Опубликовано 2 июля 1976 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 400–402.
100. Интервью, данное в концлагере на острове Досон корреспонденту издающегося в Бразилии журнала «Визау». Опубликовано 21 февраля 1974 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 392–394.
101. Исторический анализ Кубинской революции. Из Доклада ЦК Коммунистической партии Кубы I съезду партии. 17 декабря 1975 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 290–324.
102. Исторический день. Выступление на совместном, заседании палат Национального конгресса Чили 11 июля 1971 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 45–48.
103. История меня оправдает. Речь па судебном процессе по делу участников нападения на казарму Монкада в городе Сантьяго-де-Куба 16 октября // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 6–60.
104. Камера Х. Латинская Америка – христианская часть слаборазвитого мира // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 223–226.
105. Капиталовложения США и Англии в Латинской Америке в период между первой и второй мировыми войнами. Таблицы // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 583.

106. Касас Б. де Лас Мемориал Совету по делам Индий // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 35–37.
107. Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986.
108. Кастро Ф. Католики и революция // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 262–263.
109. Кастро Ф. Октябрьская революция и Кубинская революция : Речи и выступления, 1960–1977. Пер. с исп. – М. : Политиздат, 1978. – 328 с.
110. Кастро Ф. Отмена внешнего долга и установление нового международного порядка единственно верная альтернатива : Интервью мексиканской газете «Эксель сиор». – М., 1985. – 310 с.
111. Кастро Ф. Речи и выступления, 1952–1960. – М. : Изд. иностранной литературы, 1960. – 576 с.
112. Кастро Ф. Речи и выступления, 1960–1977. Пер. с исп. – М. : Изд. иностранной литературы, 1963. – 815 с.
113. Кастро Ф. Речь на XV сессии Генеральной Ассамблеи ООН. 26 сентября 1960. Пер. с исп. – М. : Изд. иностранной литературы, 1960. – 63 с.
114. Кастро Ф. Сила революции в единстве. Речи, выступления, интервью во время визита в Чили. 10 ноября – 4 декабря 1971 года. Пер. с исп. – М. : Политиздат, 1972. – 422 с.
115. Кастро Ф. Социализм или смерть : Речь на траурном митинге 7 декабря 1989 года. – Гавана, 1989. – 17 с.
116. Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – 296 с.
117. Кодовилья В. За единство в борьбе против диктатуры, за подлинно демократическое народное правительство // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 158–159.
118. Кодовилья В. Коммунисты, католики и национальное единство // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 147–152.
119. Коммюнике генерального секретариата Епископской конференции // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 247–248.
120. Конституционная реформа в Колумбии. 4 октября 1957 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 597.
121. Конституция Аргентинской Республики (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 568–571.
122. Корвалан Л. Из пережитого. Пер с исп. – М. : Политиздат, 1978. – 118 с.
123. Корвалан Л. Коммунизм и религия // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 234.

124. Корвалан Л. Мы верим в победу : Воспоминания и раздумья / Пер с исп. – М. : Политиздат, 1985. – 284 с.
125. Корвалан Л. Народ одержит победу : Избр. ст. и речи, 1978–1986. – М. : Политиздат, 1987. – 295 с.
126. Корвалан Л. Народ одержит победу : Избр. ст. и речи. 1978–1986. Пер. с исп. – М. : Политиздат, 1987. – 295 с.
127. Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – 551 с.
128. Коцебу О.Е. Новое путешествие вокруг света в 1823–1826 гг. – М. : Наука, 1959. – 351 с.
129. Коцебу, О.Е. Плавание вокруг мыса Горн пребывание в Чили // Коцебу О.Е. Новое путешествие вокруг света в 1823–1826 гг. – М. : Наука, 1959. – С. 49–68.
130. Коцебу, О.Е. Плавание к берегам Бразилии // Коцебу О.Е. Новое путешествие вокруг света в 1823–1826 гг. – М. : Наука, 1959. – С. 26–35.
131. Коцебу, О.Е. Рио-Жанейро // Коцебу О.Е. Новое путешествие вокруг света в 1823–1826 гг. – М. : Наука, 1959. – С. 36–48.
132. Краткое жизнеописание генерала Сукре // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 117–121.
133. Крузенштерн И.Ф. Путешествие вокруг света в 1803–1806 гг. – М. : Географгиз, 1950. – 319 с.
134. Куба за единство неприсоединившихся стран. Выступление на IV Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран в Алжире. 7 сентября 1973 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 262–268.
135. Лафарг П. Поселения иезуитов в Парагвае // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 41–44.
136. Манифест «Молодой церкви» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 241–242.
137. Манифест Национально-освободительного Альянса Бразилии. 5 июля 1935 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 569–574.
138. Мариатеги Х. К. Религиозный фактор // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 21–29.
139. Мариатеги Х.К. Семь очерков истолкования перуанской действительности. – М., 1963.
140. Марти Х. Крестьянин // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 107–109.

141. Марти Х. Отлучение падре Мак-Глинна // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 103–106.
142. Мартинес Вердуго А. Политическая реформа для демократических преобразований // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 162–164.
143. Мексика // Хрестоматия по новой истории. В трёх томах. – Том II. 1815–1870 / Под ред. А.А. Губера и А.В. Ефимова. – М., 1965. – С. 403–408.
144. Мексика. Законы о реформе (1859 г.) // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 72–74.
145. Меры по защите и лучшему использованию лесных богатств государства // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 197–198.
146. Метод, которому надлежит следовать при воспитании моего племянника Фернандо Боливара // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 101–102.
147. Мильяс О. Новые условия идеологической борьбы коммунистов и католиков // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 238–240.
148. Министру иностранных дел Колумбии // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 113.
149. Мое видение на вершине Чимборасо // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 110.
150. Монкада : 30 лет спустя. Речь на массовом митинге, посвященном годовщине штурма казармы Монкада, в Сантьяго-де-Куба. 26 июля 1983 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 445–460.
151. Народ Кубы не свернет с пути революции. Из Доклада ЦК Коммунистической партии Кубы II съезду партии. 17 декабря 1980 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 398–409.
152. Народная революция на Кубе и позиция СССР (Из совместного советско-кубинского коммюнике). 13 февраля 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 586.
153. Народный фронт в Чили // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б. Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 578–583.
154. Некоторые аспекты Кубинской революции. Интервью советскому журналу «Коммунист». Октябрь 1978 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 334–347.

155. Неотложная необходимость в новом экономическом порядке Интервью мексиканской газете «Эксельсиор». 21 марта 1985 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 511–544.
156. Неруда П. Кормчие страха // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 232–233.
157. Неруда П. О христианских демократах // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 234–237.
158. Нефтяной закон. Декабрь 1925 года. Принятый Мексиканским конгрессом (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 549.
159. Нота министра иностранных дел Уругвая послу СССР в США 27 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 560
160. О запрете ввоза из-за рубежа морской соли во все портовые города юга Республики // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 199.
161. О запрете импорта иностранных тканей в защиту интересов эквадорской промышленности // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 200–201.
162. О политике Коммунистической партии Кубы об отношении религии, церкви и верующим // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 271–284.
163. Об общественном образовании // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 131–136.
164. Обращение к армии от 22 октября 1813 года // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 36.
165. Обращение к венесуэльцам // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 153.
166. Обращение к жителям провинции Каракас // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 69.
167. Обращение к испанским войскам // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 100.
168. Обращение к колумбийцам // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 162.
169. Обращение к народу Колумбии // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 179.

170. Обращение к нациям всего мира // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 29–35.
171. Обращение к победителям при Аякучо // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 116.
172. Обращение к согражданам // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 28–29.
173. Обращение Луиса Карлоса Престеса к бразильскому народу. Май 1930 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 554–556.
174. Ответ одного южноамериканца – кабальеро с этого острова // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 49–64.
175. Ответная нота советского посла в США министру иностранных дел Уругвая 27 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 561
176. Ответы на вопросы корреспондента итальянского радио и телевидения во время заключения в военном училище в Сантьяго. Опубликованы в итальянской газете «Упитан» 11 октября 1973 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 390–391.
177. Открытое письмо латиноамериканских трудящихся папе Павлу VI // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 187–202.
178. Пастырское послание мексиканского епископата. 25 июля 1926 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 552–554.
179. Первая латиноамериканская встреча «Христиане за социализм» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 209–211.
180. Письма из тюрьмы на острове Пинос // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 61–81.
181. Письмо аббату де Прадту // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 148.
182. Письмо архиепископу Д. Нарсисо Колль-и-Прату // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 42.
183. Письмо Гаспару Родригесу Франции // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 109.

184. Письмо генералу Даниэлю Ф. О'Лири // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 170–173.
185. Письмо генералу Мариано Реновалесу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 75.
186. Письмо генералу О. Хиггинсу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 103.
187. Письмо генералу Сантандеру // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 98–99.
188. Письмо генералу Сантандеру // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 106–108.
189. Письмо генералу Сантандеру // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 149–152.
190. Письмо генералу Хосе Антонио Паэсу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 153.
191. Письмо генералу Хосе Антонио Паэсу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 138–139.
192. Письмо доктору Хосе Мануэлю Рестрепо // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 161.
193. Письмо доктору Эстанислао Вергаре // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 164–166.
194. Письмо каракасца гражданам Новой Гранады // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 21–27.
195. Письмо кардиналу Р. Сильве Энрикесу. 17 июля 1973 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 377.
196. Письмо Леньяльверу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 104–105.
197. Письмо Луису Лопесу Мендесу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 72–74.
198. Письмо Педро Брисеньо Мендесу и его товарищам // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 70.

199. Письмо племяннику Анаклето Клементе // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 148.
200. Письмо полковнику Патрику Кэмпбеллу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 168–169.
201. Письмо президента республики доктора Сальвадора Альенде Генеральному секретарю Коммунистической партии Чили товарищу Луису Корвалану 2 января 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 258–260.
202. Письмо президенту Гаити Александру Петиюну // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 69.
203. Письмо Роберту Вильсону // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 167.
204. Письмо руководителям партий Народного единства 31 июля 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 308–316.
205. Письмо Сантандеру // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 121–124.
206. Письмо Симону Родригесу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 111–112.
207. Письмо Хоакину Ольмедо // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 126–128.
208. Письмо Хосе Хоакину Ольмедо // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 125.
209. Письмо Эстанислао Вергаре // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 163.
210. Письмо Эстебану Паласиосу // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 129.
211. Политическая конституция Мексиканских Соединенных Штатов 5 февраля 1917 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 85–87.
212. Политическая платформа коммунистической партии Уругвая. Монтевидео, август 1958 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 605–607.
213. Политический катехизис 1820 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 69–71.

214. Политическое положение в Бразилии после прихода к власти правительства Кубичека (Из доклада Генерального секретаря Центрального Комитета Коммунистической партии Бразилии Л.К. Престеса на пленуме ЦК в апреле 1957 г.) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 575–576.
215. Положение Мексики в середине 50-х годов (Из статьи видного политического деятеля Мексики, председателя Конфедерации трудящихся Латинской Америки и лидера мелкобуржуазной Народной партии В. Ломбарде Толедано) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 600.
216. Положение собирателей каучука в Бразилии. Советский ученый-географ С.В. Калесник, совершивший в 1956 г. путешествие по Бразилии, описывает в своих путевых очерках организацию сбора каучука и условия жизни серингвейро (собирателей каучука) в экваториальных лесах бассейна Амазонки // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 577.
217. Послание 18 епископов «третьего мира» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 181–186.
218. Послание министра иностранных дел Гватемалы председателю Совета Безопасности ООН. 18 июня 1954 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 582 – 584.
219. Послание Национальному конвенту в Оканье // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 154–160.
220. Послание президента Мексики М. Авила Камачо И. В. Сталину 7 января 1943 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 2. 1939–1945. – М., 1960. – С. 560.
221. Послание Учредительному конгрессу Боливии // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 140–147.
222. Послание Учредительному конгрессу Республики Колумбия // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 174–178.
223. Последнее обращение к чилийскому народу 11 сентября 1973 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 378.
224. Последовательно бороться за укрепление и консолидацию сотрудничества между развивающимися странами Речь на открытии VII Конференции глав государств и правительств неприсоединившихся стран в Дели. 7 марта 1983 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 419–444.

225. Приглашение правительствам Колумбии, Мексики, Рио-де-ла-Платы, Чили и Гватемалы принять участие в Панамском конгрессе // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 114–115.
226. Провозглашение гражданских прав индейцев // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 186.
227. Программа действий кубинских коммунистов. 3 августа 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 559–561.
228. Рабочий класс располагает необходимыми силами, чтобы связать руки тем, кто стремится к гражданской войне. Выступление по национальной радиосети 28 февраля 1973 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 314–321.
229. Разгром фашизма создал новые условия для всего мира. Речь на торжественном собрании в Гаване, посвященном 30-й годовщине победы над фашизмом. 8 мая 1975 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 269–277.
230. Размышления о современном положении в Европе и Америке // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 43–44.
231. Размышления по поводу Панамского конгресса // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 137.
232. Революции четверть века. Выступление на торжественном митинге посвященном XXV годовщине победы Кубинской революции, присвоению почетного звания «Город-герой Республики Куба» и вручению ордена Антонио Масео городу Сантьяго-де-Куба. 1 января 1984 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 461–475.
233. Революционный подвиг кубинского народа. Речь на торжественном заседании Национальной ассамблеи народной власти, посвященном XX годовщине победы Кубинской революции. 1 января 1979 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 348–357.
234. Резолюция региональной конференции трудящихся сельского хозяйства стран Латинской Америки. Мехико, май 1951 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 564–568.
235. Рекабаррен Л. Э. Богачи и бедняки. Из лекции прочитанной в городе Ренго 3 сентября 1910 года в связи с празднованием 100-летия со дня независимости Чили // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 50–77.
236. Рекабаррен Л. Э. Заря социальной революции в Чили. Из речей в палате депутатов 15 и 16 июня 1921 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 103–142.

237. Рекабаррен Л. Э. Из речи в палате депутатов 6 мая 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 248–251.
238. Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – 263 с.
239. Рекабаррен Л. Э. Моя присяга. Из брошюры, опубликованной в 1910 году // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 29–49.
240. Рекабаррен Л. Э. Намечаемые политические реформы не дают никаких гарантий рабочему классу. Из речи в Палате депутатов, февраль 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 230–242.
241. Рекабаррен Л. Э. О закрытии школы на руднике Тольдо. Из речи в палате депутатов 8 мая 1924 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 252–262.
242. Рекабаррен Л. Э. Подлинная и лицемерная любовь к ближнему // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 110–112.
243. Рекабаррен Л. Э. Программа и устав социалистической партии. Опубликованный в октябре – ноябре 1912 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 78–91.
244. Рекабаррен Л. Э. Религиозный вопрос в профсоюзах // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 114–116.
245. Рекабаррен Л. Э. Религия, лишённая морали // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 113.
246. Рекабаррен Л. Э. Родина и патриотизм. Из лекции, прочитанной в городе Икинет 10 мая 1914 года // Рекабаррен Л. Э. Избранные статьи и речи. – М. : Политиздат, 1977. – С. 92–102.
247. Рекабаррен Л. Э. Церковь и ее учения // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 113–114.
248. Речь в Ангостуре // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 76–95.
249. Речь в Институте общественных и гуманитарных наук университета города Гвадалахары во время визита в Мексику 2 декабря 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 317–330.
250. Речь в конгрессе (Ангостура, 14 декабря 1819 года) // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 96–97.
251. Речь в конгрессе Колумбии в Боготе 30 августа 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 180–192.

252. Речь в Потоси 26 октября 1825 года, обращенная к товарищам по оружию и к аргентинской делегации во главе с генералом Альвеаром // Боливар С. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.). – М. : Наука, 1983. – С. 130.
253. Речь на XXV съезде радикальной партии 29 июля 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 168–179.
254. Речь на митинге в городе Ла Серена, посвященном открытию съезда Социалистической партии Чили 28 января 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 60–78.
255. Речь на митинге в городе Мачали 7 февраля 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 79–90.
256. Речь на митинге в день национализации меди в городе Ранкагуа 11 июля 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 146–167.
257. Речь на митинге в Сантьяго 1 мая 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 91–110.
258. Речь на митинге в Сантьяго 16 июня 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 134–145.
259. Речь на Национальном стадионе в Сантьяго 5 ноября 1970 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 25–40.
260. Речь на Национальном стадионе в Сантьяго в связи с окончанием визита в Чили премьер-министра Кубы Фиделя Кастро 4 декабря 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 244–257.
261. Речь на Национальном стадионе в Сантьяго в связи с первой годовщиной образования народного правительства 4 ноября 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 211–243.
262. Речь на сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 4 декабря 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 331–358.
263. Речь на совещании работников государственного аппарата 30 сентября 1971 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 193–210.
264. Речь на торжественном митинге на Национальном стадионе в Сантьяго, посвященном 50-летию Коммунистической партии Чили 8 января 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 261–271.
265. Речь на третьей сессии Конференции ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД) в Сантьяго 13 апреля 1972 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 272–296.
266. Речь на церемонии приведения к присяге нового кабинета 9 августа 1973 г. // Альенде С. История принадлежит нам : Речи и статьи 1970–1973 гг. – М., 1974. – С. 363–369.

267. Рид Дж. Восставшая Мексика. Рассказы и очерки. Пер с исп. – М. : Госполитиздат, 1959. – 503 с.
268. Рока Б. Католики и коммунисты // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 143–146.
269. Роль и деятельность коммунистической партии Бразилии в послевоенный период (Из отчетного доклада Центрального Комитета Коммунистической партии Бразилии IV съезду партии в ноябре 1954 г.) (Докладчик – Генеральный секретарь ЦК Л.К. Престес) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 574.
270. Росалес Х. Наша рука, протянутая христианам. Коммунисты и религия // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 160–161.
271. Росалес Х. «Битва» в Пуэбле // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 212–219.
272. Русские дипломаты о войне за независимость в Латинской Америке : Публикация документов из Архива внешней политики России 1810–1826 гг. // Нова и новейшая история. – 1966. – № 1, 5.
273. Русские дипломаты о войне за независимость в Латинской Америке : Публикация документов из Архива внешней политики России 1810–1826 гг. // Нова и новейшая история. – 1966. – № 1, 5.
274. Свержение реакционной диктатуры Батисты (Из заявления Народно-социалистической партии Кубы). 1 января 1959 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 585–586.
275. Свержение фашистской диктатуры в Венесуэле в январе 1958 г. (Выступление члена Политбюро Центрального Комитета Коммунистической партии Венесуэлы Помпейо Маркеса на XXI съезде КПСС 2 февраля 1959 г.) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 581.
276. Сикейрос Д. А. Христианское искусство? // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 96–102.
277. Силва М. «Документ национальной конференции бразильского епископата» – определенный этап борьбы демократов // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 228–231.
278. Скажем «прощай» оружию. Выступление на XXXIV сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. 12 октября 1979 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 269–397.
279. Среднесуточная добыча нефти в странах Латинской Америки в 1926–1939 годах. Таблица // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. –

- Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 584.
280. Текст отречения узника инквизиции в испанских владениях Америки // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 40.
281. Товарная структура экспорта Бразилии в 1953–1956 гг. // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 574.
282. Ториэльо Г. Гватемала : революция и контрреволюция. Пер с исп. – М. : Прогресс, 1983. – 251 с.
283. Ториэльо, Гильермо. Битва за Гватемалу [Текст] / Г. Ториэльо. – М. : [б. и.], 1956. – 300 с.
284. Торрес К. Лекция, прочитанная в помещении Баварского профсоюза в Боготе // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 165–180.
285. Третий Конгресс Конфедерации трудящихся Латинской Америки Мехико. 28 марта 1948 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 560–564.
286. Тринадцатый съезд Коммунистической партии Мексики (Из общей резолюции съезда). 27 – 31 мая 1960 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 603–604.
287. Устав Националистической Лиги Бразилии Рио-де-Жанейро. 24 апреля 1959 года (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 578–580.
288. Установление дипломатических отношений между Советским Союзом и Аргентинской Республикой (Советско-аргентинское коммюнике). 6 июня 1946 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 568.
289. Участие христиан в строительстве социализма в Чили. Заявление для прессы группы «80 священников» // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 245–246.
290. Фако Р. Церковь и государство в Бразилии // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 220–222.
291. Фидель Кастро Рус Первый секретарь ЦК Компартии Кубы Председатель Государственного совета и Совета Министров Республики Куба (Биографическая справка) // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 475–510.
292. Хиль Э. Портес Борьба государственной власти с духовенством в Мексике // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 94–95.

293. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963. – 767 с.
294. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / Под ред. А.А. Губера, А.В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М. : Соцэкгиз, 1965. – 783 с.
295. Чилийская католическая церковь и фашистские преследования. Написано в концлагере «Трес Аламос» в октябре–ноябре 1976 года // Корвалан Л. Нас ждут новые битвы. Избранные ст. и речи. – М. : Политиздат, 1978. – С. 403–412.
296. Число и площадь частновладельческих хозяйств в Мексике // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 601.
297. «Шестилетний план» в Мексике. Декабрь 1933 года // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах. – Т. 1. 1917–1939. Документы и материалы / Под ред. Б.Г. Гафурова. – М., 1960. – С. 563–567.
298. Эдуардо Мачадо. Нефть в Венесуэле. – М., 1960. – 84 с.
299. Эквадор. Доклад министра по делам культа Хосе Перальты Чрезвычайному конгрессу 1899 г. // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 134–142.
300. Эквадор. Меморандум поверенному в делах Ватикана (1898 г.) // Католицизм и свободомыслие в Латинской Америке в XVI–XX вв. : Документы и материалы / Отв. ред. И.Р. Григулевич. – М., 1980. – С. 117–131.
301. Экономическая стратегия революции. Выступление на первом национальном форуме по вопросам энергетики. 4 декабря 1984 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 475–510.
302. Экономическая экспансия американского империализма в странах Латинской Америки после Второй мировой войны // Хрестоматия по новейшей истории. В трёх томах / Под ред. Б.Г. Гафурова и др. – Т. 3. 1945–1961. – М., 1961. – С. 559.
303. Экономическое и социальное развитие Кубы. Из Доклада ПК Коммунистической партии Кубы III съезду партии. 4 февраля 1986 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 545–558.
304. Это не революция, а разбойное нападение! Манифест, написанный через несколько часов после военного переворота. 10 марта 1952 года // Кастро Ф. Избранные произведения. 1952–1986. – М., 1986. – С. 3–5.

13.2. Література

1. Eidelberg Phil ANC, New Labour and the post-Keynesian neoliberal world : a comparison / Phil Eidelberg // Восток. – 2006. – № 5. – С. 89–100.
2. Jaka M. Mwambi Examining Household Food Security in Tanzania (Африка ; Танзания ; продовольственная проблема ; голод) / Jaka M. Mwambi, Mkumbukwa Madundo A., L. L. Fituni // Восток. – 2013. – № 5. – С. 92–99. – Текст на англ. языке

3. Абрамова И. О. Развивающиеся страны в мировой экономике XXI века : новые демографические детерминанты / И. О. Абрамова // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 23–29.
4. Абреу Рамиро Х. Куба : канун революции / Рамиро Х. Абреу; Под ред. О. Т. Дарусенкова. – М., 1987. – 301 с.
5. Абреу Х. В. Это называлось НБ. (В 1948–1958 гг. тайная полиция в Венесуэле) / Х. В. Абреу; Пер с исп. – М. : Прогресс, 1968. – 223 с.
6. Авдеев Г. Шиитское духовенство и ирано-американские противоречия / Г. Авдеев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 28–30.
7. Авилов К. Фатх и Хамас : борьба за власть / К. Авилов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 48–53.
8. Агаджанян А. С. Бирма : крестьянский мир и государство / А. С. Агаджанян. – М. : Наука, 1989. – 132 с.
9. Аграрный капитализм в Латинской Америке : Тенденции 60 – 80-х гг. – М., 1990. – 183 с.
10. Агуштинью Нето. Биографический очерк / пер. с португальского А. А. Токарева. – М. : Академкнига, 2001. – 256 с.
11. Азійський напрям зовнішньої політики України : проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки : монографія / Нац. ін-т стратегічних дослідж. – К. : НІСД, 2008. – 222 с.
12. Айвазян А. А. Фашодский кризис 1898 г. и русская дипломатия (борьба за колонии в Африке) / А. А. Айвазян // Восток. – 2013. – № 2. – С. 32–39.
13. Акимов А. В. Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?» / А. В. Акимов [и др.] // Восток. – 2012. – № 1. – С. 82–108.
14. Акимов А. В. Долгосрочный прогноз численности народонаселения и перспективы цивилизационного взаимодействия / А. В. Акимов // Восток. – 2009. – № 4. – С. 95–110.
15. Акимов А. В. Методика анализа долгосрочных перспектив мирового развития (Дискуссия «Цивилизации в XXI веке : проблемы и перспективы развития») / А. В. Акимов // Восток. – 2013. – № 2. – С. 5–20.
16. Акимов А. В. Проект «Индийская республика» : история успеха / А. В. Акимов // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 2–8.
17. Акира Имамура Инновации в Японии и японо-российское сотрудничество / Акира Имамура // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 43–49.
18. Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 158 с.
19. Актуальні проблеми міжнародних відносин [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – 196 с.
20. Александров Ю. Г. Кто сильнее : слон или кит? : [Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?»] (китайская модель индустриализации ; индийская экономическая реформа) / Ю. Г. Александров // Восток. – 2012 – № 2. – С. 100–106.
21. Александров Ю. Г. Прогноз 2300 – заметки на полях (демография) / Ю. Г. Александров // Восток. – 2010. – № 2. – С. 108–112.

22. Алексеев В. А. Скромный кондотьер : Феномен Че Гевары / В. А. Алексеев. – М. : Политиздат, 1991. – 303 с.
23. Алексеев В. М. В старом Китае. Дневники путешественника 1907 г. / В. М. Алексеев. – М. : Изд-во восточной лит., 1958. – 312 с.
24. Алешин К. Ближневосточная экономика : цифры и факты / К. Алешин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 52–54.
25. Алибейли Г. Джангир-оглы. Иран и сопредельные страны Востока, 1946–1978 / Джангир-оглы Г. Алибейли. – М., 1989. – 253 с.
26. Альперович М. С. Испанская Америка в борьбе за независимость / М. С. Альперович. – М. : Наука, 1971. – 222 с.
27. Альперович М. С. История Латинской Америки : с древнейших времен до начала XX века : Учебное пособие / М. С. Альперович. – М. : Высшая школа, 1991. – 285 с.
28. Альперович М. С. Новая история стран Латинской Америки : учебное пособие / М. С. Альперович, Л. Ю. Слезкин. – М. : Высшая школа, 1970. – 384 с.
29. Альперович М. С. Революция и диктатура в Парагвае (1810–1840 гг.) / М. С. Альперович. – М. : Наука, 1975. – 392 с.
30. Альперович М. С. Рождение мексиканского государства / М. С. Альперович. – М. : Наука, 1979. – 167 с.
31. Альперович М. С. Создание независимых государств в Латинской Америке (1804–1903) / М. С. Альперович. – М., 1966. – 243 с.
32. Альперович М. С., Слезкин Л. Ю. История Латинской Америки : С древнейших времен и до начала XX века / М. С. Альперович, Л. Ю. Слезкин. – М. : Высшая школа, 1991. – 285 с.
33. Альперович М. С., Слезкин Л. Ю. Новая история стран Латинской Америки : Учебное пособие / М. С. Альперович, Л. Ю. Слезкин. – М. : Высшая школа, 1970. – 384 с.
34. Аль-Рухани А. Эволюция традиционных форм институтов власти в Йемене / А. Аль-Рухани // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 48–54.
35. Амаду Ж. Луис Карлос Престес / Ж. Амаду. – М., 1951. – 310 с.
36. Аманова Г. Корейская лирика 40-х годов XX века (Творчество группы «Голубой олень») / Г. Аманова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 66–70.
37. Амр Муса 56-я Пагуошская конференция (политика стран Азии ; конференция по проблемам достижения мира на Ближнем Востоке) / Муса Амр, Абул Гейт Ахмед // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 38–40.
38. Андреева Л. А. Пророк как носитель религиозного опыта в афрохристианстве : Уильям Ваде Харрис / Л. А. Андреева // Восток. – 2011. – № 4. – С. 23–32.
39. Андреещев Р. ШОС сегодня и завтра (надежды и заботы стран – членов организации) / Р. Андреещев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 10–14.
40. Андропова В. П. Колумбия : Церковь и общество / В. П. Андропова. – М. : Наука, 1970. – 232 с.

41. Андропова В. П. Церковь и просвещение в Латинской Америке / В. П. Андропова. – М. : Наука, 1972. – 119 с.
42. Аниса Али Мукбиль Утечка мозгов – острая проблема Йемена / Али Мукбиль Аниса // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 31–32.
43. Антонов Ю. А. Бразилия : Армия и политика. Ист. очерк / Ю. А. Антонов. – М. : Наука, 1973. – 256 с.
44. Антонова К. А. История Индии : краткий очерк / К. А. Антонова. – М. : Мысль, 1973. – 558 с.
45. Аньяоха С. Нигерия накануне и после президентских выборов / С. Аньяоха // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 36–41.
46. Аргентина : Тенденции экономического и социально-политического развития. – М., 1980. – 336 с.
47. Аргентина после Мальвин : кризис социально-экономической системы. – М. : Наука, 1987. – 188 с.
48. Арезу П. Помогает ли международная помощь? (экономика Афганистана) / П. Арезу // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 57–59.
49. Арисменди Р. VII конгресс Коминтерна и фашизм в Латинской Америке сегодня : пер. с исп. / Р. Арисменди ; под ред. В. Е. Тихменева. – М. : Прогресс, 1977. – 136 с.
50. Арунова М. Афганистан : обстановка остается напряженной / М. Арунова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 42–44.
51. Арунова М. Афганистан. Наркотическая опухоль : методы лечения / М. Арунова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 21–24.
52. Арутюнян А. Турецко-сирийские отношения в начале XXI века / А. Арутюнян // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 30–34.
53. Архангельская А. Форум диалога ИБСА – первый этап реализации программы «Юг-Юг» (экономика стран Африки) / А. Архангельская // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 56–58.
54. Архипов В. Австралийский фундамент экономических успехов Индии и Китая / В. Архипов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 15–17.
55. Архипов В. СГ АвстралоКитай набирает обороты (Экономическое сотрудничество двух стран – Австралии и Китая – становится заметным для мировой экономики) / В. Архипов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 7–10.
56. Африка : поиск идентичности / Российская академия наук, Институт Африки. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2001. – 66 с.
57. Африка : проблемы становления гражданского общества : [монография] / Учреждение Российской акад. наук, Ин-т Африки РАН. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2009. – 262 с.
58. Африка в современных международных отношениях / М. Л. Вишневский, С. Грещ, Т. Л. Дейч [и др.] ; отв. ред. : Е. Н. Корендясов. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2011. – 244 с.
59. Африка на пути к независимости (1930–1960 гг.) : материалы науч. конф. «Вторые Потехинские Чтения» / Учреждение Российской академии наук, Институт Африки РАН. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2009. – 192 с.

60. Африка южнее Сахары в XXI веке : возможности и риски развития (окончание) (начало № 7) (// *Мировая экономика и международные отношения*. – 2013. – № 8. – С. 95–109.
61. Ахмедов В. Ближний и Средний Восток в канун перемен : политика, государство, армия / В. Ахмедов // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 7. – С. 53–60.
62. Ахмедов В. М. Армия и этнорелигиозные конфликты на Ближнем Востоке / В. М. Ахмедов // *Азия и Африка сегодня*. – 2009. – № 9. – С. 23–28.
63. Ахмедов В. М. Военные и политический ислам на Ближнем Востоке : рамки взаимоотношений и пределы сотрудничества / В. М. Ахмедов // *Восток*. – 2010. – № 3. – С. 80–87.
64. Ахмедов В. М. Современный Ближний Восток / В. М. Ахмедов // *Новая и новейшая история*. – 2012. – № 2. – С. 23–43.
65. Ахмедов В. Политический ислам в Египте и Сирии / В. Ахмедов // *Азия и Африка сегодня*. – 2008. – № 6. – С. 18–24.
66. Ашмянская И. Индия и глобальный аутсорсинг, или бангалоризация мировой экономики / И. Ашмянская // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 1. – С. 6–10.
67. Аюпова А. Р. Афро-азиатские мусульманские диаспоры в Великобритании до 1980-х гг. : исторические предпосылки образования / А. Р. Аюпова // *Восток*. – 2010. – № 1. – С. 134–138.
68. Аяш Ж. Очерки марокканской истории : [пер. с фр.] / Ж. Аяш. – М. Прогресс, 1982. – 384 с.
69. Бабаян Д. К. Тибетский плацдарм китайской геополитики / Д. К. Бабаян // *Восток*. – 2011. – № 4. – С. 81–99.
70. Багацький В. В. Культурологія. Історія і теорія світової культури ХХ століття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Багацький; Л. І. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 304 с.
71. Баженова Е. С. 30 лет реформ в КНР : итоги, проблемы и перспективы / Е. С. Баженова // *Азия и Африка сегодня*. – 2009. – № 2. – С. 41–49.
72. Бажректаревич А. Геополитика энергии : «арабская весна» / А. Бажректаревич // *Международная жизнь*. – 2011. – № 10. – С. 77–88.
73. Байбаков А. Будут ли арабы жить лучше? Новые подходы к оценке развития арабских стран / А. Байбаков // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 7. – С. 23–29.
74. Бакланов А. Ближневосточный мирный процесс : как восстановить динамику? (терроризм) / А. Бакланов // *Азия и Африка сегодня*. – 2006. – № 6. – С. 32–42.
75. Бакланова Е. Эволюция банковской системы Саудовской Аравии (финансы Саудовской Аравии; банковская система) / Е. Бакланова // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 7. – С. 54–57.
76. Балашова Г. Афеворк Текле – великий художник Африки / Г. Балашова // *Азия и Африка сегодня*. – 2008. – № 5. – С. 43–45.
77. Балезин А. С. «Всеобщая история Африки» ЮНЕСКО – первый фундаментальный коллективный взгляд из Африки на историю Черного

- континента / А. С. Балезин // Новая и новейшая история. – 2013. – № 1. – С. 113–124.
78. Балезин А. С. История Намибии в новое и новейшее время / А. С. Балезин. – М., 1993. – 255 с.
79. Баранов А. Ю. Треугольник США – РФ – КНР и ШОС (Шанхайская организация сотрудничества) / А. Ю. Баранов // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 57–59.
80. Барковская Е. Идеиный отпор исламизму и борьба за интеллектуальное наследие ислама / Е. Барковская // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 39–44.
81. Барковская Е.Ю. Семейное право и законодательство на мусульманском Востоке / Е. Ю. Барковская // Восток. – 2006. – № 4. – С. 120–130.
82. Барон Унгерн и Япония. Материалы о Р. Ф. Унгерне в Адзиа Рэниси Сиryo / Вступ. и примеч. С. Л. Кузьмина, О. Батсайхана, К. Нунами, М. Тачибама; пер. с япон. К. Нунами // Восток. – 2009. – № 5. – С. 115–133.
83. Бартенев В. И. Р. Рейган – М. Каддафи : американо-ливийское противостояние в 1980-х годах / В. И. Бартенев // Новая и новейшая история. – 2010. – № 5. – С. 64–83.
84. Батсайхан О. Встречи И. В. Сталина с монгольскими руководителями в 1932–1937 гг. / О. Батсайхан // Восток. – 2011. – № 3. – С. 142–146.
85. Батсайхан О. Монголо-русское соглашение 1912 г. / О. Батсайхан // Восток. – 2009. – № 3. – С. 60–69.
86. Башаратьян М. М. Деятельность ООН и ОБСЕ в поддержании региональной безопасности в Центральной Азии / М. М. Башаратьян // Восток. – 2012. – № 2. – С. 113–123.
87. Башаратьян М. М. Деятельность ООН и ОБСЕ в поддержании региональной безопасности в Центральной Азии / М. М. Башаратьян // Восток. – 2012. – № 5. – С. 113–123.
88. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Безуглий. – К. : Академія, 2005. – 704 с.
89. Беккин Р. И. Исламская экономика : универсальная теория развития или одна из моделей третьего пути? / Р. И. Беккин // Восток. – 2012. – № 5. – С. 99–112.
90. Беккин Р. Сомалиленд – мечта Адама Смита и Чарльза Дарвинга / Р. Беккин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 52–58.
91. Беленькая М. Ближний Восток : большая политика «Большой восьмерки» (политика Ближнего Востока) / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 43–47.
92. Беленький А. Б. Разгром мексиканским народом иностранной интервенции (1861–1867 гг.) / А. Б. Беленький. – М. : Изд-во Акад. Наук СССР, 1959. – 155 с.
93. Белокреницкий В. Исламский мир и Россия / В. Белокреницкий // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 33–35.
94. Белокреницкий В. Я. Исламизация общества и диффузия власти в Пакистане / В. Я. Белокреницкий // Восток. – 2013. – № 5. – С. 5–18.

95. Белокреницкий В. Я. Россия и исламский мир : динамика изменений демографического и политического потенциалов / В. Я. Белокреницкий // Восток. – 2008. – № 3. – С. 95–110.
96. Беляков В. В. Энергетика Египта : от нефти к атому / В. В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 30–31.
97. Беляков В. Египет : реформа конституции / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 34–36.
98. Беляков В. Туризм и межкультурное взаимодействие (Египта) / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 71–73.
99. Берверс Е. В. Мятежная эпоха в зеркале «поэтической летописи» : Китай, XVII век / Е. В. Берверс // Восток. – 2007. – № 2. – С. 5–12.
100. Бергер Я. М. Еще раз о китайской модели развития : [Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?»] / Я. М. Бергер // Восток. – 2012 – № 2. – С. 119–124.
101. Берзин Э. О. История Таиланда : краткий очерк / Э. О. Берзин. – М. : Наука, 1973. – 319 с.
102. Берзин Э. О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII века / Э. О. Берзин. – М., 1987. – 463 с.
103. Блаватская Е. П. Из пещер и дебрей Индостана / Е. П. Блаватская. – М. : Сфера, 1994. – 478 с.
104. Блинов А. А. Ибрагим ас-Самарраи – выдающийся арабский филолог XX века / А. А. Блинов // Восток. – 2013. – № 4. – С. 84–96.
105. Блинов А. А. Мавританский территориальный вариант арабского литературного языка и его отражение в прессе (Приложение. Транскрипция, используемая в статье) (язык арабский; диалект хассания; берберы; диалекты Магриба) / А. А. Блинов // Восток. – 2011. – № 4. – С. 33–45.
106. Блоч Д. Тайные операции английской разведки : Ближ. и Сред. Восток, Африка и Европа после 1945 г. : Перевод / Д. Блоч, П. Фитцджеральд. – М. : Политиздат, 1987. – 235 с.
107. Бовсунівський П. В. Участь арабської республіки Єгипет в урегулюванні етнополітичних конфліктів у Судані / П. В. Бовсунівський // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 55–57.
108. Богатырева И. И. Общеиндоевропейская лексика в древнеиндийских медицинских трактатах (медицинские традиции Индии) / И. И. Богатырева // Восток. – 2009. – № 6. – С. 95–101.
109. Богомоллов С. А. Военно-полицейские операции на фронтире Британской Индии (последняя треть XIX в.) (история Великобритании; внешняя политика ; британская колониальная администрация и армия ; военная реформа) / С. А. Богомоллов // Восток. – 2012. – № 1. – С. 51–62.
110. Богуславский А. Африканский союз и ливийский кризис : кто услышал голос Африки? / А. Богуславский // Международная жизнь. – 2011. – № 11. – С. 44–54.

111. Богучарский Е. М. Дипломатия и внешняя политика независимого Алжира : эволюция главных направлений и приоритетов / Е. М. Богучарский // Восток. – 2008. – № 2. – С. 123–136.
112. Богучарский Е. М. СССР и Алжир. 60 – 70-е годы XX века / Е. М. Богучарский // Новая и новейшая история. – 2008. – № 3. – С. 51–64.
113. Боев Ю. А. Ближний Восток во внешней политике Франции (1898–1914 гг.) : очерки истории дипломатической борьбы Франции за Ближний Восток / Ю. А. Боев ; отв. ред. В. Н. Зайцев. – К. : Наукова думка, 1964. – 480 с.
114. Бойко В. С. Либеральный эксперимент в Афганистане и возвышение Мухаммада Дауда в конце 1940-х – начале 1950-х гг. / В. С. Бойко // Восток. – 2011. – № 3. – С. 76–87.
115. Бойко П. Н. Латинская Америка : экспансия империализма и кризис капиталистического пути развития / П. Н. Бойко. – М. : Наука, 1973. – 213 с.
116. Болдырева Г. Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки : учебн. пособие. – Воронеж Изд-во ВГУ, 1995. – 315 с.
117. Боливар в истории и политике : / К 200 летию со дня рождения борца за свободу латиноамериканского народа. – Ст., документы, материалы // Латинская Америка. – 1983. – № 7. – С. 6–144.
118. Боливар Симон. Избранные произведения. Речи, статьи, письма, воззвания. (1812–1830 гг.) / Симон Боливар. – М. : Наука, 1983. – 279 с.
119. Боливия : тенденции экономического и социально-политического развития. – М. : Наука, 1990. – 219 с.
120. Болховитинов Н. Н. Русско-американские отношения, 1815–1832 гг. / Н. Н. Болховитинов. – М. : Наука, 1975. – 626 с.
121. Болховитинов Н. Н. Становление русско-американских отношений, 1775–1815 / Н. Н. Болховитинов. – М. : Наука, 1966. – 639 с.
122. Бондаренко А. В. Язык иранской смеховой культуры / А. В. Бондаренко // Восток. – 2009. – № 3. – С. 104–114.
123. Бондаренко Д. Африка : советское наследие в образе / Д. Бондаренко // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 37–43.
124. Бондаренко С. В. Ближний, Средний Восток и Северная Африка в мировом нефтегазовом хозяйстве : [монография] / С. В. Бондаренко, А. А. Ткаченко ; отв. ред. А. А. Ткаченко. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2008. – 100 с.
125. Борисенков В. П. Народное образование и педагогическая мысль в освободившихся странах Африки : традиции и современность / В. П. Борисенков. – М. : Педагогика, 1987. – 144 с.
126. Бородкина Н. В. Франция – Алжир : от политической риторики к политическим действиям (конец XX-начало XXI вв.) / Н. В. Бородкина // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 30–35.
127. Бороздина Р. И. Аграрная реформа в Мексике / Р. И. Бороздина. – М. : Наука, 1976. – 163 с.
128. Брагин А. Н. Кваме Нкрума – первый президент Ганы / А. Н. Брагин // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 44–46.

129. Бразилия : реформы и прогресс (структурные преобразования переходного периода в государствах-гигантах : опыт Бразилии и возможности его использования / Отв. ред. Глинкин А. Н. – М. : ИЛА РАН, 1997. – 215 с.
130. Бразилия : Тенденции экономического и социально-политического развития. – М., 1983. – 367 с.
131. Бродський Р. М. Нова історія країн Азії та Африки / Р. М. Бродський, З. А. Енольський. – К., 1979. – 287 с.
132. Брухнов М. А. Чака [(Шака) Сензангакона] / М. А. Брухнов. – М. : Молодая гвардия, 1974. – 189 с.
133. Бугрова М. С. Британские экспедиции в Китай и соседние районы (70 – 90-е гг. XIX в.) / М. С. Бугрова // Восток. – 2008. – № 1. – С. 130–137.
134. Булычев И. М. Никарагуанская революция / И. М. Булычев. – М., 1986. – 63 с.
135. Буранок С. О. Трагедия в Перл-Харборе и американская пресса / С. О. Буранок // Новая и новейшая история. – 2010. – № 5. – С. 210–220.
136. Бурмистров П. Имеет ли решение курильская проблема / П. Бурмистров // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 11–15.
137. Бурмистров С.Л. Гандистский утопический проект : социально-философский аспект / С. Л. Бурмистров // Восток. – 2006. – № 4. – С. 55–69.
138. Бутба К. В. Черты колониализма в политике США в Ираке. Современная политика США в Ираке в конце XX – начале XXI в. / К. В. Бутба // Восток. – 2012. – № 1. – С. 109–114.
139. Бутенко Р. К. Країни Латинської Америки після Другої світової війни / Р. К. Бутенко, О. І. Овчаренко, Л. Д. Статі // Бутенко Р. К. Всесвітня історія XX ст. – Черкаси, 1998. – С. 211–218.
140. Бутенко Р. К. Японія в 40–90-х рр. // Бутенко, Р. К. Всесвітня історія XX ст. / Р. К. Бутенко, О. І. Овчаренко, Л. Д. Статі. – Черкаси, 1998. – С. 149–152.
141. Бутовская М. Хадза Танзании : традиция и / М. Бутовская, М. Драмбян // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 105–110.
142. Бушуев В. Г. Латинская Америка – США : революция и контрреволюция / В. Г. Бушуев. – М. : Международные отношения, 1987. – 276 с.
143. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времён / Т. Бюттнер. – М. : Наука, 1981. – 253 с.
144. В Ливии (ливийский конфликт; отношения между племенами; иностранное вмешательство) // Международная жизнь. – 2011. – № 11. – С. 18–31.
145. Вайнс А. Новая лейбористская политика в Африке : согласованность или беспорядок? (новое партнерство для развития Африки (НЕПАД)) / А. Вайнс, Т. Каргилл // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 53–56.
146. Ваккури Юха. Цивилизации долины Нигера : легенды и золото / Юха Ваккури. – М., 1988. – 166 с.
147. Валиахметова Г. Н. Нефтяные аспекты войны в Ираке 1941 г. / Г. Н. Валиахметова // Восток. – 2009. – № 3. – С. 70–79.

148. Ванина Е. Секуляризм и межконфессиональные отношения / Е. Ванина // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 73.
149. Васильев А. Д. Взаимоотношения Османской империи и государства Якуб-бека Кашгарского / А. Д. Васильев // Восток. – 2007. – № 2. – С. 13–23.
150. Васильев А. Исторические корни терроризма / А. Васильев, В. Гареев // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 32–39.
151. Васильев А. М. Цунами революций не спадает (революция в Египте) / А. М. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 2–9.
152. Васильев Л. С. История Востока : В 2-х т. / Л. С. Васильев. – М. : Высш. шк., 1994. – Т. 1. – 495 с.
153. Васильев Л. С. История Востока : В 2-х т. / Л. С. Васильев. – М. : Высш. шк., 1994. – Т. 2. – 495 с.
154. Васильев Л. С. История Китая / Л. С. Васильев, А. В. Меликсетова. – М., 1998. – 732 с.
155. Васильев Л. С. История религий Востока (религиозно-культурные традиции и общество) : учеб. пособие для вузов по спец. «История» / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1983. – 368 с.
156. Васильев Л. С. История религий Востока : учеб. для студ. высш. учеб. завед. / Л. С. Васильев. – М. : Высшая школа, 1988. – 416 с.
157. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век) / Л. С. Васильев // Васильев Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998. – С. 355–366.
158. Васильев Л. С. Шиитский Иран в XIX–XX вв. / Л. С. Васильев // Васильев Л. С. История Востока. – Т. 2. – М., 1998. – С. 154–167.
159. Великие мыслители Востока / ред. : Ян П. Мак-Грил. – М. : Крон-Пресс, 1999. – 656 с.
160. Венесуэла : Тенденции экономического и социально-политического развития. – М., 1984. – 325 с.
161. Веземская А. С. О некоторых традициях народа хауса (этнология Нигерии) / А. С. Веземская, В. М. Коростылева // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 66–67.
162. Вернер Н. Оппозиционное движение в Китае (1976–1980) / Н. Вернер. – С. 62–67.
163. Верченко А. Л. События Синьхайской революции в донесениях Российского императорского консульства в Ханькоу (история Китая; Синьхайская революция) / А. Л. Верченко // Восток. – 2012. – № 4. – С. 88–93.
164. Визгунова Ю. И. Рабочий класс в освободительном движении Мексики 60–80 год / Ю. И. Визгунова. – М. : Наука, 1989. – 143 с.
165. Визен Л. И. Хосе Марти. Хроника жизни повстанца / Л. И. Визен. – М. : Молодая гвардия, 1964. – 304 с.
166. Вишневский М. Нигерия – Россия : диалог по проблемам глобализации / М. Вишневский // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 57–61.
167. Вишньов В. Еволюція доктринальних підходів до застосування ядерної зброї Індією і Пакистаном / В. Вишньов // Актуальні проблеми

- міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 9–12.
168. Военні конфлікти другої половини ХХ століття : зб. наук. ст. / Ін-т історії України НАН України, Нац. акад. оборони України. – К. : Видавництво Інституту історії України, 2004. – 98 с.
169. Война за независимость в Латинской Америке (1810–1826 гг.). – М., 1964. – 324 с.
170. Волков А. В. Уругвай / А. В. Волков. – М. : Мысль, 1974. – 125 с.
171. Волков М. Г. Православная церковь в Корее / М. Г. Волков // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 66–70.
172. Волошина О. А. Индийский мечтатель (о путешествии Герасима Лебедева в Индию) / О. А. Волошина // Восток. – 2013. – № 5. – С. 114–129.
173. Вольпе М. Л. Пушкинский юбилей в Эфиопии / М. Л. Вольпе // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 47–48.
174. Воробьев В. В. Правление Мухаммада Зия-уль-Хака и его влияние на развитие Пакистана / В. В. Воробьев // Восток. – 2011. – № 1. – С. 81–92.
175. Воробьева Т. А. Страны Азии между двумя мировыми войнами 1918–1939 / Т. А. Воробьева. – Киров : Изд-во ВГПУ, 2001. – 76 с.
176. Воронин А. АТР : к процветанию через сотрудничество (Итоги 15-й сессии азиатско-тихоокеанского парламентского форума) / А. Воронин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 27–30.
177. Восстание ихэтуаней. 1898–1901 гг. : документы и материалы / под ред. Н. М. Калужной. – М. : Наука, 1968. – 276 с.
178. Всемирная история : Национально-освободительные войны XIX века : научно-популярная литература / авт. : А. Н. Бадак, И. Е. Войнич, Н. М. : Волчек, и др., редкол. : И. А. – М. : АСТ; Харвест, 2001. – 560 с.
179. Габуев А. Новая политика Пекина в Африке / А. Габуев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 3–6.
180. Гавриков Ю. П. История изумрудной страны (история Колумбии) / Ю. П. Гавриков. – М. : Наука, 1985. – 125 с.
181. Гавриков Ю. П. Перу от инков до наших дней / Ю. П. Гавриков. – М. : Наука, 1977. – 135 с.
182. Гавристова Т. М. Африканский модернизм (проблемы аутентичности, идентичности, эксклюзивности) / Т. М. Гавристова // Восток. – 2012. – № 5. – С. 74–84.
183. Галеанов Э. Вскрытые вены Латинской Америки / Э. Галеанов. – М. : Прогресс, 1986. – 398 с.
184. Галенович Ю. Россия и Китай : понять друг друга / Ю. Галенович // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 2–5
185. Галенович Ю. Товарищ Яобан – антипод «Председателя Мао» / Ю. Галенович // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 14–18.
186. Галищева Н. В. Позиции Индии в мировом экспорте услуг. Часть 1 / Н. В. Галищева // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 27–32.
187. Галкина А. Д. Чили : Борьба за аграрную реформу / А. Д. Галкина. – М., 1972. – 215 с.

188. Ганич Д. Большая ядерная игра в Южной Азии (КНДР ; Индия ; Пакистан ; Иран) / Д. Ганич // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 15–20.
189. Гаранин Ф. А. Народный фронт в Чили. 1936–1941 гг. / Ф. А. Гаранин. – М., 1973.
190. Гвоздарев Б. И. Эволюция и кризис межамериканской системы / Б. И. Гвоздарев. – М., 1976.
191. Гельбрас В. КНР : возрождение и подъем частного предпринимательства / В. Гельбрас // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 11–17.
192. Гельбрас В. КНР : возрождение и подъем частного предпринимательства / В. Гельбрас // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 24–28.
193. Гельбрас В. Успехи КНР и их цена в условиях глобализации / В. Гельбрас // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 20–29.
194. Гендерные проблемы переходных обществ / Российская академия наук, Институт Африки. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2003. – 238 с.
195. Генис В. Л. Дело о Комитете национального объединения, или Российское полпредство в Хиве 1921–1922 гг. / В. Л. Генис // Восток. – 2008. – № 4. – С. 50–66.
196. Генис В. Советская Россия и Гилянская революция. (Страницы истории. 1920. Россия – Иран) / В. Генис // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 3. – С. 37–45.
197. Георги Ф. Фалаша. Заблудившиеся и найденные (евреи Эфиопии) / Ф. Георги, Д. Степ // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 62–63.
198. Герасимова А.С. Афганская женщина в семье и обществе / А. С. Герасимова // Восток. – 2006. – № 2. – С. 97–106.
199. Герасимова М. П. Традиционные ценности как фактор движения Японии по пути прогресса / М. П. Герасимова // Восток. – 2013. – № 1. – С. 119–128.
200. Глебова Н. Интеллектуальная элита современного арабо-мусульманского мира : Тарик Рамадан / Н. Глебова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 68–71.
201. Глинкин А. Н. Новейшая история Бразилии (1939–1959 гг.) / А. Н. Глинкин. – М., 1961. – 403 с.
202. Глинкин А. Н. Современная Бразилия / А. Н. Глинкин. – М. : Знание, 1980. – 64 с.
203. Глинкин А. Н., Мартынов Б. Ф., Яковлев П. П. Эволюция латиноамериканской политики США. – М., 1982. – 265 с.
204. Головачёв В. Ц. Симоносекский договор и борьба Китая против уступки Тайваня / В. Ц. Головачёв // Восток. – 2008. – № 5. – С. 20–30.
205. Головченко В. І. Нова історія Азії та Африки : колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.) : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / В. І. Головченко, В. А. Рубель ; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 2010. – 520 с.

206. Гольман М. И. Монголия. Долгое эхо бурного лета 2008-го (политический кризис в Монголии) / М. И. Гольман // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 43–46.
207. Гон М. Новітня історія країн Азії в повоєнний період / М. Гон. – Рівне, 2000. – 120 с.
208. Гонионский С. А. Гаитянская трагедия / С. А. Гонионский. – М. : Наука, 1974. – 162 с.
209. Гонионский С. А. Колумбия : Историко-этнографические очерки / С. А. Гонионский. – М. : Наука, 1973. – 382 с.
210. Гонионский С. А. Латинская Америка и США 1939–1959 / С. А. Гонионский. – М. : Наука, 1960. – 383 с.
211. Гонионский С. А. Очерки Новейшей истории стран Латинской Америки. – М. : Просвещение, 1964. – 384 с.
212. Гонионский С. А. Очерки по новейшей истории стран Латинской Америки / С. А. Гонионский. – М. : Просвещение, 1984. – 384 с.
213. Гонионский С. А. Сандино / С. А. Гонионский. – М. : Молодая гвардия, 1965. – 160 с.
214. Гончарова Т. В. «Амаута» : Издательская и публицистическая деятельность Х. К. Мариатеги / Т. В. Гончарова. – М. : Москомплекс, 1993. – 141 с.
215. Гончарова Т. В. Индеанизм : Идеология и политика. Боливия, Перу, Эквадор. 50-60-е годы XX века / Т. В. Гончарова. – М. : Наука, 1979. – 199 с.
216. Гончарова Т. В., Стеценко А. К., Шемякин Я. Г. Универсальные ценности и цивилизационная специфика Латинской Америки : В 2-х кн. – Кн. 1. Роль европейского начала в цивилизационном процессе в Латинской Америке : Проблема соотношения универсального и локального. – М. : Б. и., 1995. – 145 с.
217. Гончарова Т. В., Стеценко А. К., Шемякин Я. Г. Универсальные ценности и цивилизационная специфика Латинской Америки : В 2-х кн. – Кн. 2. Неевропейские цивилизационные традиции и западный универсализм. – М. : Б. и., 1995. – 168 с.
218. Горбунова Н. М. Ливанский кризис : трансформация общества и государства / Н. М. Горбунова // Восток. – 2013. – № 4. – С. 114–122.
219. Гордеева И. В. Япония – КНР – США и тайваньская проблема / И. В. Гордеева // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6 – С. 2–7.
220. Горохов Ю. П. Доминиканская республика и американский империализм / Ю. П. Горохов. – М., 1970. – 198 с.
221. Горячева А. М. Какое будущее ожидает азиатского гиганта № 2? / А. М. Горячева // Восток. – 2010. – № 3. – С. 107–115.
222. Гренвилл Дж. Аргентина, Уругвай, Бразилия и Венесуэла / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 675–683.
223. Гренвилл Дж. Индия, Пакистан и Бангладеш : свобода и конфликты (50–60-е гг.) / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 619–630.

224. Гренвилл Дж. Китай : конец гражданской войны и победа коммунистов / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 405–411.
225. Гренвилл Дж. Мир Латинской Америки : нерешённые проблемы / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 661–698.
226. Гренвилл Дж. Преображение Азии, 1945–1955 / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 368–421.
227. Гренвилл Дж. Процветающие страны тихоокеанского побережья (Япония) 50–80-е гг. XX ст. Тайвань. Гонконг. Южная Корея. Сингапур / Дж. Гренвилл // Гренвилл, Дж. История XX века. Люди. События. Факты. – М., 1999. – С. 631–644.
228. Григорьян Ю. М. Германский империализм в Латинской Америке (1933–1945 гг.) / Ю. М. Григорьян. – М. : Наука, 1974. – 207 с.
229. Григулевич Й. Р. Крест и меч : Католическая церковь в Испанской Америке, XVI–XVIII вв. / Й. Р. Григулевич. – М. : Наука, 1977. – 295 с.
230. Григулевич Й. Р. Сикейрос / Й. Р. Григулевич. – М. : Искусство, 1980. – 248 с.
231. Григулевич Й. Р. Хосе Мартин – предвестник кубинской революции / Й. Р. Григулевич. – М. : Наука, 1979. – 286 с.
232. Гримська М. І. Японія у зовнішній політиці КНР : нові чинники і тенденції / М. І. Гримська // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 58–60.
233. Гринин Л. Е. О некоторых особенностях социально-политического развития османского Египта (XVI–XVIII вв.) / Л. Е. Гринин, А. В. Коротаев // Восток. – 2009. – № 1. – С. 46–62.
234. Гринин Л. Е. О типологических характеристиках государственности в османском Египте XVI–XIX вв. (к постановке проблемы) / Л. Е. Гринин, А. В. Коротаев // Восток. – 2009. – № 3. – С. 35–51.
235. Гринюк В. А. Корейский вариант «северных территорий» (Республика Корея, Япония – территориальный спор) / В. А. Гринюк // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 36–41.
236. Громова О. Миграции в Африке / О. Громова // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 15–21.
237. Губанов Н. Турция : путь в Европу через Германию / Н. Губанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 23–28.
238. Губар Мир Гулам Мухаммед. Афганистан на пути истории / М. Г. М. Губар. – М., 1987. – 208 с.
239. Губер А. А. Новая история стран Азии и Африки / А. А. Губер. – М. : Наука, 1982. – 560 с.
240. Гуламхусейнзаде Г. Ирановедение / Г. Гуламхусейнзаде. – Ашгабат : Культурный центр Посольства, 2003. – 288 с.

241. Гусаров В. И. Северная Африка : полвека независимого развития (социально-экономические аспекты) / В. И. Гусаров ; отв. ред. Ю. В. Потемкин. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2008. – 152 с.
242. Гусаров В. И. Социоэкологический кризис в Африке на новом этапе / В. И. Гусаров // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 24–29.
243. Гусев В. М. Горизонты свободы : Повесть о С. Боливаре (1810–1826 гг.) / В. М. Гусев. – М. : Политиздат, 1980. – 358 с.
244. Гусев М. Н. Индонезия. На стыке цивилизаций (межконфессиональные отношения) / М. Н. Гусев // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 15–19.
245. Гусев М. Периферийный ислам и события на Ближнем Востоке (Противостояние с Израилем сближает мусульман в странах ЮВА) (Малайзия ; Индонезия) / М. Гусев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 39–42.
246. Гусев М. Политические зигзаги исламистов (политика Малайзии) / М. Гусев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 45–50.
247. Гусев М. Чем кончается «экономическое чудо»? (Малайзия в лабиринте сложных социально-экономических проблем) / М. Гусев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 11–12.
248. Гусева Ю. Н. Деятельность мусульманского движения «Ахмадийя» в 20-е гг. XX в. / Ю. Н. Гусева // Восток. – 2013. – № 5. – С. 67–74.
249. Густерин П. Вода как фактор стабильности в странах арабского Востока (Что мешает использовать ее здесь более рационально) / П. Густерин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 33–35.
250. Гушер А. И. Кавказское прозрение (политика Турции ; внешняя политика ; отношения с США и НАТО ; обострение курдской проблемы ; турецко-грузинские отношениях ; турецко-армянские отношения) / А. И. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 18–24.
251. Гушер А. Иран и Россия : что мешает их дальнейшему сближению? / А. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 62–67.
252. Дабагян Э. С. Венесуэла : кризис власти и феномен Уго Чавеса (генезис, эволюция, перспектива) / Э. С. Дабагян. – М., 2000. – 120 с.
253. Дабагян Э. С. Национал-реформизм в современной Венесуэле. Партия «Демократическое действие» : идеология и политика / Э. С. Дабагян. – М. : Наука, 1972. – 273 с.
254. Давидсон А. От зулусов до казахов. Давние контакты России и Южной Африки / А. Давидсон, И. Филатова // Восток. – 2008. – № 1. – С. 121–129.
255. Давыдов А. США – КНР : партнерство или соперничество? (политика Китая ; внешняя политика; партнерство с США ; противодействие с США ; тайванский вопрос) / А. Давыдов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 2–9.
256. Давыдов В. М. Латиноамериканская периферия мирового капитализма / В. М. Давыдов. – М., 1991. – 448 с.
257. Давыдов Ю. В. Южный крест (Повесть о капитане О. Е. Коцебу) / Ю. В. Давыдов. – М. : Географгиз, 1957. – 88 с.

258. Девнараин Э. Остров Маврикий и Малколм де Шазал / Э. Девнараин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 59–61.
259. Дейч Т. Достижим ли мир в Сомали? (политика Сомали) / Т. Дейч, В. Кравченко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 19–24.
260. Дейч Т. Китай и Индия в Африке : азиатская альтернатива западному влиянию? / Т. Дейч, В. Лопатов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 20–27.
261. Дейч Т. Миротворчество на африканском континенте / Т. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 18–23.
262. Дейч Т. ЮАР – ведущий африканский партнер Китая / Т. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 29–33.
263. Делюсин Л. П. «Культурная революция» в Китае / Л. П. Делюсин. – М. : Знание, 1967. – 49 с.
264. Деминцева Е. Б. Магрибинское сообщество во Франции : формирование диаспоры и политика интеграции / Е. Б. Деминцева // Восток. – 2008. – № 1. – С. 83–97.
265. Деминцева Е. Б. Марокко – Франция. С мечтой о райской жизни / Е. Б. Деминцева // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 35–40.
266. Демушкина Е. В. Венесуэла после второй мировой войны. 1945–1958 гг. / Е. В. Демушкина. – М., 1969. – 239 с.
267. Демченко А. Иордания : королевская власть и исламистская оппозиция / А. Демченко // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 43–48.
268. Дербицкая К. Ю. Марокко во франко-германских отношениях в 1907–1909 гг. : конфронтация и компромисс / К. Ю. Дербицкая // Восток. – 2012. – № 4. – С. 23–38.
269. Дерюгина И. В. Региональные особенности становления аграрного хозяйства / И. В. Дерюгина // Восток. – 2013. – № 1. – С. 129–143.
270. Диас Р. Х. Характер гватемальской революции : закат традиционной буржуазно-демократической революции / Р. Х. Диас. – М. : Иностранная литература, 1962. – 351 с.
271. Дмитриев С. В. Пещерный комплекс Дуньхуан. История и изучение / С. В. Дмитриев // Восток. – 2011. – № 4. – С. 108–115.
272. Добровицкий И.В. Иранский стержень «оси зла» : рестаблизация биполярной системы международных отношений? / И.В. Добровицкий // Восток. – 2006. – № 5. – С. 123–129.
273. Добровольский В.Н. АТЭС и Россия (Россия и Азиатско-Тихоокеанский регион) / В. Н. Добровольский // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 61–62.
274. Добролюбов Н. А. Собрание сочинений. В 9-ти т. / Н. А. Добролюбов. – Т. 2. Статьи и рецензии. Август 1857 г. – Май 1858 г. – М., 1962. – 563 с.
275. Долгов Б. В. Арабский мир в начале XXI в. : между демократией и исламом (политика стран Африки) / Б. В. Долгов // Восток. – 2009. – № 5. – С. 89–100.
276. Долгов Б. В. Исламизм в контексте межкультурного взаимодействия / Б. В. Долгов // Восток. – 2007. – № 4. – С. 85–99.

277. Дридзо А. Д. Этнокультурные процессы в Вест-Индии / А. Д. Дридзо. – Л. : Наука, 1978. – 224 с.
278. Дронова Д. А. Выбор брачного партнера в современном индийском обществе и половой отбор / Д. А. Дронова, М. Л. Бутовская // Восток. – 2011. – № 6. – С. 46–66.
279. Другов А. Индонезия : 10 лет после авторитаризма / А. Другов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 10–17.
280. Дружиловский С.Б. США уже ведут войну против Ирана? (военная операция Укус) / С. Б. Дружиловский // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 6–10.
281. Дударев К. П. Как делать бизнес в Саудовской Аравии (окончание) / К. П. Дударев // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 25–29.
282. Дудников Г. В. Специфика китайского стиля управления : сравнение с японским и американским менеджментом / Г. В. Дудников // Восток. – 2009. – № 4. – С. 111–120.
283. Дунаева Е. В. Иран и Россия в современной геополитике / Е. В. Дунаева // Восток. – 2012. – № 4. – С. 71–81.
284. Дюрре М.Э. Икбаль Проблемы турецко-российских отношений в новой системе международной безопасности / М.Э. Икбаль Дюрре // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 50–54.
285. Ёвкочев Ш. О влиянии радикальных исламистских организаций и движений Египта на социально-политическую ситуацию в стране / Ш. Ёвкочев // Восток. – 2007. – № 6. – С. 116–124.
286. Егорин А. З. «Русские рабы» Роммеля / А. З. Егорин // Восток. – 2011. – № 6. – С. 122–126.
287. Егорин А. Загадки ливийской политики (Еще одна попытка их разгадать) (столица терроризма ; Идрис) / А. Егорин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 40–48.
288. Економіка зарубіжних країн : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Голіков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 463 с.
289. Елькина Е. А. Пираты Африканского Рога / Е. А. Елькина // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 50–55.
290. Елькина Е. А. Суданец о Судане и не только. . (интервью) / Е. А. Елькина // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 34–37.
291. Емельянов А. Египет в европейских программах средиземноморского сотрудничества / А. Емельянов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 22–25.
292. Ерасов Б. С. Цивилизации : Универсалии и самобытность : монография / Б. С. Ерасов; отв. ред. Н. Н. Зарубина. – М. : Наука, 2002. – 523 с.
293. Ерекешева Л. Г. Религиозное измерение социокультурных систем в античной и конфуцианской традициях. Компаративистский ракурс / Л. Г. Ерекешева // Восток. – 2008. – № 2. – С. 150–164.
294. Ерман Г. «Мавританський синдром» повернення військових еліт до влади в Африці / Г. Ерман // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб.

- наук. пр.] Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 61–64.
295. Ермолаев В. И. Героическая эпопея народа : К столетию годовщины первой войны за независимость Кубы (1868–1878 гг.) / В. И. Ермолаев. – М., 1968. – 52 с.
296. Ермолаев В. И. Из истории рабочего и коммунистического движения в Латинской Америке / В. И. Ермолаев. – М. : Мысль, 1982. – 254 с.
297. Ермолаев В. И., Королев Ю. Н. Рекабаррен – великий гражданин Чили / В. И. Ермолаев, Ю. Н. Королев. – М. : Мысль, 1970. – 181 с.
298. Ерофеев Н. А. Империя создавалась так... Английский колониализм в XVIII в. / Н. А. Ерофеев. – М. : Наука, 1964. – 175 с.
299. Ершов Ю. Азиатский акцент договора к Энергетической хартии / Ю. Ершов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 10–14.
300. Ершов Ю. Нефть и газ Сибири и Дальнего Востока в контексте российско-китайских отношений / Ю. Ершов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 3–12.
301. Ефимов Г. В. Историко-библиографический обзор источников и литературы по новой истории Китая : В. 2-х ч. / Г. В. Ефимов. – Ч 1. Введение. – Л. : ЛГУ, 1965. – 177 с.
302. Ефимов Г. В. Историко-библиографический обзор источников и литературы по новой истории Китая : В. 2-х ч. / Г. В. Ефимов – Ч 2. Русская и советская литература по новой истории Китая. – Л. : ЛГУ, 1968. – 91 с.
303. Ефимов, Г. В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г. В. Ефимов. – М., 1951. – 584 с.
304. Жебин А.З. КНДР : традиции и современность / А. З. Жебин // Восток. – 2003. – № 2. – С. 85–96.
305. Жигалина О. Курдский вопрос в ИРИ : решение в диалоге сторон (курдская проблема Ирана) / О. Жигалина // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 27–31.
306. Жигулева В. В. Финансовая политика Китая после вступления в ВТО / В. В. Жигулева // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 18–24.
307. Жуков С.В. Развивающиеся страны : асимметрии глобализации / С. В. Жуков, А. Я. Эльянов // Восток. – 2007. – № 1. – С. 101–120.
308. Жукова А. В. Современная музыкально-исполнительская культура Японии / А. В. Жукова // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 67–70.
309. Забелина Т. Ю., Сосновский А. А. Бразилия до и после «чуда» / Т. Ю. Забелина, А. А. Сосновский. – М. : Наука, 1986. – 171 с.
310. Загородникова Т.Н. «Индийский поход» русской армии и миссия генерала Н.Г. Столетова в Кабул / Т. Н. Загородникова // Восток. – 2006. – № 4. – С. 21–36.
311. Зайцев Н. Г. Латинская Америка : Региональное сотрудничество и борьба за экономическую самостоятельность / Н. Г. Зайцев. – М. : Международная жизнь, 1977. – 184 с.

312. Зевин Л. З. О некоторых процессах структуризации геоэкономического пространства Евразии / Л. З. Зевин // Восток. – 2007. – № 2. – С. 62–78.
313. Зинин Ю. Война в Ливии : ход и возможные сценарии (Ливия гражданская война) / Ю. Зинин // Международная жизнь. – 2011. – № 6. – С. 38–48.
314. Зинин Ю. Ливийские реалии : нефть, зеленая книга и российские ориентиры / Ю. Зинин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 49–51.
315. Зинькина Ю. В. Роль конфессионального фактора в социополитическом развитии Ливана во второй половине XX в. / Ю. В. Зинькина // Восток. – 2009. – № 6. – С. 113–119.
316. Зинькина Ю. В. Социально-демографическое развитие стран Восточной Африки (Кения, Танзания, Уганда) / Ю. В. Зинькина // Восток. – 2012. – № 6. – С. 120–130.
317. Зорина А. М. Из героического прошлого кубинского народа / А. М. Зорина. – М., 1961. – 304 с.
318. Зорина А. М. Рабочее движение на Кубе, 1850–1925 : От первых выступлений пролетариата до образования КП / А. М. Зорина. – М., 1975.
319. Зорина И. Н. Революция или реформа в Латинской Америке : Критика реформизма чилийской христианской демократии / А. М. Зорина. – М. : Наука, 1971. – 263 с.
320. Зубок Л. И. Экспансионистская политика США в начале XX века / Л. И. Зубок. – М, 1969. – 468 с.
321. Зуйков Г. Н. Социально-экономические предпосылки кубинской революции / Г. Н. Зуйков. – М. : Наука, 1980. – 168 с.
322. Зыкова О. Израильские поселенцы на палестинских территориях / О. Зыкова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 18–20.
323. Ибрагимов П. А. Вакф в Дагестане / П. А. Ибрагимов // Восток. – 2009. – № 2. – С. 94–106.
324. Иваницкий М. Н. Путь к независимости : из истории решения вопроса о судьбе бывших итальянских колоний (1945–1950) : [монография] / М. Н. Иваницкий ; отв. ред. Л. А. Лещенко. – К. : Издательство АН УССР, 1962. – 136 с.
325. Иванов Д. В. По следам «тигра» : анализ траекторий социальных изменений в Южной Корее / Д. В. Иванов // Восток. – 2013. – № 1. – С. 64–80.
326. Иванов М. С. Иранская революция 1905–1911 гг. / М. С. Иванов. – М. : ИМО, 1957. – 560 с.
327. Иванов С. Курдский вопрос по-прежнему остается без ответа (автономия иракских курдов) / С. Иванов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 22–27.
328. Иванова И. И. Турция и события на Ближнем Востоке (арабские революции) / И. И. Иванова // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 6–9.
329. Иванова И. Турецко-пакистанские отношения вчера и сегодня / И. Иванова // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 48–51.

330. Иванова Ш. Н. Национально-освободительное движение в Иране в 1918–1922 гг. / Ш. Н. Иванова. – М., 1961. – 180 с.
331. Ивановский З. В. Колумбия : Государство и гражданское общество : Опыт экономических реформ в условиях нестабильности / З. В. Ивановский. – М. : ИЛА РАН, 1997. – 293 с.
332. Иванченко О. В. Танзания : самосознание национальное и этническое / О. В. Иванченко // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 53–59.
333. Ильина Н. Г. Колумбия : от колонии к независимости, 1781–1819 гг. / Н. Г. Ильина – М., 1976. – 326 с.
334. Ильина Н. Г. Политическая борьба в Колумбии (1946–1957 гг.) / Н. Г. Ильина. – М., 1968.
335. Индия : проблемы истории национально-освободительного движения и современного политического развития : сб. ст. – М. : Наука, 1980. – 262 с.
336. Индия : современность и история : сб. ст. по национально-освободительному движению. – М. : Наука, 1974. – 239 с.
337. Индия и Афганистан. Очерки истории и экономики. – М. : Наука, 1958. – 290 с.
338. Интеграция в Западном полушарии на пороге XIX века. – М., 1999. – 300 с.
339. Исаев Л. М. Лига арабских государств : история создания / Л. М. Исаев // Восток. – 2011. – № 3. – С. 87–94.
340. Исаков Ю. Преодоление энергетической бедности (Как одно из ключевых условий обеспечения глобальной энергобезопасности) (экономика стран Африки) / Ю. Исаков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 21–26.
341. Ислаев Ф. Г. Мусульмане в Уложенной комиссии (1767-1768) : вопросы межконфессиональных отношений / Ф. Г. Ислаев // Восток. – 2008. – № 1. – С. 113–120.
342. Исмаилова Р. Н. Этнические проблемы Тропической Африки / Р. Н. Исмаилова. – М., 1973. – 376 с.
343. Историография нового времени стран Европы и Америки. – М. : Наука, 1967. – 670 с.
344. Историография новой и новейшей истории стран Европы и Америки. – М. : Наука, 1977. – 575 с.
345. Историография стран Востока : Проблемы нового времени : сб. ст. – М. : Наука, 1978. – 255 с.
346. История Афганистана / отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М., 1982. – 368 с.
347. История Африки : сб. ст. – М., 1971. – 280 с.
348. История Африки в XIX и XX столетиях : сб. ст. / отв. ред. Ю. В. Луконин [и др.]. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
349. История вооружённых сил Афганистана, 1747–1977 / отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М., 1985. – 206 с.
350. История Востока : В 6 т. / гл. редкол. : Р. Б. Рыбаков и др. – М. : Вост. лит., 1999. – Т. 3 : Восток на рубеже средневековья и Нового времени. XVI–XVIII вв. – 696 с.
351. История Востока : В 6 т. / гл. редкол. : Р. Б. Рыбаков и др. – М. : Вост. лит., 2004. – Т. 4 : Восток в новое время (конец XVIII – начало XX века) : Кн. 1. – 608 с.

352. История Востока : В 6 т. / гл. редкол. : Р. Б. Рыбаков и др. – М. : Вост. лит., 2005. – Т. 4 : Восток в новое время (конец XVIII – начало XX века) : Кн. 2. – 574 с.
353. История Востока : В 6 т. / гл. редкол. : Р. Б. Рыбаков и др. – М. : Вост. лит., 2006. – Т. 5 : Восток в новейшее время (1914–1945 гг.) – 720 с.
354. История Востока : В 6 т. / гл. редкол. : Р. Б. Рыбаков и др. – М. : Вост. лит., 2008. – Т. 6 : Восток в новейший период (1945–2000 гг.). – 1095 с.
355. История Вьетнама в новейшее время (1917–1965). – М., 1970. – 475 с.
356. История германского колониализма в Африке / отв. ред. А. Б. Давидсон. – М., 1983. – 412 с.
357. История Дальнего Востока СССР с древнейших времен до XVII века / Ж. В. Андреева, Н. Г. Артемьева, Д. Л. Бродянский и др. ; отв. ред. : А. И. – М. : Наука, 1989. – 376 с.
358. История зарубежных стран. 1917–1945 гг. / гл. ред. Н. В. Борисов. – М., 1967. – 448 с.
359. История зарубежных стран. 1917–1970 гг. / ред. М. И. Сладковский. – М., 1972. – 345 с.
360. История и культура Китая : сб. ст. / под ред. Л. С. Васильева. – М. : Наука, 1974. – 480 с.
361. История и экономика стран Арабского Востока : сб. ст. / под. ред. Н. А. Аршаруни. – М. : Наука, 1973. – 304 с.
362. История Индонезии : в 2-х ч. / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушева. – Ч. 1 : Учебник. – М. : МГУ, 1992. – 304 с.
363. История Индонезии : в 2-х ч. / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушева. – Ч. 2 : Учебник. – М. : МГУ, 1993. – 272 с.
364. История Ирана / под ред. М. С. Иванова. – М. : МГУ, 1977. – 488 с.
365. История Иранского государства и культуры. К 2500-летию иранского государства. – М. : Глав. ред. Восточной литературы, 1971. – 350 с.
366. История Кампучии / отв. ред. Ю. Я. Михеев. – М., 1981. – 254 с.
367. История Китая / под ред. : А. В. Васильева, А. В. Меликсетова. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 732 с.
368. История Китая с древнейших времён до наших дней / отв. ред. : Л. В. Симоновская, М. Ф. Юрьев. – М. : Наука, 1974. – 534 с.
369. История Кореи. С древнейших времён до наших дней. В 2-х т. / под ред. В. Д. Тихомирова. – Т. 2. – М. : Наука, 1974. – 480 с.
370. История Латинской Америки : 70-е годы 19 века – 1918 год / ред. Е. А. Ларин. – М. : Наука, 1993. – 512 с.
371. История Латинской Америки. 1918–1945. – М. : Наука, 1999. – 484 с.
372. История Латинской Америки. Вторая половина XX века / ред. Е. А. Ларин. – М. : Наука, 2004. – 607 с.
373. История Латинской Америки. Доколумбова эпоха – 70-е годы XIX века. – М. : Наука, 1991. – 520 с.
374. История международного рабочего и национально-освободительного движения / Н. Д. Боголюбова. – Ч. 1. (60 – 80-е гг. XVIII в. – 1917 гг.). – М. : Издательство ВППШ и АОН, 1962. – 648 с.

375. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время. – М. : Наука, 1976. – 636 с.
376. История Нигерии в новое и новейшее время / ред. : В. Следзевский, Ю. Зотова. – М. : Наука, 1981. – 357 с.
377. История отечественного востоковедения до с. XIX в. – М. : Наука, 1990. – 435 с.
378. История Перу с древнейших времен до конца XX в. – М. : Наука, 2000. – 457 с.
379. История стран Азии и Африки в новейшее время : В 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 1. (1917–1945) – М. : Наука, 1983. – 255 с.
380. История стран Азии и Африки в новейшее время : В 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – Ч. 2. (1945–1977). – М. : Наука, 1983. – 229 с.
381. История стран Азии и Африки в новое время : В 2-х ч. – Ч. 1. / под ред. Р. М. Ацамба. – М., 1989. – 381 с.
382. История Тропической и Южной Африки, 1918–1988 / отв. ред. : А. Б. Давидсон, А. С. Балезин [и др.]. – М., 1989. – 410 с.
383. История Японии. 1945–1975 / отв. ред. В. А. Попов. – М. : Наука, 1978. – 541 с.
384. Исэров А. А. США и борьба Латинской Америки за независимость, 1815–1830 : [монография] / А. А. Исэров. – М. : Издательство Университета Дмитрия Пожарского, 2011. – 466 с.
385. Іваницька О. П. Країни Латинської Америки (1918–1939) [Мексика, Бразилія, Куба] / О. П. Іваницька // Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945). – К., 2001. – С. 259–294.
386. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – 424 с.
387. Інформаційне законодавство країн Європи і Азії. – М., 2005. – 378 с.
388. Історія світової культури. Культурні регіони : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / Л. Т. Левчук, В. С. Гриценко, В. В. Єфименко та ін. ; голов. ред. : С. В. – К. : Либідь, 2000. – 519 с.
389. Казурова Н. В. Роль ислама в формировании этнической и эстетической идентичности иранского кинематографа / Н. В. Казурова // Восток. – 2012 – № 2. – С. 67–73.
390. Калакутин А. Сырьевые ресурсы ЮАР / А. Калакутин, М. Кораблин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 54–59.
391. Каландарова М. С. Парсы в политической жизни Индии (конец XIX – начало XX в.) / М. С. Каландарова // Восток. – 2013. – № 2. – С. 40–53.
392. Калачик А. Ч. Из истории движения азиатской солидарности (Индийский национальный конгресс) / А. Ч. Калачик // Восток. – 2009. – № 5. – С. 107–114.
393. Калинина О. Таиланд. Добровольная ссылка в страну улыбок / О. Калинина // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 73–76.
394. Калмыков М. П. Диктатура Варгаса и бразильский рабочий класс (1930–1945) / М. П. Калмыков. – М. : Наука, 1981. – 230 с.
395. Калужская Т. Г. Боливия : тенденции социально-экономического развития / Т. Г. Калужская. – М. : Наука, 1979. – 224 с.

396. Кальворесси П. Америка (Канада. Южная Америка. Мексика и Центральная Америка. Куба и государства Карибского бассейна) / П. Кальворесси // Кальворесси, П. Мировая политика после 1945 года. – Т. 2. – М., 2000. – С. 361–459.
397. Кальворесси П. Индийский субконтинент (Ограниченные войны. Бангладеш. Новый Пакистан и Индия) / П. Кальворесси // Кальворесси, П. Мировая политика после 1945 года. – М., 2000. – Т. 2. – С. 11–49.
398. Каменев С. Н. Пакистан : старые беды и новый кризис / С. Н. Каменев // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 9–14.
399. Каменев С. Н. Развитие макроэкономической статистики в Пакистане / С. Н. Каменев // Восток. – 2011. – № 6. – С. 67–81.
400. Каменева М. С. Влияние глобализационных процессов на культурно-языковое развитие в Иране (XX – начало XXI в.) / М. С. Каменева // Восток. – 2012. – № 1. – С. 77–81.
401. Каменнов П. Военная политика КНР (Тайванский вопрос ; российско-китайские отношения) / П. Каменнов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 7–14.
402. Капитализм в Латинской Америке : Очерки генезиса и кризиса / Отв. ред. Вольский В. В. – М. : Наука, 1983. – 414 с.
403. Капустин Д. Т. Цейлонский рай Антона Чехова (путешествие Чехова в Азию) / Д. Т. Капустин // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 49–54.
404. Караваев А. П. Капитализм в Бразилии : прошлое и настоящее / А. П. Караваев. – М. : Наука, 1987. – 196 с.
405. Карасова Т. А. Израиль и арабские революции / Т. А. Карасова // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 17–22.
406. Карибэ Е. Политическое будущее японских консерваторов / Е. Карибэ // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 25–29.
407. Карпачева О. Ахмад Шукри Мустафа и «общество мусульман» / О. Карпачева // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 53–59.
408. Карпачёва О. В. Нерелигиозное феминистское движение и «исламский феминизм» в Египте : XX век / О. В. Карпачёва // Восток. – 2007. – № 2. – С. 37–49.
409. Карпов М. В. Очерки политической экономии «социализма с китайской спецификой» : «многоколейный ленинизм». Статья первая / М. В. Карпов // Восток. – 2011. – № 3. – С. 95–114.
410. Карпов М. В. Очерки политической экономии «социализма с китайской спецификой» : «многоколейный ленинизм». Статья вторая / М. В. Карпов // Восток. – 2011. – № 4. – С. 65–80.
411. Карташова Л. Порывом обновленный Мадагаскар объят (малагасийская писательница Рацифандрихаманана К.) / Л. Карташова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 67–68.
412. Касаев Э. О. Тенденции внутренней и региональной политики арабских стран / Э. О. Касаев // Восток. – 2010. – № 2. – С. 143–148.
413. Касаев Э. О. Экономический прорыв Катара / Э. О. Касаев // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 41–45.

414. Касаев Э. Перспективные направления экономического развития Катара (экономика стран Персидского залива) / Э. Касаев [и др.] // Мировая экономика и международные отношения. – 2013. – № 8. – С. 86–94.
415. Касаткин Д. Восток в зеркале русской литературы / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 58.
416. Касаткин Д. Ислам и глобализация / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 57–58.
417. Касаткин Д. Представительство НФ в Москве (политика Афганистана) / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 52.
418. Касаткин Д. Россия – Иран : новые ориентиры научного и культурного сотрудничества / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 53.
419. Касеев Э. О. В погоне за нефтью Судана / Э. О. Касеев // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 32–35.
420. Катасонова Е. Л. Японская молодежь : штрихи к портрету / Е. Л. Катасонова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 67–72.
421. Катасонова Е. Массовая культура. Японское прочтение / Е. Катасонова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 93–100.
422. Катасонова Е. Правда и вымыслы о Халхин-Голе / Е. Катасонова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 59–69.
423. Катасонова Е. Япония на российских экранах. Японская экзотика или японская самобытность / Е. Катасонова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 61–68.
424. Кашин В. Под шафрановым флагом / В. Кашин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 78–84.
425. Квасов А. Г. Чилийские экономические реформы / А. Г. Квасов. – М., 1998. – 144 с.
426. Келим Л. Индия. Джайны приспособляются к глобализации / Л. Келим // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 66–71.
427. Ким Вон Ил Россия и ядерный кризис на Корейском полуострове (ядерная политика Северной Кореи) / Вон Ил Ким // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 32–38.
428. Ким Е. В. Российские корейцы : грани этнической идентичности (корейская диаспора в России) / Е. В. Ким // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 52–56.
429. Ким Е. Смена президента в республике Корея / Е. Ким // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 24–29.
430. Ким К. Ли Мен Бак – кто он? (президент Японии) / К. Ким // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 29–30.
431. Киреев Н. Г. История этатизма в Турции / Н. Г. Киреев. – М. : Наука, 1991. – 340 с.
432. Кириченко В. П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки : навч. посібник для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закладів / В. П. Кириченко. – К. : Либідь, 2002. – 166 с.

433. Кириченко, В. П. С имперских позиций : (Неоколониализм США в Латинской Америке) / В. П. Кириченко, К. С. Тарасов. – К. : Политиздат Украины, 1984. – 154 с.
434. Кирпиченко В. Н. Египетский роман накануне «революции 25 января» 2011 г. / В. Н. Кирпиченко // Восток. – 2013. – № 2. – С. 66–79.
435. Кисилёв Д. В. Князь Цзай Чжэнь в Маньчжурии в 1906 г. (по материалам МИД Российской империи) / Д. В. Кисилёв // Восток. – 2011. – № 3. – С. 49–55.
436. Китай : история в лицах и событиях / под общ. ред. С. Л. Тихвинского. – М., 1991. – 252 с.
437. Китай : история, культура и историография : сб. ст. – М. : Наука, 1977. – 248 с.
438. Кияниця Л. Вплив революційних подій в країнах Близького Сходу та Північної Африки на конфігурацію співвідношення сил у регіоні / Л. Кияниця // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 57–58.
439. Кобзев А. И. Взаимодействие цивилизаций : западные прогнозы и китайская реальность / А. И. Кобзев // Восток. – 2010. – № 3. – С. 101–107.
440. Кобищанов Ю. М. Ханафитская Эфиопия (история религии и церкви; ислам; ханафизм) / Ю. М. Кобищанов // Восток. – 2011. – № 5. – С. 142–146.
441. Ковалев В. Технологии обмана, или Фукусима / В. Ковалев // Международная жизнь. – 2011. – № 5. – С. 125–128.
442. Ковалев Е. В. Латинская Америка. Аграрные реформы и экономическое развитие / Е. В. Ковалев. – М., 1982. – 269 с.
443. Коваль Б. И. Бразилия вчера и сегодня / Б. И. Коваль. – М. : Наука, 1975. – 175 с.
444. Коваль Б. И. История бразильского пролетариата (1857–1967) / Б. И. Коваль. – М. : Наука, 1968. – 472 с.
445. Коваль Б. И. Латинская Америка революция и современность / Б. И. Коваль. – М. : Наука, 1981. – 198 с.
446. Коваль Б. И. Рабочее в Латинской Америке (1917–1959 гг.) / Б. И. Коваль. – М. : Наука, 1979. – 191 с.
447. Коваль Б. И. Революционный XX век / Б. И. Коваль. – М. : Мысль, 1987. – 542 с.
448. Ковальская А. С. На пути к свободе. (Борьба за независимость народов колоний и зависимых территорий Западного полушария после второй мировой войны) / А. С. Ковальская. – М., 1973. – 170 с.
449. Ковтунова А. Н. Малые предприятия Японии : управление качеством / А. Н. Ковтунова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 30–33.
450. Коган А. И. Перспективы исследования этнической истории Кашмира / А. И. Коган // Восток. – 2009. – № 3. – С. 115–123.
451. Кожанов Н. А. О проблеме вступления Ирана в ВТО / Н. А. Кожанов // Восток. – 2011. – № 1. – С. 111–116.
452. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки : навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / А. М. Козицький. – Л. : Афіша, 2005. – 430 с.

453. Козицький А. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр.). Курс лекцій / А. М. Козицький. – Львів : Афіша, 2009. – 248 с.
454. Козлова М. Г. Дворцовый этикет в Бирме эпохи поздних Конбаунов (вторая половина XIX в.) (история Мьянмы (Бирмы) / М. Г. Козлова // Восток. – 2012. – № 6. – С. 20–32.
455. Козлова М. Г. Российское консульство в Сингапуре (конец XIX – начало XX в.) / М. Г. Козлова // Восток. – 2008. – № 5. – С. 31–42.
456. Колесникова В. Неприєднання як різновид політики нейтралітету / В. Колесникова // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 23–26.
457. Колесова Е. Е. «Маленькая Япония» в Новой Зеландии / Е. Е. Колесова // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 58–63.
458. Колобов О. А. Президентские выборы в Кот-д'Ивуаре (двоевластие) / О. А. Колобов, М. А. Осминина // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 24–25.
459. Колониальное общество Тропической Африки : взаимодействие цивилизаций? – М. : Наука, 1993. – 296 с.
460. Колумбия : Тенденции экономического и социального развития / Отв. ред. Зубрицкий Ю. А. – М. : Наука, 1986. – 304 с.
461. Комар В. И. Исламские политические движения в Северной Африке : генезис и типология / В. И. Комар ; отв. ред. А. А. Ткаченко. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2001. – 48 с.
462. Комаров К. В. Аграрный вопрос и война за независимость Аргентины / К. В. Комаров. – М., 1988. – 158 с.
463. Коминтерн и Латинская Америка : Сборник документов. – М. : Наука, 1998. – 396 с.
464. Комиссаров Б. Н. Григорий Иванович Лансдорф, 1774–1852. – Л. : Политиздат, 1975. – 124 с.
465. Комиссаров Б. Н. Русские источники по истории Бразилии первой трети XIX века / Б. Н. Комиссаров. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1977. – 168 с.
466. Конаровский М. А. Афганистан : Дежа ву. Что дальше? / М. А. Конаровский // Восток. – 2011. – № 6. – С. 5–11.
467. Коновалов И. Исламские Сомали / И. Коновалов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 47–51.
468. Кононов В. Малый и средний бизнес в Турции / В. Кононов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 46–48.
469. Конорева И. А. Некоторые штрихи политической биографии Хо Ши Мина / И. А. Конорева // Восток. – 2008. – № 10. – С. 136–141
470. Коргун В. Г. Афганистан. экономическая помощь соседей / В. Г. Коргун // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 47–49.
471. Коргун В. Г. Мирный процесс в Афганистане / В. Г. Коргун // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 13–17.
472. Коргун В. США в Афганистане / В. Коргун // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 40–46.

473. Корендясов Е. Н. Африканский Союз и Россия / Е. Н. Корендясов, В. Г. Шубин // Восток. – 2007. – № 5. – С. 118–126.
474. Корицкий А. Год культуры России в Турции / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 55–58.
475. Корицкий А. Турция : новый президент, новый парламент, новое правительство / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 3–10.
476. Коріненко П. С. Країни Латинської Америки (у міжвоєнний період) / П. С. Коріненко // Коріненко П. С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945) рр.). – Тернопіль, 2002. – С. 224–226.
477. Королёв Ю. Н. Латинская Америка : революции XX века / Ю. Н. Королёв, М. Ф. Кудачкин. – М., 1986. – 349 с.
478. Королев Ю. Н. Чили : проблемы единства демократических и антиимпериалистических сил. (1956–1970-е гг.) / Ю. Н. Королев. – М., 1973. – 199 с.
479. Королев Ю. Н. Чилийская революция : проблемы и дискуссии / Ю. Н. Королев. – М. : Мысль, 1982. – 239 с.
480. Королев Ю. Н., Кудачкин М. Ф. Латинская Америка : революции XX в. / Ю. Н. Королев, М. Ф. Кудачкин. – М. : Политиздат, 1986. – 349 с.
481. Коротаев А. В. Египетская революция 2011 / А. В. Коротаев, Ю. В. Зинькина // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 10–16.
482. Коротаев А. В. Социально-экономическое развитие и прогноз структурно-демографических рисков стран Восточной Африки (Кения, Танзания, Уганда) / А. В. Коротаев, Ю. В. Зинькина // Восток. – 2013. – № 1. – С. 105–118.
483. Косарев Е. А. Экономическая интеграция Латинской Америки и США / Е. А. Косарев. – М., 1979. – 231 с.
484. Косолапов Н. А. Идея развития : запрос на теорию (Дискуссия «Цивилизации в XXI веке : проблемы и перспективы развития») / Н. А. Косолапов // Восток. – 2013. – № 4. – С. 30–37.
485. Костелянец С. В. Конфликты по-африкански : динамика и способы урегулирования / С. В. Костелянец // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 40–43.
486. Костелянц С. В. Политическое лидерство в Африке / С. В. Костелянц // Восток. – 2011. – № 4. – С. 182–189.
487. Костоева Ж. Развитие системы образования в Саудовской Аравии : историческая динамика / Ж. Костоева // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 28–31.
488. Косухин Н. Африка Южнее Сахары : партийно-политические системы и проблемы плюрализма властных структур (/ Н. Косухин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 33–38.
489. Котенко И. В. Юрий Рерих – рыцарь культуры (Международный центр Рерихов) / И. В. Котенко // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 57–60.
490. Котляров С. В. Аравийская интеграция : новые перспективы экономического сотрудничества / С. В. Котляров // Восток. – 2009. – № 2. – С. 83–93

491. Кошкин А. Россия в Азиатско-Тихоокеанском регионе. К итогам австралийского форума (Россия и Азиатско-Тихоокеанский регион) / А. Кошкин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 63–64.
492. Кремер Т. И. Доминиканская республика : очерк политической истории (60 – 70-е гг) / Т. И. Кремер. – М., 1980. – 119 с.
493. Кримський А. Е. Твори в 5-ти т. / А. Е. Кримський. – Т. 4. Сходознавство. – К., 1974. – 640 с.
494. Крупянко И. М. Миротворцы ООН в Камбодже : чему учит опыт операций по поддержанию мира после «холодной войны» / И. М. Крупянко // Восток. – 2007. – № 5. – С. 93–106.
495. Крупянко М. И. Формирование патриотического самосознания японцев в начале XX в. : (по материалам личных дневников участников Русско-японской войны 1904–1905 гг.) / М. И. Крупянко // Восток. – 2012. – № 5. – С. 47–60.
496. Крупянко М. И. Япония в Восточной Азии : эволюция внешней политики после «холодной войны» (Окончание) / М. И. Крупянко, Л. Г. Арешидзе // Восток. – 2007. – № 2. – С. 50–61.
497. Крупянко М.И. Новый японский национализм – мифы или реальность? (Окончание) / М. И. Крупянко, И. М. Крупянко // Восток. – 2006. – № 2. – С. 83–96.
498. Крупянко М.И. Новый японский национализм : мифы или реальность? / М. И. Крупянко, И. М. Крупянко // Восток. – 2006 – № 1. –С. 78–91.
499. Крупянко М.И. Япония в Восточной Азии : эволюция внешней политики после «холодной войны» / М. И. Крупянко, Л. Г. Арешидзе // Восток. – 2007. – № 1. – С. 86–100.
500. Крушинский А. С. От эйфории – к голодомору (воспоминания о «большом скачке») (история Китая) / А. С. Крушинский // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 60–65.
501. Крылов А. Африканский Рог : новые тенденции развития (Эфиопия; Сомали) / А. Крылов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 9. – С. 91–96.
502. Крылова Н. «Хорошая» и «плохая» полигамия (семейное право африканских стран) / Н. Крылова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 25–31.
503. Крылова Н. Л. Гендерные аспекты конфликтов. Столкновение эпох и культур глазами русских в Африке и североафриканцев в Европе / Н. Л. Крылова, С. В. Прожогина ; отв. ред. Н. А. Ксенофонтова. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2010. – 410 с.
504. Кузнецов В. С. Китай / В. С. Кузнецов // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 25–30.
505. Кузнецов В. С. У китайских мусульман / В. С. Кузнецов // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. –С. 26–29.
506. Кузнецов Д.В. Иракский кризис и французское общественное мнение / Д.В. Кузнецов // Восток. – 2006. – № 5. – С. 74–88.
507. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов. – М., 1988. – 342 с.

508. Кузнечевский В. Казус Ливии и проблема государственного суверенитета / В. Кузнечевский // Международная жизнь. – 2011. – № 5. – С. 53–62.
509. Кузьмищев В. А. У истоков общественной мысли Перу / В. А. Кузьмищев. – М. : Наука, 1979. – 383 с.
510. Куликова М. О. Традиционная политическая культура и реформы в Индонезии / М. О. Куликова // Восток. – 2010. – № 1. – С. 86–93.
511. Кулькова О. С. Политика Лондона в Африке : от Блэра к Брауну (британо-африканское сотрудничество) / О. С. Кулькова // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 35–40.
512. Культура Аргентины : сб. ст. / под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1977. – 367 с.
513. Культура Бразилии. Сб. ст. / Под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1981. – 272 с.
514. Культура Венесуэлы. Сб. ст. / Под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1984. – 248 с.
515. Культура Колумбии : сб. ст. / под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1974. – 335 с.
516. Культура Кубы : сб. ст. / под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1979. – 335 с.
517. Культура Латинской Америки : Энциклопедия / РАН, Ин-т Латин. Америки; [отв. ред. П. А. Пичугин]. – М. : РОССПЭН, 2000. – 742 с.
518. Культура Мексики : сб. ст. / под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1980. – 302 с.
519. Культура Перу : сб. ст. / под ред. В. А. Кузьминцева. – М. : Наука, 1975. – 379 с.
520. Культурология. История мировой культуры : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / под ред. : А. Н. Марковой. – М. : Юнити-Дана, 2006. – 600 с.
521. Куприянов П. Гана : 50-летие независимости / П. Куприянов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 41–44.
522. Кутейщикова Е. Н., Тертерян И. А. Концепции историко-культурной самобытности Латинской Америки / Е. Н. Кутейщикова, И. А. Тертерян. – М., 1978.
523. Куценков А. А. Индия : на пути к парламентским выборам / А. А. Куценков // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 2–8.
524. Куценков А. А. Индия : проблемы экономической и социальной интеграции племен (адиваси) (окончание) (история Индии) / А. А. Куценков // Восток. – 2008. – № 5. – С. 51–66.
525. Куценков А. А. Индия. Выборы : неожиданный финал / А. А. Куценков // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 2–7.
526. Куценков А. А. Многоликая хиндутва. Часть I (индусский религиозно-общинный шовинизм) / А. А. Куценков // Восток. – 2010. – № 2. – С. 79–94.
527. Куценков А. Индия : роль негосударственных организаций в решении социальных проблем / А. Куценков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 11–16.

528. Кучменко Е. М. Пантюркистський національний рух в Туреччині в роки Другої світової війни / Е. М. Кучменко // Міжнародні зв'язки України : науковий пошук і знахідки : зб. наук. праць. – К., 1991. – Вип. 9. – 2000. – С. 233–242.
529. Куэнка Э. Военные в Аргентине / Э. Куэнка. – М., 1973. – 86 с.
530. Лаврецкий И. Р. Боливар (1783–1830) / И. Р. Лаврецкий. – М. : Молодая гвардия, 1981. – 221 с.
531. Лаврецкий И. Р. Миранда (1750–1816) / И. Р. Лаврецкий. – М. : Молодая гвардия, 1965. – 272 с.
532. Лаврецкий И. Р. Панчо-Вилья / И. Р. Лаврецкий. – М., 1962. – 255 с.
533. Лаврецкий И. Р. Сальвадор Альенде / И. Р. Лаврецкий. – М., 1975. – 288 с.
534. Лавров А. Ислам в Афганистане : сегодня и завтра / А. Лавров // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 46–51.
535. Лавров Н. М. Мексиканская революция 1910–1917 / Н. М. Лавров. – М., 1972. – 289 с.
536. Лавров Н. М., Сомин Н. И. Национально-освободительное движение народов Америки в конце XVIII – начале XIX века / Н. М. Лавров, Н. И. Сомин. – М. : Просвещение, 1957. – 236 с.
537. Лагунова О. С. Незавершенная работа А.Е. Крымского «Материалы для изучения языка и быта Сирии» / О. С. Лагунова // Восток. – 2013. – № 4. – С. 97–107.
538. Лазарев М. Иракский Курдистан – прообраз курдского государства / М. Лазарев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 46–49.
539. Лазарева Т. В. Зигзаги национальной политики Китая / Т. В. Лазарева // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 18–25.
540. Лалетин Ю. Афгано-пакистанские отношения и джирга мира / Ю. Лалетин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 60–64.
541. Лалетин Ю. Новое политическое объединение в Афганистане : первые шаги / Ю. Лалетин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 35–40.
542. Лалетин Ю. П. Политическая система Афганистана : воздействие племенной организации / Ю. П. Лалетин // Восток. – 2008. – № 2. – С. 137–149.
543. Ланда Р. Г. Арабский мир : конец «эпохи Насера» / Р. Г. Ланда // Восток. – 2012. – № 6. – С. 51–61.
544. Ланьков А. Н. Северная Корея после 2002 г. : попытка контрреформ / А. Н. Ланьков // Восток. – 2010. – № 3. – С. 88–100.
545. Ланьков А. Н. Естественная смерть северокорейского сталинизма? / А. Н. Ланьков // Восток. – 2006. – № 4. – С. 96–111.
546. Лапин П. А. Албазинцы и русская община в Пекине (конец XVII – начало XX в.) / П. А. Лапин // Восток. – 2013. – № 5. – С. 54–66.
547. Ларин А. Китай : регулирование эмиграционного процесса / А. Ларин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 9–16.
548. Ларин Е. А. Куба конца XVIII – первой трети XIX века / Е. А. Ларин. – М., 1989. – 272 с.
549. Ларин Е. А. Повстанческая армия в Кубинской революции (декабрь 1956 – январь 1959) / Е. А. Ларин. – М., 1977. – 280 с.

550. Латинская Америка : Структурная перестройка хозяйства. – М. : ИЛА РАН, 1994. – 239 с.
551. Латинская Америка : Что принесли неолиберальные преобразования? Зарубежный опыт рыночных реформ. – Кн. 1 / Бобровников А. В., Мазин А. В., Романова З. И., Шереметьев И. К. – М. : Ин-т Латинской Америки, 1997. – 269 с.
552. Латинская Америка : Энциклопедический справочник. – В 2-х т. – Т. 1. А – К. – М., 1980. – 575 с.
553. Латинская Америка : Энциклопедический справочник. – В 2-х т. – Т. 2. К – Я. – М., 1981. – 656 с.
554. Латинская Америка в 80-х гг. Страны южного конуса : Современное положение и перспективы развития. – М., 1989. – 176 с.
555. Латинская Америка в борьбе за свою подлинную независимость : Материалы встречи, Гавана 4–7 сентября 1981 г. – М. : Прогресс, 1985. – 139 с.
556. Латинская Америка в международных отношениях XX век : В 2 т. – Т. 2 / А. Н. Глинкин, А. А. Матлина и др. – М. : Наука, 1988. – 348 с.
557. Латинская Америка в международных отношениях XX век : В 2 т. – Т. 1 / А. Н. Глинкин, Б. Ф. Мартынов, А. И. Сизоненко и др. – М. : Наука, 1988. – 285 с.
558. Латинская Америка в прошлом и настоящем. Сб. ст. по экономике, истории и культуре стран Латинской Америке. – М. : Соцэкгиз, 1960. – 464 с.
559. Латинская Америка в советских исследованиях / Отв ред. А. И. Сизоненко. – М., 1976. – 113 с.
560. Латинская Америка в цифрах. – М. : Наука, 1979. – 216 с.
561. Латинская Америка в цифрах. – М. : Наука, 1989. – 204 с.
562. Латинская Америка и Карибы : политические институты и процессы / Отв. ред. Ивановский З. В. – М., 2000. – 447 с.
563. Латыпов Л. Н. Онтологические аспекты экзистенциальной эсхатологии ислама / Л. Н. Латыпов // Восток. – 2012. – № 6. – С. 131–136.
564. Ле Куйнь Инга Китайско-вьетнамский спор о Южно-Китайском море : исторический аспект / Куйнь Инга Ле // Восток. – 2013. – № 2. – С. 114–123.
565. Ле Риверенд Х. Кубинская республика. Зависимость и революция. – М., 1970. – 255 с.
566. Лебедева Н. Индия на пути к статусу великой державы / Н. Лебедева // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 3–7.
567. Легетт К. Партия Аллаха в зеркале мировой прессы / К. Легетт // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 45–47.
568. Леонов Н. С. Очерки новой и новейшей истории стран Центральной Америки / Н. С. Леонов – М. : Мысль, 1975. – 325 с.
569. Леонов Н. С., Бородаев В. А. Фидель Кастро : Политическая биография / Н. С. Леонов, В. А. Бородаев. – М., 1999. – 340 с.
570. Леонтьев Е. Япония / Е. Леонтьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 49–61.

571. Леонтьев Е. Япония : преодоление кризиса / Е. Леонтьев // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2000. – № 8. – С. 107–113.
572. Лепехова Е. С. К вопросу о перспективах развития синто-буддийского синкретизма в современной Японии (на примере дискуссии Ямаори Тэцуо и А. Суманасара) / Е. С. Лепехова // *Восток*. – 2011. – № 6. – С. 117–121.
573. Ли Дуо Российско-китайское сотрудничество : достижения и проблемы / Ли Дуо Мусы Кундухова // *Восток*. – 2008. – № 4. – С. 120–128.
574. Ливингстон Д. Путешествие по Замбези с 1858 по 1864 : [пер. с англ.] / Д. Ливингстон, Ч. Ливингстон. – М. : Географгиз, 1956. – 383 с.
575. Линч Дж. Революции в испанской Америке (1808–1826) / Дж. Линч. – М. : Прогресс, 1979. – 404 с.
576. Листопадов Н. Лакшман Кадигамар – человек и политик (Еще одна жертва сепаратистов Тоти) (политика Шри-Ланки) / Н. Листопадов // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 4. – С. 55–57.
577. Литинский А. Л. Образы африканского прошлого и самосознание афроамериканцев в XX в. / А. Л. Литинский // *Восток*. – 2007. – № 4. – С. 74–84.
578. Локальні війни сучасності : зб. наук. ст. / НАН України; Ін-т історії України та ін. – К. : Видавництво інституту історії України, 2004. – 116 с.
579. Локшин А. Е. Меа Шеарим – место, где остановилось время (Иерусалим) / А. Е. Локшин // *Азия и Африка сегодня*. – 2009. – № 2. – С. 60–64.
580. Лувсанжав Жавхлант Место Монголии в региональном сотрудничестве Северо-Восточной / Жавхлант Лувсанжав // *Восток*. – 2012. – № 4. – С. 94–102.
581. Лукашенко О. Японская экономическая реформа : Опыт и уроки / О. Лукашенко, С. Побываев // *Российский экономический журнал*. – 1994. – № 4. – С. 93–98.
582. Луков В. БРИКС – фактор глобального значения (Бразилия; Россия; Индия; Китай; Южно-Африканская Республика) / В. Луков // *Международная жизнь*. – 2011. – № 6. – С. 30–37.
583. Лукоянов А. Выстоит ли Иран в противоборстве с США? / А. Лукоянов // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 1. – С. 35–41.
584. Луцкий В. Б. Новая история Арабских стран / В. Б. Луцкий. – М. : Наука, 1966. – 372 с.
585. Лю В. Азарт Востока (Власти стран Азии пытаются контролировать индустрию азартных игр) / В. Лю // *Азия и Африка сегодня*. – 2007. – № 6. – С. 69–71.
586. Люкманов А. Модернизация «по-османски» / А. Люкманов // *Международная жизнь*. – 2011. – № 10. – С. 35–49.
587. Мавлонов И. Р. Индия : политика привлечения иностранных инвестиций / И. Р. Мавлонов // *Восток*. – 2007. – № 2. – С. 79–89.
588. Мазов С. В. «Царство» Кваме Нкрумы (история Ганы; биография, Нкрума Кваме) / С. В. Мазов // *Восток*. – 2010. – № 1. – С. 62–70.
589. Мазырин В. М. Рыночные реформы во Вьетнаме : общие и специфические черты / В. М. Мазырин // *Восток*. – 2007. – № 1. – С. 121–136.

590. Мак-Клейн Джеймс Л. Япония. От Сёгуната Токугавы – в XXI век. / Джеймс Л. Мак-Клейн. – М. : АСТ : Астрель, 2006. – 895 с.
591. Малышев Е. В. Армия и военное строительство в Ираке : 1968–1988 гг. / Е. В. Малышев // Восток. – 2013. – № 2. – С. 54–65.
592. Маляров О. В. Роль государственного капитализма в модернизации экономики (опыт Индии) : [Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?»] / О. В. Маляров // Восток. – 2012 – № 2. – С. 110–119.
593. Мальвины. Колониальная война XX в. – М., 1984. – 193 с.
594. Мамедова Н. Иранская экономика и глобализация / Н. Мамедова // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 11–21.
595. Мамедова Н. М. Взаимные интересы России и Ирана и их эволюция / Н. М. Мамедова // Восток. – 2007. – № 4. – С. 129–135.
596. Манизер Г. Г. Экспедиция академика Г. И. Лангсдорфа в Бразилию (1821–1828 гг.) / Г. Г. Манизер. – М. : ОГИЗ, 1948. – 177 с.
597. Манькова А. О. Япония в творчестве русских символистов / А. О. Манькова // Восток. – 2011. – № 5. – С. 133–141.
598. Маркарян С. А. Георгий XI и Кандагарское восстание 1709 г. (восстание против Сефевидов) / С. А. Маркарян // Восток. – 2009. – № 5. – С. 41–45.
599. Марчук Н. Н. Борьба за независимость в Латинской Америке в конце XVIII – начале XIX в. / Н. Н. Марчук. – М. : Наука, 1988. – 90 с.
600. Масляк П. О. Країнознавство : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 292 с.
601. Масумова Н. Турция : задача вступления в ЕС как фактор экономического развития / Н. Масумова // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 40–47.
602. Матлина А. А. Латинская Америка в меняющемся мире / А. А. Матлина. – М., 1992. – 248 с.
603. Махмадшоев Р. Об этногенезе и этнической истории таджиков Афганистана (этнология Афганистана ; таджики ; пуштунские племена ; этнос ; этногенез) / Р. Махмадшоев // Восток. – 2011. – № 4. – С. 13–22.
604. Маценко И. НЕПАД спустя пять лет : от слов к действиям / И. Маценко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 13–21.
605. Медведко Л. Дихотомия «Восток – Запад» (Глобалистика versus ориенталистика) (изучение Азии и Северной Африки) / Л. Медведко // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 45–47.
606. Меден Н. Европейская энергетика после Фукусимы / Н. Меден // Международная жизнь. – 2011. – № 5. – С. 120–124.
607. Международная и европейская безопасность и Украина : учеб. пособ. / кол. авт. : М. А. Володина, П. В. Добров, А. Н. Карауц [и др.], отв. ред. – Донецк : Вебер, Донецк. отд-ние, 2008. – 433 с.
608. Мексика : капитализм и общество. Противоречия развития / Отв. ред. : Лапшев Е. Г., Шереметьев И. К. – М. : Наука, 1990. – 191 с.
609. Мексика : Тенденции экономического и социально-политического развития. – М. : Наука, 1983. – 389 с.
610. Мелехина В. В. Пути и перспективы решения Кашмирской проблемы / В. В. Мелехина // Восток. – 2008. – № 3. – С. 82–94.

611. Мелехина Н. Кашмир в современных индийско-пакистанских отношениях / Н. Мелехина // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 65–68.
612. Мелкумян Е. Расширенный Ближний Восток : цели и направления реформ / Е. Мелкумян // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 10. – С. 88–95.
613. Мелкумян Е.С. Политические реформы в арабских странах : принципы и ценностные ориентации / Е.С. Мелкумян // Восток. – 2006 – № 6. – С. 117–122.
614. Мельянцев В. А. О моделировании и прогнозировании экономического развития стран Запада и Востока (Дискуссия «Цивилизации в XXI веке : проблемы и перспективы развития») / В. А. Мельянцев // Восток. – 2013. – № 4. – С. 5–17.
615. Мельянцев В. А. Будущее (все-таки!) малопредсказуемо, но его нельзя игнорировать! (демографическое прогнозирование) / В. А. Мельянцев // Восток. – 2010. – № 2. – С. 113–119.
616. Мельянцев В. А. Два азиатских гиганта : основные контуры экономического развития (окончание) / В. А. Мельянцев // Восток. – 2007. – № 5. – С. 107–117.
617. Мельянцев В. А. Два азиатских гиганта : основные контуры экономического развития (экономика Индии) / В. А. Мельянцев // Восток. – 2007. – № 4. – С. 113–128.
618. Мельянцев В. А. Уточнение контуров мирового экономического развития : [Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?») / В. А. Мельянцев // Восток. – 2012 – № 2. – С. 87–99.
619. Мерин Б. М. Революция и контрреволюция в Латинской Америке / Б. М. Мерин. – М. : Политиздат, 1977. – 78 с.
620. Мерин Б. М. Центральная Америка. Проблемы социально-политического развития / Б. М. Мерин. – М., 1973. – 158 с.
621. Мессахель А. НЕПАД : взгляд из Алжира (новое партнерство для развития Африки (НЕПАД)) / А. Мессахель // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 50–52.
622. Мильто М.В. Административно-территориальные реформы как механизм обеспечения внутренней политической безопасности Индии / М. В. Мильто // Восток. – 2006. – № 2. – С. 38–51.
623. Миркасымов Б. Шииты в Ираке и других государствах Ближнего Востока / Б. Миркасымов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 42–49.
624. Миронова В. Мусульманское лицо христианской Эфиопии / В. Миронова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 65–68.
625. Мирошевский В. М. Освободительные движения в американских колониях Испании от их завоевания до войны за независимость (1492–1810 гг.) / В. М. Мирошевский. – М., 1946. – 156 с.
626. Мирский Г. И. Ислам : история и современность (религиоведение; ислам) / Г. И. Мирский // Новая и новейшая история. – 2010. – № 1. – С. 3–20.
627. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 – 70-ті роки) : підручник для студентів гуманітарних спец. вищ. навч. закладів / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков. – К. : Либідь, 2003. – 558 с.

628. Мішин О. В. Особливості функціонування субрегіональних інститутів безпеки в Африці / О. В. Мішин // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 3–10.
629. Мішин О. Миротворча діяльність Африканського союзу / О. Мішин // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 3–5.
630. Многоликость целого : из истории цивилизаций Старого и Нового Света : сб. ст. в честь В. Л. Малькова / Ин-т всеобщей истории, Российская акад. наук, Ун-т Дмитрия Пожарского. – М. : Издательство Университета Дмитрия Пожарского, 2011. – 600 с.
631. Многосторонняя дипломатия в биполярной системе международных отношений : сб. статей / Российская акад. наук, Ин-т всеобщей истории, Ун-т Дмитрия Пожарского ; редкол. : Н. И. Егорова (отв. ред.) [и др.]. – М. : Издательство Университета Дмитрия Пожарского, 2012. – 464 с.
632. Моенс А. Афганистан во внешней политике Канады / А. Моенс // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 47–50.
633. Моисеева Е. М. Постмодернистский научный дискурс в Японии / Е. М. Моисеева // Восток. – 2012. – № 4. – С. 39–49.
634. Мокрецкий А. Ч. Китайско-африканские отношения : ускорение развития / А. Ч. Мокрецкий // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 50–54.
635. Морджан С. Кувейт для российских бизнесменов открыт! / С. Морджан // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 52–55.
636. Морев Л. Н. Христианство и буддизм в Лаосе / Л. Н. Морев // Восток. – 2010. – № 1. – С. 39–48.
637. Мосейко А. Н. Религиозный опыт на Мадагаскаре : миф и ритуал / А. Н. Мосейко // Восток. – 2012. – № 6. – С. 76–90.
638. Мосейко А.Н. Кризис идентичности и духовные искания африканской интеллигенции. Статья первая / А. Н. Мосейко // Восток. – 2006. – № 4. – С. 84–95.
639. Мосейко А.Н. Кризис идентичности и духовные искания африканской интеллигенции. Статья вторая / А.Н. Мосейко // Восток. – 2006. – № 5. – С. 63–73.
640. Москаленко А. П. Пуэрто-Рико и США / А. П. Москаленко. – М. : Наука, 1974. – 207 с.
641. Москаленко В. Пакистан накануне выборов / В. Москаленко, П. Топычканов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 19–22.
642. Москаленко В. Парламентские выборы в Пакистане / В. Москаленко, П. Топычканов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 54–59.
643. Мосяков Д. В. Юго-Восточная Азия : формирование цивилизационной общности? / Д. В. Мосяков // Восток. – 2008. – № 2. – С. 5–10.
644. Мосяков Д. США – Китай : обострение противоречий в Юго-Восточной Азии / Д. Мосяков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 30–31.

645. Мосяков Д. США – Китай : обострение противоречий в Юго-Восточной Азии / Д. Мосяков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 30–31.
646. Мохов Н. Непреодолимый конфессионализм Ливана / Н. Мохов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 25–31.
647. Мохов Н. Условия свободы на Западе и в арабском мире / Н. Мохов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 32–41.
648. Мохова И. Большой Ближний Восток и Средний Восток / И. Мохова, А. Ткаченко, Н. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 11–23.
649. Мохова И. Иммиграция из Магриба во Францию. Причины и следствия / И. Мохова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 36–41.
650. Мохова И. Политическая культура стран Востока : богатство в многообразии / И. Мохова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 115–117.
651. Мохова Н. Расширенный Ближний Восток : реформы, развитие, безопасность / Н. Мохова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 59–60.
652. Мурашёва Г. Ф. Политика Вьетнама в отношении Китая в начале XXI в. (идеологический аспект) / Г. Ф. Мурашёва // Восток. – 2007. – № 4. – С. 100–112.
653. Наврузов А. Р. «Джаридат Дагестан» (1913–1918) : первая газета мусульман Кавказа на арабском языке / А. Р. Наврузов // Восток. – 2010. – № 1. – С. 71–79.
654. Надра Ф. Сан-Мартин. Варела А. Гуэмес / Ф. Надра. – М. : Молодая гвардия, 1981. – 206 с.
655. Надрига Х. Сучасна взаємодія США та КНР у сфері розвитку екологічно чистої енергетики / Х. Надрига // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 95–97.
656. Народы Америки / Под ред. А. В. Ефимова, С. А. Токарева. – М., 1959. – 648 с.
657. Наумкин В.В. Исламский радикализм в зеркале новых концепций и подходов / В. В. Наумкин // Восток. – 2006 – № 1. – С. 5–25.
658. Нации Латинской Америки : Формирование. Развитие. Сб. ст. / Под ред. А. Д. Ефимова. – М., 1964. – 444 с.
659. Национализм в Латинской Америке. Политические и идеологические течения. – М. : Наука, 1976. – 368 с.
660. Неглинская М.А. Производство расписных эмалей в пекинских придворных мастерских XVIII в. / М. А. Неглинская // Восток. – 2006 – № 1. – С. 42–52.
661. Некрасов В. В Афганистане снова тревожно / В. Некрасов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 49–52.
662. Немченко В. Африка : футбол и джуджу / В. Немченко // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 65.

663. Немченко В. П. Шнапс в Гане / В. П. Немченко // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 56.
664. Немченко В. Умару Яр-Адуа : Двигать страну вперед / В. Немченко // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 51–52.
665. Немченко В. Эковас : достижения и проблем (экономическое сообщество стран Африки) / В. Немченко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 56–57.
666. Непомнин О. Е. Социально-экономическая история Китая, 1894–1914 гг. / О. Е. Непомнин. – М. : Наука, 1980. – 367 с.
667. Нестеров В. Землетрясение в Японии и мировая экономика / В. Нестеров // Международная жизнь. – 2011. – № 5. – С. 116–119.
668. Нефляшева Н. Понять ислам / Н. Нефляшева // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 35–38.
669. Нечитайло Д. «Аль-Каида» а Африке / Д. Нечитайло // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 21–28.
670. Нечитайло Д. Стартовые площадки всемирного терроризма (политика мировая; терроризм; Аль-Каида) / Д. Нечитайло // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 40–46.
671. Никитенко Е. Г. Афганистан : От войны 80-х до прогноза новых войн / Е. Г. Никитенко. – М. : Астрель, 2004. – 362 с.
672. Никифоров Б. С. Куба : крах буржуазных политических партий (1945–1958 гг.) / Б. С. Никифоров. – М. . : Наука, 1973. – 415 с.
673. Никищенко С. Кандидат в «азіатські тигри» : що дають В'єтнамові нові відносини з країнами АТР і Європою / С. Никищенко // Політика і час. – 1999. – № 3. – С. 30–39.
674. Нитобург Э. Л. Похищение жемчужины. Полтора века экспансионистской политики США на Кубе / Э. Л. Нитобург. – М., 1968. – 232 с.
675. Ниязи А. Запад и мусульманский Восток в системе новой биполярности / А. Ниязи // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 54–56.
676. Ниязатов Ш. А. Ирано-иракский конфликт : исторический очерк / Ш. А. Ниязатов. – М. : Наука, 1989. – 174 с.
677. Новакова О. В. Первые христианские общины во Вьетнаме (XVII в.) / О. В. Новакова // Восток. – 2011. – № 6. – С. 12–22.
678. Новая история Китая / под ред. С. Л. Тихвинского. – М. : Наука, 1972. – 637 с.
679. Новая история стран зарубежной Азии и Африки / под ред. Г. Ф. Ефимова. – Л. : Издат-во ЛГУ, 1971. – 544 с.
680. Новейшая история Африки / под ред. : А. А. Авдюнина, Ю. Я. Бардина [и др.]. – М., 1968. – 659 с.
681. Новейшая история Китая. 1917–1970 гг. / ред. М. И. Сладковский. – М. : Мысль, 1972.- 437с.
682. Новейшая история стран Азии и Африки. XX век / Под ред. А. М. Родригеса. – М. : Владос, 2003. – Ч. 3 : 1945–2000 – 272 с.
683. Новейшая история стран Азии и Африки. XX век / Под ред. А. М. Родригеса. – М. : Владос, 2003. – Ч. 2 : 1945–2000 Страны Юго-Восточной Азии. – 315 с.

684. Новейшая история стран Азии и Африки. XX век / Под ред. А. М. Родригеса. – М. : Владос, 2003. – Ч. 1 : 1900–1945 гг. Азиатские страны, 20 в. ; Африканские страны ; Колониальная система. – 367 с.
685. Новейшая история стран зарубежного Востока / под ред. И. М. Рейснера. – М., 1952. – 429 с.
686. Новейшая история стран зарубежного Востока. – Вып. 4. – М. : Издательство МГУ, 1960 – 352 с
687. Новейшая история стран зарубежного Востока. Выпуск 3–4. – М. : Изд-во Московского ун-та – Выпуск 3 : (1939–1945). – М., 1957–1960. – 232 с.
688. Новейшая история Турции / под ред. А. М. Шамсутдинова. – М. : Наука, 1968. – 395 с.
689. Новиков С. С. История Мали в новое и новейшее время / С. С. Новиков, Д. П. Урсу. – М. : Восточная литература, 1994. – 288 с.
690. Новикова З. С. Субсахарская Африка – кладовая бокситовых ресурсов / З. С. Новикова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 19–24.
691. Новітня історія країн зарубіжного Сходу. Вип. 1 : 1918–1929. – К. : Радянська школа, 1956. – 303 с.
692. Носенко Т. Зигзаги израильской демократии. Выборы 2013 г. / Т. Носенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2013. – № 8. – С. 76–85.
693. Носков Ю. Малайзия – Индонезия : вечный пантун (история малазийской литературы) / Ю. Носков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 60.
694. Овчинников В. В. Трудно быть взяточником в Китае / В. В. Овчинников // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 43–44.
695. Оганесян А. Запад – Восток : за «вуалью неведения» (идеология ислама; противостояние цивилизаций) / А. Оганесян // Международная жизнь. – 2011. – № 10. – С. 62–64.
696. Оганесян А. Что мог рассказать Каддафи Международному суду? (внешняя политика Каддафи) / А. Оганесян // Международная жизнь. – 2011. – № 11. – С. 56–58.
697. Оганесян Ю. С. Абд аль-Кадир (1808–1883 гг.) / Ю. С. Оганесян. – М. : Молодая гвардия, 1968. – 176 с. (ЖЗЛ. – Вып. 18(459))
698. Огнетов И.А. А во вьетнамском языке шесть тонов. . / И. А. Огнетов // Восток. – 2006. – № 2. – С. 145–159.
699. Окименков У. В. Сегодня и завтра афганских телекоммуникаций / У. В. Окименков // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 54–57.
700. Окунева Л. С. Политическая Мысль современной Бразилии : Теории развития модернизации демократии : В 2-кн. – М., 1994. – Кн. 1. – 171 с.
701. Окунева Л. С. Политическая Мысль современной Бразилии : Теории развития модернизации демократии : В 2-кн. – М., 1994. – Кн. 2. – 373 с.
702. Окунева М. А. Рабочий класс в Кубинской революции / Л. С. Окунева. – М., 1985. – 153 .
703. Омельченко О. А. Развитие государственно-политического строя Турции // Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права : В 2 т. – М., 2001. – Т. 2. – С. 408–417.

704. Оришев А. Б. Особенности модернизации Ирана при Реза-шахе Пехлеви / А. Б. Оришев // Восток. – 2009. – № 6. – С. 74–83.
705. Оришев А. Иран, август 1941-го / А. Оришев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 51–57.
706. Орлов В. Г. Политическая обстановка в ЮВА в середине 1960-х гг. и предпосылки образования АСЕАН / В. Г. Орлов // Восток. – 2009. – № 6. – С. 84–94.
707. Орлов В. Зона, свободная от ОМУ, на Ближнем Востоке : не откладывать поиск развязок (оружие массового уничтожения) / В. Орлов // Международная жизнь. – 2011. – № 6. – С. 6–21.
708. Освобождение территории СССР и европейских стран. Война на Тихом океане и в Азии / редкол. : М. И. Семиряга (гл. ред.) [и др.]. – М. : Воениздат, 1978. – 576 с.
709. Осипов А. М. Великое восстание в Индии 1857–1859 гг. / А. М. Осипов. – М. : Учпедгиз, 1957. – 143 с.
710. Островский В. И. Макроэкономические аспекты развития рыночной экономики : Опыт Чили (1973–1990 гг.) / В. И. Островский. – М., 1997. – 169 с.
711. Очерки истории Аргентины / под ред. В. И. Ермолаева. – М. : Соцэкгиз, 1961. – 573 с.
712. Очерки истории Бразилии. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 569 с.
713. Очерки истории Кубы / под ред. Н. М. Лаврова. – М. : Наука, 1978. – 603 с.
714. Очерки истории Чили. – М., 1967. – 530 с.
715. Очерки новой и новейшей истории Мексики. 1810–1945 / под ред. М. С. Альперовича и Н. М. Лаврова. – М. : Соцэкгиз, 1960. – 511 с.
716. Очерки экономической и социальной истории Индии : сборник / Акад. наук СССР; Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1973. – 199 с.
717. Павлов В. В. Политика транснациональных банков в Африке (Проблемы и тенденции 80 – 90-х годов) : [монография] / В. В. Павлов ; отв. ред. Л. Л. Фитуни. – М. : XXI век-Согласие, 2000. – 146 с.
718. Павлов О. «Фитна» в арабском мире, или Куда ведут смутные времена на Ближнем Востоке («арабская весна») / О. Павлов // Международная жизнь. – 2011. – № 11. – С. 32–43.
719. Павлова Т.А. Свами Вивекананда, миссия Рамакришны и террористы в Индии в начале XX в. (по материалам колониальной полиции) / Т.А. Павлова // Восток. – 2006. – № 5. – С. 37–47.
720. Пакистану – 50 лет // Азия и Африка сегодня. – 1997. – № 8. – весь журнал.
721. Пале С. Е. Судьбы Океании в начале XXI века / С. Е. Пале // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 32–37.
722. Пале С. Соломоновы острова. Спорная независимость / С. Пале // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 58–62.
723. Пале С. Соломоновы острова. Спорная независимость / С. Пале // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 58–62.

724. Палкин А. Д. Отношение к собственности в языковых картинах мира русских и японцев / А. Д. Палкин // Восток. – 2009. – № 3. – С. 80–91.
725. Паниккар К. М. Очерк истории Индии / К. М. Паниккар. – М. : Наука, 1961. – 367 с.
726. Паничкин Ю. Н. История пакистано-афганских отношений и проблема полосы «свободных пуштунских племен» / Ю. Н. Паничкин // Восток. – 2009. – № 2. – С. 54–67.
727. Паничкин Ю. Н. Отношения между Пакистаном и Афганистаном после образования единой провинции Западный Пакистан / Ю. Н. Паничкин // Восток. – 2012. – № 6. – С. 44–50
728. Паничкин Ю. Н. Пакистан – Афганистан. Беспокойная граница / Ю. Н. Паничкин // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 12–16.
729. Паничкин Ю. Н. Политическая обстановка в Северо-Западной пограничной провинции (СЗПП) бывшей Британской Индии после провозглашения независимости Пакистана (1947–1953) / Ю. Н. Паничкин // Восток. – 2011. – № 6. – С. 92–103.
730. Панов А. Н. Российско-японские отношения в XXI веке / А. Н. Панов // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 2–6.
731. Паркс Г. История Мексики / Г. Паркс. – М. : Издательство иностранной литературы, 1949. – 374 с.
732. Пасо Л. Исторические корни аргентинской независимости (XIX в.) / Л. Пасо. – М. : Прогресс, 1981. – 192 с.
733. Патриота Антонио де Агиара Бразилия и Аргентина : ядерное сотрудничество (МАГАТЭ ; АБАКК) / А. Патриота, Э. Тимерман // Международная жизнь. – 2011. – № 11. – С. 60–62.
734. Пахомов Е. А. Два цвета Красной мечети (радикальный исламизм в Пакистане) / Е. А. Пахомов // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 26–31.
735. Пахомова М. А. Есть ли будущее у Китая в Ливии? / М. А. Пахомова // Восток. – 2012. – № 4. – С. 114–120.
736. Пенский В. В. Военная революция и развитие военного дела в Османской империи в XV–XVII вв. / В. В. Пенский // Восток. – 2007. – № 6. – С. 30–40.
737. Перепелкин Л. Иран как барометр международных отношений / Л. Перепелкин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 17–18.
738. Перу : Социально-экономическое и политическое развитие (1968–1980). – М. : Наука, 1982. – 286 с.
739. Пестковская Е. С. Эволюция классовой структуры Мексики в период стабильного развития (40 – 60-е гг. XX в.) / Е. С. Пестковская. – М. : Наука, 1979. – 134 с.
740. Петров Н. Джихад : от зарождения до зрелости / Н. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 61.
741. Петров Н. И. Второй азиатский кризис / Н. И. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 8–13.
742. Петров Н. И. Эхо арабских революций. События в Северной Африке и остальной мир глазами политологов стран СНГ / Н. И. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 2–5.

743. Петров Н. От первого лица (Генеральный секретарь Хезболлы Хасан Насралла о текущем моменте и планах организации) / Н. Петров // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 48–49.
744. Петросян И. Е. Османская империя : Реформы и реформаторы (конец XVIII – начало XX века) / И. Е. Петросян, Ю. П. Петросян. – М. : Наука, 1993. – 186 с.
745. Петрунина Ж. В. Наполеон в Египете. 1798–1801 гг. / Ж. В. Петрунина // Восток. – 2008. – № 10. – С. 142–148
746. Пинтос Ф. Р. Батлье и процесс исторического развития Уругвая / Ф. Р. Пинтос; пер. с исп. Г. П. Папоровой, Ю. В. Дашкевича. – М. : Иностран. лит., 1962. – 159 с.
747. Пинтос Ф. Р. Хосе Артигас : (1764–1850) / Ф. Р. Пинтос; пер. с исп. Ю. В. Дашкевича, вступ. статья В. Г. Корионова. – М. : Прогресс, 1964. – 114 с.
748. Пірлік А. Поліпшення становища жінок в системі Організації Об'єднаних Націй / А. Пірлік // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 115–118.
749. Платошкин Н. Н. Чили, 1970–1973 гг. Прерванная модернизация / Н. Н. Платошкин. – М. : Издательство Университета Дмитрия Пожарского, 2011. – 488 с.
750. Плешов О. В. Пакистан : исламисты в борьбе за власть / О. В. Плешов // Восток. – 2001. – № 5. – С. 55–65.
751. Плешов О. В. Пакистан : религия и политика / О. В. Плешов // Восток. – 2000. – № 4. – С. 91–105.
752. Плешов О. Военный режим в зеркале общественного мнения / О. Плешов / Пакистан конца 90-х гг. XX ст. // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 8. – С. 35–36.
753. Плешов О. Станет ли армия «карающим мечом Аллаха» (Пакистан) / О. Плешов // Азия и Африка. – 2001. – № 12. – С. 6–8.
754. Плещунов Ф. О. Политика мультикультурализма в Великобритании и радикализация исламской молодежи страны / Ф. О. Плещунов // Восток. – 2009. – № 1. – С. 100–108.
755. Погосов Ю. В. Мелья / Ю. В. Погосов. – М., 1968. – 144 с.
756. Подвиг Симона Боливара / Отв. ред. Ю. А. Зубрицкий. – М. : ИЛА, 1982. – 126 с.
757. Подцероб А. Восстания арабов в XXI веке : что дальше? / А. Подцероб // Международная жизнь. – 2011. – № 10. – С. 66–76.
758. Позднякова А. П. Демократическая республика Сан-Томе и Принсипи : справочно-моногр. изд. / А. П. Позднякова ; отв. ред. И. Г. Большов. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2012. – 148 с.
759. Позиция Японии в отношении СССР в 1941 г. по материалам архива спецслужб внешней разведки РФ // Новая и новейшая история. – 1996. – № 1. – С. 92–103.

760. Политическая система общества в Латинской Америке. – М. : Наука, 1982. – 480 с.
761. Политические деятели античности, средневековья и нового времени : Индивидуальные и социально-типичные черты. Межвузовский сб. – Л. : ЛГУ, 1983. – 121 с.
762. Полянський П. Країни Латинської Америки (1900–1945) / П. Полянський // Історія в школі. – 1997. – № 6. – С. 10–14.
763. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – поч. XX ст.) : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. І. Поп. – К. : Академія, 2012. – 374 с.
764. Порівняльне правознавство : підруч. для студ. юридичних спец. вищ. навч. закл. / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш [та ін.] ; за заг. – Х. : Право, 2011. – 271 с.
765. Посконина Л. С. Латинская Америка : критика леворадикальных концепций. – М. : Наука, 1988. – 175 с.
766. Потемкин Ю. Африканцы вне Африки (демография Африки) / Ю. Потемкин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 13–20.
767. Потёмкин Ю. В. Гражданское общество в странах Африки : проблемы становления / Ю. В. Потёмкин // Восток. – 2009. – № 5. – С. 75–88.
768. Потёмкин Ю.В. НЕПАД : проект надежды? / Ю. В. Потёмкин // Восток. – 2006. – № 2. – С. 70–82.
769. Потокова Н. В. Агрессия США против Мексики 1846–1848 / Н. В. Потокова. – М., 1962. – 140 с.
770. Пребиш Р. Периферийный капитализм. Есть ли ему альтернатива? / Р. Пребиш. – М., 1992. – 337 с.
771. Пріоритети політики України щодо країн Азії : аналітична доповідь / А. З. Гончарук, А. М. Кобзаренко, О. К. Микал ; за заг. ред. О. В. Литвиненка. – К. : НІСД, 2011. – 64 с.
772. Проблемы истории и историографии международных отношений в XIX–XX вв. / Редкол. В. К. Фураев. – Л. : ЛГПИ, 1979. – 132 с.
773. Прожогина С. В. Необходимость напоминания. (К 55-летию начала национально-освободительной войны в Алжире) / С. В. Прожогина // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 64–67.
774. Прожогина С. В. Удел мусульманки / С. В. Прожогина // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 65–69.
775. Прожогина С. Эмигрантское и иммигрантское сознание в литературе франкоязычных магрибинцев (демография Африки) / С. Прожогина // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 68–73.
776. Протопапас Д. Геополитические интересы Турции и восстания на Ближнем Востоке / Д. Протопапас // Международная жизнь. – 2011. – № 10. – С. 50–60.
777. Путь революционера. Жизнь и деятельность чилийского коммуниста Рикардо Фонсека. – М. : Госполитиздат, 1957. – 248 с.
778. Рабей С. Л. Электроэнергетика Индии : плоды реформирования / С. Л. Рабей // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 36–42.

779. Развитие Африки : возможности и препятствия : XI конференция африканистов, Москва, 22–24 мая 2008 г. / Российская акад. наук, Ин-т Африки. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2008. – 320 с.
780. Разливаев А. А. Турция. Возрождения религиозных общин / А. А. Разливаев // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 29–34.
781. Разливаев А. А. Турция. Исламисты и армия. Кто кого? / А. А. Разливаев // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 20–25.
782. Райнер С. Эвита : Подлинная жизнь Эвы Перон / С. Райнер. – Смоленск, 1998. – 323 с.
783. Рассадин П. А. Политический ислам и религиозные меньшинства на Арабском Востоке / П. А. Рассадин // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 16–22.
784. Рафа Н. К. Крестьянство в кубинской революции / Н. К. Рафа. – М. : Наука, 1974. – 118 с.
785. Ревуненков В. Г. История стран Латинской Америки в новейшее время / В. Г. Ревуненков. – М. : Высшая школа, 1963. – 458 с.
786. Ревуненков В. Г. История стран Латинской Америки в новейшее время / В. Г. Ревуненков. – М., 1963. – 458 с.
787. Ремизова Е. Человеческий фактор. К 2045 г. Индия станет самой крупной по населению страной мира / Е. Ремизова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 29–33.
788. Розалиев Ю. В. Новая и новейшая история стран Азии и Африки / Ю. В. Розалиев. – М., 1987. – 349 с.
789. Розанов О. Н. Наградная система как инструмент государственной политики Республики Кореи и КНДР в новейшее время / О. Н. Розанов // Восток. – 2008. – № 4. – С. 83–95.
790. Романова Е. Япония и Америка : уроки экономического сотрудничества (и для России тоже) / Е. Романова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 12–19.
791. Романова З. И. Развитие капитализма в Аргентине / З. И. Романова. – М. : Наука, 1985. – 287 с.
792. Ромашкина Н. Большой Ближний Восток : проблемы безопасности / Н. Ромашкина // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 29–35.
793. Ромашкина Н. П. Ракетно-космическая индустрия : возможности и угрозы / Н. П. Ромашкина // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 2–10.
794. Ромашкина Н. Северокорейские атомные бомбы и ракеты / Н. Ромашкина // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 2–13.
795. Российско-кубинские и советско-кубинские связи XVIII–XX вв. – М. : Наука, 1975. – 351 с.
796. Рощин Г. Е. Иностраннный капитал в Африке / Г. Е. Рощин // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 37–41.
797. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки : Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. А. Рубель ; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 2007. – 559 с.
798. Рудникова Е. В. Староверы в Новой Зеландии / Е. В. Рудникова // Восток. – 2013. – № 2. – С. 80–94.

799. Рунов Б. Интеллектуальные основы развития. Повестка дня для субсахарской Африки (образование в Африке) / Б. Рунов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 36–41.
800. Русаков Е. М. Ни права (международного), ни здравого смысла (Япония, территориальные притязания) / Е. М. Русаков // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 42–47.
801. Рыбалкина И. Г. Семья в Африке : [монография] / И. Г. Рыбалкина ; отв. ред. Н. А. Ксенофонтова. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2011. – 238 с.
802. Рысакова П. И. Конфуцианские истоки китайской образовательной доктрины : прошлое и настоящее / П. И. Рысакова // Восток. – 2007. – № 6. – С. 76–88.
803. Саватеев А. Д. Религиозно-политические сочинения Османа дан Фодио – источник для понимания истории Западной Африки / А. Д. Саватеев // Восток. – 2006 – № 1. – С. 53–64.
804. Садовская Л. М. Бурунди : итоги межэтнического противостояния / Л. М. Садовская // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 40–45.
805. Садыхов П. М. О некоторых проблемах экономического развития Китая на современном этапе : [Дискуссия «Мировая экономика : время переоценок?»] // Восток. – 2012 – № 2. – С. 107–110.
806. Сажин В. И. Иран. Жажда перемен. Впечатления и размышления (президентские выборы в Иране) / В. И. Сажин // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 8–15.
807. Салицкий А. И. Мировая экономика : время переоценок? / А. И. Салицкий, В. В. Таций // Восток. – 2011. – № 5. – С. 72–83.
808. Самаркина И. К. Община в Перу / И. К. Самаркина. – М. : Наука, 1974. – 250 с.
809. Сандинистская революция : Опыт и проблемы. – М., 1989.
810. Саплин-Силановицкий Ю. КНР – Япония. Кто будет лидером в Восточной Азии? / Ю. Саплин-Силановицкий // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 25–28.
811. Сапунцов А. Иностранные инвестиции в нефтяную промышленность Чада / А. Сапунцов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 17–23.
812. Сапунцов А. Л. ТНК добывающей промышленности в экономике Африки / А. Л. Сапунцов // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 2. – С. 30–34.
813. Сарабьев А. Христиане Ближнего Востока на Западе : проблемы самоидентификации (сирийско-ливанская диаспора) / А. Сарабьев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 70–74.
814. Сафаров Д. Почему у Японии много друзей в Африке и Азии? / Д. Сафаров // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 6–10.
815. Сафин Р. М. «Джамаа исламийя» как организационная структура терроризма в ЮВА / Р. М. Сафин // Восток. – 2008. – № 1. – С. 63–73.
816. Сашин Г. З. Боливия : Очерк новейшей истории / Г. З. Сашин. – М. : Мысль, 1976. – 278 с.
817. Сеа Л. Философия американской истории. Судьбы Латинской Америки / Л. Сеа. / Пер. с исп. – М. : Прогресс, 1984. – 352 с.

818. Северная Африка : ислам и общество / Российская акад. наук, Ин-т Африки. – М. : Издательство Института Африки РАН, 1999. – 128 с.
819. Сейранян Б. Г. Основные этапы развития политической системы Саудовской Аравии (1924–2005) / Б. Г. Сейранян // Восток. – 2007. – № 5. – С. 79–92.
820. Сейранян Б. Г. У истоков египетского национального движения : Мустафа Камиль / Б. Г. Сейранян // Восток. – 2010. – № 1. – С. 49–62.
821. Семёнов В. А. Открытие консульств в Восточной Сибири (1860–1917) / В. А. Семёнов, В. В. Синиченко // Восток. – 2011. – № 6. – С. 39–48
822. Семенов С. И. Христианская демократия и революционный процесс в Латинской Америке / С. И. Семенов. – М. : Наука, 1971. – 301 с.
823. Семёнова Н. К. Энергетический вектор индустриализации КНР : стратегия, тактика, безопасность / Н. К. Семёнова // Восток. – 2013. – № 5. – С. 84–91.
824. Семин А. В. Зигзаги японо-американского альянса / А. В. Семин // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 30–35.
825. Сенин Р. Вьетнам и зарубежная диаспора. Ханой повернулся лицом к эмигрантам / Р. Сенин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 30–34.
826. Сенюткина О.Н. Первые политические шаги российского тюркизма / О. Н. Сенюткина // Восток. – 2006. – № 4. – С. 112–119.
827. Сенявская Е. С. Психология войны в XX веке : исторический опыт России : монография / Е. С. Сенявская ; Рос. акад. наук, Ин-т рос. истории. – М. : РОССПЭН, 1999. – 383 с.
828. Сергеев В. Бесплезные уроки истории, или Кому сдавался Афганистан / В. Сергеев // Международная жизнь. – 2013. – № 2. – С. 37–44.
829. Сергеев В. Военно-политическая ситуация в Афганистане : весна – осень 2007 г. / В. Сергеев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 41–44.
830. Сергеев Е. Ю. «Дипломатическая революция» 1907 г. в отношениях России и Великобритании / Е. Ю. Сергеев // Восток. – 2008. – № 2. – С. 80–93.
831. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) : Навч. посібник для студентів іст. спец. вищ. навч. закладів / І. М. Сергійчук. – Суми : Університетська книга, 2002. – 284 с.
832. Серебров С. Н. Йемен на пороге гуманитарной катастрофы (к событиям в горах Саады) (история Йемена) / С. Н. Серебров // Восток. – 2008. – № 5. – С. 66–79.
833. Серёгичев С. Ю. Исламо-фундаментализм в Судане : мифы и реальность / С. Ю. Серёгичев // Восток. – 2010. – № 2. – С. 95–107.
834. Сидихменов В. Я. Китай : общество и традиции / В. Я. Сидихменов. – М., 1990. – 63 с.
835. Сидихменов В. Я. Китай : страницы прошлого / В. Я. Сидихменов. – М., 1987. – 446 с.
836. Сидорова Г. М. Военная интервенция в Конго / Г. М. Сидорова // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 62–65.

837. Сидорова Г. М. Военная интервенция в Конго (продолжение) / Г. М. Сидорова // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 67–70.
838. Сидорова Г. М. К 50-летию советско-российско-конголезских отношений. Россия и Демократическая Республика Конго : история и перспективы сотрудничества / Г. М. Сидорова // Восток. – 2011. – № 1. – С. 124–133.
839. Сизоненко А. И. Непроторенными путями : первые советские дипломаты и ученые в Латинской Америке / А. И. Сизоненко. – М. : Наука, 1988. – 100 с.
840. Сизоненко А. И. Советский Союз и Латинская Америка 50 лет / А. И. Сизоненко. – М. : Международные отношения, 1974. – 97 с.
841. Сизоненко А. И. Становление отношений СССР со странами Латинской Америки (1917–1945 гг.) / А. И. Сизоненко. – М. : Наука, 1981. – 199 с.
842. Сикоев Р. Афганский замкнутый круг : в поисках выхода / Р. Сикоев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 44–45.
843. Сикоев Р. Две беды Афганистана : коррупция и наркотики / Р. Сикоев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 16–17.
844. Сила-Новицкая Т. Г. Культ императора в Японии : мифы, история, доктрины, политика / Т. Г. Сила-Новицкая. – М., 1990. – 204 с.
845. Симон Боливар : История и современность / Отв. ред. А. Ф. Шульговский. – М., 1986. – 296 с.
846. Симония А. А. Мьянма-2012 : этноконфессиональный конфликт на юго-западе страны / А. А. Симония // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 18–22.
847. Симонов А. Мьянма : жаркий сентябрь 2007 года / А. Симонов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 2–10.
848. Симонов К. В. Афганский вопрос на российско-британских переговорах 1905–1907 гг. о разделе сфер влияния в Азии / К. В. Симонов // Восток. – 2012. – № 6. – С. 33–43.
849. Син Се Ра Апрельская революция 1960 г. в Южной Корее и проблема объединения страны / Син Се Ра // Восток. – 2013. – № 4. – С. 50–61.
850. Синха Н. К. История Индии / Н. К. Синха, А. Ч. Банерджи. – М. : Наука, 1954. – 440 с.
851. Сімон Болівар // Франко І. Я. Зібрання творів. У 50-ти т. – Т. 47. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 339–352.
852. Скворцова Е. Л. Специфика дальневосточной эстетики в воззрениях японского философа Имамита Томонобу / Е. Л. Скворцова // Восток. – 2012. – № 5. – С. 61–73.
853. Скворцова Е. Л. Японская художественная традиция и романтизм (в свете проблемы взаимодействия «разума тела» на Востоке и дискурсивного знания Запада) / Скворцова Е. Л. ; Скворцова Е. Л. ; Е. Л. Скворцова // Восток. – 2011. – № 3. – С. 5–17.
854. Скороходова Т. Г. Востоковедное значение трудов А.В. Меня : индологические аспекты / Скороходова // Восток. – 2011. – № 5. – С. 116–125.

855. Скороходова Т. Г. Ислам как другая религия в герменевтическом опыте мыслителей Бенгальского Возрождения / Т. Г. Скороходова // Восток. – 2012. – № 6. – С. 91–101.
856. Скороходова Т. Г. Историческое сознание бенгальского Возрождения (историко-философский анализ) / Т. Г. Скороходова // Восток. – 2009. – № 1. – С. 76–87.
857. Скосырев А. Кувейтский фонд арабского экономического развития / А. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 73–75.
858. Скосырев В. Большой Китай и маленький остров (Дипломатический бойкот не мешает Тайваню торговать со всем миром) / В. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 42–46.
859. Скосырев В. Индия. Локомотив на угольной тяге? Ядерная сделка с США не избавит Индию от энергодефицита / В. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 76–77.
860. Скрипникова Л. В. От колонии к суверенитету : Из истории освободительной борьбы Карибских колоний Англии (XVII–XX) / Л. В. Скрипникова. – М. : Мысль, 1985. – 174 с.
861. Скубко Ю. С. Некоторые аспекты развития высшего образования в ЮАР / Ю. С. Скубко // Восток. – 2013. – № 2. – С. 95–105.
862. Скубко Ю. С. Очерк истории Южноафриканской живописи : [монография] / Ю. С. Скубко ; отв. ред. Н. Е. Григорович. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2006. – 143 с.
863. Скубко Ю. С. Переход к «экономике знаний» и перспективы НТП в ЮАР в предстоящем десятилетии / Ю. С. Скубко // Восток. – 2008. – № 4. – С. 67–82.
864. Скубко Ю. С. ЮАР на пути к экономике знаний : съезд на обочину? / Ю. С. Скубко // Восток. – 2011. – № 1. – С. 93–103.
865. Скубко Ю. С. Южноафриканская наука после апартеида. Современный научно-технический потенциал ЮАР / Ю. С. Скубко // Восток. – 2009. – № 2. – С. 119–125
866. Слезкин Л. Ю. Земля Святого Креста. Открытие и завоевание Бразилии / Л. Ю. Слезкин. – М. : Наука, 1970. – 159 с.
867. Слезкин Л. Ю. Легенда, утопия, быль в ранней американской истории / Л. Ю. Слезкин. – М. : Наука, 1981. – 160 с.
868. Слезкин Л. Ю. О солидарности русской общественности с патриотами Латинской Америки / Л. Ю. Слезкин // Новая и новейшая история. – 1960. – № 4. – С. 71–80.
869. Слезкин Л. Ю. Россия и война за независимость в испанской Америке / Л. Ю. Слезкин. – М., 1964. – 383 с.
870. Смердов И. В. «Смена вех» в китайских вузах / И. В. Смердов // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 38–42.
871. Смирнов Е. Н. Мировое автомобилестроение : азиатский вектор развития / Е. Н. Смирнов // Восток. – 2006 – № 1. – С. 92–102.
872. События в Северной Африке и на Ближнем Востоке : причины и следствия. Круглый стол (страны Магриба ; революции в Египте, Тунисе, Сирии) // Международная жизнь. – 2011. – № 7. – С. 11–25.

873. Советская латиноамериканистика, 1961–1986 / Отв. ред. В. В. Вольский. – М., 1986. – 290 с.
874. Современная Аргентина : Вопросы экономики, политики, идеологии. – М., 1986. – 291 с.
875. Современные идеологические течения в Латинской Америке. – М. : Наука, 1983. – 352 с.
876. Созина С. А. Тупак Амару – великий индейский повстанец, 1738–1781 / С. А. Созина. – М. : Наука, 1979. – 167 с.
877. Соколов А. А. Рабочее движение Мексики (1917–1929) / А. А. Соколов. – М., 1978. – 263 с.
878. Соколова З. И. Опыт организации крестьянских масс на Кубе. 1961–1967 гг. / З. И. Соколова. – М., 1973. – 75 с.
879. Солонінко К. С. Міжнародна економіка : навч. посіб. для студ. екон. спец. / К. С. Солонінко. – К. : Кондор, 2008. – 382 с.
880. Социальная и социально-экономическая история Китая : сб. ст. / отв. ред. В. П. Илющечкин. – М. : Наука, 1972. – 253 с.
881. Социальная структура Китая, XIX – первая половина XX в. / отв. ред. Н. И. Фомина, О. Е. Непомнин, Т. Н. Акатова [и др.]. – М. : Наука, 1990. – 436 с.
882. Социально-экономические проблемы развивающихся стран в стратегии и тактике международного терроризма / Учреждение Российской акад. наук, Ин-т Африки РАН. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2011. – 190 с.
883. Социальные сдвиги в Латинской Америке. – М., 1986. – 224 .
884. Социальный кризис в Африке. Есть ли выход? / Российская акад. наук, Ин-т Африки РАН. – М. : XXI век-Согласие, 1999. – 144 с.
885. Спиридонова К. «Боліваріанська альтернатива для Латинської Америки» (ALBA). Інтеграція заради побудови соціалізму / К. Спиридонова // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 70–72.
886. Спиридонова Т. В. Интеграция рынков труда Турции и ЕС : проблемы и перспективы / Т. В. Спиридонова // Восток. – 2011. – № 6. – С. 82–91.
887. СССР и Латинская Америка, 1917–1967 / Отв. ред. В. В. Вольский. – М., 1967. – 214 с.
888. Степанова О. Приоритеты воспитания в современной японской семье / О. Степанова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 101–104.
889. Стефанчук Л. Новая Зеландия в XX и XXI вв. (экономическая история) / Л. Стефанчук // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 7. – С. 75–81.
890. Стефанчук Л. Экономические реформы в Новой Зеландии / Л. Стефанчук // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 42–46.
891. Сторганова Е. Тингатинга – шедевры живописи Восточной Африки / Е. Сторганова, О. Тетерин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 46–47.

892. Страны Карибского бассейна : Тенденции экономического и социально-политического развития / Отв. ред. Вольский В. В. – М. : Наука, 1985. – 349 с.
893. Страны Латинской Америки. Политико-экономический справочник. – М. : Политиздат, 1969. – 287 с.
894. Страны Центральной Америки : Тенденции экономического и социально-политического развития. – М. : Наука, 1986. – 335 с.
895. Стрелков А. Из современной жизни тибетских монастырей / А. Стрелков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 11. – С. 59–64.
896. Стрельцов Д. В. Избирательная реформа в современной Японии / Д. В. Стрельцов // Восток. – 2012. – № 4. – С. 62–70
897. Стрілько А. Франціско де Міранда в Україні : (лідер визвольного руху Латинської Америки) / А. Стрілько // Український історичний журнал. – 2000. – № 2. – С. 102–112.
898. Строганов А. И. Борьба за единый рабочий и народный фронт в аргентине в 1933–1936 гг. / А. И. Строганов. – М., 1969. – 172 с.
899. Строганов А. И. Латинская Америка в XX веке : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению подготовки и спец. «История» / А. И. Строганов. – М. : Дрофа, 2002. – 358 с.
900. Строганов А. И. Новейшая история стран Латинской Америки / А. И. Строганов. – М. : Высшая школа, 1995. – 415 с.
901. Строганов А. И. Особенности развития капитализма в Аргентине (XIX–XX вв.) / А. И. Строганов // Латинская Америка. – 1984. – № 5.
902. Строганова Е. Д. Рабочее движение Аргентины в 60-е гг. / А. И. Строганов. – М., 1975. – 238 с.
903. Суворов М. Н. Проблемы современного Йемена в произведениях Хабиба Сарури (персоналия писателя и поэта) / М. Н. Суворов // Восток. – 2009. – № 5. – С. 101–106.
904. Суворова А. А. Женщина как архетип кашмирской проблемы : символика образа Лал Дэд / А. А. Суворова // Восток. – 2011. – № 6. – С. 104–109.
905. Сударев В. П. Взаимность и конфликт интересов : США и Латинская Америка (вторая половина XX в.) / В. П. Сударев. – М. : ИЛА, 2000. – 357 с.
906. Сулейманов А. В. Турция, Иран и палестинский вопрос / А. В. Сулейманов // Восток. – 2012. – № 1. – С. 121–125.
907. Сурков Н.Ю. За кулисами Кемп-Дэвида. Неизвестные страницы арабо-израильского диалога / Н. Ю. Сурков // Восток. – 2006 – № 1. – С. 143–150.
908. Сухомлинов Б. Ф. Об установлении русско-бразильских отношений // Новая и новейшая история. – 1965. – № 2. – С. 89–96.
909. Сухоруков Д. Б. Проблемы формирования страхового рынка Африки и пути их решения / Д. Б. Сухоруков // Восток. – 2007. – № 2. – С. 90–101.
910. Сучков Г. В. Армия и общество в постсухартовской Индонезии / Г. В. Сучков // Восток. – 2009. – № 4. – С. 64–74
911. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX в.) / Е. В. Тарле. – М. : Наука, 1965. – 248 с.

912. Тауфик Ибрагим Вперед, к кораническому исламу (опыт аутентичного прочтения Корана). Статья вторая / Тауфик Ибрагим // Восток. – 2006. – № 4. – С. 70-83.
913. Тауфик Ибрагим Вперед, к кораническому исламу (опыт аутентичного прочтения Корана). Статья третья / Тауфик Ибрагим // Восток. – 2006. – № 5. – С. 48–62.
914. Теперман В. Мексика в поисках баланса внешнеэкономических связей (МЕРКОСУР ; НАФТА) / В. Теперман, О. Шевакина // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 9. – С. 82–90.
915. Терехов В. Военно-политическое становление Японии / В. Терехов // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 7. – С. 2–8.
916. Терехов М. А. Израиль : проблема водных ресурсов в региональном контексте / М. А. Терехов // Восток. – 2009. – № 5. – С. 63–74.
917. Тер-Оганов Н. К. Персидская казачья бригада : период трансформации (1894–1903 гг.) / Н. К. Тер-Оганов // Восток. – 2010. – № 3. – С. 69–79.
918. Тетёкин В. Н. Изменения в социальной структуре черного населения ЮАР как фактор ликвидации апартеида (история ЮАР; структура социальная; апартеид; бантустан) / В. Н. Тетёкин // Восток. – 2011. – № 5. – С. 63–71.
919. Тетёкин В. Н. Общинные организации ЮАР – основа антиапартеидного движения / В. Н. Тетёкин // Восток. – 2009. – № 3. – С. 124–135.
920. Тетерин О. И. С мечтой, словарем и отвагой (воспоминания советских военных переводчиков) / О. И. Тетерин, А. Н. Иванов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 61–66.
921. Тететкин В. Н. ЮАР сегодня : демократия и власть / В. Н. Тететкин // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 23–27.
922. Тикаев Г. Г. Демонологические образы в творчестве египетского писателя Абу Хадида и дагестанского – Магамед-Расула / Г. Г. Тикаев // Восток. – 2008. – № 5. – С. 43–50.
923. Тимошенко В. Н. Океания на современном этапе : забытые проблемы «ненужного» региона / В. Н. Тимошенко // Восток. – 2009. – № 4. – С. 83–94.
924. Тимошенко В.Н. Новая Зеландия в конце XX века : особенности национальной и политической идентификации и «новозеландский национализм» / В. Н. Тимошенко // Восток. – 2006. – № 4. – С. 131–143.
925. Титаренко М. XVII съезд КПК : Перспективы светлые, но путь извилистый (коммунистическая партия Китая) / М. Титаренко // Международная жизнь. – 2007. – № 12. – С. 60–75.
926. Тихвинский С. Л. Движение за реформы в Китае в конце XIX в. / С. Л. Тихвинский. – М. : Наука, 1980. – 360 с.
927. Тихвинский С. Л. Китай и всемирная история / С. Л. Тихвинский. – М., 1988.
928. Тихонов Ю. Афганистан : мятеж в Хосте 1924–1925 гг. и позиция великих держав / Ю. Тихонов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 74–78.
929. Тихонов Ю. Пуштунские племена в гражданской войне в Афганистане (январь-октябрь 1929 г.) (история Афганистана) / Ю. Тихонов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 66–73.

930. Ткаченко А. Большой Ближний Восток : судьба реформ / А. Ткаченко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 48–49.
931. Ткаченко В. А. Россия – Перу : Формирование отношений в переходной период / В. А. Ткаченко. – М., 1998. – 267 с.
932. Ткаченко К. А. Магриб : уроки глобального кризиса / К. А. Ткаченко // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 64–68.
933. Томас А. Б. История Латинской Америки / А. Б. Томас. – М., 1960. – 648 с.
934. Ториэльо Г. Гватемала : революция и контрреволюция / Пер. с исп. – М. : Прогресс, 1956. – 251 с.
935. Тохтиев Ш. Р. Свой среди чужих, чужой среди своих (суннит в шиитском Иране) / Ш. Р. Тохтиев // Восток. – 2012. – № 1. – С. 115–120.
936. Трабелси Х. Русскоговорящая диаспора Туниса / Х. Трабелси, М. Панова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 4. – С. 35–40.
937. Трабелси Хайфа Мусульманский этикет и правила поведения / Хайфа Трабелси // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 70–73.
938. Транснациональный монополистический капитал и Африка / Л. Н. Аксюк, Т. А. Алиханова, М. Н. Волков и др. ; ред. : Л. В. Гончаров. – М. : Наука, 1989. – 341 с.
939. Тронов А. Иран, его арабские соседи и их отношение к ядерным амбициям ИРИ / А. Тронов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 1. – С. 31–34.
940. Турилова С.Л. Из истории русско-японских отношений. 1811–1813 / С. Л. Турилова // Восток. – 2003. – № 2. – С. 28–38.
941. Тюрин В. А. Малайя 1941–1945 гг. : переломные годы / В. А. Тюрин // Восток. – 2007. – № 4. – С. 57–73.
942. Уляхин В. Н. Мировой продовольственный кризис и страны Востока / В. Н. Уляхин // Восток. – 2010. – № 1. – С. 103–117.
943. Ульченко Н. Ю. Проблема региональной неравномерности развития в процессе интеграции Турции и ЕС / Н. Ю. Ульченко, А. М. Кузнецова // Восток. – 2011. – № 3. – С. 115–127.
944. Урляпов В. Ф. Об одном предательстве (малоизвестная страница истории коммунистического движения в Британской Малайе) / В. Ф. Урляпов // Восток. – 2007. – № 4. – С. 136–142.
945. Урляпов В. Ф. Спецслужбы Индонезии / В. Ф. Урляпов // Восток. – 2010. – № 1. – С. 93–102.
946. Урнов А. Ю. «Вспомни, товарищ, ты, Афганистан. ..» Афганистан вписал трагическую страницу в историю последнего десятилетия существования Советского Союза / А. Ю. Урнов // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 1. – С. 55–61.
947. Урнов А. Ю. Африка и реформа ООН / А. Ю. Урнов // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 10–17.
948. Урнов А. Ю. Советский Союз и борьба против колониализма и расизма на юге Африки / А. Ю. Урнов // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 53–59.

949. Урсу Д. П. Историография истории Африки / Д. П. Урсу. – М., 1990. – 199 с.
950. Усов В. А. Индия и Африка на рубеже тысячелетий. Прошлое, настоящее, будущее : [монография] / В. А. Усов ; отв. ред. В. Г. Шубин. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2010. – 194 с.
951. Усов В. Всеафриканский парламент : создание, деятельность и перспективы / В. Усов, В. Шубин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 5. – С. 28–32.
952. Усов В. Индия и урегулирование африканских кризисов (В период окончания холодной войны) / В. Усов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 19–22.
953. Устинов Е. И. Разделяют, желая властвовать (Ближний и Средний Восток) / Е. И. Устинов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 49–52.
954. Устинов Е. И. Этноконфессиональный фактор дестабилизации на Ближнем Востоке / Е. И. Устинов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 46–51.
955. Уткин М. Исламизм не пройдет (политика Индонезии) / М. Уткин // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 51–53.
956. Фадеев Ю. А. Революция контрреволюция в Боливии / Ю. А. Фадеев. – М., 1969. – 167.
957. Фаед Мустафа Мирный процесс на Ближнем Востоке и его перспективы (палестино-израильский конфликт) / Фаед Мустафа // Международная жизнь. – 2011. – № 8. – С. 36–42.
958. Файзуллаев Д. Российские интересы в Иране (внешняя политика России) / Д. Файзуллаев // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 13–18.
959. Фам Тхань Тхюй Возможности преодоления кризиса и лизинга во Вьетнаме / Фам Тхань Тхюй // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 3. – С. 55–56.
960. Фахрутдинова Н. Мусульманки в жизни и политике / Н. Фахрутдинова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 54–58.
961. Федосеев А. Н. Идеи воззрения современного философа и теолога Абдулкарима Соруша / А. Н. Федосеев // Восток. – 2009. – № 2. – С. 108–117
962. Филатов С. Ближний Восток : «идеальный шторм» / С. Филатов // Международная жизнь. – 2011. – № 3. – С. 62–84.
963. Филин Н. А. Межэлитный конфликт в Иране (1989–2010 гг.) / Н. А. Филин // Восток. – 2013. – № 1. – С. 57–64.
964. Филин Н. А. Террористическая деятельность радикальной оппозиции в Иране (1998–2008) / Н. А. Филин // Восток. – 2009. – № 2. – С. 117–124
965. Филин Н. Совет экспертов в политической системе Ирана / Н. Филин // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 60–62.
966. Филиппов В. Р. «Семь республик» Нигера / В. Р. Филиппов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 43–47.
967. Филиппов В. Р. Кот-д’Ивуар : факторы электорального конфликта / В. Р. Филиппов // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 5. – С. 26–33.

968. Филоник А. О. Вода на Ближнем Востоке : объект сотрудничества или повод к войне? (политические аспекты одной важной хозяйственной проблемы) / А. О. Филоник // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 4. – С. 15–22.
969. Филоник А. О. Конфликтный потенциал межконтинентальных миграций : развитие как модератор угрозы (демографическое прогнозирование) / А. О. Филоник // Восток. – 2010. – № 2. – С. 119–125.
970. Фитуни Л. Л. Африка : ресурсные войны XXI века / Л. Л. Фитуни ; отв. ред. И. О. Абрамова. – М. : Издательство Института Африки РАН, 2012. – 248 с.
971. Фитуни Л. Л. Смена моделей мирового развития и глобальное управление в цивилизационном измерении / Л. Л. Фитуни // Восток. – 2013. – № 4. – С. 18–29.
972. Флора-Дараган Н. Опыт создания «нового еврея» – ницшеанство и фрейдизм в Израиле / Н. Флора-Дараган // Восток. – 2009. – № 5. – С. 134–143.
973. Фомин А.М. Проблема Палестины в англо-французских отношениях в 1917–1920 гг. / А. М. Фомин // Восток. – 2006. – № 4. – С. 37–54.
974. Фомин А.М. Сирия и Ливан в англо-французских отношениях. 1918–1920 / А. М. Фомин // Восток. – 2003. – № 2. – С. 39–59
975. Фонер Ф. С. История Кубы и ее отношений с США, 1492–1895. От завоевания Кубы до «Эскалеры» (XV–XIX вв.) / Ф. С. Фонер. – М. : Изд-во ин. лит., 1963. – 303 с.
976. Фостер У. Очерк политической истории Америки / У. Фостер. – М. : Иниздат, 1955. – 918 с.
977. Фофанова М. Ирано-американские отношения : тупик или бег по кругу? / М. Фофанова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 28–32.
978. Фрей Э. М. Будущее Чили внушает мне надежду : Избр. произведения / Э. М. Фрей. – М., 1998. – 298 с.
979. Френкель М. Ю. К вопросу о периодизации колониализма в Африке / М. Ю. Френкель // Восток. – 2001. – № 2. – С. 37–43.
980. Френкель М. Ю. Ннамди Азикиве – борец за независимость Нигерии / М. Ю. Френкель // Восток. – 2007. – № 6. – С. 102–115.
981. Фурсов К.А. Трансформация английской Ост-Индской компании : от купца к державе-купцу / К. А. Фурсов // Восток. – 2007. – № 1. – С. 56–71.
982. Хазанов А. Израиль – «Хезболла» : невыученные уроки / А. Хазанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 42–44.
983. Хазанов А. Исламский Джихад / А. Хазанов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 5. – С. 59–60.
984. Халтурина Д.А. Демографическое давление и политические потрясения в современной Тропической Африке / Д. А. Халтурина, А. В. Коротаев // Восток. – 2006. – № 2. – С. 52–70.
985. Халфин Н. А. Победные трубы Майванда : ист. повествование / Н. А. Халфин ; отв. ред., авт. предисл. А. В. Станишевский. – М. : Наука, 1980. – 352 с.

986. Харитонов В. А. Парагвай : военно-полицейская диктатура и политическая борьба / В. А. Харитонов. – М., 1970. – 200 с.
987. Хачатуров К. А. Идеологическая экспансия США в Латинской Америке. Доктрины, формы, метод пропаганды США / К. А. Хачатуров. – М., 1978. – 263 с.
988. Хачатуров К. А. Латиноамериканские уроки для истории / К. А. Хачатуров. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 400 с.
989. Хачим Ф. И. Конституционное право стран Ближнего Востока : учеб. пособие / Ф. И. Хачим. – М. : РУДН, 2001. – 138 с.
990. Хейфец Б. А. Приоритеты в развитии экономических отношений России со странами АСЕАН / Б. А. Хейфец // Восток. – 2008. – № 1. – С. 98–112.
991. Хенкин С. М. Мелкобуржуазная демократия в Бразилии : 20–30 гг. XX в. / С. М. Хенкин. – М., 1985. – 173 с.
992. Хон Ван Сок Стратегия России в отношении северокорейской ядерной проблемы и российско-южнокорейское сотрудничество : взгляд из Сеула / Хон Ван Сок // Восток. – 2008. – № 3. – С. 111–120.
993. Хосе де Сан-Мартин // Латинская Америка. – 1984. – № 10. – С. 115.
994. Хренков А. Кувейтские реалии и надежды / А. Хренков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 63–68.
995. Хренков А. Кувейтские реалии и надежды / А. Хренков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 63–68.
996. Хренков А. Сближение – процесс обоюдный (Кувейт) / А. Хренков // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 72.
997. Хренов В. В. Вопрос о членстве Турции в НАТО и война в Корее (1950–1953) / В. В. Хренов // Восток. – 2008. – № 5. – С. 88–92.
998. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. – Т. 1 (1640–1815). – М. : Соцэкгиз, 1963. – 767 с.
999. Хрестоматия по новой истории. В 3-х т. / под ред. А. А. Губера, А. В. Ефимова. – Т. 2 (1815–1870). – М. : Соцэкгиз, 1965. – 783 с.
1000. Цветкова Н. А. Информационная война талибов : Вашингтон в обороне (продолжение) / Н. А. Цветкова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 10–16.
1001. Цветкова Н. А. Информационная война талибов : Вашингтон в обороне. Часть 1 / Н. А. Цветкова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 10–16.
1002. Цветкова Н. Н. Транснациональные корпорации и транснациональные банки стран Востока / Н. Н. Цветкова // Восток. – 2012. – № 5. – С. 85–98.
1003. Центральноамериканский конфликт : От противоборства к урегулированию. – М., 1992. – 204 с.
1004. Цивилизации Востока в условиях глобализации : Кн. 1. Мусульманско-африканская и индийско-южноазиатская цивилизации / под ред. : Ю. Н. Пахомова и Ю. В. Павленко. – М., 2008. – 543 с.
1005. Цивилизации Востока в условиях глобализации : Кн. 2. Китайско-Дальневосточный цивилизационный мир и африканская цивилизационная общность. Глобальные трансформации и уроки для Украины / под ред. Ю. Н. Пахомова, Павленко. – М., 2008. – 639 с.

1006. Чан Тхи Ми Лыонг О равноправии полов в современной вьетнамской семье / Тхи Ми Лыонг Чан // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 2. – С. 71–73.
1007. Черепнева Е. Православие в Индонезии / Е. Черепнева // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 61–65.
1008. Черешнева Л. А. Британская Индия в 1942 г. : миссия Криппса / Л. А. Черешнева // Восток. – 2007. – № 2. – С. 24–36.
1009. Черешнева Л. А. Раздел Британской Индии и проблема княжеств / Л. А. Черешнева // Восток. – 2009. – № 5. – С. 46–56.
1010. Чеучева А. К. Торговая политика Османской империи на Северо-Западном Кавказе в конце XVIII – первой половине XIX в. / А. К. Чеучева // Восток. – 2007. – № 2. – С. 111–117.
1011. Чили : От диктатуры к демократии. – М., 1991. – 181 с.
1012. Чистякова Е. В. Контакты России с народами Латинской Америки (до XIX в.) / Е. В. Чистякова. – М., 1987.
1013. Чой Сун Хва Корейская народная живопись / Сун Хва Чой // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 56–59.
1014. Чол Ден Алак Вода – основа благосостояния и процветания народов (Особенно в Азии и Африке, где ее нехватка может привести к острейшим конфликтам и социальным потрясениям) / Ден Алак Чол // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 6. – С. 26–28.
1015. Чудодеев Ю. В. О крахе монархии в Китае в 1911–1912 гг. / Ю. В. Чудодеев // Восток. – 2013. – № 4. – С. 44–50.
1016. Чудодеев Ю. Российско-китайское стратегическое партнерство на современном этапе – проблемы и перспективы / Ю. Чудодеев. – С. 48–53.
1017. Чуйков В. И. Миссия в Китае : записки военного советника / В. И. Чуйков. – М. : Наука, 1981. – 272 с.
1018. Чхорн Пролынг «Необязывающие принципы» как следствие инвестиционной политики в АТЭС / Пролынг Чхорн // Восток. – 2006. – № 2. – С. 28–37
1019. Шамсутдинов А. М. Национально-освободительная борьба в Турции 1918–1923 гг. / А. М. Шамсутдинов. – М. : Наука, 1966. – 358 с.
1020. Шамсутдинов А. М. Турецкая Республика : краткий очерк истории / А. М. Шамсутдинов. – М. : Изд-во восточной литературы, 1962. – 95 с.
1021. Шамусаров Ш. Фольклорные связи тюркских народов Центральной Азии и среднеазиатских арабов / Ш. Шамусаров // Восток. – 2009. – № 1. – С. 63–75.
1022. Шаповалов М. С. Попытка корректировки британского курса в Палестине в 1930–1931 гг. / М. С. Шаповалов // Восток. – 2011. – № 3. – С. 66–76.
1023. Шарова А. Ю. ЕЭС стран Персидского залива (Совет сотрудничества арабских государств Персидского залива) / А. Ю. Шарова // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 33–39.
1024. Шаумян Т. Кашмирский тупик : Индия – Пакистан / Т. Шаумян // Азия и Африка сегодня. – № 9. – С. 15–19.

1025. Шахбазян Г. С. Ирак после Саддама : итоги четырех лет оккупации / Г. С. Шахбазян // Восток. – 2008. – № 5. – С. 80–87.
1026. Шейнбаум Л. С. Формирование аргентинского этноса / Л. С. Шейнбаум. – М., 1961. – 168 с.
1027. Шемякин Я. Г. Европа и Латинская Америка взаимодействие цивилизаций в контексте всемирной истории / Я. Г. Шемякин. – М., 2001. – 391 с.
1028. Шемякин Я. Г. Латинская Америка : традиции и современность / Я. Г. Шемякин. – М., 1987. – 192 с.
1029. Шкваря Л. В. Нигерия и космос / Л. В. Шкваря // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 34–40.
1030. Шкунов В. Н. Торговые связи Российской империи с Африкой в XVIII – первой половине XIX в. / В. Н. Шкунов // Восток. – 2012. – № 4. – С. 82–87.
1031. Шкунов В.Н. Торговые связи Ирана со Средней Азией в 30-50-е гг. XIX в. / В. Н. Шкунов // Восток. – 2006 – № 1. – С. 103–105.
1032. Шлыков П. В. Гражданское общество в Турции : иллюзия и реальность / П. В. Шлыков // Восток. – 2009. – № 1. – С. 109–121.
1033. Шреплер Х. -А. Международные экономические организации : справочник / Х. -А. Шреплер. – М. : Международные отношения, 1999. – 799 с.
1034. Шубин В. Г. Африка и война в Ливии (отношение Африканского Союза) / В. Г. Шубин // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 11–17.
1035. Шубин В. Г. Юг Африки : соперничество сверхдержав или освободительная борьба? / В. Г. Шубин // Восток. – 2003. – № 2. – С. 60–71.
1036. Шульговский А. Борьба за передовые идеалы и современность : К 200-летию со дня рождения С. Боливара / А. Шульговский // Мировая экономика и международные отношения. – 1983. – № 8. – С. 102–111.
1037. Шульговский А. Ф. Армия и политика в Латинской Америке / А. Ф. Шульговский. – М., 1979. – 566 с.
1038. Шульговский А. Ф. Мексика на крутом повороте своей истории / А. Ф. Шульговский. – М., 1967. – 348 с.
1039. Шульговский А. Ф. Якобинцы Латинской Америки (XIX в.) / А. Ф. Шульговский // Латинская Америка. – 1990. – № 2. – С. 98–108.
1040. Шумовський Ю. Ф. Під гарячим сонцем Африки / Ю. Ф. Шумовський. – Вінніпег : Тризуб, 1956. – 171 с.
1041. Шустов А. В. Трансформация этноконфессиональной структуры новых независимых государств Центральной Азии (1990-е – первое десятилетие 2000-х гг.) / А. В. Шустов // Восток. – 2011. – № 5. – С. 98–115.
1042. Шустова А. М. Ю. Н. Рерих в Ладакхе : (к 110-летию со дня рождения Ю. Н. Рериха) / А. М. Шустова // Восток. – 2012. – № 5. – С. 124–130.
1043. Щелчков А. А. Режим «государственного социализма» в Боливии : 1936–1939 / А. А. Щелчков. – М. : Наука, 2001. – 391 с.

1044. Щелчков А. А. Стагнация или развитие : латиноамериканский город после войны за независимость (первая половина XIX века) / А. А. Щелчков // Новая и новейшая история. – 2007. – № 6. – С. 51–68.
1045. Щелчков А. У истоков боливийского социализма : судьба Тристана Марофа // Новая и новейшая история. – 2000. – № 5. – С. 30–44.
1046. Щербаков Н. Г. Послевоенный панафриканизм : начало пути / Н. Г. Щербаков // Восток. – 2008. – № 2. – С. 94–107.
1047. Эльянов А. Я. Международная миграция и развивающиеся экономики / А. Я. Эльянов // Восток. – 2008. – № 2. – С. 108–122.
1048. Энциклопедия нового Китая / редкол. А. Н. Кузнецов и др. – М., 1989.
1049. Эпштейн А. Шестидневная война и современная политическая динамика на Ближнем Востоке / А. Эпштейн, М. Урицкий // Восток. – 2003. – № 2. – С. 72–84.
1050. Юго-Западная Азия в мировой истории / под ред. Д. В. Деопик. – М. : Наука, 1977. – 351 с.
1051. Юдин И. В. Русско-японская война 1904–1905 гг. и информационные баталии / И. В. Юдин, М. А. Королев // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 9. – С. 60–63.
1052. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підруч. для студ. географічних спец. вищ. закл. освіти / В. М. Юрківський. – К. : Либідь, 2001. – 416 с.
1053. Юрлов Ф. Н. Индия : военная доктрина и вооруженные силы (окончание) / Ф. Н. Юрлов // Восток. – 2009. – № 4. – С. 75–82.
1054. Юрлов Ф. Н. Индия : военная доктрина и вооруженные силы / Ф. Н. Юрлов // Восток. – 2009. – № 3. – С. 92–103.
1055. Юрлов Ф. Н. Индия во Второй мировой войне / Ф. Н. Юрлов // Восток. – 2012 – № 2. – С. 49–66.
1056. Юрлов Ф. Н. КНР, Индия и США : соотношение сил меняется (продолжение) / Ф. Н. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 2. – С. 2–9.
1057. Юрлов Ф. Н. КНР, Индия и США : соотношение сил меняется. Часть 1 (международные отношения) / Ф. Н. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 1. – С. 2–9.
1058. Юрлов Ф. От колониальной зависимости – к растущей великой державе (история Индии) / Ф. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 4–11.
1059. Юрлова Е. Президент Индии – Пратибха Патил / Е. Юрлова // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 12. – С. 47–50.
1060. Юрлова Е. С. Индира Ганди : путь к власти / Е. С. Юрлова // Восток. – 2008. – № 4. – С. 96–108.
1061. Юрлова Е. С. Индия. Кастовое насилие над женщинами / Е. С. Юрлова // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 6. – С. 45–53.
1062. Юрлова Е. С. Сароджини Найду – жизнь ради свободы (политический и общественный деятель Индии) / Е. С. Юрлова // Восток. – 2012. – № 6. – С. 62–75.

1063. Яковлев А. И. Модернизация Востока в XXI в. и поиски модели развития / А. И. Яковлев // Восток. – 2012. – № 4. – С. 147–161.
1064. Яковлев А. И. Реформы как инструмент управления развитием (Дискуссия «Цивилизации в XXI веке : проблемы и перспективы развития») / А. И. Яковлев // Восток. – 2013. – № 2. – С. 20–31.
1065. Яковлев А. И. Саудовская Аравия в начале XXI века : государство и проблемы развития / А. И. Яковлев // Восток. – 2011. – № 5. – С. 84–97.
1066. Яковлев А. И. Цивилизация (культура) как принцип самоидентификации общества и личности в современном мире (прогнозирование) / А. И. Яковлев // Восток. – 2010. – № 2. – С. 126–130.
1067. Яковлев А. Страны Востока : конец модернизации и выбор цели развития / А. Яковлев // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 6. – С. 36–39.
1068. Якушев М. М. Дипломатические отношения России и Османской империи во второй половине XVIII в./ М. М. Якушев // Восток. – 2013. – № 1. – С. 47–56.
1069. Якушев М. М. Османский протокол в дипломатических отношениях Порты и России (конец XVIII – начало XIX в.) / М. М. Якушев // Восток. – 2010. – № 3. – С. 48–58.
1070. Якушик І. Д. Податки в країнах світу : довідник / І. Д. Якушик, Я. В. Литвиненко. – К. : МП Леся, 2004. – 479 с.
1071. Янчук И. И. Политика США в Латинской Америке (1918–1928) / И. И. Янчук. – М., 1982. – 344 с.
1072. Япония : экономика, политика и история : сб. ст. / отв. ред. : Я. А. Певзнер, Д. В. Петров. – М., 1989. – С. 123–129.
1073. Ярошенко Є. Міжнародно-політичні наслідки поділу Судану в контексті вирішення етнопонаціональних конфліктів / Є. Ярошенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 89–91.
1074. Ястремська І. Вплив явища нелегальної торгівлі ядерними матеріалами на регіональну стабільність / І. Ястремська. // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 98 Ч. 1. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 6–8.
1075. Ястремська І. Палестино-ізраїльське протистояння в рамках близькосхідної системи безпеки на сучасному етапі / І. Ястремська. // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]. Вип. 89 Ч. 1. – К. : Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 15–22.
1076. Яшлавський А. «Хизбалла» и ее роль в геополитических процессах на Ближнем Востоке / А. Яшлавський // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 7. – С. 3–12.

14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Abya Yala Net, Indigenous issues in Latin America on NativeWeb [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://abyayala.nativeweb.org/>
2. America's secret war (relating the CIA's support of the Nicaraguan contras to the crack sales in the US) [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.thirdworldtraveler.com/CIA/secret_war.html
3. Amnesty International Pinochet Page AI's site documenting Pinochet's human rights abuses [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.amnesty.org/en/library/intcam/pinochet>
4. Andean Information Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ain-bolivia.org/>
5. Andes Expedition: Searching for Inca Secrets, from National Geographic [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/peru-guide/>
6. Center for Latin American Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.clas.berkeley.edu/> – Center for Latin American Studies, University of California
7. Centre for Research on Latin America and the Caribbean [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.yorku.ca/cerlac/> – Centre for Research on Latin America and the Caribbean
8. Chile Archive Special Archive articles showing how the Guardian reported the coup in Chile in 1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.amnesty.org/en/library/intcam/pinochet>
9. Ciberayllu, an electronic journal in Spanish on Andean culture [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ciberayllu.org/>
10. FREEAS – Свободная Азия Rus [Електронний ресурс] / Інформаційний вестник о событиях в Центральной Азии. Информация собирается из местных, российских и зарубежных СМИ. Экономические и политические новости. Документы. Фотогалерея. Кто есть кто. Архив новостей. – Режим доступу // <http://freeas.org/>
11. Guaman Poma – El primer Nueva corónica y buen gobierno, a 1200-page letter from a native of the Andes to King Philip III of Spain [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.kb.dk/permalink/2006/poma/info/es/frontpage.htm>
12. HAPI Online (Hispanic American Periodicals Index) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://hapi.gseis.ucla.edu/web/index.php?token=7b759963ca2bf88ce4635fe8c188411b>
13. Hispanic American Historical Review [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.hahr.pitt.edu/> – Hispanic American Historical Review
14. HLAS Online (Handbook of Latin American Studies) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://lcweb2.loc.gov/hlas/>
15. Institute of Latin American [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ilas.columbia.edu/> – Institute of Latin American Studies Columbia University

16. Internet Resources for Latin America [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://nmsu.libguides.com/border>
17. Latin American Studies on DMOZ's Open Directory Project [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.dmoz.org/Science/Social_Sciences/Area_Studies/Latin_American_Studies/
18. Luso-Brazilian Review [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://uwpress.wisc.edu/journals/journals/lbr.html> - Luso-Brazilian Review
19. Memoria Viva Archivo electronico de las violaciones de los Derechos Humanos durante la Dictadura en Chile [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.memoriaviva.com/>
20. Peter Kornbluh, Chile and the United States: Declassified Documents Relating to the Military Coup, September 11, 1973, National Security Archive Electronic Briefing Book No. 8. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB8/nsaebb8i.htm>
21. The Sandino Rebellion (A documentary history of Nicaragua, 1927–1934) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.sandinorebellion.com/>
22. The Vanished Gallery, about desaparecidos (disappeared people) from Argentina's dirty war [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.yendor.com/vanished/>
23. This is an excellent source of primary source materials documenting the role of the United States in Chilean affairs [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://colombiajournal.org/>
24. UT-LANIC, University of Texas – Latin American Network Information Center [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://lanic.utexas.edu/>
25. Азиатская нация Eng [Электронный ресурс] / Сайт посвящен азиатской части населения Америки, т.е. о прочно обосновавшихся в США этнических группах из Бангладеша, Индии, Филиппин, Японии, Северной Кореи и других стран. Рассматриваются культурные особенности азиатов, их история, и причины иммиграции. Тематические ссылки. Форум. Сайт хорошо иллюстрирован. – Режим доступа // <http://www.asian-nation.org/>
26. Ацтеки [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.mesoamerica.ru/Indians/aztec_history.html
27. Ближний и средний Восток Rus [Электронный ресурс] / Информационный центр по Востоку и Северной Африке. Различные информационные ресурсы по странам – Египет, Израиль, Иордания, Ирак, Иран, Кувейт, Ливан, Палестина, Саудовская Аравия, Сирия, Турция. – Режим доступа <http://www.middleeast.narod.ru/>
28. Государство инков. История [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.mesoamerica.ru/indians/south/inca_history.html
29. Журнал «Латинская Америка» [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.ilaran.ru/?n=39>
30. Индостан.ру Rus [Электронный ресурс] / Путеводитель по Южной Азии. Индия, Шри-Ланка, Тибет, Непал, Бутан. Новости, Блог, Форум. – Режим доступа / <http://www.indostan.ru/>
31. Институт Латинской Америки Российской Академии наук (ИЛА РАН) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.ilaran.ru/?n=2&r=3956>

32. Испания и испанский мир: география, история, лингвистика и культура [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://openlibrary.org/b/OL2777307M/Guía_de_Centros_de_Estudios_Iberoamericanos – Guía de Centros de Estudios Iberoamericanos
33. История и будущее Латинской Америки [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://iberoamerica.livejournal.com/>
34. История и культура [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.istorio.net/kolonii-evropejskix-gosudarstv/>
35. Каталог от Фергана.ру Rus [Электронный ресурс] / Структурированный каталог интернет-ресурсов Центральной Азии. Региональный партнер Яндекса. Возможность поиска только по выбранной доменной зоне. Последние новости Центральной Азии. Форумы. – Режим доступа <http://catalog.ferghana.ru/main.php>
36. Латинская Америка [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://latinskaya-america.ru/>
37. Латинская Америка. История. Персоны. Карты [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://kuchma.from.ru.com/sp/gente/index.html>
38. Майя [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.mesoamerica.ru/indians/maya/city.html>
39. Марчук Н.Н. Курс лекций: История Латинской Америки с древнейших времён до начала XX века для студентов специальности Международные отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/8332>
40. Месоамерика глазами русских первопроходцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.mesoamerica.ru/>
41. Мир индейцев. История, культура, мифология, фотографии, фильмы [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.indiansworld.org/istoriya.html-1#.U4o2gHJ_t8E
42. Освободительная борьба народов Латинской Америки [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://vsemirnaya-istoriya.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=647:osvoboditelnaya-borba-narodov-latinskoj-ameriki&catid=88:istoriya-latinskoj-ameriki&Itemid=28
43. Фергана.Ру Rus [Электронный ресурс] / Центральноазиатский гуманитарно-информационный центр. Новости, актуальные статьи, аналитические материалы. – Режим доступа <http://www.uzbek.ru/>
44. Фонд литературы стран Ближнего Востока, Среднего Востока и Африки [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.rasl.ru/b_resours/specfonds/vostok.php#hg1
45. Фонд литературы стран Дальнего Востока [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.rasl.ru/b_resours/specfonds/vostok.php#hg
46. Фонд литературы стран Южной и Юго-Восточной Азии [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.rasl.ru/b_resours/specfonds/vostok.php#hg2
47. Фонды литературы стран Азии, Африки и Дальнего Востока [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.rasl.ru/b_resours/specfonds/vostok.php

48. Центр Иберийских исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.ilaran.ru/?n=91>
49. ЦентрАзия Rus [Электронный ресурс] / Все политические, экономические и культурные новости стран Центральной Азии – Афганистана, Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана, Туркменистана, Узбекистана. Уникальный справочник «Кто есть кто в Центральной Азии». Форум. – Режим доступа <http://www.centrasia.ru/>
50. Центральная Азия Rus [Электронный ресурс] / Источники и исследования по истории и культуре Центральной Азии. Анонсы и отчеты научных конференций. Уникальные статьи. Полезные тематические ссылки. – Режим доступа <http://siteistok.host.net.kg/>
51. Энциклопедия Арабского Мира Rus [Электронный ресурс] / История, культура, ислам, хадж, святыни мусульман, исторические личности, древние цивилизации, арабская музыка. – Режим доступа <http://www.fundarabist.ru/>

Навчально-методичне видання

Іржавська Анжела Петрівна

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Терещенко Тетяна Вадимівна

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

**«Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу»
Навчально-методичний посібник**

Комп'ютерне верстання

Любченко Л. Г.

Підписано до друку __.01.2015. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 8,4. Тираж 50 пр. Зам. № 5227

Видавець і виготівник видавничий відділ

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Адреса: бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031

Тел. (0472) 37-13-16, факс (0472) 35-44-63,

e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №3427 від 17.03.2009 р.